

FELELET

**GRÓF
SZÉCHENYI ISTVÁNNAK
KOSSUTH LAJOSTÓL**

**KELET NÉPE
ÉS
PESTI HÍRLAP**

**IRTA
B. EÖTVÖS JÓZSEF**

**KELET' NÉPE,
NYUGOTON
FÁY ANDRÁSTÓL**

**„A' KELET NÉPE”
FELNYITOTTA SZEMEIT,
EGY
NYUGOTFINAK**

**A „FELELET”
ÉS MÁS VITAIRATOK
SZÉCHENYI ISTVÁN A’ KELET NÉPE
CÍMŰ KÖNYVÉRE**

F E L L E T

GRÓF

SZÉCHENYI ISTVÁNNAK

KOSSUTH LAJOSTÓL.

P E S T.

KIADTA ÉS NYOMATTA LANDERER ÉS HECKENAST.

1841.

A' folyó év kezdete óta általam szerkesztett **P e s t i H i r l a p** gróf Széchenyi István ur által „A' kelet népe 1841“ czímű jeles munkával megtámadtatván, védelemre valék kényszerítve; mire nézve a' **Pesti Hirlap** 51-ik számában úgy nyilatkoztam, hogy nem tartanám egyenlő fegyvernek, ha könyvre hirlappal felelnék. Könyvben felelni volt tehát adott szavam, 's azt im! ezennel be is váltom. — Ha ki sokat várna, ép' úgy megcsalatozónék várakozásában, mint a' nemes gróf a' Hirlapra nézve megcsalatozott; 's megannyival inkább, mivel e' munkácskán a' fogyatkozásokat, miket erőm csekélységénél fogva el, semmi esetre nem mellőzheték, nagyon megszorítják a' körülmények. Sietnem kellett, nehogy feleletem korszerűségét elveszítse; — azonban munkám fonalában ezerszer

megszakított a' hirlapszerkesztésnek
máról holnapra félre nem tehető köte-
lessége: innen, meglehet, ismételések,
— innen, meglehet, szószaporítás ere-
dett; majd nem volt időm rövidre vonni,
mi szótengerben terült előttem; majd
nem volt időm kifejtegetni, hol az esz-
me tárf homályos szóban rejtezik; min-
den esetre pedig nem volt időm a' styl-
nek azon gyalulatot megadni, mellyel
tulajdonkép, mint a' közönség iránti
figyelem jelével, minden író tartozik. —
És ez az, minek ki nem kerülhetett
elmulasztásaért olvasóimtól 's a' nemes
gróftól is bocsánatot kérni kötelessé-
gemnek ismertem; 's még csak azt jegy-
zem meg, hogy rendszeres bírálatot,
melly a' bírált munkának egy szavát,
egy eszméjét sem hagyja taglalatlanul,
írni nem vala szándékomban, 's az egyes
részleteket mindig az egésznek szem-
pontjából ügyekeztem tekinteni.

P e s t , augusztus 15-kén 1841.

Kossuth Lajos.

I.

Autobiographia.

Az idő eljár, 's napjaink, nagy és apró emberekkel, legyenek a' nemzetí sakkjáték nagy mesterei, legyenek (a' sakkjátékos szereposztása szerint) játékkövek, összesen és egyenkint lehunynak, hogy örök semmiségbe merüljenek; vagy kiknek élete nem röppent el, mint az egynapos virág színvegyülete, a' történetírás ítélő lapjára kerüljenek. És a' történetíró érdekesnek fogja találni e' korszakot, az átalakulás kínos korszakát, és az ítéletben, mit a' kérlelhetlen bíró hozand, fel fognak méretni emberek és dolgok és az egykorúaknak e' dolgokróli nézetei, mellyeknek nyomán — bizony, bizony félek — igazolva lesz, hogy korunk nagy volt; ánde nagyságát nem egyeseknek köszönheti.

Ime itt van „A' kelet népe“! 's ebben gróf Széchenyi, kínosan bár (mint mondja), de mégis feltárja political életének titkát, rendszerét, 's ezzel — azt vélnők — korunk titkának kulcsát is a' chronograph kezébe fogná nyújtani; de a' nemzet alig lesz hajlandó e' kulcsot elfogadni; amazt pedig sajnálanom kell, mert gyarlóságokat juttat el az utókorra, mellyeknek a' halandó testtel sir-

ba kellene szállaniok, mivelhogy nem alkalmasok a' kérlelhetlen utókor kezében boglárul szolgálói a' rég kiérdemlett halhatatlanság koszorújához. — Én rám legalább mindig igen kellemetlenül hat, valahányszor egy nagy ember „confessio“-it olvasom; mindig egemből hullok alá; mindig tapasztalom, mennyire igaz, hogy a' kit isteníteni akarunk, azt igen közelről megnézni nem jó; mert a' közelség mintegy nagyító, a' sima tű is göröngyöt mutat. — Én a' „selfbiography“-t csak Fouché-féle embereknel találom jónak, 's uálok sem a' miatt, a' mit magokról, hanem inkább a' miatt, a' mit másokról mondanak; ama' miatt nem, mert nekem úgy tetszik, hogy az önismeret a' tehetségek legnehezebbike; — hiába! az ember nem vetközhetik ki önmagából, 's megesik még a' legjobbakon is, hogy egyben másban önmagokat elfogult szempontból nézik, mert magunkhoz sokkal közelebb állunk, 's az egyes részletek sokkal inkább elfoglalnak, mintsem hogy az egésznek áttekintésénél gyarlóság ne keverednék nézetinkbe. — A' ki vádoltatik, ám védje magát; kinek élete titokrejtély volt, ám beszéljen — ha tetszik — titkairól; de a' kit nyilvános életében egy nemzetnek tisztelő szerelme kísért, hagyja tetteit szólni maga helyett.

Ha már gróf Széchenyi a' Pesti Hírlapot olly veszélyesnek 's nemzetet és kormányt e' veszély ellenében olly vizeszún-gyöngének hiszi, miszerint hivatva érezné magát, ez uj Medusa ellen Perseus szerepét elvállalni, 's gyámvédi pai-

zsával fedni be e vakon rohanó gyermeknemzetet, mellyről hinni látszik, hogy nem csak semminemű szellemi discretióval, de még azon ösztönszerű tapintattal sem bír, melly barmot óv a' mérges fűvektől: kétségtelenül csak halát érdemel jó szándékaért; 's habár a' jó szándék hevében néha egy kis szélmalomharczot, néha pedig olly epés gyanusítgatásokat szemlélünk is, minőkkel az utolsó Frangepán óta magyar még perben sem vádoltatott: én magam is, felejtve sérveimet, hála 's köszönetben szívem mélyéből osztozhatnám; 's ha nemzetünknek negyvenkilencz ötvenedrésze szóval, szellemmel, tettben, irányban a' gróf gyanusítgatását meg nem czáfolná ($\frac{49}{50}$ részt mondék, mert igen jól tudom, van egy árnyéklat, melly a' gróf után igen örömet „feszítsd meg“-et mond, csak-hogy más okból, mint a' gróf maga), lahogy e' gyanusítgatások ellen a' nemzetélet minden nyilatkozata hangosan nem szól: magam kiáltok fejemre veszélyt. Ez hát — mint mondám — halát gerjeszthet a' nemes gróf iránt, kit — még ha ítéletben téved is — csak meleg honszerelem lelkesíthet; de lehetlen nem obajtanom, 's azon nagyság érdekében, melly a' nemes gróf érdemdús fejéről az egész honra áradoz, 's melly e' szerint köz nemzeti dicsőség, köz nemzeti kincs, — lehetlen nem obajtanom, bár a' munkának önbiographiai része elmaradt volna!

Azonban én nem ragadom meg szörszálhason-
gató kárörömmel a' munka ezen részén csekély né-

zetem szerint áradozó gyarlóságokat, 's egy általános megjegyzés után csak azokra fordítok egy kis futólagos taglalgatást, mik ez önbiographiában nem annyira a' gróf tisztelt személyét, mint inkább az ő nyilvános életével olly szoros viszonyban álló közéletet érdeklik.

A' nemes gróf — ki az ugynevezett tacticát az országglási tudományban minden másnak elébe teszi — több mint egy helyütt nyíltan megvallja, miképen tacticája mellett két pad közti helyzetbe jutott, 's majd nyugati, majd keleti szelektől csapkodva, mint lapta levegőben lebeg. E' vallomás, a' gróf száraz számtani modorából az én szenvedelmes, érzelgő modoromba öntve, annyit tesz: hogy a' nemes gróf political helyzetében sem fen sem alant nem bir annyi bizodalommal, a' mennyi kell, hogy azon messzeható terv kivitelének kéj szerint intéző mestere maradhasson, mellynek fölfedezéséhez, bár — a' mint mondja — most is kínosan, de mégis csakugyan kissé hozzá fog, vagyis inkább hozzá fogni csak ígérkezik; mert midőn tanszomjas kebellet már-már nyilni véljük a' mysteriumok szekrényfödelét, elvégre is csak türelemre utasítatunk. — 'S még ennyit sem tenne, ha nem gondolná, hogy a' hont végveszély fenyegeti; — nem tenne, mert — ugy látszik — még mindig méltányos engedményekre csábitgatást tart szükségesnek; minek természetesen azonnal vége van, mihelyt a' csábitó titkairól le-leröppen a' fátyol. Igen természetes, hogy a' magasult érzelmektől

dagadozó kebel viasszasovárog nagyszerű hatáskörébe; mert vágya nem kisebb, mint egy nemzet jövőjét megalakítani, és tehetsége e' váagnak megfelelő. De az is természetes, hogy e' végett vissza kell szerezni a' bizodalmat, melyre a' két pad közti helyzetben senkinek sem lehet számolnia. És a' gróf azt gondolá, ha elmondja e' nemzetnek, mik valának gyermekkorának álmokképei, mint olvadt össze az ifju szívvérével a' tántorithatlan honszeretet, mikint született, mikint ért férfias agyában a' terv, 's mint lön az akarat cselekvésé, — ha ezt elmondja azon őszinteséggel, melly a' férfit, azon öntudattal, melly gróf Széchenyi Istvánt megilleti: lehetlen, hogy a' két pad közti helyzet kellemetlenségének vége ne legyen. — Én nem gondolhatok ezenkívül okot, melly a' grófot önbiographiájára itt e' munkában indithatá; 's ha így van, meg kell mondanom, hogy szükségtelen munkát tön; mert habár a' gróf, ki a' „Világ“-ban (113 lap.) elismeré, hogy a' hon erejének egyesítésére irányzott célzata sem okos ember sem kormány előtt titok nem volt, most ezen egyesítés céljára nézve már ugy hiszi (22 lap.), hogy „a' mit lelke rejt, csak némi kebel sejté, 's felfogása ezek előtt is jobbára rejtély maradt“; magamról, ki egyike vagyok a' leggyöngébbeknek, másokra ítélve, bizonyosnak merem állítani, hogy az, mit a' gróf messzevágó terve végcéljának 's magasabb szempontnak nevez, nyilvános élete, tanjai 's tettei után,

lepecsételt könyv nemzetünk előtt már rég nem volt, épen úgy, mint bizonyos lehet a' nemes gróf, hogy az érzelmek felől, miket ő, a' számolgotó hideg észnek fölkent bajnoka, néha ép' a' Justinus-Kerner-féle mysticismus, néha pedig magyar mythologicus költészet birodalmába is beszáguldozva, olly áradozó meleg hangon fest, magyar soha sem kételkedett; és ha csakugyan igaz, hogy political helyzete két pad közti lön (mit, mióta „A' kelet népe“ megjelent, én is hiszek, előbb azonban ez csak a' nemes gróf példabeszédi tulszinezésre nagyon hajlandó „keleti“ képzelgésének raja lehetett), azt inkább annak tulajdonítom, hogy a' gróf nemzetünk jövődjének megalakítására kigondolt bölcs eszméit még azután is, hogy már nemzeti közkinccsé váltanak, magánytulajdonának tekintgeté, 's azokat, értelmi felsősége méltányos érzetében, minden idegen avatkozástól menten, autocratorilag kezelni törekedett; 's tulajdonítom annak, hogy a' nemzetet egy beteg testnek, magát pedig nem ezen beteg test egyik, bár egészséges tagjának, hanem a' betegről külön személyesített orvosnak nézvén, mihelyt a' beteg (kinek mégis a' „semmit rólunk nélkülünk“ diaeteticai főszabályai közt áll) saját ösztönből 's nem az orvos rendelményéből mozdult, magát nem csak „minden combinatióiból kiforgatva“ vélte, hanem ezen combinatiókat, mint egyedül üdvözítő hitet, a' nemzet üdvösségével elannyira ugyanazonította, miszerint egyszersmind kiforgatott

combinatioival magát a' nemzetet is enyészetnek rohanni vélné; vagy — hogy a' gróf által annyira kedvelt, de ha gyám-okul használvák, soha semmit nem bizonyító hasonlatoknál maradjunk — a' nemzet jövődjét egy nagy sakkjátéknak tekintette, mellynél minden más csak játékkő, a' játszó ő maga, ki nem rögtönzés, hanem kiszámított terv szerint teszi huzásait, 's ha eljönnek mások, 's itt-ott a' nyílt ellenség ellen egy-két huzáskát — bár szintugy kiszámított terv szerint — megkísértenek, néha egy kis ingerült nehezteléssel utasítá el a' játékhöz tolakodókat, ő maga pedig amugy leplezve kívánt játszani; mert hiszen engedményre esábitgatás — *that was the word!* — ez a' választott *tactica*; és e' *tacticának* természetéhez tartozott, hogy itt egy tolakodót félrelökni, amott egy másikat, ki a' játékot „*inspicia*lni“ akará, csitíttgatni kellett; miből aztán egyik oldalon néha egy kis süttogás, a' másik oldalon gyanakodás származhatott, 's a' leplezett játék miatt félreértések következhettek, minőről alább egy kis szó leszen; de azt tagadni bátorodom, hogy volt volna e' gyanakodók közt is valaki, a' nemes grófnak tiszta szándokát 's tántorithatlan honszeretetét kétségbe vonó; azért is, nézetem szerint, a' két pad közti helyzet megszüntetésére talán alkalmasb *tactica* volt volna, nem a' keblet tární fel, mellynek tisztaságáról soha senki sem kételkedett; hanem a' nemzeti értelmesség tömegével összeolvadni; elhinni, hogy közvélemény e' houban már

van, — közvélemény, mellynek — mint „Hitel“ ében ő maga írta (183 l.) — engedelmeskedni tanácsosb, mint neki parancsolni akarni; 's e' közvéleményt egyben követve, másban fejtve, előkészítve, de tőle soha külön nem válva, bizonyos értelmi monopoliumnak érdemlett vagy nem-érdemlett, de tagadhatlanul létező gyanuját eltávolítani; melly monopoliumot hiszen gróf Széchenyi István-nak értelmi felsőbbbsége mindig kivihát, mihelyt egyedüliséget nem igényel; mert a' nemzeti értelem csődületében bizodalomra mindig számolhat, ki a' versenytért harczmezőnek 's a' versenyzőket ellenségeknek nem tekinti, vagyis — mint a' „Hitel“-ben írva van — egymással 's nem egymás ellen dolgozik.

És ez volt egyetlen általános jegyzetem, mellyet a' nemes gróf rossz néven venni annál kevesbbé fog, minél inkább meg lehet győződve, hogy halhatatlan érdemei e' honban annyira méltányoltatnak, miszerint fényükből még az önmagasztalgatás által sem veszíthetnek; mert mindnyájan tudjuk, hogy gróf Széchenyi Istvánt a' nemes öntudat megilleti.

De találtam légyen vagy nem találtam el az önbiographia vezéreszméjét, vallomásaival ugy a' nemzetélet mint a' Pesti Hirlap elleni kikelés sokkal szorosabb viszonyban áll, hogysen némelly állítások rövid taglalását mellőzhetném.

A' nemes gróf azt látszik hinni, hogy a' magyar nemzet sir szélén állott, midőn ő az életre

üditő tárogatót 15 év előtt megharsogtatá. Sok függ azon szemponttól, mellyből terveinkben indulunk: azért hát nem lesz felesleges megjegyznem, miképen én ezen felfogást hibásnak tartom, 's nemzetünk évkönyveinek utmutatása szerint helyesebbnek ítélem azon nézetet, mellyet a' gróf előbbi munkáiban igen sok helyütt nyilvánított, többek között „Hitel“-e 136-ik lapján: „Boldogok mi, hogy köztünk inkább a' fiatalság jelei 's hibái láthatók, 's hogy még távol tőlünk a' vénység 's koporsó;“ így a' „Világ“ 99-ik lapján: „Magyarország fejedelme nagy hatalmu ur, mert élő 's fiatal, nem vén 's megholt nemzetet uralkodik.“ — Nekem ugy tetszik, e' nézetet nemzetünk évkönyvei sokkal inkább igazolják, mint a' mi most „A' kelet népe“ 16-ik lapján mondatik, miszerint „valóságos csuda; az emberiség évrázsaiban hallatlan eset 's közvetlen isteni befolyás, nemzetünkét olly közel a' sírhoz, ismét az élők közé visszalépni látni.“ — Én általában nemzetek életében csudákra, istenek közvetlen beavatkozására, nemtökre 's más illyesekre nem sokat adok, 's a' mint erősen hiszem az egyetemet örök bölcs törvények szerint kormányzó isteni gondviselést: ugy sérteni vélném a' világok világának törvényhozóját, ha őt egy szeszélyes szultánnak képzelném, ki — ha kedve tartja — ok és eredmény lánczolatának örök törvénye alól egy vagy más hangyabolyt ki-

váltságot, 's eljő, közvetlen isteni befolyásával egy Lázár-nemzetet csudatevőleg feltámasztani. „God acts but by general laws“ — mond egy angol bölc. Nemzetek életében más ternók nincsenek, mint talán észben 's polgári erényben nagy férfiak, minő például az, kitén, nem gyáva hízélgésből, hanem meggyőződésből, a' magyarok legnagyobbikának szoktam nevezni. — Ezek lehetnek véletlen ternók, minden egyébben ok van szorosan és következmény; 's azért én ép' ugy nem hiszem, hogy az a' fiatal nép, mellytől valóban távol volt vénység és koporsó, tulajdon azon időszakban a' sir szélén dermedezett: mint a' hogy megfogni nem tudom, miként lehet ép' az 1760-iki időt olyannak jelelni kiújabb korunk történeteiből, mellyben (2 l.) Magyarország lakosa kimondhatlanelőmenetelt tőn *), mellyről mégis a' 84-ik lapon az mondatik, hogy akkoron, alkotmányt 's nemzetiséget tekintve, a' magyar (a' mint valóban igaz) szánakozásraméltó szerepet játszott. — De hiszen a' historia felfogá-

*) Ha ezen állítást csak az „urbér“ behozatalára vonatkozóan ítélném volna: nem teszék észrevételt; de bátorlét, tulajdonnak szentsége, a' kifejlettebb felmagasult polgárisodás kísérői, minő például a' családi viszonyok nemesb elrendezése, és az emberiség legmagasb fokán álló nemzetek sajátaihoz tartozó anyagi javak és kéjek említettén, 's az 1760-iki időszak ezekre alkalmazva idéztetvén, lehetlen volt ezt historiai botlásnak nem tartanom.

sában tévedni épen nem csuda; mert valaminthé-
 mellyek gondolkozása szerint „duo cum faci-
 unt idem, non est idem:“ ép' ugy látszik
 különbözőnek azon egy dolog, a' mint különböző
 szempontból tekintetik. — Aztán a' polycratesi min-
 denes szerencse ritka dolog, 's vannak emberek,
 kik ha másban nem, a' historiai kűtfők választá-
 sában szerencsétlenek; pedig ugy látszik, hogy
 e' szerencsétlenség a' grófot is üldözgeti; külön-
 ben ha a' franczia forradalom eredetének historiáját
 valami jó pragmaticus kűtfőből merítette volna, olly
 képtelenséget csak nem állitana, hogy Magyar-
 ország ama' forradalom előzvényeiben tébolyog!
 vagy hogy az 1840-iki országgyűlés, a' karza-
 toknak parancsoló fölhevülése miatt, gyors léptek-
 kel haladt bizonyos conventi jelenetek felé! — Sze-
 gény karzatok! ti a' magyar tanácskozási mezők-
 's teremeknek, lóhátról és gyalog, jegen és
 szárazon, fegyverrel 's fegyvertelenül, 1000 év
 óta lármahősei! zajongástokat én is roszaalom; de
 bizonyossá teszek benneteket, hogy a' magyar
 országgyűlésből conventet csinálni soha sem fog-
 tok, ha csak gróf Széchenyi azt, a' mi e' honban
 soha senkinek eszébe nem jutna, rátok nem be-
 széli, míg végtére tán magatok is elhiszitek; —
 ő, ki midőn csupa merő szoros mathematicai számo-
 lásból (melly számolásnál hogy a' szív jelen nem
 volt, nagyon elhiszem) ezt is amazt is Robe-
 pierrehez hasonlítja, miszerint tán majd gya-
 nakodóvá tevén az erőt 's hatalmat, olyasmi sü-

kerül, mint szokott az ebbel, mellynek veszett hírét költi valaki, — épen ez által, de még sok más egyéb által is, habár nem az aristocratia, nem is más egész osztályok, de legalább bizonyos „hirlapszerkesztő“ és bizonyos „big velejű political költönczök“ és bizonyos „tulzók“ irányában, bizonyos vágyakat kézzelfoghatólag bizonyít, melly vágyak az értelem istenasszonya egykori főpapjának vérözönemlékü vágyaihoz talán csak azért nem hasonlíthatók, mivel a' gyanussá-tétel rendszerét egykor olly mesterileg kezelt vádló ügyészhez (tán Fouquier Tinville-nek hitták) hasonlítvának, hahogy Pannónia körülménye és Galliáé egymástól ég- 's földtávolságilag nem különböznek.

Istenemre mondom! fáj, hogy nem lehet ezt elhallgatnom; az epés csipkedéseket, mikkel a' megtámadás saturálva van, örömet el hagyom hangzani megtorlatlanul, 's bár gúnynyal tetéze sokat, mi az ember kebelében szent, bár játékot üzött a' szenvedésből: a' tisztelet, mellyel a' grófnak szívem mélyéből adózom, hallgatást parancsol a' hiuságos gerjedelmeknek, mellyek gyarló embert annyira késztenek viszont nevetségessé tenni azt, ki bennünket nevetségessé tenni iparkodott. — Nyomorult semmirekellőnek vallanám magamat, ha öröömre válhatnék, port szemetet szórni a' megbotlott óriásra; én tiszteletteljesen tárom ki karjaimat, 's kérem: szenvedjen meg a' nemzeti nagyság építésénél homokhordó napszá-

mosi közt, méltassa tanácsára, javító vezetésre azt, kinek most utját állani törekedik; mert jobb a' közre, ha egymás mellett, mint egymás ellen; — de két gyanusítás van a' gróf könyvében, mit erősen visszatorlani nagy és szent kötelességek parancsolnak; 's ezeknek egyike a' zendülési syllogismus, mellyről hát szó még máshol is leszen.

Hogy a' magyar nemzet akkor, midőn gróf Széchenyi István a' polgári nyilvános életet olly dicsőn megkezdette, nem volt sir szélén álló vén beteg, arról alig kételkedhetünk, ha figyelembe vesszük a' megtörhetlen visszahatást, miszerint alkotmányszerűség 's nemzetiségi elem a' germanizálás fáklyatüzénél ujult lángra gyult, azon nagy férfiú törekvéseinek ellenében, kiről Platthy Mihály halhatatlan tollával írva van: *hogy „princeps justus, sapiens, aequus, quem praeceptis boni publici fervor et peregrina juribus nostris consilia lege praescriptos cancellos siverunt perrumpere;“* ha továbbá figyelembe vesszük az 1790-iki országgyűlést, mellyen annyi felvilágosodás annyi türelemmel, annyi lelkesedés annyi méltósággal, annyi szabadságszeretetet annyi törvényességgel, annyi körülményismeret annyi előrelátó gondossággal, annyi engesztelő szellem a' jövődöbe olly mély belátással párosultak, hogy ezen országgyűlés történetét évrájazaink legfényeseb lapjaihoz sorozhatnók; utóbb ha megolvassuk az 1790: 67 törvényczikk által kirendelt országos választmá-

nyok munkálatait, mellyek nagy részben a' XIX. század gyermekeinek is becsületökre válhatnának, ámbár a' statusgazdasági tudomány még akkor rendszerítve nem igen volt; és ha el nem felejtkezünk a' lelkesedésről, nem az olly nemes áldozati készségről, mellyet nemzetünk a' következő századnegyednek minden phasisain át bizonyított; és szemmel tartjuk, mikép a' viszontagságok minden kísérletein keresztül, egy részről a' nemzetiség nagy érdekében soha nem ernyedő buzgósággal küzdött előre lépésenkint; más részről pedig vágyait a' reform után, mint sérveinek és bajainak egyedüli orvosa után, ha néha tévedezve bár, de mégis kitünteté; és nem siklanak el figyel-münk elől a' municipalis élet körébeni jelenetek, mellyek még azon időszakból sem hiányzanak, mikor a' magyar olly súlyos áldozatoktól, annyi veritékes fáradalomaktól pihengetve, tespedett ugyan, 's tespedésére ürügyül vevé a' méltó remények való-sulatára, alapos igények teljesületére várakozást; azonban e' tespedő várakozás közben is új meg új erőket gyűjtögete (mert hiszen korunk sok bajnokinak nevelése nem épen ez időszakra tartozik e?), míg majd elkövetkeztek az 1823-iki események, és elkövetkezett az 1825-iki országgyűlés, mellyről gróf Széchenyi olly igazán mon-dá: hogy „a' pillanati nyomásnak visszahatása nyilván bizonyítá be a' világnak, mikint Magyarország fejedelme élő 's fiatal, nem vén s megholt nemzetén uralkodik:“ valóban ha ezeket megfon-

toljuk, lehetlen meg nem győződnünk, miképen mind ezek nem arra mutatnak, mintha nemzetünk már a' sir szélén dermedt volna; mire hiszen erősebb czáfolat talán nem is kell, mint épen ama' bámulatos hatás, mellyet gróf Széchenyi munkái gyakoroltak; mert ezen hatásnak szoros számolás szerint okvetlenül ki kellett volna maradnia, halogy a' nemzetben már előre kész fogékonyság nincs, a' mi valóban nem halálos álmokórságnak jelensége. A' mi azóta történt; minő felszámíthatlan hatással volt a' nemzeti értelmesség önmagábóli kifejlésének processusára az országos rendszeres munkáknak ugy a' magános társalgás mint a' municipalis élet nemzeti nagy asztalára kitálalása; mikép nőtt fel, fejlett, érett és erősödött a' nemzet az 1836-iki országgyűlés által 's kölcsönös hatás szerint az országgyűlés a' nemzet által (mire tán azok is tettek valamit, kik a' törvényhozótest értelemsugárinak a' nemzet ereibe folytonos elszívárgását 's ezzel viszont az országgyűlési fényesomóba visszacsugárzását, idő 's körülmény szerint, talán szintugy nem hóbortos rögtönözgetéssel, hanem szintugy becsületesen átgondolt kiszámítással eszközölni segítgették); mikép következett egy — szabad legyen hinni — utolsó visszalökési kísérlet azok érdekeinek magas helyekre befolyása által, kiknek most gróf Széchenyi István sejdítlenül bizonyosan 's akaratlanul kezökre játszik, 's kik ez uj, váratlan „succursuson“ alkalmasint nem kevesbbé fognak bámulni, mint az angol toryk az angol radicaloknak, vagy

a' franczia republicanusok a' Gazette de France-nak szövetségén; és mikép eszközlé a' visszalökési kísérlet ép' ellenkezőjét annak, a' mit szándékla; 's mikép következett el a' boldog óra, hogy nemzet és kormány kölcsönös őszinte bizodalommal kezét fogva, együtt, egymással, nem egymás ellen állanak, — mind ezt egészben magasabb szempontból, egyes részletekben híven felfogni, a' historia körébe tartozandik; — elég, hogy a' szempont, melyből gróf Széchenyi nemzetünk állapotját ugy valamint saját polgári munkás erényének hatását most felfogni látszik, csekély nézetem szerint nem helyesen van választva. — E' taglalat pedig korán sem vala henye critica; mert alkalmasint e' körül forog „a' hitel tengelye, melyet a' kelet népébeni“ szenvedelmes declamatiók és vészjóslatok érdemlenek.

Én a' nemes gróf polgári nyilvános életét így veszem föl: Hazáját mondhatlanul szereté; szereté ama' keserédes búskomolysággal, melly nemzeti jellemünk sajátsága, mikint mind ezt szívmelegébe mártott tollal olly mesterileg festi, valahányszor megszállja (és — istennek hála! — gyakran szállja meg) a' magasztos polgári erények poésisa. — Ez érzelmek, nemes gróf, mik — szeretem hinni — igen sok magyar kebelében visszahangoznak, csak-hogy kevésnek adatott ama' „száraz ecset,“ melly olly eleven szavakba önti, a' mi sokaknál kimondhatlan, — ez érzelmek azok, miket nézetem szerint magunkban ugy mint polgártársainkban örö-

kön ébreszteniük kell; minek ideje soha sem mulik, bármily stadiumon álljon is a' nemzeti kifejlődés; mert nincs nélkülök lelkesedés, melyre a' honnak örökké szüksége van, mivelhogy nélküle polgári erény kereskedési áruczikké lesz. — Engedjen hát a' gróf kérelmemnek, hogy ne akarja utját állani a' szívből fakadó szózatoknak, miknek végiránya: minél többekben fölébreszteni, minél többekben éberren tartani a' meleg honszerelmet és a' magasztos lelkesedést, mely őt ösztönözté olly nemösen futni meg a' nemes pályát.

E' honszeretet azonban gróf Széchenyinnél henye sopánkodásban nem párolgott el. Ujjait a' kornak üterére tévé, és megértette lüktetéseit. És ezért, egyenesen ezért tartom én őt legnagyobb magyarnak; mert (bár megczáfolna valaki!) nem ismerek senkit historiánkban, kiről el ne mondhatnók, hogy százados hatásra számított lépései sem korán sem későn nem érkeztek. — Ki korán jó, isoláltan áll, 's az egyedülállónak lépteit maradandó hatás nem követheti. „Il ne faut pas devancer son siècle.“ *) A' ki későn jó, fényes nappal gyújt gyertyavilágot, 's még hálát adhatunk, ha működése csak haszontalan. — Ah! vajmi sok van nemzetünk évkönyveiben, a' mi már születésekor homlokán hordá a' „késő“ szót; miről, mert vagy nem egyesektől, vagy tulhatalmas egyesektől jött, nem mondhatjuk el, hogy: istennek hála! csak haszontalan. — Gróf Széchenyit a' kor

*) Korát senki se előzze meg.

szükségeinek hatalma alkalmas perczben ragadta meg. Ő korának nyelvévé lön; ő a' nemzet jobbjaí gondolatának szavakat adott. És hatásának titka itt fekszik. Ha kész anyagot, kész fogékonyságot nem talál vala nemzetében, bizonyosan beteljesedett volna rajta, mit mostani munkájáról jóslani merek:

Vous serez étonné quand vous serez au bout

*De ne leur avoir rien persuadé d'un tout. *)*

Ezeknek valóságát tagadni alig lehet; 's ha nem hibáztam e' felfogásban, kettő van, mi belőle következik. Egyik az: hogy a' ki korának óramutatója, az korának nem Prometheusa; tán inkább őt teremté a' kor, mintsem ő a' kort; dajkája lehetett a' jövődőnek, kapocs a' tegnap és a' holnap közt: de ha ugy gondolkozik, hogy az óramutató teremti az időt, 's mindig annyi időnek kell lenni, mennyit ő mutat, holott ép' azért, mivel az idő örökké halad, az óramutatónak előbb vagy utóbb okvetlenül elkésnie kell — a' ki így gondolkozik, épen azon szempontot veszíti el, a' melly hatását föltételezé, combinatióiból természetesen kiforgattatik, a' hazai mozgony haladását természetesen hátulról nézi (honnan az ember poros utakon bizony csak port lát, 's a' por miatt magát nem a' haladót); és midőn mind ezt önkényt megvallja, egyszersmind vallomást teszen arról is, hogy időmutatás helyett a' teremtés vagy

*) Ha majd elvégzi, csufálkozni fog, hogy őket semmiről sem győzte meg. — Ezt azonban nem egyes elvekre, hanem csak a' zendülési syllogismusra, 's vele rokon gyanúsításokra kívánom érteni.

gondviselés szerepét igényelvén, idegen térre jutott, mellyen alkalmasint nem olly biztos mutató, mint egykor volt. — Fogalnam másik következménye az: hogy ha e' nemzet sir szélén dermedő, beteges aggott vén test volt volna, midőn füleibe mennydörgött gróf Széchenyi: okvetlenül vagy meghalt, vagy legalább a' mennydörgés minden siker nélkül hangzott volna el; más szóval: a' „Hitel“ írójának föhlépte vagy kárt okoz, vagy legalább haszontalan marad; és mivel nem maradt haszontalan, és mivel hatása bámulatos volt, önkényt következik, hogy nem beteg, nyavalygós vagy gyöngé lábadozó nemzetnek vagyunk tagjai, hanem egy ép, erős, fiatalnak, melly bizonyosan nem csak sokat megbir, mi a' betegnek ártalmára lehetne; de sőt életerejének fentartására sokat megkiván, mit a lábadozó nem birna meg

A' nemes grófnak a Pesti Hirlap ellen intézett egész megtámadása azon tengely körül forog, hogy e' nemzet gyöngé lábadozó, ő pedig a' hivatott orvos, ki e' beteget „assistensei“ segédmével már 15 év óta gyógyitgatja, 's ki ha már nem egyedül van is birtokában az arcanum triplicatumnak, melly a' beteget tökéletesen helyrehozandja, de csak egyedül az ő kezében van a' mérleg, mellyen fölmérhetni, hogy a' gyógyszerből ez idő szerint hány mákszemnyi kell (a' tisztelt gróf modorát követem, mert igen szereti az orvosi parabolát): én ellenben azt gondolom, hogy e' nemzet ép, ifju, egészséges, elég erővel bíró, institutióinak száza-

dos bajait is kijavítani; magamat pedig korán sem képzelem orvosának, hanem vagyok ez ép, egészséges, ifju nemzetnek parányi izecskéje, munkára hivatva, mint akárki más; 's hogyha felszólalok, miután elveim a' gróf elismerése szerint is jók és helyesek, a' modor, mellyben e' helyes elveket ép, egészséges nemzet irányában előadom, énnekem lehet káros talán, ha csakugyan rossz módon járok a' jó uton, de a' nemzetre nézve valami olly alárendelt csekély dolog, hogy azt fontossá csak olly eleven képzelgés óriásíthatja, minővel amaz arabok bírnak, kik tevéjök árnyékából egész napokon nézik a' déli báb gőzképeit; olly csekély dolog, hogy én, megvallom, ha gróf Széchenyi István volnék, legüresb órámban is hasznosabb dolgot tudnék tenni, mint modor ellen 24 ívet írni. — Hoszú beszédem rövid értelme: „A' kelet népébeni“ minden okoskodás azon alapszik, hogy e' nemzet javulófélben levő beteg; ezen alap nem áll: és így az okoskodásnak egész építménye magában összerogyik.

Az autobiographia folytában van más állítás is, melly minden figyelmet érdemel. A' gróf t. i. azt mondja: „csak úgy remélhetünk ránk 's utódinkra nézve üdvöt, ha szellemi alapon nyugszik jelenünk és jövődünk, ha szellemi alapokon emelkedik anyagi kiképzésünk, és nem viszont.“ — Azon kölcsönhatást, mellyel a' jól intézett anyagi kifejlés a' szellemi kifejlésre, ez viszont

amarra bir, következôleg hogy mihelyt a' kifejlés természetesen 's nem egy napi virágot termô kegyelem gyanánt intéztetik, egyiket a' másiktól egészen elválasztani nehezen lehet, — ezt mind ismert 's elismert dolognak tevéen föl, ki kell jelentenem, hogy a' gróf idézett állításában betûről betûre egyetérték, és mondhatlanul örvendek, hogy ezt a' gróftól illy határozottan elismertetni látom; mert ezen határozott elismerés igen alkalmas, bizonyos balhiedelmeket eloszlatni, 's a' javításpártiak két nevezetes töredékét egygyéforrasztani. Értsük meg egymást; talán egyesülünk, ha megértettük.

A' gróf azt mondja, hogy minden tettei, minden léptei egy, előre kiszámlált, messzeható tervnek szüleményei: és így political hitének idézett alapszabálya is, miszerint anyagi kiképzésünknek szellemi alapokon kell nyugodni, kétségtelenül nem tegnapról mára született meggyôződése, hanem olly elv, mellyre minden lépéseinél minden bizonynyal figyelemmel volt. E' szerint a' nemes grófot alkalmasint meg fogja lepni, ha kimondom, hogy a' grófra nézve e' tekintetben a' közvélemény maiglan igen boldogtalan tévedésben volt, elannyira pedig, hogy meg vagyok gyôződve, e' tévedésnek igen nagy része van azon két pad közti helyzet előidézésében, mellyet a' közjó érdekében lehetlen nem sajnálanuuk, 's melly egy kis őszinte magyarázat után, mindnyájunk örömére, alkalmasint meg fog szünbetni.

E' tévedés félreértésen alapszik. A' nemes gróf mult országgyûlés alatt genialis beszédeiben

nem egyszer panaszkodott, hogy gyakori szerencsétlensége: félreértetni. Ha illyesmi „gyakran“ történik, kiben fekszik az ok? a' félreértőkben e, vagy a' félreértettben? nem vizsgálgom; abban sem telik örömöm, hogy felhányjam a' nemés gróf eddigi tetteit 's iratait, és kőpadra vonjak minden betűt, megmutatandó, mi szolgálhatott alkalmul ez igen nevezetes alapelv tekintetében a' félreértésre; mentse némileg a' félreértőket: hogy a' gróf (mint önmaga vallja) ekkorig mindig csak darabosan szólott, 's nem világosan, nem minden lepleg nélkül, tökéletesen kimerítőleg; mire ha helyes okai lehettek is, minden esetre természetesen kellett következni: hogy „ha tán némi kebel sejté is, mit rejt lelke, ezek előtt is felfogása jobbára rejtély maradt.“

E' félreértés kiegyenlítésére akarok csekély erőmmel közredolgozni; talán hogy a' mit mondani fogok, segítheti némileg a' történetírók buvárkodásaiban, midőn jelenkorunk eseményeinek zagyva tömegében fölkeresendi a' fonalat, melly nemzeti életünk megítélésében vezér legyen.

Huzamos időn át két jeles hazafi vezérlé a' javítási párt közvéleményét. És e' két nevet, mikint egy volt tiszteletünkben, úgy elvek iránt is egybefoglalók. Azonban vettük észre, és lehetlen volt észre nem vennünk, hogy a' két vezér egy idő óta nem karöltve jár, 's utjaik mindinkább szerteágaznak. Egyes részletekben a' si-

ker egyik mellett szolt; de voltak sokan, kik ugy vélekedtek, mikép e' részletek olly üdvösségre, minő a' magyarnak kell, hogy boldog legyen, vezetni soha sem fognak, ha elsőséget vának ki magoknak az elvek fölött, miket a' közvélemény a' másokban személyesite. — És a' fejlődő nemzeti értelem gyakran veté föl vitatás kérdéseül: mi a' különbség e' két hazafi tervei közt? És jött az idegen is, és vezéreiről akará ismerni a' nemzetet, és ez is kérdezgeté: miben különbözik egyik véleményvezér a' másiktól? Természetünkhöz tartozik, hogy ha egyszer kérdés támad ember keblében, a' felelet is elkövetkezik. — Így támadnak pártok politicában. Kik az őszinte kérdésre önmagoknak őszintén megfelelnek, kiknek meggyőződésük van, képezik a' pártok gyűjtő magvát, mellyhez aztán sok vak utánzó, sok szennyes érdek és sok salak is csatlakozik. — És mondák az emberek: Az első közvagyonosság utján akar vezetni közszabadságra; a' második pedig közszabadság utján vagyonosságra. Amaz ezt tartja: „legyünk csak gazdagok, a' szabadság majdan elkövetkezik;“ emez viszont: „csak szabadok legyünk, a' gazdagság majd önkényt eljő.“ — És ezek mondák: Az elsőnek igaza van: gazdag nemzetten nem paczkázhatni kény és kedv szerint, a' vagyonosság önállást nyújt; és lesz szabadság, ha tehetség lesz. Századunk iránya anyagi érdekeknek ugyis kedvező; ez uton haladnunk nem lesz olly nehéz, mert ha engedélyre szólittatik fel a' hatalom, anya-

giakban engedékenyebb lesz, mint szellemiekben, ezek féltékenységet gerjesztenek, amott kedveznek kor és istenek; pedig „in ultima analysi” a’ dolog csakugyan egyre megy, és minden lépés előre anyagi érdekekben, egy lépés előre értelemben; pedig szabadsághoz értelem kell. Ha neveltük a’ kéjelmet, sok erő marad ben a’ hazában, melly most kün elnemzetlenedik, minthogy kéjelmet itt ben nem talál; de találjon csak, ’s megszokja szeretni a’ hont; és ha szereti, majd csak eljárul egyhez másához is, ’s a’ nemzeti kifejlés sokszorozója egy számmal untalan szaporodik. Azért hát, ha néha egy kis betűjog áldozatába kerülne is, ám isten neki! hiszen örökre nem vészett el; legyen feláldozva, hahogy általa anyagi fejlődés tekintetében nyerhetünk annyit, mennyi föléri az áldozatot. — És mások mondák: A’ másodiknak van igaza. Történetekben fekszik a’ tan. Nem mutat nemzetet a’ historia, melly gazdagság által jutott volna el szabadságra; de mutat sokat, melly gazdagság által ős szabadságát elvesztette. Már Cato mondja: „Timeo, ne divitiae magis nos ceperint, quam nos ipsas.” Csak olly gazdagság nem veszélyes a’ szabadságnak, melly a’ nemzet erkölcsi és anyagi tehetségének szabad kifejléséből szabadon fejlett; az, mit a’ kegyelem nyújt, mi jogok árán vásároltatik, tartós jólétet soha sem szül; ’s így mindenek előtt ójuk meg a’ szabadságot, a’ melly már van; mit itt veszítünk, azt békés úton vissza nem nyerjük tán soha is; és

azért jogainkból semmi áron! 's míg itt egy részről mindig örködünk, más részről emeljünk a' szabadságnak sánczai közé mindig többeket. Szabadság nem veszít, ha megosztatik, sőt mindenkor nő és erősödik. Midőn ezt tesszük, az anyagi fejlődést is legsikeresebben mozdítjuk elő; mert hā igaz, hogy csak azon jólét tartós és állandó, melly a' nemzetből fejlett ki önkényt és szabadon: a' szellemi érdeket kell kifejteni, hogy a' jólét kifejlődhessék önkényt, szabadon. A' szabad szellem csudákat művel az anyagon is. Ez ut — igaz — nehezebb és akadékosabb, indulatot és féltékenységet költ fel ellenünk: de a' jog maga nem lesz áldozat; 's ha gyöngék vagyunk, ha szabadságot védni, fejteni tehetetlenek: inkább akármí, mint testi jókért nyakunkba rázott szolgajárom. — Azért hát jog és szabadság legyen jelszavunk.

Ez volt a' vélemény a' két hazafiról. Tényt beszélek, 's nem magánynézetet; beszélem azok közvéleményét, kik őszintén hittek mind a' kettőnek lelkiületében. A' romlott lelkek, kik mivel tetteikben csak szennyves érdekűl vezérelvők, nemesb valamit másnál sem képesek gyanítani, kik minden erényt sárba tipornak, minden tényt nemtelen kútfőből származtatnak, nehogy tán valakit becsülni legyenek kénytelenek, a' gyanusítók piszkos serege itt sem maradt el, mint sehol sem; de az ilyenemű gyanusítgatás a' közvélemény alakulását nem háborgatá. És a' másodiknak political élete igazolni látszott, hogy a' józanabbak közvéleménye őt jól

fogja fel. És az elsőnek political életében akadtak néha tünetények, melyek oda magyaráztattak sokak által, hogy hazafi terve lánczolatában egy más lánczszemnek kivitelére egy kis jogáldozattól vissza nem retten. Emlékezzünk bár például az 1836-diki országgyűlés végére, midőn az adófelajánlási kérdésben e' kifejezés fölött: „három évre és nem tovább,” mellyel a' követi kar az országgyűlésnek törvényes időbeni megtartását biztosítgatá, azon hazafi és political barátai közt bizonyos feszültség kezdett támadni, 's a' feszültség már-már elhidegülés színét ölté föl, mikor aztán explicatiókra kerülván a' sor, a' (hibásan) ugynevezetui szokott oppositiónak vezértagja nyilván 's határozottan kijelenté, mikép ő és barátai nemzetünk anyagi jólétét akarják igenis, de nem minden áron: azért tehát anyagi engedélyekért jogot áldozni soha sem fognak; a' tisztelt hazafi azonban (kétségtelenül fontos okoknál fogva) még ekkor sem vélte jónak, feltárni political rendszere vezérelvét; hanem szólott a' bizodalom szükségéről nemzet és kormány között, 's hogy rossz tactica, bizodalmatlanságot mutatni azon kormány iránt, melly mindennél fontosabb érdekünk, nemze iségünk tekintetében olly roppant következményű közeledést tön. — Illy tünetények szülték a' félreértést, 's ez (ismét nem magános nézetet, hanem tényt mondok) annyira ment, hogy voltak, kik már-már megbarátkoztak a' gondolattal, miszerint nemzet és kormány közti kérdésekben ötöle positiv föllépést

igényelni sem kell, mert a' hon javára tervezett vállalatának sikere végett szüksége van, hogy a' kormány ellen élre ne álljon; 's tőle illy dolgokban már csak nemlegességet igényeltek; és nyilván lehetett tapasztalni, mikint csökkent vagy nőtt iránta a' bizodalom, a' mint e' kérdésekben a' nemleges állást elhagyván, egyik vagy másik oldalhoz közelítve látszott emelni nagy nyomadéku szózatát.

És ime! itt van — nézetem szerint — a' kulcs, melly a' haladási párt táborát két részre osztá; és korán sem ott, hogy mérséklettek és tulzók vannak; a' mi hiszen olyas valami, mint Hercules saruja, olyasmi, a' minek más fokmérője nincs, mint kinekinek saját nézete; miszerint más értelmezést felőle nem is adhatnánk, mint ezt: a' ki kevesebbet akar mint én, az tespedő; a' ki többet, tulzó; — vagy pedig: a' ki semmit sem akar, az tespedő; a' ki pedig mást vagy máskép akar mint én, az tulzó, politicalai költőncz, lágy velejű, hig eszű, és mit én tudom, mikint hangzanak mind azon gyönyörű epithetonok, mik a' minő nem-zengzetesen hangzanak gróf Széchenyi István szájából, szennyes fegyverek levén, feleletet tán még a' „tulzóktól“ sem érdemelnek. — Nem itt van tehát a' két töredékre oszlásnak kulcsa; mert én legalább, ki — a' mint magától a' gróftól hallottam — egykoron azért tartattam veszedelmesnek, mert hallgatni tudok, több éveken át hallgatva, de folytonos figyelemmel kísérvén a' nemzeti erők nyilatkozatait, úgy tapasztalám, hogy az

ugynevezett tulzó párt szakadást soha sem csinált, ő csak szárny volt, melly kiebb száguldott, mint a' test maga, de azért a' testnek tagja maradt; és gyakran mondá, hogy ohajtása példaül = 100, de minthogy azt el nem érheti, à conto 10-et is elfogad; ez a' tulzó párt elvveleje, a' többi csak módor, csak színezés. — Nem, a' megoszlás kulcsa nem ebben fekszik, hanem abban, hogy a' közvéleménynek igen nevezetes töredéke a' grófot félreértette, vagyis inkább (mert nem nyilatkozott) föl nem fogta; most azonban határozottan meggyőződünk, mikép a' gróf is szellemi alapokra kívánja építeni jelenünket és jövődönket; 's a' grófnak e' határozott nyilatkozata, habogy (a' mi-ben nem kételkedhetni) a' részleteknél is következetesen keresztülvitetik, képesebb mint más akármi, a' különvált töredékeket egyesíteni; képesebb pedig annyival inkább, mert — a' mint mélyen tisztelt nádorunk a' mult országgyűlésen bölcsen mondotta — az egyesülés csak addig nehéz, míg általános elv általános elvnek szegeztek ellene; mihelyt részletekbe bocsátkozunk, sokkal könnyebben egyesülünk. — Ez annyira igaz, hogy tökéletesen hinném, ha gróf Széchenyi, kivetközvé a' képzelőtehetség sárgaságából, nem bűvös mécs világánál tartana szemlét a' Pesti Hirlap fölött, ha nem akarna minden sorában rémeket látni, 's nem azon föltett vagy föl nem tett szándokkal venné akármellyik számát kezébe, hogy abban coûte qui coûte minden esetre veres fonalat talál: alig látna la-

terna magikai eltorzított árnyékképeket, alig tudná megmondani, hogy tulajdonkép miért ellensége, és pedig ellensége jan. 2-ika óta, a' Pesti Hirlapnak.

„A' kelet népébeni“ minden egyes szót kintpadra vonni (mint gróf Széchenyi például a' „szívtelen gazdával“ tön, miből a' hevült képzelődés leggyönyörűbb ügyvédi mesterségével a' tulajdonnak megtámadását allegálja ki) sem czélom sem időm. Nem czélom; mert az illy parányias „Recht-haberey“ az önkecsegtető hiuságnak hizeleg csak, köznek nem használ; 's én rossz magyarnak tartanám, a' ki gróf Széchenyinek ellenében illyesmiben örömét lelné. De időm sincs; mert a' körülményeink között már természeténél fogva is tömördek nehézséggel járó hirlapszerkesztés, 24¹/₂ éves 's illy férfitól eredő megtámadás által bizony távolról sem könnyült annyira, hogy egyéb foglalatosságra sok időt engedhetne; 's azért az autobiographiában feltűnő állítások közül csak néhány nevezetesbet emelek ki, — azokat, miket midőn taglalgatnék, mellékesen talán a' megtámadás alaptalanságát is sükerülend némelly szempontból megmutatni.

„A' kelet népének“ 2-ik lapján mindjárt beköszönt a' gyanusítás, hogy a' ki fejledező körülményeink közt keserű, annak az, mit elérni akar (ha tudja, mit művel), tán igen is jó, de honunkra bizonyosan nem hoz áldást; utóbb a' minden tettnél háttérben lappangó nemtelen czélzatokróli gyanusítgatás, mikép ez jószágelkobzásokra dolgozik; amaz üressé vált erszényét egy csön-

des kis forradalom által akarja ismét megtölteni; egy más töredék viszont oda munkál, hogy minden akadály nélkül kénye kedve szerint aratgathasson a' nagy homályban, 's a' többi, és ezerszer ismét a' többi annyiszor fordul elő, miszerint lehetlen a' grófot nem kérnem, fontolja meg: valljon jó tactica e, a' keserűket illy keserűen gyanusitgatni; nem gerjeszt e maga ellen gyanút, hogy épen ő az, a' ki oda dolgozik, hogy „többé senkibe se bizzék a' felforrt sokadalom“; 's hogy, mint férfinak illik e, mint embernek szabad e, mint magyarnak tanácsos e, charactert és becsületességet megtagadni mind azoktól, kik történetesen vakon senkinek sem hódolnak, vagy nem elég látnoki tehetséggel bírnak, hogy az ő, 15 év óta mindig tárogatott, de maiglan is soha fel nem tárt terveit felfoghassák? És lehetlen a' grófot meg nem kérnem, méltóztassék megemlékezni, hogy a' gyanusitgatás ezen neme, melly nem tetteket bírál, hanem a' vágyak titkait bonczolgatja, már keleten ugy mint nyugaton olly elcsépelt szalma, olly elkoptatott fegyver, miszerint annak mellőzését a' lovagias gróf Széchenyitől tán némi joggal remélhetők, — ötöle, ki az értelem nevében a' szívnek hadat üzen; ki — mint mondja — mindenben csak szoros logicával, csak száraz számokkal küzd; ki egykoron gróf Dessewffytől, csak a' kurta farku lóróli lebukás 's egyéb gyarlóságok megemlézését is olly rossz néven 's méltán rossz néven vette; — és szabad legyen

kérnem, emlékezzék meg, hogy ha van, kit te-
teiben pénzsomj, kincsvadászat, haszonles vezet,
e' vágyak kielégítésére egy másik ut sokkal könny-
nyebb, bizonyosabb, veszélytelenebb; 's hogy a'
ki Magyarországon legjobb esetben is egy kis
nyaktörés veszélyével járó forradalom útján akar-
ná lapos erszényét megtölteni, az nem csak gaz-
ember volna, de még bolond is; mert ha forradal-
mi kísérletek pénz nélkül a' világon még soha sem
sikerültek, Magyarországon bizonyosan a' terje-
delmes uradalmacskákat zendítés által senki fiának
ősei nem szerezték. Mert hiszen jó lesz megemlé-
kezni, hogy Magyarhonunkban nyíltszemmel is sok
ember bír, és sokan is olvasták a' historiát. — Gon-
dolom, helyén volt ezt megmondanom; 's talán
épen nekem volt helyén, kinek szándoka tiszta-
ságát a' nemes gróf csak távolagos gyanúsítgatás-
sal (minő példaül: „a' ki keserű, az magának
tán igen is jó;“ és: „majd meglátszik,
magát szereti e inkább, vagy hazáját“
's a' t.) illetgeti, egyenesen azonban kétségbe nem
vonni kegyeskedik. Talán véleményi surlódásink-
ból a' személyeskedés daróczait kiküszöbölni e' fel-
szólalás is segíthetend.

Előfordul azon állítás is: hogy „egyesek ke-
serves panaszaí mint éles lélekharang a' közhaláli
álmon keresztül végre sok hű kebelben viszhangra
találtak, 's mindinkább sejtjük, hogy a' magyar
lesz, minden esetre lehet“ (12 l.); — „de azért
nemzeti létünk körül tudomásunk ma csak az, mi-

képen nemzetünk él, 's hihetőleg élni fog, tovább semmi.“ — Szabad legyen kérdenem, mikép egyezik meg ez állapottal a' tanács: hogy a' szívet hallgatásra kell parancsolni? — Nekem ugy látszik, illy állapotban még igen sok lelkesítésre van szükség, 's illy állapot irányában a' szívhallgató tanács nagyon különösen hangzik, kivált attól, ki midőn mindig csak az értelemhezi hideg szót javasolgatja (száz hasonló hely közül csak egyet említvén), a' 19. lapon így szól: „Oh ti hazánk reményei, kiket századok korcs szelleme, anyatéjjel beszítt elfogultságok 's alnevelés minden emberiméltóságbul ki nem vetkeztetett még, nem reszket e bennetek a' szív, nem emelkedik e mindennapi unalmak nyomorult körén lelketek magasantul — — nem olvadoz e haláli fagytul összezsugorodott—kebletek mint tavaszi langytul ihletve, eddig soha nem érzett édes melegre — — — nem hangzik e bennetek nyilván isteni szózat, hogy hivatástok nem sybariti állatiság, nem halotti tornak meg nem szünő rest ünneplése?“ 's a' t. És a' ki e' sorokat írja, szoros tudományi számolással, 's átgondolt messzevágó terv következésében, íveken meg íveken át csipkedi, szurdalja, korbácsolja, 's — hogy egy szóba foglaljak mindent — nemzetgyilkolási váddal terheli a' Pesti Hírlap szerkesztőjét, mivelhogy a' szívhez 's nem

az észhez szól. — Felhivok boldogot boldogtalant, mutasson a' Pesti Hirlap bármelleyik hasábján csak egyetlenegy szóalkatot, telvét illy érzelemdús 's — ha száraz tudományilag néznők — nem sokat mondó szavakkal; — vagy ha talán azt vetné ellen a' gróf, hogy ő nemes indulatokat gerjeszt, nemes szenvedélyt ügyekszik felkölteni: ugy ismét felhivok boldogot boldogtalant, mutassa meg, mikor iparkodott a' Pesti Hirlap nemtelen indulatot mozgásba hozni?

„A' civilisált világnak szinte minden népei elérték már tetőpontukat, 's vénülésnek indulnak, a' magyarnak most derül hajnala“ (24 l.). Ezt csak azért idézem, hogy alkalman legyen megmondani, miképen én fentebb a' nemes gróf modorának nyomán kénytelen valék ugyan beereszkedni a' magyar nemzet ifju vagy vén korának taglalatába, mivelhogy a' gróf egész munkája egy illy szóvirágon alapszik: mindazáltal én az illy vénségi, fiatalsági hasonlításokat igen sántikálóknak 's a' rájuk épült országglási rendszert ingatagnak tartom, és magasb véleménynyel vagyok az emberiség rendeltetéséről, mintsem hihetném, hogy a' tetőpont, mellyre nemzetek hivatvák, már a' civilisált világnak szinte minden népeinél el van érve, mellyeknek már e' szerint vénülésnek kellene indulniok, következőleg nem sokára majd meg is halniok. Én az emberi perfectibilitást végetlennek hiszem, mint a' számokat, mellyekhez egyet mindig hozzáadhatni, a'

nélkül hogy a' legnagyobbat elérnők. — Valahol mondám a' Pesti Hirlapban, hogy nemzet csak öngyilkolással halhat meg; és a' gróf mondja valahol „A' kelet népében“, hogy ez állításban tökéletesen egyetért: nem kellene hát, csekély nézetem szerint, a' népek vénségének, fiatalságának szóvirágeszmejétől magunkat annyira elfoglaltatni engednünk, miszerint erre országglási rendszereket alapítsunk; mert elvénuült nemzetnek meg kell halni; már pedig abban egyetértünk, hogy nemzetnek nem kell meghalni, mivel nemzet csak öngyilkolással halhat meg; — és ha már ebben egyetértünk, nagyon örvendének, ha a' nemes gróf velem abban is egyetértene, hogy nép, nemzet, keleten ugy mint nyugoton, senki kedvéért nem fog élni *systematice*.

A' mit a' tisztelt gróf nemes öntudattal elbeszél, mikint látta, hogy „senki azon tán kissé magasb nézőpontról nem fogja fel nemzetünk állását, mint ő; mikint lépett a' nyilvános élet tövismezejére azon komoly elhatározottsággal, hogy ő fogná, ha senki más, nemzetünk egykori fényének megvetni alapját“ 's a' t. — mind ezeket, a' nemes gróf halhatatlan érdemeinek szívem mélyéből hódolva, csak azért nem lehet nem említenem, minthogy bizonyos következményekkel szoros összefüggésben vannak, mikre nézve a' tisztelt grófot megkérni bátorodom, ítélje meg: valljon csalatkozom e, ha ugy hiszem, hogy idő 's tér iránt talán egy kis tévedésben van? — Ugyanis, ámbár én — mint

mondám — azok közé tartozom, kik a' gróf politikai élete nagyszerű hatásának kulcsát abban találják, hogy olly socialis gondolatoknak adott szavakat, mellyek igen sok kebelben majd tiszta meggyőződés-, majd homályos sejtelemképen már készen voltak, 's a' nemzeti értelmességnek e' fogékonyságánál és a' körülményeknek előre számítható hatalmánál fogva „a' kivitelnek tömkelege“ sem volt „lehetlenséggel határos,“ sőt az előzvényekből és körülményekből elmulhatlannul és szoros tudományilag (28 l.) el kellett következni, a' mi elkövetkezett: mégis, fogadjuk el bár valóságnak, hogy kezdetben a' nemes gróf felfogása jobbára mindenki előtt rejtély maradt, 's ne taglalgassuk azt is, mennyire igaz, hogy ha azt, „a' mi még lelkén van, 's mit most lepleg nélkül előadni“ ígér (26 l.), „ámbar most is csak kényszerítve és kénytelenül bocsátja azon eszmét, mellyet annyi év óta rejt kebele, mint éretlen bábót, a' világba“ (146 l.), 's „ámbar ez alkalommal sem vehet magának időt, hogy részletes és kimerítő lehessen, de azért mégis csak kitárja a' mondandót“ (146. l.), — ne taglalgassuk, mondám, mennyire igaz, hogy „ha mind ezt tíz tizenöt év előtt minden lépcső, minden hozzászoktatás nélkül feltárta vala, nem mutatott volna körülményismeretet“ (27 l.), mind ezt fo-

gadjuk el mathematicai bizonyosságnak : mégis azt gondolom , ezek a' tisztelt grófot nemzetünk állapotjának 's különösen értelmi fejleménye stadiumának felfogásában némi tévedésre vezették. — Nevezetesen már a' multa nézve is nagyon csalatkozik a' gróf, ha úgy gondolja , hogy midőn a' casinókat, lóversenyeket 's illyféléket tervezé , a' nemzet át nem látta , mikép a' végczél nem mulatság , hanem központosítás ; — ám legyen , hogy e' központosításnak végczélja , mikint a' gróf titokban rendszerezé , rejtély volt talán egy és más előtt, de a' központosításra czélzás senki előtt rejtély nem vala , sőt e' központosítás végczéljáról is megvolt igen sok embernek a' maga gondolata; mert valóban olly honban élünk , a' hol történetesen már 15 év előtt is egynél több ember gondolkozott. — Hogy ez mind így volt , azon fogékonyság , melylyel a' casinói eszme országszerte fogadtatott , 's casinók és olvasótársaságok keletkeztek és folyvást keletkeznek , talán a' legczáfolyhatlanabb bizonyosság. Azonban hagyjuk a' multat ; én arról ohajtanám a' nemes grófot meggyőzni , hogy a' nemzeti értelmesség a' fejlődésnek magasb fokán áll , mint gondolja. Ő ugyanis „tisztán látván a' mult országgyűlés után , hogy hazánknek egy elkopott , féligmeddig feudális , féligmeddig alkotványos szövevényből , emberhez illő , minden álfénytől kitisztult képviseleti rendszerre , minden ingadozás nélküli átvarázslata már-már bi-

zonyosnak mutatkozott: kimondhatlan öröme gerjedt; de tudván tapasztalásból, mennyit ront, mennyit semmisít meg a' lehető legjobbnak is időelőtt, dobraverése: örömét el nem árulja, hanem keblében féltékenyül mint olly titkot őrizi meg, mellynek fölfedezése messze hátravethetné, de tán egészen meg is semmisíthetné fejlődő jövőnket" (52—54 l.). Már én megvallom, ki a' magyar nemzetet 1840. második felében illy vak-sággal vert buta csordának 's kormányát is olly rövidlátónak hitte, hogy egyáltalában még csak nem is sejtené, mi történik vele 's körül, 's bekötött szemmel botorkáznék láthatlan hatalmak vagy messzevágó terveiket rejtélyben szövő vezetők pórázán, a' nélkül hogy tudná, miért és hová? — és vakon és bekötött szemmel elannyira, miképen a' nemes gróf még csak örömének elárulásával is tán megsemmisítheti vala a' magyar-nak egész jövőjét, — a' ki így látja honunk körülményeit 1840-ben, annak körülményismerete, nézetem szerint, időt 's tért veszelve, hatalmas tévedésben van. — És ezen tévedésből ered aztán a' legjobb szívvél mind azon félremagyarázás, mind azon rémképlátás, harag és szenvedély, melly „A' kelet népe" 24 ívein áradoz; innen ered, hogy a' gróf magát minden combinatióiból kiforgatva érezi, 's mint hátrahagyott, szem-ből veszített mindent hátulról néz, a' mi

(megvallja) nem jól esik (34 l.); csak-hogy a' ki mindent hátulról néz, az természetesen a' dolgok homlokát nem csak nem jól látja, de sőt nem is láthatja, hanem csak képzelheti; pedig a' képzelet az, mit a' tisztelt gróf olly igen roszal, mi szenvedélyt költ fel, 's egyenesen a' franczia forradalom irtózataiba vezet, és azon ösvényre, mellyen e' forradalom hősei 's utódai jártak, Mirabeau-tól kezdve Marat- 's Robespierre-n keresztül egész P é r e E n f a n t i n-ig, kik — közbevetőleg szólva — ha ez utólsónak postaszobájában összegyűlhetnének, nehezen tudnák megfogni, a' historia philosophiájának mellyik vezérelvénél fogva kerülnek egy csomóba. — Aztán azon gondolatot sem tudom agyamban lenyugtatni, hogy a' melly combinatiót illy hamar képes volt egészen kiforgatni nemzeti életünknek élénkebb mozgása, mellynek hiszen szoros tudományilag mulhatlanul el kellett így következnie, — azon combinatio talán némelly részeiben mégis csak szenvedhetett volna egy kis változtatást, 's tán sem Aristoteles analysisa sem Bacon inductiója után nem volt alkalmas minden izecskéjében olly egyedül üdvöztőnek bizonyodni, mellyen kívül már csak nemzetgyilkolás és revolutionarius syllogismus és átok és enyészet feküdnek. — Én ismerek egy szegény embert, a' nemes gróf értelmi súlya ellenében a' leggyöngébbek egyikét, kinek combinatióit ollyas valami is megzavarta, a' mit terminó technico bayonnetnek hínak; de megval-

lom, combinatióiból mégsem érezte magát illy egészen kiforgattatva — Ámde honnan jöhet kornak és helyzetnek ismeretében az említett tévedés? — A' tisztelt gróf munkájában igen sok jó van elszórva, habár — mint valaki mondá — ez a' jó nem mindig új; így akadtam a' 296-ik lapon bizonyos előkészítmények elsorozására, mik alkalmasint azon fokozatokat jelelik 's igen helyesen jelelik ki, miket a' nemes gróf „logikai egymásutánnak“ szeret nevezni; t. i. szabad biztos birtok, ezt megelőző jó törvény, ezt megelőző elmesurlódás, ezt megelőző egybepontosság, ezt megelőző kedvessé-tétele a' hazának 's bizonyos helyeknek 's a' t. — Lehet, hogy csalatkozom: de én ezekben véltem az említett tévedésnek kulcsát feltalálni. — A' nagyérdemű gróf ugyanis ezelőtt mintegy 15 évvel igen bölcs tapintattal megismervén az időnek jeleit, messzevágó tervének kivitelére igen jó számolással kidolgozá a' most idézett előzmények fokozatát, 's elmesurlódás és ebből következni kellő gondolategyesülés végett megkezdé 's férfias szilárd-sággal életbe is hozá több rendbeli központosító vállalatokat: casinókat, lóversenyeket 's a' t.; és ezekből szoros tudományilag el kellett kétségtelesen mind annak következnie, a' mi elkövetkezett; csak hogy e' nemzetnek alkotmányos szerkezetében az eszmék központosításának más eszközei is megvoltak, mellyeknek ugyanazon célra hatalmas sikerrel hatását a' nemes gróf, úgy látszik, szá-

molásában ha nem egészen felejtette is, de bizony-
 nyal nem eléggé méltatta, 's alkalmasint azért, mi-
 vel saját rendszerének kerékvágásában férfiasan
 előretörve, a' maga körüli mozgalomra kellő fi-
 gyelmet nem fordíthatott. — Illy eszmeközponto-
 sítási hatalmas eszközök: a' megyékben fontosabb
 tárgyak körül neveztetni szokott küldöttségek,
 ezek javaslatainak nyomán a' megyei nyilvános
 gyűlések, törvényhatóságok közti levelezés; az
 országgyűlések 's ezeknek a' törvényhatóságokkal
 folytonos elmesurlódási 's eszmeközpontosítási vi-
 szonya, 's más ezer, kisebb, de mégis életnedv-
 vezető csatornákon kívül a' sajtó, melly ha nem
 olyan is, minőnek jogelvileg méltán követeljük,
 de ha valami jót nyújt, ez talán még szembetűnőbb
 hatással működik, mint a' hol a' felszabadított
 Briaraeus száz kezének mindenikével szórja az
 elmetermékeket; ugy hogy például lelkemben meg
 vagyok győződve, miképen az érdeemes gróf „Hi-
 tel“-e több elmesurlódást, több eszmeközpontosí-
 tást eszközölt néhány hónap alatt, mint a' nemes
 gróf lóversenye 's nemzeti casinója, igen jól szá-
 mitott korszerűségek mellett is, éveken át. Ezen
 eszközöket én csekély felfogásommal olly hatal-
 masoknak hiszem, hogy nem kétkedném egy kis
 nemzeti büszkeséggel állítani, mikép kedves hazánk
 — mellőzván a' sajtó hatalmának tekintetét — sok-
 kal több eszmeközpontosítási eszközzel bír, mint
 akármelly más ország, kivevén talán Angliát „mee-
 ting“-jeinél és igen kifejlett associationalis éle-

ténél fogva, 's ezt is csak azért, mert a' meetingek 's associatiók hatása karöltve jár a' legszabadabb sajtóval. — Ám vessünk egy pillantást megyei rendszerünkre, mellyet én, alkalmasint százezerek után és százezerekkel együtt, olly institutiónak tartok 's hirdetem és hirdetek örökké, mellyet a' világnak bármelly institutiójával sem volnék hajlandó föleserélni, és — közbevetőleg szólva — országlási rendszerem ép' azért a' legtávolabbról sem francziás, mint a' gróf talán csalatkozva, talán gyanusítva mondja, mivel én a' kifejlett municipalis életet imádom; a' francziák pedig ugy az 1789-iki mint 1830-iki forradalomban, ugy a' napoleoni korszak mint a' restauratio óta, a' minden helyhatósági életet el-sorvasztó centralisatiót bálványozzák; — ám vessünk egy tekintetet megyerendszeri életünkre. Van e egy hatalmas eszme, egy fontos ügy, egyetlen érdekes tárgy, mire nézve a' megyegyűlések kevés hónap alatt olly elmesurlódást 's ennek következésében olly eszmeközpontosítást nem eszközöltek, minőt más eszközök által annyi idő alatt elérni lehetlen volna? Nézzük akármellyiket az 1823-iki szomorú, de szívemelő emlékezetű kérdéstől kezdve, egész a' vegyes-lázassági ügy kérdéseig! 1823-ban fegyveres erő környezé a' tanácskozásokat, fegyveres erő foglalá el a' megyék palotáit, a' jegyzőkönyvek szétrepesztettek, 's a' fegyverektől környezett nemesség hársak árnyékában mennydörgé a' szabad szót, mellyről

az ember azt gondolá, elvész, mint homokban a' vándor nyoma: és mégis minő eszmeközpontosítást eszközöltek e' gyűlések! megláthatjuk jeleit az 1825-iki országgyűlésre adott utasításokban 's azon országgyűlésnek irományaiban, törvényeiben. — És így hasonlóan minden nagy és fontos kérdéssel egész mostanig. — No már hogy e' gyűlések az elmesurlódást végetlenül előmozdították 's előmozditják, 's így az eszméknek központosítására, melly a' nemes gróf tervének lánczolatában méltó helyet foglal, erős hatalommal közredolgoztak, tagadni csakugyan lehetlen; vegyük még ezekhez, hogy azon 15 év alatt, mióta a' nemes gróf a' maga rendszerének épületét fokról fokra emelgeti, az országos rendszeres munkáknak országszertei taglalatán kívül, mit a' körülmények nemzeti értelmességünk sokszorozójában mérhetlen súlyu factornak bizonyítottak, — e' 15 év alatt, mondom, közel 7 esztendeig országgyűlés volt; — és minő országgyűlések! Alig van az ez idő szerint teendők között fontos kérdés, melly ezeken, legalább alapelveiben vagy előzményeiben, szóba nem jött; és felejtsük, ha tesszik, mind azon eszközöket, mellyek ez országgyűlések elmesurlódásait a' nemzet legtávolabb ereibe elszivárogtaták, és ne vegyük bár tekintetbe Orosz 1830-iki országgyűlését, gróf Széchenyi Stadiumát, Deák követjelentéseit 's t. eff., csak azon egyre emlékezzünk, hogy országgyűlés alatt, a' követek 's küldöik közti foly-

tonos viszonyuál fogva, minden vármegye egy-egy elmesurlódási műhelylyé változik, 's hogy e' hét év alatt minden megyében évenként vagy hat, következőleg összesen a' megyékben mintegy 2184 közgyűlés volt, — több mint Nagybritanniának minden meetingje 's political lakomája hasonlóban! A' ki mind ezt tekintetbe veszi, lehelten meg nem győződnie, hogy a' hol illy elevenen kering az alkotmányos élet szívvére, ott az elmesurlódás egészen más progressióban megy véghez, 's egészen is más természetű, mint ha csupán a' nemes gróf rendszerének fokozatain lépdegélne; és innen a' tévedés, mellyet kor 's körülmény felfogásában a' nemes grófnál észrevenni gondolok; ő szilárd hűséggel dolgozott minduntalan saját tervének fokozatai szerint, és vállalatai többnyire sikerültek, mert jól lévén gondolva, a' nemzeti fejlődés processusába igen jól beillettek; ugyde ezen vegytani processusban más agenták is működtek, melly működést azonban a' nemes grófnak hona javára szentelt tömérdek foglalatosságai közt nem volt ideje figyelmes szemmel kísérgetni (hiszen ez évnek 8-ik hónapját éljük már, 's gróf Széchenyi jelenlétének tán egyetlenegyszer sem örvendhetett Pest vármegyének közgyűlése, ámbár gondolatom szerint Pest vármegye népes közgyűlései a' nemzet eszméletéről több adatokat nyújthatnak, mint bármilly társalgási kör; 's ezen gyűlések a' nemes gróf értelmi súlyának az eszmék központosítására nagyobb 's pozitívabb tért nyitnának, mint a' Pesti Hir-

lap ellen a' casinóban egy hónapon általi negativ agitatio); — nem lévén pedig ideje a' nemes grófnak nemzetünk eszméletét szemmel kísérni, ezen nem-kisérés okozá, hogy a magyart saját körülményeiben annyira idegennek vélné, miszerint jövődjé lehetne veszélyeztetve, ha valamikép a' nemes gróf csak keble örömét is elárulná; — pedig hiszen im! elárulá örömeit és fájdalmait, feljajdulását a' vészharangnak félreverésével kísérte, 's a' látnok bűhatalmával kiáltott a' nemzetre; — és im! a' nemzet meghallgatta őt, és legkisebb, de csak legkisebb baja sincs, jelenének nincs, jövődjét pedig öntudatának érzetében e' bajtalan jelenből fejtegeti; soha sem haladott férfiasabban, mint éppen most, és soha sem volt nyugottabb, soha kormányával bizodalmasabb lábön, mint e' férfias haladás közben. — Hogy ez mind nem azon lépcsőzet szerint történik, mint a' nemes gróf tervében írva volt, igen természetes; mert nemzet — mikint már mondám — senki kedvéért nem fog élni systematice; de már azt, hogy ezen igen természetes tüneményt a' nemes gróf hazai mozgonyunk rendetlen mozgásának hiszi — mivelhogy ez nem az ő kerékvágásában halad — hogy e' miatt combinatióiból magát kiforgatva érezi, és elmaradva mindent hátulról néz, — ezt valóban az egész honnak mélyen kellene sajnálnia, ha nem látnók, hogy ezen állapot jóra-fordítása igen könnyű; méltóztassék csak a' nemes gróf, a' helyett hogy a' nemzeti életet akarná combinatióiba beilleszteni, a' helyett

hogy a' nemzet itczéjét combinatióinak m e s z e-
 lyes üvegébe akarná beszorítani, — méltóz-
 tassék maga saját combinatióit a' nemzet életébe
 beilleszteni; más szóval: szűnjék meg a' nemzeti
 élet egyik nevezetes műhelye a' közgyűlések iránt
 hideg közönyösséggel viseltetni; a' kor egyik má-
 sik szülöttjének pedig (és nem szülőjének), a' he-
 lyett hogy utját állani törekednék, lépjen föl vezé-
 révé, és saját tervének számításában a' kivülei, de
 tagadhatlanul létező számokat vegye szintugy sok-
 szorozó factoroknak: és a' hátulról-nézés helyé-
 ből — a' mi gróf Széchenyinek semmi esetre nem
 illő hely, sőt nem is szabad — tüstint ott lesz, a'
 hol lennie kell: a' haladó mozgonyon elől, a' „ten-
 der“ közelében; 's itt csak egy kérést engedjen:
 ha kívánja, hogy tacticáját szerkesztők és nem-
 szerkesztők eltanuljuk, méltóztassék azt — már
 akár Frontinus theoriája, akár Napoleon praxisa
 szerint — foltozás helyett egy kissé újraön-
 teni; mert hogy olly tactica követésére, melly
 mellett az ember combinatióiból kiforgattatik, 's
 majd két pad közti helyzetbe jő, majd szelektől
 lebegtetett lapta szerepére kerül, — hogy illy ta-
 ctica követésére az embernek nem nagy kedve le-
 het, az már csakugyan természetes.

'S most még némelly állításokat csak futólag,
 mintegy figyelmeztetésül kívánok elsorozni. — A'
 31-ik lapon mondatik: hogy a' nemes gróf száz
 árnyéklatban mindig arról ügyekezett a' kormányt
 meggyőzni, mikép „a' nemzeti erő kifejlő-

dése korántsem láz, hanem örvendetes jel.“ Ezért én, a' nemzetnek egyik legparányibb tagja, a' nemes grófnak hálás köszönetet mondok, 's ugy hiszem, e' köszönetben osztozik az egész nemzet, melly a' nemes gróf nyugtató szavát im! most, az általa annyira gyanúsított korban is, eleven haladása melletti férfias nyugalomával, olly becsületesen váltja be; — adták volna bár a' nemzet sorsára ügyelő láthatlan hatalmak, kiknek kezeiben, a' gróf hite szerint, néha közöttünk a' legnagyobb sem sokkal volt egyéb, mint engedelmes eszköz, — adták volna bár e' láthatlan hatalmak, hogy a' nemes gróf nyugtató szózata a' meggyőződéshez, illető helyütt, kissé hamarabb utat talál! azonban miután csakugyan talált, miután a' kormány csakugyan meggyőződött, hogy a' nemzeti erő kifejlődése nem láz, hanem örvendetes jelenet, 's ezen meggyőződésének következésében szorosabbra is fűződnek a' kölcsönös bizodalom kötelékei, mint valaha: legyen szabad a' nemes grófot megkérnem, ne változtassa szerepét, ne ügyekezze lerontani, a' mit épített, ne törekedjék a' kormányra rábeszélni, hogy a' nemzeti erő kifejlődése korán sem örvendetes jel, hanem láz, bagymáz, meg tökéletes lobbaindulás.

A' 32-ik lapon azon pszichologiai észrevételt olvassuk: „hogy habár fáj is a' megérdemlett gúny és a' méltó leczkézés, azt mégis inkább tűrjük, ha magunkhoz ha-

sonlóktul, vagy magasb állásuaktul, 's nem alulról nyújtatik.“ Legyen szíves a' nyájas olvasó ezt az „alulról“ szót egykissé magának megjegyezni; nekem úgy tetszik, hogy ez által bizonyos boszankodásnak kulcsa van kezünkbe adva, de vele egyszersmind a' fokmérő is, melly azon boszankodásnak belértéksúlyát kimutatja. Isten őrizzen minden gúnytól! kérem a' nemes grófot, méltóztassék jól megleczkézni, ha tollam nedvébe valaha gúnyepe keverednék; 's hogy e' részben se legyen kifogás hirlapunk ellen, méltóztassék a' magasb állásuak irányában a' „méltó le cz ké z é s“ kezelését hébenkorban elvállalgatni, — nehogy alulról jöve ingereljen; addig pedig, hogyha szentségtörés volna is, megemlékezni, mikép Ulászló király III. Decretuma előszavában (Ulászló királyt pedig csak nem hozhatjuk gyanuba, hogy a' „Droits de l'homme“-ból meritgetett), az mondatik: „cum quibus una est nobis nascendi moriendique conditio, illis prodesse potius, quam inutiliter dominari debemus.“ Legyen legalább szabad, míg alkotmányunk áldásainak mindenkire kiterjesztését törvényes csöndes uton a' nemes gróf vezérlete alatt eszközölhetnők, ez aristocratiai országban Verböczy I. része 2. czímére megemlékezni, miszerint azon bizonyos „kötelesség é r z e t“, mellyet a' nemes gróf a' 370-ik lapon, népnevelésnek és minden másnak félretételével, nemzeti nagy sakkjátékunkban tüstinti huzásnak ajánl, ha lélektanilag

nem, legalább jogtanilag rábirhatná a' magasb állásukat, hogy az igaz szó (ha igaz szó) ellen ingerültségbe ne jöjenek, ha talán néha alulról jö.

És most e' fejezet berekesztéseül csak még egy szót. Azok közül, kiknek szerencsájök volt a' mult országgyűlésben részt venni, remélem, akadand valaki, eléggé avatott a' dolgok belsejébe, ki meg fogja menteni történeteink e' fényes szakának emlékezetét azon vád alól, mintha karzatok parancsoló fölhevülése miatt, a' tökéletes lobba-indulásnak ösvényén gyors léptekkel közelgett volna a' törvényhozás olly conventi jelenetek felé, mellyekben a' napi győzedelem csak a' legnagyobb erőszaké volt (39 l.). Ohajtom, legyen, ki egy kis ellentétben a' nemes gróffal nem csak a' magyart, a' millyen lesz, hanem azt is, a' millyen már, eléggé szereti 's becsüli, hogy a' jogvédelem szilárd küzdésére ne hagyja felütni a' szenvedélyes erőszak rút bélyegét; én ebbe nem ereszkedhetem, mert engem a' kigúnyolt szenvedés napjai elzártak a' látvány szemléletétől; — de már azon állításra nézve, hogy a' magyar nép minden alkotmányos népek legalacsonyabb lépcsőjén áll (45 l.), hahogy azon népről van szó, melly ekkorig alkotmányunkat milliók kirekesztésével monopolizálta, — ezen kirekesztés ugyan magas fokon állásnak nem igen vétethetik: de ha más részről országos és megyei gyűléseink szelleme 's maga az elmesurlódás is, mellyet a' grófnak előidézni tetszett, kellő figyelembe vétetnek, joga lesz ta-

lán a' magyar nemességnek, némi nemes öntudattal éreznie, hogy szabadelmű kifejlés tekintetében a' világ történeteiben talán egyetlen példát mutat; más részről pedig azon nemzet talán mégsem áll, egyetemben véve, az alkotmányos népek legalacsonyabb lépcsőjén, mellynek kebelében a' szabadságszeretet olly kiolthatlan lángokkal ég, hogy magát 's alkotmányát illy körülmények közt 1000 éven át fentartaná, míg körüle délen, éjszakon népek vesztek, nemzetek enyésztek el. — És ez évezredes élet talán alkalmas lehetett volna a' nemes grófnak egy kis kezességet nyújtani, egy részről: hogy nem olly népcsordának vagyunk tagjai, melly eszméletlenül indult, eszméletlenül jár láthatlan hatalmak pórázán; más részről: hogy csalódáson alapult számolás volt, e' nemzet fölött egy lírlapnak nem kedvelt modora miatt a' vészharangot meghuzni; azonban engem nem csal a' hiedelem, hogy e' nemzetnek gróf Széchenyi vészharangja ellenébeni magatartásából is ki fog világítani (talán egy részben már ki is világított), miképen tán mégsem olly alacsony fokon áll, mint némellyek gondolák. — És ekkor mi lesz gróf Széchenyi feljajdulásának árnyékoldala? — Az, hogy egy régi átok ujolag bebizonyodott, melly így szól: „Ne legyen egység soha köztetek.“ — Alig léptünk a' kor szükségéihez tartozó haladás ösvényére, 's im! a' haladási rész egyik vezére, a' helyett hogy tanácsával éltetné, vezetné, élethalálos harcra kel azon résznek egyik orga-

numa ellen, melly által ő maga is annyi jót eszközölhetne. — De hogy részemről legalább ne adjak bel- 's külföldnek okot, lenéző gúnynyal mondani el rólunk, miképen a' helyett hogy egymást felvilágosítva, ha együtt nem lehet, legalább egymás mellett haladnánk az irányban, mellyet hazafiság jelel, inkább egymás hajába rohanunk, 's tetszünk magunknak a' foglalatosságban, egymást gyanúsíthatni 's nevetség tárgyává tenni, — én átkozom a' kénytelenséget, melly nem engedi hetekig hónapokig nyugodni hagyni hirtelen összeírt soraimat, miszerint egészen higgadt kebellem észrevegyem, ha van e egyetlen szóban egy epés fulánk, melly a' grófot méltán bánthatná; 's kitépjem e' fulánkot, még akkor is, ha megmaradása hiúságomnak hízeltene; kitépjem pedig korán sem félelemből, mert annyi öntudatot talán csak szabad lesz viszontagságterhesen leélt napjaimból merítenem, mennyi kell, hogy elmondhassam: jogszerűségem érzetében e' szót „félelem“ nem ismerem, még gróf Széchenyi ellenében sem; hanem kitépni szeretném a' most talán észre nem vett fulánkot a' tiszteltnél fogva, mellyel a' grófnak tartozom, 's azon ohajtásnál fogva, hogy gyöngé szózatom ne növeljen, de — hacsak lehet — egyenlítsen a' szakadás, mellyet a' gróf előbb eszközölni, utóbb hirdetni jónak tartott; és ez indulattal térek át tulajdonképeni védelmemre.

II.

Vád és védelem.

Itt állok tehát a' megtámadott! ellenében egy szótengernek, mellyből sok szép gondolatot halászhat, kinek az isten szép számmal adott üres órákat, mikkel — fájdalom! — a' 24 órai rögtönzésekre kárhoztatott birlapszerkesztők meg nem áldattak; itt állok ellenében egy tömeg vádnak, mellyről a' megtámadó maga megvallja, hogy bebizonyíttatnia vajmi nehéz, miért is bizonyítás helyett egészen à la Fouquier gyanusításhoz folyamodik, mire viszont felelni vajmi nehéz; mert vád helyébe állított gyanusítás nem az értelemhez, hanem érzelemhez, pedig nem mondhatnók, hogy a' legnemesebb érzelemhez, sőt megriasztott szenvedélyhez szól; itt állok ellenében egy névnek, mellyről három nehéz év szenvedése után Pest vármegye teremében ejtett legelső szavaimban mondám, hogy csak buzgó hálával 's hő lelkesedéssel lesz emlegetve minden magyartól, a' míg lesz magyar, — illy névnek ellenében állok egy igénytelen homályos polgár, és állok ellenében bokros érdek-

nek, mik — bizonyossá teszem a' nemes grófot — e' honban feledve nem lettek volna, habár nem frisittetik is fel olly sürű emlegetéssel emlékeztünk; és állok én, kinek köre eddig olly szűk vala és tehetségei olly csekélyek e' szűk körben, hogy gróf Széchenyi méltán kérhetné: „valljon mi nagy jót tett a' hazának?” 's én semmiségem érzetében porba borúlok, hogy felkiáltsak — semmit! de még csak legkisebbet sem! csak hogy nem azért, mert nem akartam, hanem mivel hogy nem tettem. — Illy megtámadott, illy megtámadónak ellenében, ügyem felől előre kétségbeesném, halogy e' nemzet olly eszméletlen népcsorda volna, mellyből a' fiatalabb nemzedéknek — mint gróf Széchenyi (87 l.) mondja — „ígérjük a' föld minden kincszeit és elhiszik, ígérjük magát a' mennynek országát és nem kételkednek;” de mivel én ezt másképen tudom, mivel úgy tudom, hogy e' nemzetnek akár örege akár fiatalakon még egy gróf Széchenyi Istvánnak sem hiszen, megkísértem a' védelmet, 's megkísértem annyival inkább, mert mellettem az élet, nemzetem nyilvános élete szól; 's nyugodt folyamával a' czáfolatot helyettem már is magára vette, sikeresebben mint én tehetném. — A' hajdan híres „Bölcsészeti párbeszédék“-ben (Dialogues philosophiques) kérdi egy tudós: „Mikép bizonyítaná be ön az istenség lételetét?” — „En ouvrant les yeux“ — mond a' felelet. — Valóban ha nem volna szentségtörés a' legnagyobbat

csekélységekre alkalmazni, e' kérdésre: mikép bizonyítom be, hogy a' Pesti Hirlap nem vezet forradalomra? nyugodt érzéssel felelhetném: „*En ouvrant les yeux*“ Tessék szétnézni az országban! — Én szétnéztem, 's ügyekeztem, mennyire emberi gyarlóságom engedé, el nem fogulva nézni szét; 's ha csak árnyéknyomát látnám is a' veszélynek, melyet gróf Széchenyi gyanít, vagy — jobban mondva — mellyről gyanusít: inkább gyávának akarnék látszani, mint rossz hazafi lenni, 's letenném örökre szerencsétlen tollamat, egyedül abban keresve vigasztalást, hogy szándokom tiszta, czélom szent vala; de miután mindent inkább látok, mint veszélyt, 's hazám egén fellelborúlatot észre nem veszek, kivévén amott délkelet felé, hol talán szintugy csak azért borúl, mert a' nyilvános nemzeti figyelem körén kívül van, a' körülmények illy helyzetében lehetlen nem remélenem, hogy habár hírlapszerkesztői hatásom sokat nem használ is a' honnak, de legalább átkozott nem lesz emlékezetem.

A' gróf a' Pesti Hirlapot ugy támadja meg, hogy megtámadását személyenre is kiterjesztené. Talán jobb tactica volt volna elhagyni azt, mire nézve szükségesnek vélte, a' megtámadottat eleve felszólítani (118 l.) „türje a' közjó kedvéért az érzékenyebb vágásokat.“ — Ám legyen! türöm, 's még öröместebb talán, ha megkimél a' gróf mind azoktól, mik Shakespeare Antoniusának ismeretes refrainjéhez hasonlítanak:

„But Brutus is an honorable man.“ Csak egy szót engedjen az érdemes gróf. — Három hosszú éveken át üritém a' vesztett szabadság kincspoharát, lélekben értelemben elmaradottan, kipótolhatlan veszteséggel, és ezalatt családom, mellynek egyedüli gyámola valék, 's melly másra nem szorult én kivülem, nyomorúságra jutott, melly ellen csak a' nemzet nagylelkűsége nyujthatott irt — Kínos állapot, uram! mert el kellett az irt legalább kölcsönleg fogadnia; pedig a' becsületes szegénységgel, melly önerejében keresi 's találja rendíthetlen függetlenségét, karöltve jár egy érzés, uram, mellyről a' gazdagoknak kincshalmaik közt fogalmuk sincs; — — és atyám e' bánatos állapot alatt összeroskadott; béke nem derült élte alkonyára, — és nem adhatta áldását reám; — csak sirját lelem! — — E' seb még most is gyakran felsajog, 's még soká fel fog sajogni kebelemben; de nem kiáltám magam' áldozatnak, panaszt e' szájból senki sem hallott; én megköszöném a' nemzet kegyelmét, 's aludni hagytam az elmúltakat. — És eljő a' gróf, 's gúnynyal tetézi a' szenvedésnek emlékezetét! — — Gróf ur! ez nem volt — — (mikép mondjam csak, hogy epés fulánk szómban ne legyen?) ez nem volt gyöngéd bánásmód. — Elmehet hidegen a' szenvedés mellett, ha úgy tetszik: de ha jó számolónak kíván tartatni, óvakodjék azt gúnynyal illetni; mert a' számolástól, melly tréfát üzött a' szenvedésből, lázadva fordul el „kebel“ és „velő.“

'S aztán ti nemesek! kik — mint a' gróf a' 267-ik lapon mondja — személyemben „a' magyar legszentebb jogainak megsértését véltétek szemlélni, 's azért olly gyönyörű lelkesedéssel vívtatok (nem érettem, gróf ur, ki egy súlytalan porszem valék, hanem) e' jogokért,“ esdekelve kérlek, felejtsetek el, a' miatt, mit gróf Széchenyi István soraitokból az országgyűlésen mondott volt, — felejtsetek el, hogy „A' kelet népének“ szerzője e' dolgok kútfejét „ujhuzásokra“ reducálja, és a' „borstörést“ emlegeti, 's most, midőn a' multa feledékenység fátyolát vetve, nemzet és kormány kezét fogott, Eris gyanánt lép föl, gyönyörű lelkesedésekre homályt borítani a' gyanusítással (113 l.), hogy „kiviláglik, mikint azon féltékenység nem volt tán igen ok nélküli, melly bizonyos felhevülési árnak gátot vetni ohajtott.“ — Többet nem szólok; remélem azonban, igazolva leszek mindenki előtt, hogy e' két pontot egészen halgatással nem mellőzhetém. — 'S most lássuk, minő szörnyeteg ez a' Pesti Hirlap, mellynek még csak modora is veszélylyel fenyeget egy nemzetet, 's mellynek megtámadásához gróf Széchenyi bizonyos martyri resignatióval, még holttestén is keresztülindulást 's ki tudná, mi minden szörnyűségeket emlegetve, fog hozzá.

„A' hihetőség mérlege — mond a' nemes gróf az 58-ik lapon — arra súlyedt, hogy egy csendes,

ingadozás nélküli reformationnak előestéjén volnánk. — 'S im egyszerre, 's nem tudom, ki által és mi módon, azon ötlet jut szőnyegre, nem volna e üdvös olly nemzeti hirlapot szerkesztetni, melly mint a' haladó, 's a' mult országgyűlésen 's kivált ennek végén valami vezértestületet képző résznek organuma, a' hon minden intelligentiáit egybepontosítná 's a' t. — Nagy eszme, felséges terv! — — — 'S így lön, hogy a' legszebb várakozások közt ültük e' folyó 1841. évi január 2-án a' kormánytól engedelmezett, és sok jó hazafi buzgó ohajtásával kísért, de bennem nem csekély aggodalmakat gerjesztő Pesti Hirlap születési napját.“ —

És ismét a' 99-ik lapon: „Hát ez azon lap, melly a' magyar haladási résznek, a' magyar értelmességnek volna ugyszólván organuma, és mellynek helyeségeért nekünk a' haladás embereinek mintegy in solidum jót kellene állni?“

Az első idézetben e' szavak: „a' kormánytól engedelmezett Pesti Hirlap,“ ha magokban vesszük, egészen henyén állanak, miután a' sajtószabadságot elvileg a' nemzet állhatatosan fentartotta ugyan, de a' mint most állunk, gyakorlatilag, hirlapot a' kormány engedelmzése nélkül nyomtatni 's kiadni senki sem képes. És így azt, a' mi honunkban az időszaki sajtónak közös és közönséges föltétele, a' Pesti Hirlapra nézve különösen kiemelni, henye dolog; de ha ezen, ma-

gában henye kifejezés összeköttetik a' Pesti Hirlap szerkesztőjének multja, viszonyai 's azon elveivel, mellyekhezi szilárd ragaszkodása némi viszontagságokkal volt összekötve: ezen különös kiemelés némi gyanusítást akarhat gerjeszteni. — Más részről viszont az in solidum jóállás kelléke azon hiedelmet támaszthatná, hogy a' Pesti Hirlap ama' vezérttestületet képző rész terve szerint és szándokából született. — Ez igen hizelgő volna reám 's a' Pesti Hirlapra nézve. Azonban, bár gyöngitsen vallomásommal helyzetem erejét, igazságnak tartozom a' kijelentéssel, hogy a' Pesti Hirlap nem mint választott organum született, hanem organummá csak vált, 's most is csak azon résznek organummá, mellynek pártfogását 's hozzácsatlakozását megnyerni szerencsés volt. — Lesz talán, a' kit érdekel, ha elmondom röviden e' lapnak keletkezését.

Nehéz idő vonult el vállaim fölött; és midőn elvégre viszonzlátott barátaim megismertettek az időkkal 's dolgok és személyességek változattal, volt köztük nem egy, a' ki tanácsolá, ügyekzeném az időszaki sajtó körében magamnak munkatért nyitni; de feleletem mindig az vala: nem látom módját; mert a' míg törvény nem mondja ki, hogy hirlapkiadásra engedelemkérés kell, énnekem engedelemért folyamodnom erkölcsi lehetlenség; különben is nem tudtam magammal elhíttetni, hogy a' könyvvizsgálat és az én tollam, melly ha nem írhat is mindent, mit gondolok 's érzek, de

mást, mint gondolok 's érzek, írni soha sem fog, egybeférnének. Azonban látám, mikép egyik másik hirlapban a' megyegyülések szóba jönek, 's a' Társalkodóban gróf Zay levele nemzetiség, Tanárky „utazása Erdély“-ben alkotmányfejlési eszmék körül, több czikkek a' Hirnökben 's melléklapjában, különösen a' sajtószabadságróli czikk, olly téren mozognak, miszerint írni talán mégis csak lehet; 's magános körben valóban sokat beszélgeténk: mennyire kívánatos egy lapnak keletkezése, melly egy részről a' törvényhozási nagy kérdések előkészítésével, más részről az autonomicus beligazgatási javításokkal foglalatoskodván, tegyen jelenre, a' mennyit tehet, hasson jövőre, a' mennyit lehet; — és egy tisztelt barátom, ki a' nemzet bizodalmaiban kitűnő helyen áll, magára vállalá egy illy hirlapnak létesítését kieszközteni, mellynek munkatársai közt nekem is ugy valamint hirlapja irányával megegyezendő minden becsületes ügyekezethetnek egy kis tért engedni szíves volt volna. — Megtette hát a' szükséges lépéseket, azonban — sikeretlenül. Időközben Landerer Lajos ur a' Munkácsy ur által kiadott Sörgöny kiadó-tulajdonosi jogának a' volt tulajdonos hozzájárultával magára átruházását legfelsőbb helyen megnyerni szerencsés volt; és a' szerkesztés is elrendeztetett, és a' hirlap kiadását megelőzve közrebocsátott programma is elkészítetett, midőn Landerer ur (jó vagy rossz számolással, az Isten tudja) azon ötletre jó, hogy

hírlapjának szerkesztésével engem kínáljon meg. És a' mult december 28 vagy 29-ik napja volt, midőn Landerer ur azon kérdéssel lépett szobámba: nem volnék e hajlandó januarius kezdetével minden esetre megindítandó „Pesti Hírlap“-jának szerkesztését magamra vállalni? Kérdésére viszont kérdéssel feleltem: ha meggondolta e, hogy szerencsétlen nevem bizonyos helyeken nem a' legjobb ajánló, 's nem tart e tőle, hogy ha lapjának szerkesztését én rám bizza, a' Pesti Hírlap napvilágot soha sem lát? — „Természetesnek fogja ön találni — felelt Landerer ur — hogy mielőtt önt megszólítanám, erre nézve magamat biztosítani el nem mulasztottam. Én tegnap este érkeztem Bécsből, 's ott — megvallom — egyenesen a' végett voltam, hogy biztos legyek, nem veszélyeztetném e a' legfelsőbb kir. engedményezést, ha szerkesztőnek önt kérném meg? És örömmel értesítem önt, hogy e' járatban alkalmam volt tapasztalni, miképen a' kormány jelenleg azon meggyőződésből indul, hogy „Magyarország alkotmányos ország lévén, azt máskép kell kormányozni, mint az austriai örökös tartományokat, 's hogy a' magyar nemzet hoszas alkotmányos élet után megérett annyira, miszerint minden véleménynek, a' méltányosság, törvényesség és illendőség határai közt (mire hiszen felügyelni a' censurára van bízva), szabad kifejezés engedtetthessék.“ Hírlapomra nézve tehát a' dolgok ugy állauak, hogy a' kormánynak meglevén garantiája a' censurában,

egyébiránt én vagyok a' tulajdonos, 's mint ilyen köteles megtartani a' hirlapkiadásra nézve fenálló szabályokat, miket megtartván, mikint kezelem lapom belső oeconomiáját? abba senki sem avatkozik. Hogy pedig pusztán név ellen a' kormánynak kifogása nem lehet, azok után, mik a' mult országgyűlés végével történtek, a' kormány következtességéről előre is föltehetni véltem, a' minthogy nem is csalatkozám." — Illy nyilatkozások után, miket — ugy gondolom — minden becsületes magyarnak megérteni örömére válandik, meg levén a' felől nyugtatva, hogy Landerer urnak, ki hozzám ismeretlenhez olly szíves bizodalommal közeltett, kárt nem okozok: megnéztem a' már kibocsátott programját, és semmit sem találván benne, mi egy becsületes embernek, a' haladás barátjának 's hazáját hűn szerető független lelkű polgárnak gondolkodásával ellenkeznék, kinyilatkoztatám: hogy egyezkedésbe bocsátkozni nem idegenkedem. És a' szerződést megkötöttük, és a' mult év utolsó éjjelén íróasztalomhoz ültem azon föltett szándokkal, hogy megírjam a' bevezető czikket, melly lapjainak általános irányát kijelelje, nekem pedig nyomban próbakövvül szolgáljon, nem parancsolják e becsület, elvhűség és lelkismeret, hogy a' tollat, a' mint fölvettem, azonnal le is tegyem? mert — gondolám — meggyőződni, hogy nem lehet, szintugy nyereség. — És a' mint czikkem alatt e' jegyzetecskét pillantottam meg: „Exmissis deletis et mutatis mutandis admittitur“, mérlegre vetém, le-

het e türnöm azt, a' mi kitöröltetik, elfogadnom azt, a' mi változtattatik, azok végett, a' mi megmaradnak? és komoly latolgatás után a' felelet lelkemben „igen-“re dőlt; és az első szám utnak indult, ha jól tudom, tán 60 előfizetővel; a' kiadó 2500 példányt nyomtatott, de már az első félévben második kiadást kellett készítenie, 's most a' második félévben előfizetőinek száma (mit — ugy hiszem — Landerer ur nem akar titkolgatni) körülbelől négyezerre megy. — Ezt azért említem, mert ámbár az olvasók számát kérdésdöntő körülménynek nem hiszem is: mindazáltal, ha magunkat mystificálni nem akarjuk, el kell ismernünk, miképen legalább a' tacticábani korszerűtlenség vádjára ebben is fekszik némi felelet, mintán a' magyar olvasó közönségnek e' növekedő pártfogását akármí másnak tulajdonítsuk is, ama' képzelt nimbusnak (mellynek emlegetését gúnynak vegyem e inkább, a' hatalomnáli gyanusítgatásnak, vagy talán költészeti virágnak? semmiségem érzetében valóban nem igen tudom) — ama' képzelt nimbusnak — mondám — bizonyosan nem tulajdoníthatjuk; mert a' nimbusok olly ködleplek, melyek félévi napfény sugárainál elfoszlanak, mint álomképek.

Azonban, mielőtt szerkesztéshez fognék, mind az iránt: mit? mind az iránt: miké p? magammal tisztába jönnöm szükséges volt. És itt mindenek előtt szembeötlött 's később gyakorlatilag is megvalósodott azon körülmény, hogy csu-

pán a' nemzetélet magábóli belső fejleményének ügyei számolhatnak szabadabb mezőre: kérdés tehát, okosság volna e elhanyagolni ezt, mivel-hogy máson is nem munkálhatunk? A' felelet igen könnyű volt; annyival könnyebb pedig, minél világosabb, hogy a' kebleket ingerlő viharok lecsillapulván, józan számolás int használni az alkalmat, melly a' viharok lecsillapultával reményt nyitott, hogy a' nemzeti test belső kifejlésének munkálkodását kedvezőbb időjárás kísérendi. — És e' mezőn én is ugy, valamint gróf Széchenyi és más százezerek (mert e' gondolat már korán sem titok a' nemzet előtt, mikint azon angol gondolná, ki azt vélte, ő találta fel „Budapestet a' porost“) — e' mezőn én is ugy, valamint más száz-ezerek, két ikerdolgot láttam, a' mellyre buzgó lelkesedéssel törekedni kell; 's ez: nemzetiségünk biztosítása és alkotmányunk kifejtése. És erre az eszközök három egysége van a' magyar-nak kezei közt: egyik a' törvényhozás, másik az autonomicus beligazgatás, harmadik a' polgári élet egyesületekben és egyesekben. — Ezen harmadikra nézve a' polgári erény, a'

„Minden országok támasza, talpköve
A' tiszta erkölcs“ (Berzsenyi után
„Hitel“ 169 l.),

az emberiségnek megtagadhatlan szent érzelmei, a' polgárisodás igényei, szabadságérzet, törvényesség és rendszeretet és magasztos honszerel-lem — látszottak folytonos buzditást, ébresztést

és lelkesítést követelni, soha szem elől nem vesztve, hogy a' magános erényt a' pillanat kénytelensége sokszor szentségtelenül igényelje bár, a' magános élet munka-phasisai mindazáltal az egésznek habgyűrűzetében befoglalvák, következőleg azon kell iparkodni, hogy a' magános erők nyilatkozatai, bár helyzet, állapot 's ezer különböző viszonyok szerint különbözők legyenek is, miután V. Károly császár tapasztalásiból tudjuk, hogy még csak az óraműveket sem lehet egyenlő járatba hozni, annál kevesbbé embereket, — mindazáltal ez erőnyilatkozatok, a' mennyire lehet, ama' két főczél felé intéztessenek, 's a' beligazgatás és törvényhozás intézkedéseivel összehangzásba jöhessenek. — Következett a' helyhatósági élet munkakörének tekiutete. És itt mindennek előtt ezen institutiók megbecsülhetlen kincs gyanánt tűntek elő, mellyek iránt folytonos éber részvétre kellene serkenteni mind azokat, kik e' részvét jogát nem eléggé méltányolják. Előtűnt továbbá a' municipiumok hivatásának kettősége; egyik: életet adni a' törvénynek, életet adni az igazságnak, 's azért nem csak tisztviselőkre bízni a' közigazgatást, hanem gonddal is lenni, hogy — a' mennyire gyarló emberek közt lehet — távoztatva legyenek ezeknek eljárásából: hanyagság, részrehajlás, önkény, zsarolás és mind azon visszaélések, mellyek a' legdicsőbb törvények áldását is paralyzálhatják, 's mellyeket — ha netalán a' közéletben előfordulnának — nyil-

vánosságra hozni annyit teszen, mint a' törvényhatóságokat legszebb hivatásukban segíteni, 's a' nyilvánosságra kerülhetés hídelmével négy közül háromnak elejét venni; — másik része municipiumaink rendeltetésének: törvényszerű statutumok utján a' hozott törvények áldásait kifejteni, a' mult törvényhozás nagy célzatait elősegíteni, a' jövődönök hathatósan elibe munkálni. Ezekben véltem hát feltalálni az irányt is, mellyet az időszaki sajtónak e' tekintetben szem előtt kellene tartania. — Végre még az említett eszközök leg-hatalmasbika a' törvényhozás. Erre nézve, valamint nézetem szerint alkotmányos országokban a' törvényhozó hatalomnak kettős hivatása van, egyik: a' jelen szükségének megfelelőleg követni a' közvéleményt, minthogy a' mit a' nemzet nem akar, az törvényt nem válhatik; másik: ugyanazt a' jövő törvényhozásra előkészíteni: ép a' szerint, gondolám, kellene az időszaki sajtónak is e' tekintetben munkálkodni; részletekben fejtegetni, miket — in thesi — a' közvélemény már elfogadott; figyelmet gerjeszteni azokra, mik még távolabb vannak, 's e' szerint a' végcélzt a' nemzeti meggyőződéshez minduntalan közelebb hozni. — Az eszközök e' háromságának mindenikére nézve pedig tisztán állott előttem, hogy a' nemzetet önmagával 's körülményeivel leplezetlenül megismertetni a' legelső föltétel, minden haladás, minden javítás nélkülözhetlen előzménye.

A' mi már a' „mikép?” kérdését vagyis a'

modort illeti: mindenek előtt szükség volt megemlékezni, mikint más hirlapot 's más könyvet írni. Könyv lehet írva a' jövődőségnek, könyv lehet írva a' választottak kicsi számának; hirlapnál a' létel föltétele: ugy írni, hogy sokak által olvastassék. 'S azért bizonyossá bátorkodom tenni a' tisztelt grófot, hogy ha hirlapot írna olly hangon, mint minden munkái 's „A' kelet népe“ is írva vannak: minden bizonynyal igen számos olvasókra számolhatna; mert könyvei valóságos hirlapi hangon 's — mint maga mondja — darabosan, töredékesen, 's rendszerét nem a' Hirlap eddigi életének rövid napjai, de 15 esztendő alatt sem kimerítőleg irvák; de ha írna a' számtudománynak száraz hangján, melyet hirlapszerkesztőknek javasol, maga azonban még 24 ives könyvirásban sem követ, szerkesztési hivatalszobáját néhány hónap alatt minden bizonynyal bezárhatná. — 'S így aztán a' „logikai egymásutának szoros tudományilag kimért tacticája“ sok hasznot tenne e, vagy nem volna e tán még azon tacticánál is szerencsétlenebb, melly az embert két pad közti helyzetbe teszi, 's laptakint majd nyugati, majd keleti szélről csapkodva, a' légben lebegtetni? szerényen kétkedni bátorkodom.

Politikai hirlapok továbbá, nem ugy mint a' tudományos folyóiratok, legnagyobb részben csak mulékony érdekre számolhatnak, 's az utókorra legfőlebb is csak historiai kútfők gyanánt juthat-

nak el; mert a' változékoság 's olvasmányi érdek levén életük föltétele, általában véve inkább arra valók, hogy gondolatokat ébreszsenek 's elveket állítsanak föl, a' fölébresztett gondolkozást bizonyos ösvényre vezetőket, mintsem egy rendszeres tannak minden legkisebb aprólékos részleteit cathedra-ticus szórszálhasogatással keresztülbongatgassák. Ügyekezniök kell a' hirlapoknak — gondoláw — minden oldalról meghányás-vetés után tisztába hozni minden kérdéseknél az alapeszméket, mellyek a' részletek kigyalulásánál biztos criterionul szolgálhassanak, miszerint a' fölébresztett gondolkozás eme' tisztába-hozott alapelvek nyomán innen egy, amonnan más ágazatot fejtegetve, idő folytával egy egészet állítson elő, a' nélkül hogy a' változékoság tekintetét szem elől veszítené. Hogy gyakorlat világosítsa, miket kívánok ezek alatt értetni: bátorkodom a' Pesti Hirlapnak azon cikkeire hivatkozni, mik a' büntetőjog körébe vágnak, vagy az ősiség eltörlésének módjairól értekeznek. — Ezek szerint (jól vagy rosszul) abban állapodtam meg, hogy ügyekezsem könnyen írni, mert hirlapok nagy közönségnek irvák; gondolatimat szíve men keresztül, mert lelkesíteni a' jóra, és elhamvadui nem engedni a' lelkesedést, mert gondolkozásra ébreszteni, 's ébren tartani a' felősztönzött gondolkozást — tűztem ki czélul szerkesztésemben, természetesen ez általános szabályt a' szívegyítésben és árnyéklásban dolgok

's körülmények különbségéhez alkalmazandó: miszerint a' törvényhozási nagy kérdéseknél, mikre nézve a' közvélemény immár az izgatás korát túlélte, inkább a' hidegebb fejtegetés, — a' beligazgatásiaknál pedig, a' mennyire kell, és a' polgári élet körébe tartozandóknál, különösen a' philanthropicus ügyek körül, melegebb szózat használtassék, úgy mindazáltal (mennyire értelmem gyarlósága engedendi), hogy a' szív melegébe mártott tollal írt gondolat rideg meztelenségben is képes legyen kiállani a' bonczoló logica taglalatát. —

Ez a' Pesti Hirlap genesise. Hogy az, a' mi egyenesen az én tollamból folyand, fogatkozásoktól hemzsegni fog, nem csak tehetségeim sílánságánál fogva, de azon okból is igen jól tudtam, mivel egy hirlapszerkesztő, a' dolog természeténél fogva, örökké 24 órai rögtönzésekre van kárhoztatva, és egy cikkelynek elkészítésére soha még csak 48 órát sem fordíthat; de ép' ezért alapítottam reménységemet, kivált a' részletesb fejtegetések iránt, azon erősbek közremunkálására, kiknél a' Pesti Hirlapnak előszavában kifejezett elve 's iránya rokonszenvre talál; ép' azért panaszkodám több ízben lapjaimban, hogy az időszaki sajtó nem eléggé méltányoltatik, hogy kevesen veszik tekintetbe, mennyi jót lehetne tenni általa, habogy a' nemzet legjelesbjei, kikhez bizodalommal tekint föl a' hon, a' hirlapokat mintegy a' nemzeti értelmesség raktáraivá alakítuák.

Ha már ezeknek ellenében valaki azt monda-

ná: „az irány nem jó, az elvek helytelenek, ’s hirlapot szerkeszteni más szempontból kell:“ talán lehetne általánosan felelnem: „meglehet; ember, gyarló ember vagyok, hibázhatok, sőt bizonyosan hibázok is számtalanszor; azonban ime itt a tény! a’ Pesti Hirlapot, minden hibái, minden fogyatkozásai mellett is, csakugyan vannak a’ kik pártolják, és pedig nem csekély számmal; van egy nevezetes része a’ közönségnek, melly azt a’ közvélemény egyik organumának elfogadta; és — istennek hála! — azon hatalomnál fogva, melly a’ nyilvánossághoz csatlakozik, már eddig is sikerült némi jót eszközölnie: azért tehát tessék a’ maga elvei, a’ maga iránya, a’ maga modora szerint egy más hirlapot alapítani; egy nemzet életében sok színvegyület, sok árnyéklat van, és egymás mellett mindenik megfér; legyünk türelemmel egymás iránt, végczélunk nem különbözhetik: azért hát fussuk a’ pályát egy becsületes versenyben mint vetélytársak, ne keljünk harczra mint ellenségek; és ha egy erős kéz előnbe vág, leszállok örömezt, nem érdemlettem meg az életet.“

Igy szólhatnék tán általánosan; de gróf Széchenyinek mást kell mondanom. Gróf Széchenyi nem mondja, hogy a’ Pesti Hirlap iránya rossz, és elveit nem állítja helyteleneknek; sőt miután pusztán modora miatt a’ Pesti Hirlapot minden polgári vétkek legirtózatosbikáról, a’ nemzetgyilkolás vétkéről vádolná — igenis, uraim! nemzet-

gyilkolás vétkééről; mert hiszen egyenesen azt mondja: hogy „a' Pesti Hirlap sirba dönti a' magyart,” hogy „elsúlyesztő átokba bonyolítand mindnyájunkat,” hogy „egy irtózatos revolutionarius syllogismus antecedense;” és mikint bangzanak mind azon rémletes tirádák, miknek ha csak árnyékuk, de még csak árnyékuknak árnyéka is valóságon épülne: a' Pesti Hirlap szerkesztője megérdemelné, hogy még mielőtt a' halálos büntetés eltöröltetnék, mint Haman magasra függesztessék; és mind ez egy nyomorúságos hirlap modorának következtében! — gróf Széchenyi, mondom, még akkor is, miután a' Pesti Hirlapot illy irtózatos vádakkal meggyalázta, a' nemzetgyilkoló lapnak általános irányát nem csak nem rosálja, sőt egyenesen helyesli, és elveit legnagyobb részben magáéivá teszi, sőt legédesb atyai érzések közt jobbadán magáéinak ismeri. Már kérdelem én: egy illy lapnak ellenében, mellynek — a' gróf saját szavai szerint (150 's köv. lap.) — „iránya nem más, mint az emberiségnek megmenteni egy nemzetet, megmenteni minden esetre magunkat; de mivel nem elég, gyalázattal többé el nem bukni, hanem élni, élni is kell nemzetünknek, 's mi több, szerencsésen és dicsőséggel, tehát annak elérésére közredolgozni, hogy Hunniában a' lehető legnagyobb szám minél előbb mind szellemi, mind anyagi tekintetben szerencsés legyen. 's ekkép, mert a' köz

szerencse a' legnagyobb dics, feldicsóit-
tessék a' magyar" — egy illy lapnak ellené-
ben, mellynek céljáról, irányáról az élethalálos
harczra kelő ellenség is illy vallomást tesz, melly-
nek elveit osztja (117 l.), mellyről azt hiszi,
hogy általa csudákat művelhetni (97 l.), hogy a'
pangó rész, meg a' szomszéd, meg a' külföld
által értelmi súlyunk 's országlási képességünk
mértékeül fog vétetui (99 l.), — kérdem én: egy
illy lapnak ellenében mit lehetett várunk, remél-
nünk gróf Széchenyitől, a' honszeretetnek, a' nem-
zeti kifejlődésnek legelső bajnokától? sőt (mivel
szerintem a' kötelességek hosszú lajstromában leg-
felül áll a' „polgár“ szó, 's én a' polgári pályán
kegyelmet senkinél, 's még a' legnagyobbnál is
csak kötelességet ismerek) kérdem: mi volt volna
gróf Széchenyinek kötelessége? nemde meginteni,
ha tévedni vélte, a' szerkesztőt, és bölcs tanácsá-
val éltetni, és utba igazítani, és tudatni vele, mit
tart rég kiszámított terve combinatiójá-
ban, a' szoros logikai egymásután sze-
rint napi rendre tartozandónak, nehogy a' Pesti
Hirlap, vétken 's akaraton kívül, valamikép az
érdemes grófit combinatióiból még jobban
kiforgassa, 's még a' legjobbak által is csak
sejtett, de tisztán senki által fel nem fogott rend-
szerének akadályá legyen, — nem ezt lehetett
várni gróf Széchenyitől? kinek — saját vallo-
mása szerint (37 l.) — tacticájához tartozik:
„bajnoki elszánással vágni ide, vágni

oda, természet szerint jobbadán négy szem közt, nehogy a' hiuságon ejtett sebek a' nagyobb nyilvánosság által szinte nagyobb ingerültségbe jőjenek; vagy pedig, ha magas állásánál fogva a' Pesti Hirlap szerkesztőjét — ki lapjának mindjárt legelső soraiban megkérte az erősbekezt, hogy gyöngeségét gyámolitanák — hazafias tanácsára, ok- 's eszmecserére méltónak akármilyen okból nem tartotta: nem azt várhattuk e, hogy bölcs nézeteinek közlésére a' Pesti Hirlapot minél gyakrabban organumul használandja? 's ha Szentkirályinak „Haladjunk! de mikint?” című — igaz, csak szaggatott alakban kijöhetett — cikkét jónak nem találta, maga fogná megmondani, mikint haladjunk? — Istenemre mondom! e' honban sok jeles értelmesség található, 's polgártársaink között sok tisztelt név áll: de senki sincs, kinek számára nagyobb örömmel, szaporább készséggel nyíltak volna meg a' Pesti Hirlapnak bármel melyik hasábjai, mint gróf Széchenyi gondolatának, kit e' részben a' kiadó által mindjárt kezdetben különösen meg is kéretni legelső kötelességeim közé számítottam; de, kérdelem: mit tőn a' gróf, hogy „a' haza legtávolabb, legheterogenebb ereibe közvetlen ható hirlap (97 l.), melyet a' szomszéd 's a' külföld értelmi súlyunk mértékének tartand, vagy legalább hirdetend,” ha már annak tartatik, valósággal azzá is váljék? — Kérdelem: mit tőn mind ezek he-

lyett? — A' szerkesztőnek soha egy tanácsló szót nem szól, nem üzen, őt soha értekezésre föl nem szólítja, a' Pesti Hirlapba soha egy utbavezető betűt nem ír: ellenben, míg például Deák a' szerkesztőt bíráló tanácsával éltetve, három hónap után is azt írta, hogy a' Pesti Hirlap még sokkal rövidebb ideig élt, mintsem hatását megítélni, felőle bírálatot hozni lehetne, a' nemes gróf azonnal, már az első egy-két szám megjelenésével, a' Pesti Hirlap ellen szenvedélyesen kikel; a' casino teremeiben és minden férfikörben, a' hol csak megfordul, ékesszólásának minden fegyvereivel azon dolgozik, hogy a' magasabb körökben a' Hirlap ellen ingerültséget, gyanakodást, gyűlölséget teremtsen; szakadást eszközöl, hogy a' Pesti Hirlap rovására szakadást hirdethessen; 's már februarius 20-ika körül egy derék polgártársunkat azzal eresztí el magától: „Engem lekötelez ön, ha megmondja az egész világnak, hogy én Kossuth-tal hajba akarok kapni, 's hirlapja ellen már hetek óta írok.“ — Februarius 20-kán már hetek óta!! 's végre a' 6-ik hónap végével, midőn még a' Hirlapnak csak távolról sem volt ideje rendszerét (mire a' grófnál 15 év sem volt elegendő) kifejtteni, hatalmas nevének 's roppant érdemeinek egész erejében, 24 $\frac{1}{2}$ éves könyvével sujt le irgalmatlanul a' Pesti Hirlapra, 's a' szenvedély hevénnek, a' felhőkig csigázott képzelőtehetségnek minden fegyverével megtámadottat nemzetgyilkolástól vádolja!

nem mivel iránya rossz, mert azt helyesli; nem mivel elvei hibásak, mert ezeket jobbra magáéi-
 uak ismeri; hanem mert modora fonák, mert a'
 szívhez 's nem az észhez szól!! — És mind ezt
 tette a' gróf — korán sem hirtelen fölhevülésből,
 hanem több barátai 's jóakarói tanácsá-
 nak, sőt kérésének ellenére (372 l.),
 kik — a' mennyire tudom — ő méltóságát az
 őszinte barátság hű szavával értesítették, mikint
 a' Pesti Hirlapnak országsszerle épen nem azon
 hatása van, mellyet pesti lakának dolgozószobá-
 jában képzelt volt. — Én nem bonczolgom a'
 kebel redőit, mert isten nem vagyok, nem kuta-
 tom e' bánásmód kútfejét és a' célzatot, melly-
 ből csergedez; hanem tényeket, nyilvános ténye-
 ket beszélek el, 's honunknak, a' melly van, 's
 honunknak, a' melly lesz, ítéletére hivatkozom;
 — a' nemes gróf pedig engedje meg, hogy ha-
 gyanúsításai, kísértetkiáltásai csakugyan megter-
 mették volna kormánynál vagy nemzethél gyű-
 mölcseiket, — engedje, hogy azon szavakat in-
 tézzem hozzá, mikkel „Világ“-a XXIII's XXIV
 lapjain ugyancsak ő maga egykoron gróf Des-
 se w f f y t szólította meg: „Kegyedben a' becsü-
 letes ember minden lapon megvinni látszik az in-
 dulatos íróval;“ — 's most, midőn tán hidegebb
 vérrel gondolkozik kelet népe 's hirlapom felől,
 örvend e, hogy tehetségem köreit honunk java
 fölemelésében tán összébb szorította? — De nem,
 — nem szorította; sőt, ha valaha nem csalt a' po-

liticai számtan calculusa, erősen hiszem, hogy valamint ép' ellenkező hatással működött eddig a' Pesti Hirlap, mint a' gróf gondolja: ugy ellenkezőjét eszközlendi a' gróf annak, mit talán eszközölni vélt, ha ugy gondolá, hogy a' Pesti Hirlap vagy egy szigorúbb könyvvizsgálat szírtein fog hajótörést szenvedni, vagy a' nemzeti bizodalmatlanság örvényébe merülni. — De legyen bár, hogy e' hitemben nem csalatkozom: mégis — ilyen az emberi viszontagságok természete! — valamint fájdalom dulja keblemet, hogy gróf Széchenyi ellen védelemre kelni kénytelen valék: ugy ha győznék, könyezni tudnék győzelmemen.

És mielőtt a' tisztelt gróf egyes gáncsainak taglalatába bocsátkoznám, idején 's helyén lesz talán két kísértetnek szemébe nézni, melly mióta a' Pesti Hirlapnak szerencsétlensége van a' nemes gróf oppositíóját tapasztalni (e' szerencsétlenség pedig ép' olly régi, mint a' Pesti Hirlap élete), bizonyos körökben megjelenik; hiszen tudja nyájas olvasóm, hogy a' hol kísértetek iránt megvan a' hit, ott ritkán marad el a' kísértet; mert ha egyéb nem, akad egy póznára akasztott lepedő, 's kiben erős a' hit, a' lepedőben minden bizonynyal rémet lát, fejét egész kéjelemmel hóna alatt hordozót, mint boldog emlékezetű Sz. Dienes. — Egyik kísértet: hogy a' Pesti Hirlap nem tetszik gróf Széchenyinek 's főrendű barátinak: tehát meg fog oszlani a' főrendi o p p o s i t i o. Másik: hogy bizony valami roszt akar (tán épen e' megosz-

lást) a' hatalom, midőn a' Pesti Hírlapot élni hagyja. —

A' mi az elsőt, a' főrendi „oppositio“ megoszlását illeti: jól vagy roszul, bennem azon hit fészkelte meg magát, hogy ha Lauderer ur a' Pesti Hírlap kiadását nyáron kezdi meg, midőn mágnásaink Pesten nincsenek: a' főrendi szabadelmű oppositio megoszlásának eszméje aligha szőnyegre kerül; így azóban a' nemes grófnak alkalma volt a' revolutionarius syllogismust, a' nagy birtokosok gyűlöletessé-tételeét 's vagyonaik elkobzását, bizonyos, általam igen tisztelt körökben geniális szónoklatának varázs szavaival annyiszor emlegetni, miszerint — tagadhatlan — akadtak ezen körökben némellyek (de csak némellyek), kik szakadást 's magokat concessiókra kényszeríteni nem-engedést emlegettek; más részről itt sem hiányzott az ármányos káröröm boszantása; miszerint hiszen most, midőn jog és igazság emlegettetik, 's nem kegyelem és nem concessio, egyben másban majd csak kenyértörésre kerül a' dolog, 's meglátjuk, mit tesz némelly híresztelt liberalismus. — Ezen kárörömös dongó seregnek gyanusitgatásait. — gondolom — bizvást figyelem nélkül hagyhatjuk; de az elsőre nézve kötelességemnek tartom, a' Pesti Hírlap barátaival, kiket e' hírek talán aggasztanak, közleni nézeteimet.

A' politicalai gondolkozás árnyéklatai az általános elvek részletes alkalmazásánál tűnnek ki határozottan; 's miután e' téren a' törvényhozás még

eddigelő többnyire csak olly módon járt el, mint a' ki partról féllábbal a' jeget próbálgatja, 's az eddigi szabadelműség épen a' legkényesebb kérdésekben többnyire némelly anyagi engedélyek körül forgott, mellyek bár az engedélyezőknek itt-ott érzékeny áldozatukba kerültek is, csakugyar kegyelem színét viselték, de épen azért, ha minden országgyűlésen ismételtetnének is, örökké csak alalmazsnák maradnának, mellyek lecsillapithatják a pillanatnyi éhséget, de tartós megelégedést, állandó jólétet egyeseknél sem, nemzeteknél még kevesebbé eszközlenek, legkevesebbé pedig minálunk, hol „A' kelet népének“ megjelente után alkalmasint minden szabadelmű magyaruk alapelvei közé tartozandik, miképen szellemi alapokon kell anyagi kiképzésünknek emelkedni, és nem viszont: én igen természetesnek találom, hogy ha majd a' magyar alkotmány kifejtése, vagyis — határozottan szólva — az kerül szőnyegre, mire nézve a' nemes grófnak egyetértése olly édesen rezgett át keblemnek örömhúrjain, midőn a' 76-ik lapon olvasám: „terjesztések Hunnia határai közt a' magyar alkotmánynak áldása mindenkire:“ ha majd szőnyegre kerül, hogy a' nép nemzetté legyen (mert polgári religiómnak sok évek óta minden napos buzgó fohászát foglalá szavakba a' nemes gróf, midőn a' 124-ik lapon felkiált: „Oh isten! hol vagy te nemzet még!“); igen is természetesnek találom, hogy a' magyar polgári bajnokok

dicső sora, melly a' vész napjaiban törvény 's alkotmány mellett érczkebellel állott mint egy férfiú, apróbb töredékekre fog megoszlaní, 's az általánosan magokéinak vallott elvek alkalmazásából egyik többet, másik kevesebbet, egyik gyorsabban, másik halkabban akarand. Ha ezt az „oppositio“ megoszlásának nevezzük, hogy e' megoszlásnak előbb vagy utóbb okvetlenül el kell következnie, arról meg vagyok 's mindig meg voltam győződve; és hogy ha a' Pesti Hirlap azon nagy kérdések közül, mellyekben nemzetünk jövődjének „szíve ver,“ egynek vagy másnak megérlelését korszerű fejtegetések által elősegíteni szerencsés lehetne, az említett megoszlást is siettetné, ezt tagadni egyáltalában nem akarom; valamint azonban ez a' nemzeti kifejlődés mellőzhetlen stadiumai közé tartozik, 's azért tőle egyáltalában nincs mit tartani, mert — miután a' nemzeti test kifejlődési munkálkodását nem csak nem akadályozni, de sőt előmozdítani a' kormány részéről igaz hajlandóság mutatkozik — azt, a' mi valósággal a' kor szükségéhez tartozik, mire nézve a' nemzet valósággal megért, azt a' közvélemény, minden illyes szakadáskák mellett is, az ohajtások sorából kétségtelenül jogok polczára emelendi, 's a' véleményi szakadásnak egyedüli sükere legfőlebb az leend, hogy az egy-két évig feltartóztatott „e n g e d é l y“ engedelyszinét elveszti, 's mint a' kénytelenségnek hozott, és többé sem a' vágyakat sem az igényeket ki nem elégíthető késő

adó, hideg közönyösséggel fogadtatik azon nemzet által, melly azt hála 's köszönet érzelmei közt egy országgyűléssel előbb hangos tapsokkal fogadta volna (emlékezzünk bár az örökváltsági törvény genesisére): ugy én azt is nyíltan kimondom, miképen én a' haladási kérdések síkjáni véleményszakadást a' förendi „oppositio“ megoszlásának ép' ugy nem nevezhetem, valamint e' véleményszakadások miatt a' förendi „oppositio“ megoszlásától egyáltalában nem tartok; 's a' ki ettől tart, a' ki ezzel fenyegetőzik, annak jellem ócsárló véleményét alkotmányunknak lelkes elsőszülöttei tömegben ugy mint egyenkint nehezen fogják jó néven venni. — Én legalább egészen más véleménynyel vagyok ezen lelkes testületről, 's valamint a' förendi táblánál illy szokatlan számmal 's helyből nem távozó kitűréssel föltűnését a' legdicőbbnek tartom az időknek diadalai közt, mik surlódásinkból kiörlődtek: ugy akár a' szellemet tekintsem, melly a' „Förendi Naplóból“ szól felénk, akár pedig eszembe juttassam, hogy maradjon bár alkotmányunk jelen ki nem fejlett állapotjában, vagy terjesztessenek ki jótéteményei Hunnia határai közt mindenkire, mint gróf Széchenyi kívánja, 's én is ő vele: minden esetre nem lesz ember a' magyar földön, kinek „az alkotmány megőrzése 's a' szabadság fentartása“ inkább érdekében állana, mint a' magyar mágnások azon részének, mellyről a' „Förendi Napló“ 483-ik lapján írva vannak a' nemes öntudattal teljes szavak: „F ü g-

getlenek vagyunk, mert semmit sem várunk, semmit sem kívánunk senkitől.“

’S azért ez érdek, e’ függetlenség és e’ hazafiság nekem kezesek, hogy (Zichy Ödön grófnak azon beszédénél maradva, melyből a’ fentebbi szavak idézvék) nem csak ő rájuk nézve „a’ haza és az igazság szeretete azon ragyogó csillagok maradnak, melyek vezéreik a’ political nehéz pályán, ’s melyeket szemök előtt el nem veszítnek; de sőt napról napra szaporodandik e’ független jeles hazafiak száma, kik ősi alkotmányunk fentartásaért minden áldozatra készek, és Mucius Scaevolával mondhatják: *Est longum post me agmen idem petentium decus.*“ — Ez az én hitem: és valóban e’ független jeles hazafiaktól nemzetünk jövődjének kifejtése olly nagy részben függ, ’s olly dicső a’ polgári erény, melyre alkotmányunk jóvoltából hivatvák, miképen babár egy-két mágnásnak országgyűlési követté választását azon oknál fogva ohajtsam is, hogy kapcsul szolgáljanak a’ rendosztályzatok társalgási egybeforrására, melynek arra, mit az angolok parlamenti jargonjokban „out of doors“ (kapunkivüli) politicának neveznek, igen nagy befolyása van: mindazáltal ezen egy tekintetet ’s még némelly különös körülményeket (minők, nézetem szerint, jelenleg Pest megyében egy igen tisztelt barátomra nézve fenforognak) kivéve, hibának

tartom, ha egy lelkes magyar mágnás országgyűlési követséget vállal, 's kezeit utasítások által megkötöttni hagyva lép oda, a' hol nélkülözhető, és elmarad onnan, hol függetlenebbül munkálkodhaték, 's hol reá szükség is van. — Azonban, ha hitemben mégis csalatkoznam, ha csakugyan akadna valaki (mit egyáltalában nem hiszek), a' ki megsértett hiuságból vagy tulajdonkép nem is tudom, mi okból, hűtlenné válnék zászlójához: ez előbbutóbb más okból vált volna hűtelenné, mikor aztán, meglehet, a' csalódás még keservesebben esik vala. A' derék megmarad helyén, 's őt el nem veszítjük; amazt nem kár elveszteni.

Azonban ne téveszszük a' tért, uraim! Más az önkénynek opponálni, más a' haladási kérdések síkján küzdeni. — Itt a' szerepek gyakran változnak. Valamint az oppositio soraiból lehet — talán — hallani, hogy a' házi adó fizetésébeni részesítés kívánsága a' vagyontalanoknak vagyonosok elleni harcza (!! — tehát „à bas la canaille“): ugy más részt azon sorokból, mellyek nem az oppositio sorai, hallottunk szózatokat, merészeket a' haladás síkján versenyre léni a' legerősbekeket is. (Lásd: „Főrendi Napló“ 476 lap.) — De még azok közt is, kik eddig a' haladást vallották jelszavoknak, akadhat egy osztály, mellyről a' Pesti Hírlap 32-ik számának vezércikkében írva van: hogy „barátai voltak a' szabadelműségnek, míg kegyelem színében jelentkezhetett; de a' gondolat fejükre nőtt, 's érzelmöket sérti a' kor, melly-

nek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel"; és ezekről áll — talán — hogy a' Pesti Hirlap, melly ezen kornak organuma szeretne lenni, nem kegyelemkoldulási, hanem jogkivánási hangjával őket a' szabadelműségtől visszariasztja. — Meg kell itt jegyezni, miképen a' Pesti Hirlap ezen kort, mellynek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel, nem teremtette, hanem ellenkezőleg ezen kor teremtette a' Pesti Hirlapot: az hát e' részben is a' kornak idézete, nem idézője. 'S ha vannak, kiket e' kor sért, azoknak visszahökkenése, midőn sikra kerül a' dolog, el bizonyosan nem maradt volna: itt hát a' Pesti Hirlapnak vétke csak annyi lehet, hogy alkalmat nyújtott megtudni ma, a' mi holnap megtörténendik; 's tán ez nyereség inkább, hogysen veszteség, mert megszününk magunkat mystificálni, 's tudjuk, mi számolásunkban a' tétleges, mi a' vétleges mennyiség. — Azonban lássuk, tulajdonképen miről van a' szó? Sajnosan megmagyarázza ezt gróf Széchenyi a' 127-ik laptól a' 135-ig, az emberi kebel gyarlóságainak azon igen nevezetes gyónásával, melly őszinteségnek a' milyen szép, ép' olly váratlan — hogy többet ne mondjak — a' lelkes hazafinak tollából, kinek a' honszeretet olly édes szent kötelesség, — azon gyónással, melly — félek — a' nemes gróf egykori panegyristájának szárnya legjobb tollát tépte ki; 's mire nézve a' nemes grófnak leghőbb tisztelői tán szívvéröket adnák, ha nem-írottá tehetnék. — Ezen nevezetes gyónás így kezdődik: „Ha köz-

katona volnék, elkínózhatnának, agyonlőhetnének bár tízszer is, de hat pénzecske zsoldombul, míg élek, egyet sem venne el tőlem senki is, mondom egyet sem, melyet azonban jó kedvemben tán koldusnak nyujtanék.“ — Aztán jó egy másik hasonlat a' királyról és alkotmányról; egy harmadik a' púpos hátról, melyet ő maga nevetne legjobban, de rögtön vége annak, ki mielőtt maga nyitná meg a' tréfát, gúnyra fakadni orczátlan volna. Végre jó a' magyar mágnás, ki „a' maga előjogait ép' olly szent sajátjának tartja, mint a' véletlenül öröklött pénzt, erőt, véletlen nyert szépséget, jó főt, szerencsét, véletlen nyert népszerűséget, jó feleséget, 's kinek keble, erszénye minden engedményre tárt; ha azonban elbizottságban valaki azt hiszi, hogy szaporábban hajthatna azon célhoz, mely régóta ki volt tűzve már, még mielőtt tudomásunk volt róla — mond a' gróf — és mielőtt híre keletkeznék, az csakugyan gazda nélkül számol; mert az indiscrete hajtott engedményező foga fejtérét mutatja le-mint felfelé, csép mint szurony felé, 's egyetlen egy hajszálának felső, alsó vagy akár-melly erőszak általi kirántását sem tűri, ámbár édesörömet arra is rááll, hogy egészen megnyírják, de csak jó mód d a l!!“ — Befejezésül pedig: „erősebbek vagytok, megtörtetek, de azért mi vagyunk a' becsületesek, és ti a' rablók!!“ — De hogy egy kis fenyegetés se libázzék, tudtukra adatik, miképen „míg ennyire jutna a' dolog, a' pitypalattyi baladóknak — 's számolhatnak rá —

még többször be kell ütni fejüket!!“ — Ennyiből áll, uraim, a' „magyar mérföldnyi szóalkaton keresztülvitt“ nevezetes confessio! — És mind ez kinek ellenében? Azon hírlapnak ellenében, mellynek legelső szava volt, hogy „csak azon javítás tartós, melly igazságon épült, valódi szükségén segített, 's a' nemzet életéből önkényt fejlett ki;“ — melly azt kívánja, hogy „a' törvény mindenek előtt jogszerű legyen, mert hiú bölcesség az, mellyet a' jog tekintete nem vezet; de a' jogszerűség határai közt kövesse a' józan politica sugalásait, és ne felejtse, hogy a' századokon át emelkedett országépület roppant boltjainak árnyékában millió élet, millió érdek nyugoszik, melly az igazság mellett gyöngéd figyelmet 's kiméletet is követel;“ — és e' hírlapnak ellenében illy szerencsétlen confessio! és kitől? Ugyanazon lelkes hazafiától, ki „A' kelet népe“ 111-ik lapján a' Pesti Hírlap feladataul tűzi ki: „azon ügyekezni, hogy a' régi várt minél előbb, de gyökeresen 's nem mindig mázolvá, foltozva lehessen tágitni, reformálni, és úgy, hogy omladozó boltozati alát egy élő se veszítse életét, hanem nagy és kicsi, hatalmas és gyenge dicsőül felemelkedő falai közt fellelje honát,“ — és a' lelkes hazafitól, ki ezt írta, kinek ezen értelme a' hírlapból idézettel gondolatról gondolatra megegyezik, illy váratlan confessio! egy hírlapnak ellenében, melly még az ósiségre nézve is mindig azt ajánlá, hogy a' bajon úgy kell segíteni, miszerint a' létező érdekek kö-

zül is minél kevesebb sértesség; egy hirlapnak ellenében, melly minden kérdést legelőször is jogszerűség szempontjából szokott fölvenni, 's a' jog tekintetét politicának alárendelni soha sem szokta; melly annyiszor kimondá, hogy a' czél nem szentesít eszközöket, 's még a' jog is jogtalanná válik, ha jogtalan eszközökkel támogatatik; illy hirlapnak ellenében illy confessio! és csépek 's erőszak emlegetése, 's olly fenyegetés! és a' fenyegetésnek sikert készíteni 24 íven át annyi tömördek gyanusítgatás! — És az ember csak tudhatná, miért? mert a' Pesti Hirlap szerkesztője, annyira szem előtt tartá a' körülményeket, annyira számba vette a' gyarlóságokat is, hogy például a' házi pénztár terheiben részesülés fejtegetését mindekkorig halasztgatta, mivelhogy azon körökből, melyek a' gróf szerint minden engedményre olly igen készek, csak a' legelső megpendítésnél is haragos ingerültség szózata hangzott, 's a' vagyontalanoknak vagyonosak elleni harcza emlegettetett; — pedig ez olly kérdés ám, mire nézve a' gróf még a' hadi adó elvállalására is késznek nyilatkozik; és én valóban különös figyelemmel kísérendem a' gyűléseket, hogy a' nyilvánosságnak átadhassam a' minden engedményre kész jeles hazafiak neveit, kik a' gróf szavát beváltva, a' hadi és házi adónak általa javasolt elvállalását indítványozni sietendnek. Erre már csak nem mondhatja senki, hogy a' Pesti Hirlap indiscret hajtogatásra kényszerített valakit; mert a' hadi adó elvállalásának

kérdését elannyira meg nem érett dolognak tartom, miszerint ha mágnásaink részéről nem jött volna indítványba, szavamat kötöm le, hogy a' legközelebbi három év alatt nehezen volt volna fölöle a' Pesti Hirlapban szó; de most már természetesen lesz, lenni kell; mert hiszen azon hat pénzecskék egyike, miket gróf Széchenyi jó kedvében a' koldusnak nyujt; — ámbár még illy körülmények közt is kijelentem, hogy midőn a' méltóságos gróf (a' mint következetességétől mást nem is várhatunk) Pest vármegyének országgyűlési utasításokat előkészítő küldöttségében a' hadi és házi adó elvállalására indítványt teend: én, ki olly indiscret hajtogatásról, a' czélnak hamarabbi elérésére kergetésről vádoltatom, indítványát ez idő szerint alkalmasint csak a' házi adónak az 1715-iki, 1764-iki 's mostani mennyiség egybevetéséből kijövendő kulcs szerint elvállalására fogom módosítani. — Feljajdul ez a' szerencsétlen confessio, hogy a' birtokot, meg a' születést akarjuk nivellálni, 's a' nyomorult czímekeket és előjogokat elkobzani. — Én istenem! bizony, bizony „difficile est satyram non scribere;“ és ezt mind gróf Széchenyi beszéli, a' ki más részről az alkotmánynak mindenkire kiterjesztését indítványozza olly tisztán, mint a' hogy a' Pesti Hirlapban mindekkorig megmondani szabad nem volt, — ő mondja, ki a' Pesti Hirlap irányát helyesli, 's elveit atyai érzéssel magáénak ismeri! Vagy talán a' pusztá

modor nivellál birtokot és születést, 's ez veszi el a' „nyomorult“ előjogokat? Bizony, bizony — még egyszer mondom — „difficile est satyram non scribere!“ — A' birtokra nézve a' Pesti Hirlapnak elve az, 's azt számtalanszor ki is jelenté: hogy jogszerű tulajdont, vagyis határozottan szólva tulajdont — mert a' mi nem jogszerű, az nem tulajdon — a' status senkitől el nem vehet, a' nélkül hogy teljes tökéletes kárpótlást nyujtana, 's ilyen mellett is csak akkor, midőn a' kisajátítást az ország közjava parancsolja; 's én e' részben, megvallom, szigorúbb lennék, mint gróf Széchenyi ekkorig egyik másik vállalatnál tapasztalók. — A' születési nivellatióra nézve meg van mondva, hogy e' nemzetben a' nivellatio eszméje nem veszen erőt a' historián. — Czímek? ám tessék bennök gyönyörködni félelem nélkül; a' Pesti Hirlap elannyira nem akarja elkobozni czímeiket, miképen bizonyossá tehetem a' nemes grófot, hogy czíme a' Pesti Hirlapnak egy ember életén át eszébe sem jut; — a' mi pedig az előjogokat illeti: egy gyönyörű előjoga van a' magyar mágnásnak, az: hogy ő született törvényhozó; chez a' Pesti Hirlapnak sem elve sem modora nem nyult, csak kérte: érezzék, e' szép előjognál fogva mire hivatvák; kinyilatkoztatá véleményét, hogy a' nemzet örömet fogadandja őket vezéreivé; és ez ellen hasztalan lobban haragra gróf Széchenyi, mintha csak azt mondanók: örömet meglagyunk benneteket a' képzeletben, hogy vezéreink vagytok,

ismertünk el; és vezére marad a' közvéleménynek, valameddig olyakat tesz és tanít, a' miket jóknak ismerünk el; sőt ha kisebb dolgokban tévedni véljük is, valameddig irányban czélban nem különbözik, a' közbizodalom övé marad; — de legyen akárki bár, a' ki vak bódolatot követelve, a' közvéleményt eszméletlen játékköveknek tekintené; vagy ha ezt nem, oly utnak indulna, melyet a' közértelmesség helybe nem hagy, az vezéri levelét önmaga szakitná szét. — És itt van helye kérdésnek, 's a' magyar főrendeket kérdenem: érzik e, érezhetik e magokat megbántottaknak az által, hogy a' Pesti Hirlap 14-ik számában, az itt előadott elvek nyomán, kijelentém hivatásukról véleményemet, szerencséseknek vallván őket, ha nevükhöz oly historiai emlékezetek csatolvák, miknél fogva első lépésöknél, melyet a' hazafiság ösvényén tesznek, egy nemzet figyelme fordul rájuk, míg mások e' figyelmet, hasonló személyes tehetség mellett, talán egy egész élet munkaküzdésével sem képesek magokra fordítani; és hibáztam e, midőn azt mondám, hogy helyzetök szerencséjénél fogva a' főrendek hivatvák, nemzetünknek rájuk fordított figyelmét a' közbizodalom megnyerésére használni, — hivatvák, elsők lenni a' munkában, kik elsőszülöttek a' jogokban, — hivatvák, a' nemzetboldogítás és alkotmányos életfejlemény békes ösvényén elől vinni a' közvélemény zászlóját, — kérden én: nem gyönyörű hivatás e ez? Azonban én a' csábítgatáshoz

nem értek, 's nem is akarok érteni, 's azért nyíltan kimondom: ha volna, ki e' gyönyörű hivatal következésében a' nemzettől azt követelné, hogy minden személyességből kivetkezzék, és megtagadván saját értelmét, őt imperatori teljhatalmú vezérének ismerje el, 's magának a' vakon-követés dicsőségénél egyéb tennivalót ne tartson fen, — a' ki ezt követelné, az megfeledkeznék magáról, nemzetéről 's e' nemzetnek alkotmányáról; megfeledkeznék arról, hogy országunk szerkezete nem a' hegyi skótok clan-rendszere, hanem olly alkotmány, mellynek alapja: „nil de nobis sine nobis.“ 'S azért nyíltan ismételem: veletek, általatok, ha nektek tetszik; nélkületek, ellenetek, ha kell. — És miután ezt nyíltan kimondám, tiszteletteljesen kérdezem alkotmányunk elsőszülötteit: nem tartanak e gyalázatnak, olly bábnemzet tagjainak lenni, nem esnének e kétségbe olly népcsoport jövője fölött, mellynek kebelét még csak ennyi önérzet sem dagasztaná? és kérdem: mi van ebben, a' mire gróf Széchenyinek joga volt volna feljajdulni, hogy születést akarunk nivellálni és előjogokat elkobozni?! — elkobozni, gróf ur? és kegyed vádol minket, hogy ingerlünk, — kegyed, a' ki minket rablónak nevez, és megfenyeget, hogy fejünket még többször be kell ütnünk! Ez e a' hideg számolólogica, mellyre nagyságod országglási rendszerét alapította? — Előjogok elkobzásáról tudtomra senki sem álmodik, hanem arról, a' tisztelt gróffal

egyetértőleg, igen sokan gondolkozunk, hogy békés törvényes uton, a' nemzeti meggyőződés önmagából kifejlése által, alkotmányunkat kifejtsük, és ha vannak akár itt akár amott oly előjogok, melyeknek megszűnését az alkotmányos kifejlés föltételezi, vagyis inkább melyeknek megszűnésében áll egyenesen az alkotmányos kifejlés, oda kívánunk dolgozni, hogy mindnyájan, még az illetők is átlássák, miképen igazságosnak lenni nem áldozat, 's ki a' szabadságot megosztja, az nem veszít; melly meggyőződésnek következtetésében aztán a' királyi felség és nemzet közakaratajából, a' fenálló alkotmányos formák útján és által, az alkotmány kifejtése lépcsőről lépcsőre elkövetkezik. 'S nehogy e' kifejezésem általánossága miatt valaki vádolhasson, hogy fennen hangzó üres szavakat szólok; vagy pedig azon tactica útján járjak, melly az embert két pad közt a' földre teszi: határozottan kijelentem, miképen czímek ellen harcra kelni eszembe sem jutott; a' főrendeknek azon egyedüli előjogát (mert hiszen többel törvény szerint a' nemesség fölött nem is bírnak), miszerint az országgyűlésen születésöknél fogva személyes ülésök és szavazatuk van, nem csak elkobozni nem akarom, sőt inkább, nemzetünk political 's alkotmányos körülményei következtetésében, annak szívem mélyéből örvendek, sőt azt jogaink ótalma 's alkotmányos életünk kifejlése egyik garantájának tekintem, 's azt gondolom, hogy e' részben

még csak a' coordinatio sem olly szükséges, mint a' királyi városoknál, sőt — tartózkodás nélkül szólva — mielőtt alkotmányunk egy kissé jobban kifejlődnék, nem is kívánatos, miután mágnásainknak csak a karniok 's ezen előjoguk becsét lelkesen érezniök kell, hogy a' nemzetnek 's ebben önmagoknak is legnagyobb jótevői legyenek, 's alkotmányos életünk jogszerű kifejtésének legfőbb dicsősége övék legyen. — Ezen előjogot tehát megtámadni, vagyis (hogy azon szóval éljek, melyet gróf Széchenyi István szótárában föllelhetni nem véltem volna) ezen előjognak a' többi osztályok érdekeit neki uszítani eszem ágában sincs: ellenben ohajtom, hogy a' ki mint részesül a' közállomány jóvoltiban, akkint részesüljön annak terheiben is: tehát az adó-nem-fizetési előjog lépcsőnkint megszüntessék; — kívánom továbbá, hogy a' javak világában szabadság uralkodjék, azaz: hogy kiki szerezhessen fekvő birtokot, 's azt a' törvény ótalma alatt egyenlő biztossággal bírhasssa, következőleg a' birtokbirtatási előjog, és az ősiségi nem előjog, hanem bilincs, és szolgaság szűnjék meg, de erre nézve is a' fenálló érdekek kiméltetése tekintetéből határidő szabassék, melly alatt az eddigi törvények engedményével élni lehessen; kívánom, hogy a' birtokosoknak tökéletes kármentesítése mellett, a' munkát, szorgalmat 's közvagyonosságot gátló urbéri állapot expropriáltassék; kívánom, hogy a' milly ótalmat, minő biztosságot ad minden önkény

ellen a' törvény a' legelső mágnás személyének, ép' olyat adjon a' legutolsó paraszt személyének; hasonlót kívánok vagyon tekintetében is: következőleg azon előjogot, miszerint más ember vagyonának rovására a' familiáknak (magyarul szólva) financz-operatiók általi conservatiója kezeltetik, megszüntetni kívánom; nemkülönben a' hivatalviselési előjogon is tágíttatni, az örökös kiskoruságot szülő népgyámság előjogán pedig fokonként egy kicsit szűkíttetni ohajtok; végre, a' mint ezek szerint kiebb terjesztetnek az alapok, mellyekből alkotmányunk szelleme politikai jogok gyakorlatát következteté, ép' ugy terjesztessék kiebb az ezen jogokbani részesülés is. — Így tehát nyílt vallomásom az előjogokról! Ezeknél a' Hirlapban ekkorig nem több volt mondva, hanem kevesebb; a' gróf a' Hirlap elveiben atyailag egyetért, sőt a' miket itt mondok, azokat (kivevén talán a' hivatalviselhetési jogon tágítást, miben azonban ellenkezni bizonyosan nem fog) maga már régen javasolgatja: azért hát alkalmasint joggal mondhatom, hogy ha tollát nem egy bizonyos megfoghatlan boszankodás 's a' rémlátásig felcsigázott képzelődés vezérlette volna, elkobzásokról és rablókról és csépekről nem szólvala, még kevesbbé fenyegetőzik; vagy pedig ha mégis fenyegetőzik, ugy — megvallom — nem vagyok képes összeegyeztetni a' nemes grófnak két állítását; t. i. hogy a' magyar alkotmánynak áldása Hunnia határa közt mindenkire kiterjesztessék, de az elő-

jogok el ne vétessenek!! és e' kettőt annyival kevesbbé tudom összeegyeztetni, mivel tán százszor is olvashatni „A' kelet népében,” mikint roszalja a' nemes gróf, ha újraöntés helyett nyomorult foltozás kerül szőnyegre.

Azouban e' két, egymással homlokegyenest ellenkező állításnak mégis van kulcsa; az t. i., melly a' nemes gróf fenidézett nevezetes confessiójában van letéve, 's melly minden változatokon keresztül csak ennyit mond: én adok engedélyeket, mikor jó kedvben vagyok, kegyelemből is; de óvakodjatok a' követeléstől, mert ha követelni vakmerősködtök, rablót kiáltok, fogam fehérét mutatom, 's nem adok semmit, ha megöltök is. — Ezen őszinte nyilatkozás ellenében, azok után, miket föntebb mondék, hasonló nyílt kijelentéssel tartozom, 's ez ennyiből áll: Alkotmányunk kifejlésének a' nemzet szabad meggyőződéséből kell történni. Minden javításnál meg kell vizsgálnia, igazságos e, a' mit kíván? igazságtalant soha se kívánjon; de a' mi igazságos, azt követelje, a' közvélemény egész erkölcsi súlyának mérlegbevetésével követelje. Ha valakinek ez nem tetszik, róla nem tehetünk; — egy alkotmányos nemzet nem alacsonyíthatja le magát koldusszerepre, — egy alkotmányos nemzet, melly hivatását érezi, 's föllépett a' haladás ösvényére azon nyílt szándokkal, hogy hivatásának megfelelni törekedendik, nem kárhoztathatja magát, néma hallgatásban várni, mikor méltóztatik ama' confessionarius közle-

gény kegyelmesen jó kedvben lenni, 's hat pénzecske zsoldjából egyet vagy mást tán koldusnak vetni. Nyomorult, gyáva nemzet volna az, melly alkotmánya daczára, minélfogva joga van megkívánni, hogy semmit róla nélküle, kegyelmi készsége alapítaná jövődjét — kegyelmet még fejedelmétől sincs joga kívánni; de igazságot még attól is, kinek joga van jó kedvből alamizsnát nyújtani, joga van rossz kedvből nem nyújtani; pedig magán a' nemes grófon látjuk, hogy a' rossz kedv néha a' legnagyobb embernél is beköszönt. „Humour has sometime his hour with every man.“ *) Én hát részemről hazám jövődjét ingatag szélytől függőben látni nem szeretném; és a' melly nemzet ezt nem érezi, annak kebeléből hibázik minden életelem, annak jövődje nincs, az csak egy „élő szobor,“ vagy inkább egy váz, mellynek csontjait életizmok helyett sodronyok fűzik össze. — És így, tiszta becsületes akarattal, de a' hasonlóan tiszta becsületes akaratú véleménykülönbség iránt teljes türelemmel, azok közé tartozom, kik jogot 's igazságot követelnek, az elmesurlódás mezején mindenkit szabad közremunkálásra hívnak meg, miszerint megvitassuk, e' vagy ama' javaslat igazságos e? 's ha igazságos, a' „logikai egymásután“ szabálya szerint korszerű e? de ha látjuk, hogy a' közvélemény mind egyik mind másik kérdésre igennel felelt, annak a' törvényes-

*) A' szélszélynek van órája minden embernél.

ség morális súlyával követelését nem függesztik fel attól, valljon e' vagy ama' magas állásu házukfia jó kedvben van e? És ha volna ezen alkotmányos nemzet tagjai közt, ki a' közvéleménynek azt felelné: „adtam volna, ha nem követeltek, jó kedvemből; de mivel követeltek, kegyelmes már nem lehetvén, igazságos lenni nem akarok:“ annak azt felelnők: — — de nem, nem fogunk elménczkedni; — csak azt felelnők, hogy ha onlít az adóshoz, ki hitelezőjét így utasítja el: fizettem volna jó kedvemből, de mivel követeled, fillért sem adok; — és e' hasonlatot tán nem egészen rosszul választám, miután gróf Széchenyi mondá, hogy nem népnevelés, nem ez, nem amaz, hanem bizonyos kötelességérzet felébresztése van napi renden; a' kötelesség pedig adósságtermészetű, 's remélem, senki sem lesz, a' ki tagadná, hogy makacsságból ki nem rugni, kegyelmesdiségi daczból a' hazán boszút nem állani, bizonyosan azon kötelességérzethez tartozik, mellynek a' nagyérdemű gróf 15 év óta olly lelkes hazafisággal engedelmeskedik, 's mit — remélem nemes lelkülététől — kegyelemnek sem tart, sem kíván tartatni. — „Igen — mondja talán a' méltóságos gróf — de minek mind ez? miután a' készség megvan, 's édesörömetest ráállunk mindnyájan, hogy egészen is megnyirjanak, de csak jó móddal;“ — mire egész alázatossággal azt felelem: nyirni, sem jó sem rossz móddal, senki sem akar; mit nevez

a' nemes gróf jó módnak? nem tudom; ha talán azt, a' hogy „A' kelet népe“ írva van: ugy azt követni jónak nem tartom; a' Pesti Hirlap egyéb-iránt a' magyar főrendeket meg soha nem támadta, valamint a' nemességet, polgárságot 's parasztságot sem; hanem megtámadta a' visszaélést, szeretetlenséget, kicsapongást, a' mint egyeseknél vagy cotteriáknál, bár itt bár amott mutatkozott; minélfogva meg sem tudnám fogni, miért kel a' nemes gróf harczra ellenem, hacsak az alulról, bár méltó leczkézés türhetlenségét nem emlité; különben pedig a' nemes grófnak fenidézett confessióját a' magyar főrendek confessiójának részemről nem tekinthetem, — nem, a' kiemelt mindenrekészség tekintetében; mert például már csak a' házi pénztár terheibeui részesülésre nézve is hallottuk a' vagyontalanoknak vagyonosak elleni harczát emlegetni; — vélemény tekintetében szinte nem; mert a' nemes gróf igen jól tudja, hogy a' tennivalók logikai egymásutánjára nézve is sokan vannak főrendeink között, kik a' nemes gróffal egyet nem mindenben értenek; mint például a' nemes gróf a' hasznos ismereteket terjesztő egyesületet (melly véletlenül „alulról“ indítványoztatott) még első keletkezési eszméjében is nevetségessé tenni iparkodik: ellenben, hogy másokat ne említsek, gróf Batthyány Lajos azon egyesület létesítésére 500 ezüstforinttal adakozott; — de a' Pesti Hirlap elleni antipathiában sem vehetem a' nemes grófot főnemeseink organumának; mert há-

lás érzéssel mondhatom, hogy ez osztályban számosan vannak, kik a' Pesti Hirlapnak barátai, 's annak, általában véve, még csak modorát sem roszalják (általában, mondom, mert egyes szavakat, szóalkatokat, sőt cikkeket én magam is roszalok, 's míg a' nemes gróf annak csaknem minden eddigi cikkeit fölvehetőeknek itéli, én nyíltan megvallom, hogy sok cikk fölvételét csak részint a' körülmények szentségtelen kényszerítésével, részint a' hosszas fontolgatásra időt nem engedő 24 órai rögtönzés kénytelenségével menthetek), sőt főnemeseinek közül a' Pesti Hirlap nem csak barátokkal, pártfogókkal, hanem dolgozótársakkal is dicsekedhetik; de tekintsük bár a' nemes gróf nyilatkozatát a' magyar főnemesi rend nyilatkozatának, igen könnyű lesz a' dolgot egyeztetni: méltóztassanak sietni a' kegyelemmel, hogy követelni időnk ne legyen. Azonban akármint legyenek is ezek, annyi bizonyos, hogy a' közszellem az, mellynek ébresztését a' Pesti Hirlap magának feladatul tűzte ki; melly feladatot egynémellyek gyarlóságávali coquettirozásnak feláldozni jónak nem vélném, mivelhogy csak azon javítást hiszem állandóan gyümölcsöződőnek, melly a' nemzeti meggyőződésből önkényt fejlett ki; és ha ezen feladat közben egy-két hazánkfia történetesen engedne is a' hiúságos gerjedelmeknek, ha igazán bántaná érzelmöket a' kor, melly jogot 's igazságot követel, a' veszteséget minden esetre sajnálanunk kellene, azonban több mint bő pótlékot nyujtana he-

lyette a' nemzet fölébresztett közszelleme, — olly gazdag pótlékot, miszerint ugy gondolom, hogy a' Pesti Hirlap károsnak, vagy szakadást okozónak e' részben sem fog mutatkozni.

A' második rém, mellynek szemébe kell nézni, az: hogy a' hatalom valami roszt akar (tán épen a' főrendi oppositio megoszlását), midőn a' Pesti Hirlapot élni hagyja. — Erre az előrebocsátottak után már igen röviden felelhetni; mielőtt azonban felelnék, szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a' kik „A' kelet népe“ némelly helyeiből ezen gyanusítást huzzák ki, a' nemes grófot minden bizonynyal nem jól fogják fel; mert hiszen meg kellene emlékezniök, mikép a' nemes gróf mindig azon volt, hogy a' nemzet és kormány közti bizodalom kötelékeit szorosabbra fűzze, ne pedig szaggassa, 's azért is mindig arról törekedett a' nemzetet meggyőzni (31 l.), hogy „a' kormány szándoka nem rossz“: már most hát gróf Széchenyi politicalai következetessége bizonyosan joggal megkivánhatja, hogy ellenkező irányt, ellenkező törekvést róla senki föl ne tegyen; — azonban tagadni nem lehet, akadnak, kik e' rémet emlegetik. Nézetem szerint ez még azon időnek viszhangja, mikor egy nagy hazánklia, ki egy jeles megyének 7 országgyűlésen át édes hazánkhoz rendithetlen jellemmel örökké hű követe volt, 's kit a' nemzet közbánata kísért sirjába, — egykoron az országgyűlésen bizonyos indítványt tön, de midőn látná, hogy azt a' királyi

személynök pártolja, indítványát visszavette; „mert — ugy mond — én ugyan most is jónak találom, a' mit indítványoztam: de valami bajnak kell berne lenni, miután innen pártoltatik.“ — Ezt mint curiosumot följegyzé ugyan a' chronograph: de én ugy gondolom, csak tréfa végett; mert saját belátásának e' tulságos bizalmatlansággal azon érde- mes hazánkfia valóban nem nagy dicséretet mon- dott volt. Azonban hozzon ez időkről majdan ítéletet a' historia, multak multjának előzményei- ben meg fogja lelmi az ariadneifonalat, melly őt a' bizalmatlanság kútfejéhez elvezérlendi; annyi minden esetre igaz, hogy e' kornak immár vége van; a' fejlődő nemzet eszmél, 's öntudathoz jut- va, nem ösztön-, hanem okszerűleg intézi lépéseit, 's a' jót, mivel jó, örömmel fogadja, akárhonnán jó. Az 1836-iki országgyűlés e' részben, mond- hatnók, korszakot tön; mert több mint egy kér- désben tapasztalók, hogy a' kormány mind azon engedélyeket, miket a' nép javára indítványozott, egyenesen az ugynevezett oppositio segedelme által vitta ki. Akkor is akadtak, kik a' „timeo Da- na'os et dona ferentes“-t emlegeték; akad- tak, kik gúnyolgaták az oppositiot: látná meg, mikép csak a' kormány kezére dolgozik, melly nem akar egyebet, mint az adó fundusát szaporítani. — Akarjon bár, a' mit tetszik: „weis ich doch, was ich will“ — mondá marquis Posa-val az op- positio; a' népnek sorsán akarok javítani, akar- nék erkölcsi engedélyekkel, mert csak ezeké az

állandó siker; de nem tehetem; e' helyett anyagiakra szólitanak fel, 's én elfogadom, mert a' népnek ez is javára válik, 's én ezt ohajtom. — Így veszem én föl a' jelen állapotot is. — Miután a' mult országgyűlésen országos dolgaink azon fokra értek, hogy a' haladás szüksége a' kormány részéről is nyíltan elismertetnék, természetesnek kell találnunk, hogy az eszmecsere 's elmesurlódás nyiltabb tért nyer; mert hiszen e' nélkül alkotmányos nemzetről, mellynél hozzájárulása 's beléegyezése nélkül a' legroszabb törvényt sem lehet jóra változtatni, a' javítva-haladás lehetetlen. — Ez a' dolgok természetében fekszik; ki a' célzt akarja, annak akarui kell a' törvényszerű eszközöket is: azért hát nézetem szerint a' legszívesebb örömmel 's bizodalommal kell megragadnunk ez alkalmat; mert meg lehetünk győződve, hogy akármilyen cél rejlenék is a' háttérben, minden lépés, mellyet ez uton teszünk, hazánkra nézve minden esetre nyereség. De valljon mi lappanghat a' háttérben? Én ugyan nem azon uton jártam, járok 's fogok járni, míg csak élek, mellyen a' kormány titkaihoz juthatni: annyi erőt azonban mégis tulajdonítok szememnek, hogy a' szitán átlátni képes vagyok. És én a' dolgot ekképen látom: Gróf Széchenyi azon ohajtását fejezé ki a' mult országgyűlésen: bárcsak a' kormány alkotmányos szemüvegen tekintené dolgainkat, 's vezérelvül venné föl, hogy az alkotmányos Magyarországot más uton módon kell kormányozni, mint a' nem-

alkotmányos tartományokat. A' mult országgyűlés vége óta ugy látszik, ezen ohajtás már nem pusztá ohajtás: kormányunk tehát — csekély nézelem szerint — azt gondolhatá, hogy ha nemzetünk kifejlődésének szabadabb tért nyit, ez által egy részről alattvalóinak boldogságát mozditja elő, a' mi tisztében áll; más részről pedig a' magyar nemzet bizodalmát szorosb kapcsokkal magához fűzi; és hogy e' részben nem rosszul számolhatott, mutatja épen e napról napra növekedő bizodalom, mellynél kormánynak nagyobb kincse nincs; és ha az 1823-iki események megbizonyították a' világnak — mint gróf Széchenyi a' „Világ“-ban mondá — hogy „Magyarország fejedelme hatalmas ur, mert élő fiatal nemzetben uralkodik,“ és ha — ismét gróf Széchenyi szerint („A' kelet népe“ 267 l.) — 18³⁹/₄₀-ben „olly gyönyörű lelkesedéssel vívott a' magyar, minővel ha mind belülről mind kívülről pro aris et focis megví, nincs hatalom, melly csorbát ütne nemzeti 's alkotmányos szűzeségén,“ — valóban, midőn a' kormány Europa színe előtt nyílt homlokkal mondhatja: „im! nézzétek e nemzetet! mennyi erő, mennyi ifjuság, mennyi lelkesedés lakja kebelét, 's napról napra mint fejlik, erősödik, lelkesül, és e' nemzetet én hozám nem csak soha nem tántoritható hűség, de naponkint erősödő bizodalom is köti:“ én valóban csekély eszemmel ugy gondolom, ezt mondhatni

mégis csak nyom valamit a' világpolitica mérlegében: és ezt mondhatni, azt hiszem, nem rossz számvetés. — E' nézetet látszik igazolni a' nemzet és kormány közös érdeke, nemzet és kormány közös dicsősége; miért is nem látom okát, miért keressünk a' háttérben mellékes cél-lappangást, miután a' dolog magyarázatára ez a' kulcs, ugy látszik, elegendő; még kevesbbé helyeselhetném pedig a' haszontalan scrupulositást, melly — nem tudom, minő gyanakodás miatt — vonakodnék használni az ajánlkozó alkalmat, mellynek mezején, ha csak egyetlen eszmét hoztunk is tisztába, minden lépés, mellyet előre tevénk, nyeretlenné többé nem tehető nemzeti nyílt nyereség. És valóban különös véleménynyel lehetnek a' kormány belátásáról, a' kik ugy hiszik, azért enged szabadabb mezőt az elmesurlódásnak, hogy az oppositiót megoszlassa, 's a' nemzet figyelmét magáról elfordítsa. — Ez a' tactica ollyasmihez hasonlítana, mintha valaki fáklyavilágot gyujtana a' sötétben olly célból, hogy a' figyelmet magáról elfordítsa; — a' ki egy nemzet kifejlődésének szabadabb tért nyit, az nagyon csudálatosan számolt volna, ha ugy hinné, hogy a' fejlettebb nemzet kevesbbé fog rá figyelni; hiszen e' fejleményhez épen az tartozik, hogy a' nemzet éberebb, 's mindeure, mi a' közérdekbe vág, nagyobb figyelemmel van, és így kormányának eljárására is; mert semmi sincs, a' mi közelebbről, közvetlenebbül érdekelné, mint épen ez. —

Az oppositio megoszlásáról pedig már szólottam : itt tebát csak , a' dolog természeténél fogva , azon meggyőződésemet nyilatkoztatom ki, hogy a' jogai védelmére mindig kész magyar , bár a' haladási kérdésekben száz fractióra oszlanék is (a' mi magában is csak úgy volna káros , ha e' megoszlás mellett egészben nem haladnánk), mindig egy tömegbe fog összeformni , valahányszor jogot és alkotmányt védeni kell , és fog olly lelkesedéssel vinni , mint vívott 18³⁹/₄₀-ben korán sem egy vagy más individuumért , hanem a' köz nemzeti jogokért , miket a' véletlen (ha úgy tetszik) ezen individuumokkal ugyanazonított , 's mellyeket a' gróf maga „legszentebb nemzeti jogoknak“ nevez , 's mint illyekért maga is vívott lelkesen , férfiasan. — Végezetül még meg kell jegyezmem , miképen a' nemes gróf tévedésben van , midőn a' 99-ik lapon állítja , hogy a' Pesti Hirlap megjelenése előtt „hirlapban a' könyvvizsgálat tágabb kört nem engedett még , mellyben a' szabadelmőség szabadabban gyakorolhatná lelki erejét.“ Én e' tágabb kört , még mielőtt a' Pesti Hirlapnak csak híre is keletkezett , a' magyar időszakai sajtó egyik másik termékeiben vettem észre , 's épen ez észrevétel ösztönzött , mint már fentebb mondtam , elvállalni a' szerkesztést ; később ismerni vágyván , mennyire csak lehet , a' tért , mellyre számolhatnék , a' könyvvizsgálati szabályokkal megismerkedni törekedtem ; minélfogva bizonyosan mondhatom.

hogy a' szabályok, mellyek szerint a' könyvvizsgálat minden hirlapra 's így a' Pesti Hirlapra nézve is kezeltetik, már régiebbek, 's tulajdon azok, mik szerint napfényre jöttek más hirlapokban azon czikkek, mellyeknek napfényre jötte a' még csak eszmében is sokkal később keletkezett Pesti Hirlap szerkesztését elveimbezi hűséggel elvállalhatni reményt nyújtott.

Átolvasám az eddig írottakat, és nekem úgy látszik, hogy futólagos elmélkedéseimben vannak adatok közbeszöve, mellyek az olvasó közönségnek talán nyújtanak dolgokról 's körülményekről annyi felvilágosítást, miszerint a Pesti Hirlap elleni egyes vádak méltánylását kinekkinek bölcs belátására bízhatnám. Azonban, kivált azon oknál fogva, nehogy valaki bizonyos dolgokróli véleményemnek hátrtartásáról vádolhasson, nem mellőzhetek némi részletes taglalgatást.

P r o g r a m m a.

A' nemes gróf az 59. lapon programját ad egy hirlapról, a' minőt ő jelen körülményeink közt kívánna. Én e' programjáról úgy vélekedem, hogy annak egészben megfelelni, azt mint ideált valószínű, talán sehol, Magyarországon legalább, sajtonk 's egyéb mindennemű állapotaink körülményei

közt, bizonyosan nem lehet; 's ha mégis lehet, én nem érzek magamban annyi tehetséget (sőt egy pontra nézve akaratot sem), hogy azt valósíthatnám; de bár van egy pont benne, melyet én nem helyeselhetek: mégis az egészet együtt, e' kis árnyékoldala daczára, czélban olly üdvösnek, eszközlésben olly hatalmasnak hiszem, miszerint bizonyossá merném tenni a' nemes grófot, hogy ha ezen hirlap-ideált valósítandja, minél hamarabb befog a' Pesti Hirlapon-teljesedni, mit annak már születésekor én magam jósolék: hogy erősebb előtt le kell a' szinpadról szállania, mert illy hirlapnak ellenében nem érdemlené meg az életet. De hiszen mit a' nemes gróf a' 214-ik lapon csekély tollamnak egyik értéktelen szülöttjére nézve igen helyesen megjegyzett, hogy t. i. arról nincs mit vitázni: „miért nem irtam valami jobbat, miután *d a t p i r a*, *d a t p o m a*, mint a' latán mondja, és rossz ember, ki többet tesz, mintsem bír,“ ez igen alapos észrevételt az egész Pesti Hirlapra nézve igényelni bátorodom, bizonyossá tevén a' tisztelt grófot, hogy nem sok ember van az egész hazában, ki olly kevéssé volna megelégedve a' Pesti Hirlappal, mint én magam. De mivel a' nemes gróf ideálját valóítani gyöngé vagyok, mivel távolról sem felelhetek meg azon magas várakozásnak, melyet csekély személyemről — mint több helyen mondja — táplált, 's alkalmasint az egész honban csak maga táplált: kérem, ne vegye bűnnek gyarlóságomat, 's ne kiáltson nemzetgyilkolónak, mivelhogy hir-

lapom nem valósítja azon programját, melyet ő velem soha sem közlött; 's ne kiáltson annyival inkább, mivel egész politicaí életemben nem volt alkalmam olyast tenni, mi a' grófot illy magas várakozásra jogosíthatá. Országgyűlési 's törvényhatósági tudósításaim csak mások gondolatait tolmácsolák; az, mit a' nemes gróf „áldozati nimbusnak” nevez, legfőlebb csak jogokhozi szilárd ragaszkodás körül foroghatna: 's így én valóban oka nem vagyok, hogy a' nagyérdemű gróf olly, minden alap nélkül tulcsigázott várakozással fogta kezébe, következőleg olly csalódással is tette le kezéből a' gróf állítása szerint előre felhőkig emelt hirlapot, melyet előre felhőkig emelni már csak azért sem lehetett, mivel megjelenése előtt egy héttel szerkesztőségemről én magam is még csak egy szót sem tudtam. Illy körülmények közt tehát még nagy szerencsémnek tarthatom, hogy hirlapom irányában és szerkezetében legalább némellyekre nézve közlítőleg eltalálhatám azon — általam egész tökélyben soha nem valósítható — programját, melyet most a' gróftól kitűzve látok. — Nézetem szerint pedig vannak illy pontok. — Nevezetesen a' gróf feladatul tűzi ki a' Hirlapuak: „hogy körülményekhez képest majd halkkal, majd gyorsabban izgatná a' nemzeti testet.” (Erre az izgatásra, mint körülmény szerint elismert szükségre, bátorodom olvasóim figyelmét előre kikérni.) A Pesti Hirlap bevezető cikke pedig így szól: „Tegyük közzé, nemzetivé öröm- és bánatnak, hűség- törvényes-

ségek , bajnak hiánynak minden érzetét , melyet a' nemzet szívében egy hangrezgésre találni, köz, magas és szent érdekek jogosítanak." — E' kettő, gondolom , egészen egyre megyen. — „Hasson ma a' szenvedelmek lecsillapítására, majd ismét — ha kell — a' végítéleti tárogatóként életre 's kötelességteljesítésre riaszson fel“ — mond a' gróf. — Ez , általában véve , a' Pesti Hirlap idézett szavaiban befoglaltatik; alkalmazási tekintetben pedig bátorodom sok mások között a' szenvedélyek lecsillapítása iránt emlékeztetni a' hevesi történeteket , az ifjuság közt jelentkezett ferde irányt , a' játékosságot , a' más ajkuak iránti gúnyos szeretetlenséget tárgyazó czikkekre; — a' kötelességébresztés pedig mindannyiszor előfordul, valahányszor törvények iránti tiszteletlenséget, visszaélést, vagy közérdekek elhanyagolását észrevenni gondolám. — E' részben tehát ismét megegyezünk. Mondja továbbá a' gróf programmája: hogy „az elkülönözött részek egymás iránti viszonyait felvilágosítani, közös érdekeiket velük jobban megismertetni, eldiribolt erőnket egy-egy célra egyeztetni“ — volna egy ily lapnak feladata. — Erről a' Pesti Hirlap előszavában írva van: „Szabad tért nyitunk az észnek , értelemnek , jóakaratnak, hogy szükkeblüségét mint elbizakodást egyaránt kerülve, vak előszeretet , vak előgyülölség nélkül , higgadt kebellet 's ama' mérséklettel és illedelemmel, melly a' jó szándék és igazság bélyege , megvitassák és előkészítsék a' napnak nagy kérdéseit mikben a'

honnak jövődjé rejtezik, — miszerint mindenik törvény egy-egy socialis meggyőződést mondjon ki.“ Itt hát elv, irány ismét egyre megy. A' nemes gróf ugyan szememre veti, hogy habár szándékom ez volt volna is, a' tacticát tévesztettem el, mert egyesülés helyett „az eloszlási, naprul napra inkább elágazó örvény százszorta aggasztóbban tátong, és kézfogási, egyetakarási tekintetben mint vert had naprul napra kisebb csoportokra szakadozunk, mióta egünkön feltámadt a' Pesti Hirlapnak lángözőne“ (337 l.): de én ennek ellenében bátran hívom fel tanúmnak nemzetem közéletét, 's nyílt homlokkal merem állítani, hogy a' gróf rémet lát, eleven képzelőtehetségének kísérteti szülöttjét, 's nemes gerjedelme hevében felejtí, hogy azon mult téli pesti kör, mellynek a' nemes gróf tisztelt középpontja volt, nem a' nemzet még, 's hogy az ő fölhevülésében a' nemzet legtávolabbról sem osztott. Jól tudom én, hogy a' Pesti Hirlapnak tömérdek ellensége van, 's ez máskép valóban nem is lehet; tudom azt is, hogy a' Pesti Hirlap 's annak szerkesztője sok megtámadásnak van kitéve: de ez mind illeti a' Pesti Hirlapot, nem a' közdolgokat; mert ezekre nézve bátran hivatkozom az egész országra, hol van egyetlenegy vármegye, mellyben bomlásnak-indulás mutatkoznék? ellenben én nevezhetek törvényhatóságokat, mellyekben a' szenvedélyek meghiggadtak, az engesztelődés közszelleme naponkint erősödik; hivatkozhatom a' nemzet és kormány közötti bizoda-

loni növekedésére; emlithetek közérdekű nagy kérdéseket, mellyek a' nemzeti közvéleményben egy hatalmas lépéssel előbb állanak, mint állottak 1840 végével; emlithetnék elveket 's eszméket, miknek helyességét a' nemes gróf nyíltan elismeri, mellyek mintegy köz-elfogadás fokán állanak olly körökben is, hol kevés hónapok előtt még említésök is hallatlan volt. — Távol vagyok én a' gondolattól, hogy ez örvendetes tüneményt a' Pesti Hirlapnak tulajdonítani vakmerősködjem, ez volna valóban minden igények legneveltségesebbike: de annyi minden esetre bizonyos, hogy a' Pesti Hirlap ezt nem gátolá, és el nem rontá, sőt a' nyilvánosság 's időszaki sajtó természetében fekvő hatásnál fogva, a' többi hirlapokkal együtt 's egyetemben, annyiban talán előmozdítá, mennyiben gondolatokat és gondolkozást ébreszteni minden hirlapok segítenek; a' minthogy valóban tapasztalható, mikép egy korszerű eszme, melly az időszaki sajtó egyik vagy másik organumában feltűnt, kisebb nagyobb körben végiggyűrűzött édes honunknak sok vidékein, és nem egy megyében, nem egy városban láttuk, mikép az ige testté is lön. — És vegyük bár a' javítási kérdéseket, mik a' Pesti Hirlapban ekkorig szőnyegre kerültek, remélni merem, mindeniknél ki fog ötleni az ügyekezet, meggyőzni minden néposztályt, hogy a' javítás minden résznek közös érdekében áll. — E' részben is azon cél felé iparkodik tehát a' Pesti Hirlap, mellyet a' gróf programájában ki-

tűzve látunk. — De ott van még az is: hogy „nem arról kellene vitatkozni, vajjon kell e tenni? mert ez a' többségtől már rég elfogadva van; de azt kell fejtegetés tárgyaul venni: mit kelljen mivelni, 's ezt mi módon? tehát a' teendők sorát ok-szerinti logicába szorítani, és kijelelni a' felette nehéz egymásutánt.“ — Erre nézve a' Pesti Hirlap előszavában ezeket irtam: „Nem az a' kérdés közöttünk: haladjunk e, avvagy megálljunk, mikint Józsue napjáról írva van? hanem az, hogy: mit és mikint?“ E' részben tehát elvileg tökéletesen egyetértünk; a' mi az alkalmazást illeti: mindenek előtt megjegyezni kérem, hogy a' Pesti Hirlap sokkal rövidebb idő óta él, mintsem az olly „felette nehéz egymásután“ kijelelését bevégezhetné volna; lám a' grófot nem kötötte le munkájában a' tömérdek változékosság szüksége és ezer parancsoló körülmény tekintete: mégis miután hónapokat dolgozott, miután munkája folytában többször ígérte, hogy leplezetlenül feltárja rendszerét, — végtére mégis csak máskorra-biztatással kell beérnünk. De figyelmet érdemel azon kedvetlen körülmény is, hogy okom volt gyakran panaszkodni a' Pesti Hirlapban, miképen az időszaki sajtó hatáskörét kevésbé méltányolják épen azok, kik ez uton legtöbbet tehetnének, mivelhogy a' nemzet bizalmában magas fokon állanak; gyakran mondtam, hogy az időszaki sajtó csak ugy felelhet meg jótékony rendeltetésének, ha az egész nemzeti értelmesség raktárává lesz; és itt őszintén megval-

lom, hogy a' Pesti Hirlap részletes fejtegetések tekintetében reményemnek mindedig meg nem felelt; mert azon kitűnő capacitások közül, kiknek közredolgozására számolni bátor valék, némellyek egyébbel levén elfoglalva, nem léptek a' térre, mellyen őket mint tájékozó vezérpontokat a' nemzet, mondhatnám, fájdalommal nélkülözi; de van olyan is, mint például maga a' nemes gróf, az erősbek legerősbike, ki a' helyett hogy a' részletes fejtegetésekben a' nemzeti értelmességnek vezérlő segedelmére föllépett volna, mennykövekkel sujt le magára az eszközre, mellyel azon jól eszközölhetni; sőt annyira megy, hogy ámbár a' sajtószabadságot elméletileg az áldások legnagyobbikának mondaná: mégis azt, ha valljon jó 's tanácsos volt e minálunk a' sajtónak szabadabb mozgást engedni? gyanusítva kétségbe hozza. — Hogy pedig én mint szerkesztő a' részleteknek minden legkisebb körülményen keresztülvitt hosszú fejtegetéseivel csak ritkán léphetek föl, 's inkább csak az alapelveket jegyezem ki, mik a' részleteknek öngondolkozás általi kifejtésére számítvák, a' dolog természetében fekszik; mert hiszen szerkesztő vagyok, kinek csak a' mások által nyújtott anyagok elszerkezése is minden idejét elfoglalja, úgy hogy én részemről megvallom, külföldön sem ismerek hirlapot, mellynek szerkesztője a' szerkesztés mellett csak ennyi eredeti dolgozatokkal is lépne föl hirlapjában, mint én a' Pesti Hirlaphan; 's így tőlem még hosszabb, még

részletesb fejtegetéseket kívánni, mondhatnám, képtelenség volna (a' mit hiszen a' gróf tán nem is kíván, sőt azt is sokalja, a' mit irok): ellenben igen is jó számolás és általam forró hálával fogadandó jó számolás volna, ezen fogyatkozáson segíteni, 's akár egészben, akár pedig — mint például Bezerédj az urbéri viszonyok, Szentkirályi az ősiség, gróf Teleki Domokos 's még egy más hazánkfia Erdély, Bernát Zsigmond a' vallásos unio, Fáy András egyebeken kívül a' nemzeti játékszin ügyében tön — egyes kérdésekben a' részletes fejtegetést munkarészül tűzni ki, melly fejtegetésekkel a' lapot magát egységi viszonyba hozni hogy a' szerkesztő soha el nem mulasztja, köztudomásra hivatkozni bátorodom. — De hiszen ép' a' most idézett 's még idézhető több jeles nevek bizonytságot tesznek, miképen habár nem minden név tűnt is fel ekkorig a' Pesti Hirlapban azon körből, mellyet a' nemes gróf vezértestületnek nevez: még is tűnt fel ekkorig is annyi név 'se' nevekkel annyi részletes fejtegetés, hogy az ezer alakú változékosság mellett, melly political hirlapoknál életföltétel, a' még csak félévet élt, már is egy vastag könyvvvel megtámadott Pesti Hirlap szemrehányást bizonyosan nem érdemlett. — A' mennyiben pedig ezen fejtegetések törvényhozási tárgyak körül forognak, mikre nézve a' nemes gróf „szoros tudományilag kimért rendszeres egymásután“ kijelelését igényli: szabad legyen kérnem, engedjen időt, 's legyen türelemmel véleményem iránt, miszerint

én azt gondolom, hogy ezen systematicus resuménak ideje majd csak az országgyűlést megelőző utolsó félévben lesz; addig eszméknek kell fejlődni 's eszméknek kell surlódnia a' téren, melyet a' közel jövőendő feladatához tartozandónak a' közvélemény mintegy kijelel. — De nekem úgy látszik, hogy a' nemes gróf nem akar azon álláspontra lépni, mellyből egy hírlapnak belgazdaságát intézni kell. Ő megírta „Stadium“-ában a' XII törvényjavaslatot; — ámbár, mint a' következők mutatta, nem épen mindenre nézve volt szerencsés a' körülmények szerinti logikai egymásután eltalálni, minthogy némelly dolgot (példaul az urbért) kifelejtett, mit a' közvélemény legelső szükségnek tartott; másokat fölvetett, mikre nézve adja isten, hogy a' közvélemény a' jövő országgyűlésig elég erőre fejlődjék, akkora azonban még bizonyosan fejlődött nem vala; ismét másokat javasolt, mikre nézve azóta véleménye tökélyesedett, úgy hogy most azoknak ellenkezőjét javasolná *). A' nemes gróf, mondom, megírta XII javaslatát, és azzal könyve befejezve lön: Hahogy hírlapot hasonló szoros tudományi rendszerrel írhat hét alatt, bármelly szóbőséges modor mellett is, alkalmasint bevégezné hírlapírást; mert hat

*) A' „Stadium“-ban az volt, hogy a' nemes adómentesen birjon minden nemesi földet; ma pedig már általános adózás javasoltatik kivétel nélkül. Ez azonban korán sem ellenkezés, hanem csak időszerinti fejlemény.

bét alatt bizonyosan elmondhatná a' legközelebbi országgyűlésre jós „stadiumát“, hacsak a' büntető-törvénykönyvet §-ról §-ra előkészíteni nem akar-ná, a' közönség által minden bizonynyal nem olvasandót. — Mennyire azonban a' hírlapírási szempont, a' szerkesztés hatalmát haladó körülmények 's idő és helyismeret engedék, még a' logikai egymásutánra nézve is bátran állithatom, hogy ki a' Pesti Hírlapot figyelmére méltatta, bizonyosan fel fogta találni a' szerkesztőnek e' részbeni véleményét, mert az több helyütt világosan és határozottan kimondatott. Lehet, hogy e' vélemény hibás: de lehet, hogy a' grófé lesz hibás, ha egyszer megtudtuk, mi az övé; itt a' végitélet minden esetre a' közvéleményt illeti, 's én nem fogom magamat megszégyenítve érezni, ha okokkal mutattatik meg, hogy hibáztam, midőn kimondám, mit tartok első betűnek a' nemzeti munkás erő kifejtése ABC-jében. — Ezeket valóban nem azért fejtege ém, hogy a' Pesti Hírlap programját vagy oeconomiáját igazoljam, mert erre nézve igazolásra nincs szükségem; nyíltan léptem föl a' közönség előtt szándékommal, 's a' részvét és pártfogás, melyet a' Pesti Hírlapnak, illy hatalmas név megtámadása mellett is, tapasztalnia szerencséje van, nem ninbusokra, nem várakozásokra, hanem tényekre épül, mivel a' Pesti Hírlap előre még csak hirdetve sem volt; de fejtegetém azért, hogy megmutassam, mikép a' nemes gróf megtámadása nem az értelemnek szoros tudományilag kiszámolt szülöttje, ha

nem csak egy megfoghatlan ingerültségből eredett boszankodási syllogismus; mert hiszen ép' azon úton ügyekszem járni, mellyet a' gróf programmája jelel, csak hogy járok csekély tehetségem 's nehéz körülményeinek mértéke szerint; a' gróf pedig ideált kíván, mit egész tökélyben valósítani én képes nem vagyok, de talán senki, 's így — legalább „A' kelet népe“ után ítélve — a' gróf maga sem; és pedig elannyira nem, hogy hacsak ép' ellenkező modorral és tacticával nem írná hírlapját, mint a' minővel könyvét írta, saját programmájától sokkal messzebb tévedne el, mint a' mennyire attól a' Pesti Hírlap távolban jár; és pedig eltévedne azon egyetlen pontra nézve is, mellyet programmájából mint olyat kell említenem, mire nézve merőben ellenkezünk nézeteinkben; ő t. i. olly hírlapot tartana jónak, melly a' szerencsésb születésűeket áldozatokra csábítgatná, az alantabb állókat pedig egy kis béketűrésre édesgetné. — Ez az a' tactica, tisztelt olvasó! mellyel az ember két pad közt a' földre kerül; ez az a' bizonyos határozatlanság, mellynek political színe nincs, melly midőn mindenkivel jól akar lenni, mindenkivel igen rosszul van; — a' kinek tetszik, ám írjon illy hírlapot, egy nemzet életében sok színvegyület, sok árnyéklat van, és egymás mellett mindenik megfér; a' Pesti Hírlap programmájában ez a' csábítgatási édesgetési cél kitűzve nincs, 's míg én szerkesztem, belé sem jó; sőt inkább ohajtom, és ebben átom nemzetem jövődjének „nemtőjét“, hogy

igazság és jogérzet hasson át e' honban mindenkit, és törvényszerűséggel párosult öntudat ébredjen még a' legparányibbuak lelkében is; de mondhatom azt is, hogy a' nemes gróf, eddigi munkái után ítélve, hasonlóképen mindent jobban tud, mint csábitgatni 's édesgetni; eddig még soha nem is csábitgatá nemzetünket, 's ezért bírja is a' köz nemzeti tiszteletet; legujabb munkájában pedig ettől ismét igen távol van, mert én legalább kevesebb csábitgatást, de nagyobb türelmetlenséget más ember véleménye iránt, határozottabb csalhatlansági igényt, nagyobb gyámnoi követelést, mindentörszra magyarázni törekvést, az ellenséges indulatoknak felriasztását és — hogy szavaival éljek — egymás elleni uszítását soha nem véltem észrevenni, mint „A' kelet népében“ észreveszek, azon tisztelt gróf munkájában, ki azt véli napi renden tenni, hogy jobbra fordulva csábitgassunk, balra fordulva édesgessünk. Méltóztassék a' nemes gróf megengedni, hogy ezeknek ellenében kimondjam: miképen, nem említvén a' pusztán philanthropicus ügyeket, hol — igenis — irgalomra- 's áldozatra-buzdítás kell, 's miknek a' napi szükségeket nem mellőzhető hírlapok által bizonyynyal figyelembe nem lehet nem vétetniök, minden egyébre, nevezetesen a' javítási kérdésekre nézve a' Pesti Hírlapnak kitűzött elvei közé tartozik, azt mutogatni, hogy „mit az igazság követel, annak elfogadása nem áldozat, hanem kötelesség mások iránt és kötelesség saját érdekeink iránt; az így elismert igaz-

ság létesítésében azonban követni a' józan politica sugalásait, mellynek nem szabad felejtetni, hogy „az ezredes országépület boltjai alatt millió élet, millió érdek nyugoszik, melly az igazság mellett gyöngéd figyelmet's kiméletet is követel.“ Meglehet, hogy ezen út nem olly sima, mint mellyet a' nemes gróf ajánl; meglehet, hogy véleményemben csalatkozom: ám méltóztassék czáfolgatni, de czáfolkul ne használjon gyanusítást, ne ijeszsen fejbetörésekkel, ne iparkodjék e' szakadozott nemzetben, hol a' rémlátás különben is olly igen honos, egy szegény hirlapszerkesztő ellen fölingeregni a' kormányt, fölláztatni mindenkit, a' kinek csak birtoka, czíme, előjoga van, és mozgásba hozni a' hatalomnak féltékenységét; mert ez mind nem ok, hanem szenvedély, mit a' nemes gróf már csak azért is mellőzhetett volna, mert a' 269-ik lap szerint bizonyosnak hiszi, hogy „a' Pesti Hir-
lap, ha eddigi modorja mellett marad, hitelét nap-
ról napra soványabbra öröli, kiesik a' divatbul, 's elfelejtetik, vagy megsemmisül;“ a' miből szoros tudományilag egyenesen az következik, hogy egy illy lap bizony legroszabb akarattal sem gyilkolhatná meg a' nemzetet, de még csak azt sem, kit a' nemes gróf e' szó alatt sejdítenül ért.

Szerkesztés. — Népszerűség.

„Tisztán állott előttem — úgy mond a' gróf a' 97-ik.lapon — a' szerkesztői tiszt-

nek majdnem kigázolhatlan bokrosságu feladása, 's azért nem is vártam eleinte csudákat, mert csaknem lehetetlen annyi megrögzött, megcsontosult és ellentétben levő érdekek közt dialmasan keresztültörni, — tudtam azt is, mennyit kell sokszor tenni ad captandam benevolentiam, csak hogy az embert meghallgassák.“ — „Nem lehet tehát nem helyesleni, hogy publicumának nevelése volt a' Pesti Hirlap szerkesztőjének legelső célja (248—249 l.), mert mit ér olly hirlap, mellyet senki nem olvas.“ — Azonban a' 251-ik lapon már bizonyos gyanúsító gúnynyal mondatik, hogy „a' szerkesztőnél a' közéleti érdek a' rá nézve ,enyim' felé tulhajolt, azaz újságát coûte que coûte „teljék mibe telik“, bártörík bár szabad, népszerűvé kívánta tenni“, — 's (257 l.) „népszerűség utáni szomjának mindent alárendelt,“ — és (136 l.) „olly uton indul, melly egyenesen mind az alkotmányt veszélyeztetí, mind a' magyart;“ — de mind a' mellett is a' nemes grófnak (142 l.) „nincs a' szerkesztőnek sem személye, sem eddigelé kitüntetett legfőbb elvei, sem irányzatai, sem általában a' Pesti Hirlap ellen legkisebb kifogása;“ — csak az a' baj, hogy „hiányos és visszás tacticája 's rosz

modorja által sirba dönti a' magyart;" de azért „benne már is sok jó van, 's folytatását legőszintébben ohajtja, sőt megszüntét valódi közcsapásnak tartaná" (143 l.); 's azért azt csupa pártfogásból forradalomra vezető, nemzetgyilkoló lapnak kiáltja ki, 's ellene hatalmat és félelmet, büszkeséget, gyarlóságot, makacsságot, hiúságot és minden emberi szenvedélyt felkölteni ügyekszik; ámbár „ha eddigi modorjából, a' szivandalgások és szívsgalások modorjából ki nem lép" (ez a' magyart sirba döntő hirlap), „okvetlenül kiesik a' divatbul, és elfelejtetik, vagy megsemmisül" (269 l.).— Ezeket korán sem azért állítám így össze, hogy következetlenséget mutogassak; mert igen jól tudom, miképen az illy kiszaggatott szóalkatocskák egészen más értelműek, ha saját helyükön 's logikai kapcsolataikban, mint mikor így összeillesztve tekintetnek; hanem ohajtám a' nemes grófnak saját munkája tökérsében megmutatni, mikint bánt a' Pesti Hirlappal, 's milly gyöngé mezőre áll azon megtámadó, ki a' megtámadottat önmön példájával illy fegyverekre szólítja fel. -- Egyébiránt, az idézetek nyomán, csupán a' népszerűség-hajhászási vádra nézve tartozom egy kis felvilágosítással a' nemes grófnak.

Ezen vád eredetét veszi némelly szavak balmagyarázatából, miket a' nemes gróf a' Pesti Hirlap 14-ik számából kiszaggatott. Azt mondtam t.i., hogy „szép hivatás vár olly hazánkfára, ki-

nek a' születés vaktörténete olly nevet adott, melyhez érzelemmagasító historiai emlékezetek csatolva, mert csak szólnia, csak tennie kell az irányban, melyet hazafiság jelel, 's első léptében felkarolja őt ama' roppant erő, mi nélkül ma már az ébredés korában egy nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetni — a' népszerűség. Hiú törpe lélek az, mely népszerűséget mint czélt vadász, de rossz számoló, mely azt könnyelműn eljátsza. Legyen bár nagy, de nagyot nem tehet; hasonlíthat a' mágnesűhöz, mely a' hajónak utirányt mutat, de ultra soha nem mozdíthatja.“ — Ez volt, a' mit én mondék, 's ebből a' nemes gróf egészen ellenkező értelmet von ki, nem akarom mondani: szörszálbasogatásból, mit ő rabulismusnak szeret nevezni; hanem alkalmasint azért, mert hirlapírásnál a' rövid epigrammaticus styl kénytelenség lévén, midőn boszan nem írhattam, homályossá lettem. — Csakhogy nem hibáznék talán, ha megkérném a' nagyérdemű grófot, méltóztatnék irántam követni, mit egykor gróf Dessewffy tőle maga iránt követelt, midőn Montesquieu szavaira emlékezteté, miszerint ha egy írónál az általános szándokot jónak látjuk (pedig a' nemes gróf nem csak szándokom tisztaságát kétségbe nem vonni kegyeskedik, de sőt irányomat is helyesli, 's elveimet jobbára magáéinak ismeri), sokkal ritkábban csalatkozunk, ha a' kétértelműeknek látszó helyeket az általános jó szándok szempontjából ítéljük meg, mint ha részileg rossz értelemben vesszük.

Általán véve, midőn a' nemes gróf általi megtámadtatásomat olvasnám, nem tagadhatom, gyakran rémlett előttem, mintha jelenleg azon szerepet vette volna föl ellenemben, melyet 10 év előtt a' „Taglalat“ tiszteletreméltó szerzője vön fel ő ellenében, 's mintha igen gyakran emlékeztethetném a' nemes grófot egyre másra tulajdon azon szavakkal, mikre ő egykoron a' „taglalót“ emlékezteté, minthogy azon mély tiszteletnél fogva, mellyel a' gróf iránt — „bár tépje személyemet tetszése szerint“ — változatlanul viseltetni soha meg nem szünöm, igen elevenen szoktak tartalomdús iratai emlékezetem előtt lebegni.

Ezen népszerűsége nézve már a' tisztelt gróf abban akad fel, hogy a' roppant erő általi felkaroltatást említettem; mert — úgy mond — a' mechanica törvénye szerint nem a' felkarolt, hanem a' felkarolók visznek: tehát ime! kibukkan a' „veres fonal,“ mutatkozik a' felsőbbiséget nem tűrő tömegek erejére hivatkozás, melly felkarol, 's „viszi és sodorja a' felkaroltat, ha magát mint lelketlen törzsök felkaroltatni engedi, azon ki nem gázolható tévutakba, melyekbe eddigelé minden féket szakasztott, szenvedelmeit követő nép eljutott“ (88 l.); miből aztán még azt is következteti, hogy a' Pesti Hirlap „az ábrándozások édes mámorába úgy belésülyeszti a' népet, miszerint jaj annak, ki a' nép csalhatlan inspirációinak vakon nem hiszen.“ — És

mind ez, uraim, ezen egy szavacskából: „felkarolás”, mely szavacska az én szótárom szerint, midőn nem a’ mechanikáról, hanem a’ keleti sajátágaiban olly drága kincset bíró magyar nemzet polgári életéről van szó, csak annyit teszen: hogy a’ nemzet az illy választottat bizodalmaival ajándékozza meg, mely bizodalmat, ősi szokás szerint, a’ hajdani királyválasztásoktól le a’ megyei, sőt tán helységi tisztválasztásokig, felkarolással szokott a’ nemzet bizonyítani, ’s a’ felkaroltat nem csak nem sodorja, sőt inkább vezérének tekinti. — És ha már az érdeemes olvasó átvizsgálja, egyetlen szavacska értelmének szörszálhasogató elcsavarásából minő roppant irtózatossá dolgok következtek, Bacon inductivus rendszere nyomán, a’ nemes grófnak — — talán értelme által? — nem, uraim! hanem képzelőtehetsége ’s keblének hevült indulata által: bizonyossá teszem, hogy „a’ keleti népében” minden gyanusítással épen így jár.

Az idézett népszerűségéről elmélkedés más szavakkal ennyit teszen (ha már csakugyan magyarázni kell): Hajdan, míg nemzetünk többsége tétlen nyugalomban tespedit, egyes emberek intézhették a’ nemzet sorsát; de ma már az ébredés korát éljük, eljutánk eszméletére alapjogunknak, mely biztosít, hogy „semmit rólunk nélkülünk”: ma hát már a’ nemzeti meggyőződésnek ’s nemzeti akaratnak hozzájárulása nélkül egy alkotmányos nemzettel sikeresen még csak jót sem lehetni. A’ ki tehát nemzetével jót vá-

gyik tenni, nemzeti meggyőződést kell gerjesztenie, a' nemzet akaratát kell megnyernie; erre pedig, t. i. az akarat megindítására, okvetlenül szükséges a' nemzet bizodalma; mert a' ki iránt a' nemzet bizodalommal nem viseltetik, vagyis más szóval: a' kinek népszerűsége nincs, az hasonlíthat a' mágnesűhöz, melly a' hajónak utirányt mutat, utnak de soha nem indíthatja. Ez, gondolom, nem a' leghibásabb okoskodás, minden esetre olyan, melly nem nyújt a' grófnak okot 's alapot, a' Pesti Hírlap szerkesztőjét gyanusítani, hogy népszerűségi szomj által vezéreltetik a' szerkesztésben, és ennek mindent magánál és másnál alárendel. Annyival kevesbbé volt pedig oka a' nemes grófnak népszerűségi nemtelen szomjról 's az ,enyim' felé tulhajló közelebbi érdekről, vagyis más szóval: vastag haszoulesről vádolni a' szerkesztőt, mivel annyira elmagyarázott szavaimban világosan megmondtam: 1) hogy a' népszerűség csak azt karolja fel, a' ki szól és tesz az irányban, mellyet hazafiság jelel; — és valóban a' ki más irányban szól és teszen, az népszerűségre az ébredés korában nem számolhat; — 's azért megmondám: 2) hogy hiú törpe lélek, melly népszerűséget mint czélt vadász; pedig csak nem képzél tán még a' nemes gróf is olly balgán-ostobának, hogy felüssem a' híuság, törpelelkűség bélyegét valamire, 's mégis azt tűzzem ki czélul magannak nyilvános életemben. — Nem, gróf ur, nem! népszerűségnek nem szabad czélulnak

lenni; de ha valaki hazafi tettei által szerencsés volt nemzete bizodalját elnyerni, vagyis népszerűvé lenni: olly hatalmas eszköz (de nem czél, hanem eszköz, szent és magas czélokra) van kezében, miszerint talán nem épen rossz logicával mondtam: 3) hogy rossz számoló, ki azt könnyelműn eljátsza. — És azért valóban haszontalannak mondanám, ha olly igen szép nem volna, mit a' nemes gróf a' 88-ik laptól a' 91-ig mutogat, t. i. hogy azok a' valódi nagy emberek, kik „szent felmagasztaltatásukban a' népszerűséget úgy mint fejedelmek kegyelmét lábaikkal tapodták, hogy embertársaik javára, ha máskint nem lehetett, vérükkel is megvásárolják az örök igazság diadalát.“ És a' gróf hiszi (91 l.), hogy ha kisszerű szörszálhasogatásokba nem ereszkedem, ebben vele tökéletesen egyetértek; — igenis, nemes gróf! én illy szörszálhasogatásokba nem ereszkedem, én ebben tökéletesen egyetértek, sőt felejttem a' sárt, piszkot, szemetet, mit a' gróf fejemre szőrt; felejttem, hogy e' hitet neki megköszönjem, 's férfias kézfogással tegyem le eskümet nagy hazánkfia kezeibe, hogy e' hitéért soha nem lesz oka elpirulnia, e' hitben csalatkozni soha nem fog. Nyomorult por-szem vagyok én, nemes gróf, és (istenemre! nem szerénykedő hiuság mondatja velem) a' leggyöngébbek egyike vagyok; de a' léleknek ezen erejére nézve versenyre merem hini a' legerősebbeket; 's mióta sok botlásokon keresztül férfikort érve, tisztába jövék enmagammal, állítsanak bár szem-

közt egy félvilág-uralta hatalommal, állítsanak szemközt felbőszült milliók népdühével, e' kebel a' maga meggyőződését csak egy hajszálig is soha fel nem áldozá, és feláldozni soha nem fogja, hanem hű marad örökön az ígérethez, mit lapjaim 1-ső számában mondtam, hogy „sem a' hatalmasok komor tekintete, sem polgártársaim heve soha el nem tántorít.“

Még egyszer köszönöm, szívem mélyéből köszönöm a' grófnak, hogy illy hitre méltónak tartott; — de kérdem: miért vonja meg tőlem egyik lapon, mit a' másikon önkényt megadott? miért illet a' rút váddal, hogy népszerűségi szomjnak minden egyebet feláldozok? — Kiről lehet ezt joggal mondani? Csak arról, ki a' nemzet előítelteinek, hiúságainak, szenvedelmeinek bizeleg. — 'S ki merné ezt a' Pesti Hirlapról állítani? Hiszen ép' ellenkezőről vádol a' gróf; arról: hogy minden mocskot napfényre vonok, 's a' megrovásra méltó kivételeket szabálynak veszem. — Az ifjúságot gyanúsítja a' nemes gróf, mintha engem bálványozna; 's engem, természetesen, hogy viszont az ifjúságot bálványozom. Ám kérdezem: ki mennydörög az ifjúságra az elkeseredett feddés szózatát ki-méletlenebbül, mint én tevém, midőn a' heves vér indulatát tévutakra láttam fordulni? Amott, olly körökben, mellyeket szabadelműeknek ismerünk, lélekvásárlás kezdett lábra kapni; 's ki volt, a' ki füleikbe harsogá, hogy a' szent szabadság őket nem ismeri, és álarcz a' kép, mellyet viselnek? —

és hol volt egy kicsapongás, melly ellen kikelni, hol egy darázs-fészék, mellybe belényulni visszaborzadtam, midőn engedtetett 's lelkem ismerete parancsolá? — Nem, uram, nem! a' népszerűséget nem így vadásszák; 's ha ez uton mégis föllelném, azt legalább soha nem vadászott, de mivel bűn nélkül, mivel keblem hitének szűz megőrzése, értelmem elveinek soha meg nem tagadása mellett nyerém, mondhatlanul becses kincsemnek tekinteném, és nagyon vigyáznék, hogy azt könnyelműn el ne játszam. — Helyesen — mondja a' gróf — csak az a' kérdés: mit tesz, könnyelműn eljátszani? — Erre a' felelet igen egyszerű. Eljátsza népszerűségét, a' ki alapos okokat nyújt a' népnek gyanakodni, hogy kit bizalmával megajándékozott bizonyos irány, bizonyos elvek és bizonyos érzelmek miatt, eltávozik az iránytól, elvektől ('s ez elveknek természetes következményeitől) és érzelmektől, mellyek miatt őt bizalmával megajándékozá. És ha valakinél ezen eltávozást nem az „enyém“ felé hajlás nemtelen ösztönéből, hanem pusztá negédből 's a' gyermekkori balítéletekkel rokon viszketegségből véli eredni: arról azt szokta mondani, hogy: ez népszerűségét könnyelműn játszotta el. — Népszerűségét könnyelműn eljátszania még, nézetem szerint, általában minden alkotmányos nemzetnél, de különösen a' „keleties“ magyarnál az, a' ki kényszeríteni akarná a' nemzetet, hogy az ő, bár legbölcsebben kigondolt terve szerint „systematice“ éljen; a' ki megtagadván

a' nemzet tömegétől minden önállásn személyessé-
séget, a' legjobbat akarná ugyan vele, de ezt a' jót
autocratorilag vagy legfőlebb oligarchailag akar-
ná; — eljátszaná pedig ez által népszerűségét,
mert alkotmányos nemzeteknek van bizonyos öne-
gisége (subjectivitása), melly magát tárgygyá vagy
eszközzé súlyesztetni önbecsének érzetében nem
engedi, mellyet bizonyos örökös gyámkodás, bizo-
nyos kegyelmi szín bánt, minthogy általa megfosz-
tatva érezi magát a' jónak önerejéből kifejtése
örömétől és dicsőségétől; mivel az alkotmányos
nemzeteknek van bizonyos nemzeti értelme és van
bizonyos nemzeti érzelme; 's amához a' legdicsőbb
logicával is hiába fordul, ki ezt maga ellen fölzu-
dította. — És ezért hatalom a' népszerűség, és
ezért rossz számoló, ki azt könnyelműn eljátsza. —
Ezeket irván, távol volt tőlem minden czélzás; az
alkotmányos élet természetéből és a' magyar jellem
sajátságiból gondolám ez elméletet levonhatni; ha
volna e' honban, ki magát találva érezné: csak
rajzom helyességét bizonyítaná; annyit bizonyosan
mondhatok, hogy ha a' nemes gróf úgy véleked-
nék. ő lebegett szemeim előtt ez írás közben: ép'
ugy csalatkoznék, mint csalatkozott, midőn a' „Hi-
vadás“ című czikket magára vette; hiszen hogy
annak írása közben gróf Széchenyi István szemeim
előtt nem lebeghetett, már csak abból is világos,
hogy ott buzdítás van olly hivatásra, mellynek a'
nemes gróf — a' nemzetnek közhálájára — nem
csak régóta már megfelelt, sőt mellyet — mond-

hatnám — ő saját dicső példájával mintegy kijelölt.

De midőn a' népszerűséget alkotmányos nemzeteknél mint eszközt a' jóra fontosnak tartom, egyszersmind hiú törpe léleknek vallom, ki azt magának czélul tűzné ki; mert hiszen az nem tudná ma, mit fog akarni holnap; annak kebelében nem volna hitnek és meggyőződésnek szent ereklvéje. És ezért téved a' gróf, midőn azon váddal illeti a' Pesti Hirlap szerkesztőjét, hogy népszerűség utáni szomjában publicumának növelése volt legfőbb czélja. — Itt a' gróf czélt és eszközt öszszeszevavar. — Igaz, és már fentebb is mondtam, és újra mondom: hirlap életének legelső föltétele, hogy sokak által olvastassék, hacsak csak subventiójából nem akar egy pár száz olvasó mellett tengődni (mi nekem egyáltalában nem kenyerem), és erre figyelemmel lenni iparkodtam, és mindenkor iparkodandom: ez azonban korán sem a' „mit“, hanem a' „mikint“-et illeti; mert ez csak eszköz, nem a' czél maga. — A' Pesti Hirlapnak van színe, vannak elvei; ezen elveket soha sem titkolám, ezekhez hűtelen soha sem leszek, sőt a' legszilárdabb meggyőződéssel fogok hozzájuk ragaszkodni, annyival inkább, minthogy ezen elveket gróf Széchenyi István is helyesli, melly helyeslésben elveim helyességének újabb garantiáját találom. És itt van a' czél. E' czélra már — nem tagadom — olly modort ügyekeztem választani, melly legsikeresebben eszközölhetné, hogy a' gróf által is

jóváhagyott elvekkel minél több ember megbarátkozzék, vagyis (a' gróf mondása szerint) hogy a' Pesti Hirlap népszerűvé legyen; más szóval: hogy a' Pesti Hirlap elvei is népszerűekké legyenek. És ha csakugyan igaz volna, mint a' gróf mondja, hogy e' részben nem a' legroszabbul számolék: azt gondolom, szoros tudományilag nem megtámadást, hanem pártfogást várhaték attól, kinek elveit népszerűekké tenni segítettem. — E' szerint nyugodtan elmondhatván, hogy közös elveinkből, a' gróf által atyai érzéssel magáéinak ismertekből, sem népszerűségszomjnak sem más akárminek legkisebbet is fel nem áldozék, — azt hiszem, beváltottam a' Pesti Hirlap előszavában tett ígéretemnek egyik részét, miszerint fogadtam, hogy meggyőződésemtől polgártársaim heve el nem tántorít: legyen hát szabad megkérnem a' nemes grófot, engedje beváltanom ígéretemnek másik részét is, melly így szól: sem a' hatalmasok komor tekintete el nem tántorít.

SZÍV ÉS ÉSZ.

„Országglási rendszerem alapja — mond a' gróf a' 156-ik lapon — hogy az észnek is külön működési köre van, a' szívnek is, és hogy országglásban egyedül az

észnek szabad működni, a' szívnek ellenben jóra nem esre gerjesztésen kívül még motszanni sem. — Ebből áll az egész.“ — És „ezzel már rég eléállott volna a' gróf (153 l.), ha szinte bizonyos nem volt volna, hogy illy okoskodásra a' magyar nem érett még;“ — (154 l.) „általánosan most sem hiszi, hogy illy tárgyrul hidegvérrel surlódásra megértünk volna“ (szegény éretlen magyar!): tehát „korálja is e' tekintetben fellépését;“ de mivel „attul tart, hogy majd igen is késő jő, ám tehát isten nevében (155 l.) egyenesen megmondja, miben hibáz a' Pesti Hirlap szerkesztője, egyedül abban, hogy a' szívhez szól, a' helyett hogy az észhez szólana“ (153 l.).

És itt a' nemes gróf egy szép lélektani értekezést tart, megmutatandó: mikint van külön köre az észnek, és külön köre van a' szívnek is; 's egyik a' másiknak körébe ép' olly kevéssé vághat, mint szem és fül egymáséba (160 l.). — Illy általános elméletek fölött vitázni, alkalmasint henye dolog volna; mert nem egy új bölcselkedési iskola alapításáról van szó, hanem arról: valljon a' Pesti Hirlapnak akármellyik czikke kiállja e' jogszerűség, igazság és józan politica szempontjából a' bírálatot? — Ha igen: ugy jó, 's gondolom, hiába fognók ellene vetni, hogy a' szívhez, észhez, vagy akár a' hátgerinczhez szól; ha pedig ki nem állja, azaz vagy jogtalan, vagy igaz-

ságtalan, vagy legalább politicátlan: ugy rossz, és haszontalanul mentenők azzal, hogy egyenesen csak az észhez szól. — Így van a' dolog országglási rendszerrel is. Mind ezt pedig csak specialis tárgyakra vagy vezérelvekre alkalmazva bírálhatni meg, 's nem lélektani abstract bölcsészetekkel; 's ha gróf Széchenyi e' helyett egy általános criteriont állított volna fel, mint például Bentham, melly minden egyes political tan helyességének megbírálásában mértékül szolgálhatott: ez nekem alkalmasint biztosabb utmutatásul szolgált volna, megismerhetni a' hírlapszerkesztésben eddig elkövetett hibáimat 's tévedéseimet, mellyek — fájdalom! — bizonyosan igen bőven vannak, következőleg azon hibákat jövődőre kikerülhetni is, mint a' minő utmutatásul szolgált a' szív- 's észrőlí philosophema. Azonban kulcsul hozaték fel, 's így nem lehet hagynom észrevétlenül.

„Ha emberek végett nem, ugy nem tudom, mi végett van a' társaság“ — mond egykor Sieyes, 's ez bár franczia, mégis sokkal inkább értelmi szó, mintsem a' gróf is ne helyeslené. — Az országglási tudomány tehát nem olyan, mint a' számtan, melly a' mennyiség eszméjének pusztá jeleivel foglalkodik. Az országglási tan számvető részében emberek a' számok; ép' azon emberek, kik a' számvetésnek egyszersmind czéljai is. A' status egy adott mennyiség, mellynek factorait, az embereket, vennünk kell a' minők, vennünk kell

egészben, a' nélkül hogy e' vagy ama' lénytörédeket kedvünk szerint a' számvetésből kitörölhetnők. Már pedig (távol a' tudományos szabátosság igényeitől) az, a' mit a' gróf szívnek nevez, ép' ugy lényeges része az emberegésznek, mint az ész; 's így minden országtani számvető, ki a' szívet számolásából kifelejtí, vagy épen ki akarja törölni, mondhatni, szám nélkül számol, és czél nélkül is. — Igenis, az ember egy öszhangzó egész, melyet individualitásában ugy valamint statust-alkotó összeségében önmagával öszhangzásban kell tartani, nem pedig egyes részeit egymástól elválasztani, vagy épen ellentétbe hozni egymással. 'S így, midőn emberről van szó, jónak csak azon tant vélhetem, mi szerint az ész javálja (helyesli), mit a' szív akar, 's a' szív akarja, mit az ész javál. Én tehát, a' gróf — szívet észről elválasztó — rendszerének ellenében, bátor vagyok tisztelettel kérdezni: valljon nem biztosabb lélektani alapokra lenne e azon rendszer építve, melly a' szívet az észszel egybeolvasztani, 's emberi viszonyokat illetőleg bármiről szóljon, mindig olly modorban szólani ohajtana, hogy ész és szívet egyaránt meggyerjen állításának? Mert, mint mondám, az ember egy egész: jónak és okosnak kell lennie, hogy tökéletes legyen. Ezért áll a' morál elválaszthatlan kapocsban a' politikával; ezért igazak Berzsenyinknek a' gróf által is (Hitelében) idézett bölcs szavai: „Mindén országok támasza, talpköve a' tiszta erkölcs.“ — Lám!

ez csak a' szív körébe tartozik, 's az ész körében csak a' jog lakik; de bár nem következik, hogy minden, a' mi erkölcs, egyszersmind jog is legyen: annyi bizonyos, hogy jog nem lehet, a' mi magában erkölcstelen.

Nem tudom, mit tart a' nemes gróf a' status végczéljának; de bármellyikét kövesse az eddig ismert iskoláknak, vagy tűzzön ki magas lelki tehetségeinél fogva valami újat, jobbat minden ediginél: csekély értelmemmel is magamra merném vállalni, hogy végczélját az emberi lélekharmonia eme' rendszerével öszhangzásba hozom: ellenben azt is megmutathatnám, hogy akármit tartson bár a' status czéljának, azt szív nélkül elteljességgel nem érhetni. — De olly gyakran fordul elő a' gróf munkájában némi szójárás, hasonló ahoz, mi Bentham tanjának alapját teszi: „a' lehető legnagyobb számnak lehető legnagyobb jóléte“, miszerint valóban csudálkoznom kell, hogy midőn politica és erkölcstan között a' legszorosabb kapcsolat van, a' nemes gróf mégis Bentham Deontológiáját nem fogadta el, holott political criterionát elfogadta. Pedig bizony Deontológiája igen alkalmas kulcsot nyújt a' lehető legnagyobb szám lehető legnagyobb jóléte rendszeréhez. Okosság és jóakarát (prudence et bienveillance) a' két ikeresillag, mellyet embernek minden tényben követni kellene, 's mellyre véganalysisben minden jó cselekedet visszavihető, legyen bár az magános emberi vagy közpolgári vi-

szonyt illető; és bizonyynyal félszegnek, hiányosnak, sőt igazságtalannak fog biggadt taglalat után minden emberi tény, minden polgári institutio és minden törvény bizonyodni, mellyből akár az okosság, akár a' jóakarat (emberszeretet), vagyis másképen: az ész, vagy a' szív, hiányzik; és az országlási tan mestersége tán ép' abban áll: e' kettőt összeegyeztetni, nem pedig különszakítani; miből aztán természetesen következni vélem, hogy ki a' közvéleményre hatni kíván, mind a' két kútfőből kell merítenie: emberszeretethez mártott tollal kell az okosság javaslatait szavakba foglalnia; más szóval (mint nem tudom ki mondá): gondolatait a' szíven kell keresztüleresztenie. —

Midőn e' szerint elmondám az alapnézetet, mellyet a' Pesti Hirlap szerkesztésében követni jónak véltem, távol vagyok a' csalhatlansági igényektől, távol a' hiedelemtől, hogy minden, a' mit irtam, e' nézetnek megfelel tökéletesen: ügykezendem mégis megmutatni, hogy a' miket a' gróf általános vádjai támogatásaul kiszemelt, bár a' szívhez szóló hangon írva, mégsem félhetnek a' ész taglalásától, csak taglaljon az ész, 's ne a' rémlátó hevült képzelet; vagy ha egyik másik állításom ki nem állhatná az ész taglalatát: legfőlebb is olyannak bizonyodnék, hogy elmondhatnók róla, mit a' nemes gróf maga is mond: „rossz ember, a' ki többet tesz, mintsem bír;“ de országfelforgatónak, nemzetgyilkolónak bizonyára nem; — ezekről azonban alább leszen szó;

itt csak az iránt akartam véleményemet megmondani, hogy talán nem a' legbiztosabb alapon épül azon „országglási rendszer“, melly a' szívet számolásából kifelejtí, sőt hogy még csak ezen kifelejtés lehetőségének hiedelme is a' legszembeütőbb önmystificatio, a' mint ezt gróf Széchenyi kézzelfoghatólag igazolja.

De minő bizonytalan mértéket is nyújt az illy általános, magában vagy semmit sem jelentő, vagy ha jelent, az emberi természettel össze nem hangzó theoria, azt épen a' nemes gróf mutatja meg, midőn elméletének gyámolául példákra hivatkozik. — Felhozza Angliát, 's ellentétbe helyzi a' francziákat. „Nézzük az angolt — ugy mond a' 180-ik lapon — miért olly nagy? egyedül azon gyökérok következtében, hogy habár nem is rendszerezve, 's üdvre egyedülileg vezető elv szerint, legalább valami nemzeti köztapintatnál vagy bizonyos szerencsés véletlennél fogva, jobbadán az értelem köréből kormányozza magát.“ — „A' gallus ellenben, lehető legfényesb 's annyira csábító tulajdoninak daczára, a' szabadságban öröklek ujongz, aránylag ahoz, a' mi lehetne, vajmi alárendelt utakon botorkál (184 l.); mert országglási tekintetben jobbadán az érzelem és képzelet körében forog“ (185 l.). — Nem akarom ez utóbbi állitással ellentétbe hozni ama'

korábbi, miszerint csaknem minden civilisált népek (pedig, gondolom, a' francziák is csak ezek közé tartoznak) már kifejlődésük tetőpontjára eljutottaknak mondvák; még kevesbbé van szándékomban a' nemes gróf angol sympathiáiban gáncskodni, sőt ezen sympathiáit édes hazánkra nézve nagy szerencsének tartom; — csak azt akar-nám némileg kitüntetni, hogy az angolnak általam is bámult nagyságát az értelem köréből kormányzás elve nem fejtí meg, sem a' francziák állását az ellenkező. Huzzunk egy kis egyenvonalt, ha úgy tetszik, 's maradjunk csak azon eseményeknél, mellyek ezen nemzetek állapotjára a' leghatározóbb befolyással voltak. — Ezek közé tartoznak főképen a' vallásos surlódások és a' revolutio. — Irtózatosa Francziaország történeteiben a' vallásos belháborúkról szóló lapok, az értelem kormányát rajtok bizonyosan hiába keres-sük; 's ha van e' közben történet, mellyről bor-zadással kell elmondanunk: ezt nem a' szív, ha-nem a' szívtelen hideg political számolás, ördögi lélekkel művelé, — bizonyosan ilyen a' Bertalan-éj. — Ellenben nézzük az angolokat: nekik ördögi észszel kiszámolt Bertalan-éjök nem volt; de mit mondanánk azon önmagát olly bölcsen kormányzó népről, melly keleti rabszolgasággal hódolt VIII. Henrik szultánszeszélyeinek; melly négy kormány alatt vallását négyszer változtatá; melly-nél a' fanatizmus kitűróbb dühös szenvedélylyel 's hosszabb ideig szaggatá legvéresebb harczokban a'

nemzet kebelét, mint bármely más népnél; melly nyolcz millió lakost vallása miatt — mondhatnók, még csak tegnapig — minden political jogokból kitagadott, 's nyolcz millió polgár helyett nyolcz millió ellenséget nevelt; mellynek országlási rendszerében a' vakbuzgó türelmetlenség és fanatizmus érzelme még ma is nagyobb szerepet játszik, és ép' e' pillanatban még nagyobbat játszani készül, mint más akárhol? — Mind ezekben annyi szenvedélyt látunk, hogy azt kellene hinnünk, egy illy nemzethől számüzve minden értelem. — Vegyük a' másik eseményt: a' revolutiót. A' nemes gróf méltó iszonynyal fordul el a' franczia revolutio borzalmaitól, azt egészen a' szenvedély és érzelem tulesapongásinak tulajdonítja, sőt annyira megy, hogy tért, időt, helyzetet, akaratot, dolgot, elveket és embereket és mindent felejtve, a' mi egy nemzet állapotjára befolyással lehet, saját békes polgártársait is illyesmiről gyanusítaná; azonban az angol sympathiák miatt nem jut eszébe, mikint az értelem-kormányozta angolok a' franczia revolutio drámáját másfél századdal előbb egész a' királygyilkolásig dühöngve végigjátszották, csak azon különbséggel, hogy a' franczia koronás martyr legalább nyilvános védelmet nyert: ellenben a' szerencsétlen Károly, a' nélkül hogy csak védelmezője volt volna is, zárt ajtóknál halálra ítéltett; és azzal a' különbséggel, hogy az angoloknál a' political fanatismushoz még a' vallásos fanatizmus is hozzá csatlakozott; a' francziáknál pa-

dig ép' ellenkezőn. — És mind a' kettő örökre eltörlő a' királyságot, mind a' kettő respublicát kiálta ki, mind a' kettőnél támadt a' népből despotá, mind a' kettőnél elkövetkezett a' restauratio, és elkövetkezett király-száműzés és elkövetkezett egy új dynastia: — és a' gróf mégis azt mondja, hogy a' franczia az érzelem körében forog, az angol ellenben jobbadán az értelem köréből kormányozza magát; pedig lám! ha általános állítását a' történetekre alkalmazzuk, ép' azon két eseménynél, melly az angol nemzet állapotjára a' leghatározóbb befolyással volt, a' nagy angolok épen csak úgy (ha tán nem jobban) forogtak az érzelem körében, mint a' francziák. De nézzük tovább, mikép az olly igen új reform-bill előtt a' lélekvásárlás volt, közeliismerés szerint, az angol kormányrendszer valóságos alapja; mikép még most is apáról fiúra száll az egyik vagy másik párthoz tartozás; mikép néhány „véletlen“ szó többség a' mai whig-rendszert tory-kormánynyá, néhány hét múlva pedig ismét néhány szó többség a' tory-rendszert whig-országglássá változtatja; mellyek közül ha egyik jó, a' másikat — annak ellentétét — okvetlenül rosznak kell állítanunk. — Nézzük Irland állapotját, 's ennek ellenében emlékezzünk meg, hogy az angolok — merő szívsgyalásból — a' négerek emancipációjára 20 millió font sterlinget áldoztak, 's a' rabszolga-kereskedés megakadályozására — ismét csak a' legdicsőbb emberszeretetből — tengereken czirkáló

hajókat tartanak; — végre pedig emlékezzünk meg, hogy midőn az angolok országglási rendszerét annyira bálványozó gróf a' Pesti Hírlap ellen olly élesen kikel, mivelhogy ebben rossz számlolt irgalomra buzditást, vagyis a' szívhez 's nem értelemhez szólást vélt észrevenni, — ámbár csalatkozik, mert ha nem csalatkoznék, e' megrovását alaposnak ismerném el: akkor Angliában az alamizsna-rendszer rémitő kifejlődést nyer, 's az országglásnak szívvéreig szíja magát. — És mind ezek után — remélem — igazolva lesz állításom, miszerint azt hiszem, hogy országglási rendszert, pusztán olly szempontból, hogy a' szívhez vagy az észhez szól, fölvenni lehetlen a' nélkül, hogy a' fölállított elméleti szabályt az alkalmazás minden lépésnél meg ne czáfolná. — És megvallom, midőn az angol nemzet összes nagyságát mély hódolattal bámulom, beligazgatásában vagyis országglási rendszerében olly dolgokat találok, miket honomtól távol ohajtok mindörökre. — Nincs ország, nincs az egész világon, mellyben a' mellett, hogy a' vagyonosság a' néposztályokba leebb elgyűrűzött, mint más akárhol, a' pauperismus hydrája olly borzasztó, olly fenyegető alakban mutatkoznék. És miben találjuk ennek okát? Azon országglási rendszerben, mellyet a' nemes gróf, a' mindenható angol szellem iránti méltó előszeretetből, tisztán az értelem emanatiójának hiszen. Agriculturalis törvényhozása feneketlenül rossz; és innen van, hogy a' népesség aránytalanabbul tódul a'

nőha vakító fénynyel igéző műipar mezejére, mintsem a' statustest vérforgásának egészségtörvényei megengednék. Magának Ó-Angliának 's Walesnek 15 milliónyi népességéből csak 1 millió 500 ezer földbirtokos van, 's a' földműveléssel foglalatoskodó osztály összesen csupán 4,800,000-re rug; míg a' gyárnokok 2 millió 400 ezeret, a' kézművesek 2,630,000-et, a' boltosok (shopkeepers) 2,100,000-et, e' három osztály tehát együtt 7 milliónál többet teszen: és mégis az adórendszernek egyenesen csak a' nagy földbirtokosok vélt érdekét legyező fonáksága ezen fogyasztó hét milliónak élelmét úgy megdrágítja, hogy az innen eredő súlyos bajoknak némi palliativ orvoslása végett a' magasztalt angol értelem alamizsna-rendszerhez folyamodnék, 's a' szegénység ügyét olly botorul rendelné el, minélfogva a' henyeség (még a' javított törvény után is) nagy részben joggal követelheti, hogy a' munkás szorgalom rovására hízaltassék; miből viszont olly laktörvény (Heimathsgesetz) következék, melly által a' bűnén kívül elszegényedett ember alkalmas munkakör választásában gátoltatik. — Ezeket korán sem a' végett hoztam fel, hogy vagy az angol nemzet nagyságát ócsároljam, vagy a' franczia országglási rendszernek elsőséget tulajdonítsak; mert hiszen, csekély nézetem szerint, a' magyar polgári alkotmány alapvonásai a' francziákéitól lényegesen különböznek, az angolokéihoz ellenben lényegesen hasonlítanak; minélfogva a' nemes gróf sympa-

thiáiban teljes lelkemből osztozom; hanem csak azért hoztam ezt fel, hogy megkisértsem a' bizonyítást, miképen ha azt mondjuk: ez a' nemzet nagy, mert nem az érzelem, hanem értelem köréből kormányozza magát; ez a' hírlapszerkesztő zendülést okoz, nemzetet gyilkol, mivel a' szívhez 's nem az észhez szól: még tulajdonkép egyebet nem mondtunk, mint egy fennen hangzó phrasist, mellyet legelső vizsgálatnál üresnek mutat ép' azon értelem, mellynek tekintélyére hivatkozánk.

Modor. — Tactica. — Agitatio.

Il n' est que de s'entendre. Lui et moi sommes quasi d' accord, et ne nous entendions pas. — Il se plaint de mon langage. Hélas! je n'en suis pas plus content que lui. Mon style lui déplait. — Oh! qu'il a raison selon moi.

P. L. Courier.

Nem tudom, irtak e hírlapi modor ellen könyvet valaha; de azt tudom, hogy ha olly érzékenyen nem bántana, hazám legnagyobb férfiát ellenemnek tudni, szerencsésnek kellene magamat vallanom, hogy csekély tehetségeim 's e' pályáni járatlanságom mellett is sikerült úgy szerkesztenem a' Pesti Hírlapot, miszerint még ezen tisztelt ellenem is csak modor ellen teszen kifogást. Isten

adja, hogy nagyobb gáncsot soha ne érdemeljek. Mert hiába, bármennyire ügyekezsem is fogékony kebellem fogadni a' nemes gróf állításait, nem tudok meggyőződni a' felől, hogy ha a' példanélküli megtámadást szenvedett hirlapnak iránya jó, ha elvei helyesek, ha csaknem minden eddig megjelent czikk fölvehetőnek ítéltetik (mind a' nemes gróf állításai): ezen hirlap pusztán modora miatt nemzetgyilkoló lappá válhassék. — Modort védjek tehát! — mert hiszen elveket nem kell védenem — de valljon ez maga nem eléggé mutatja e, hogy védelemre nincsen szükségem? kivált olly könyvnek ellenében, mellynek modora — ha modort védeni kell — épen azon ellenvetés ellen volna magát védni kénytelen, melylyel a' Pesti Hirlapot megtámadja.

„Megmondom, miben hibáz a' Pesti Hirlap szerkesztője — szól a' gróf a' 153-ik lapon — abban, hogy a' képzelet és gerjedelmek fegyverével dolgozik, és nem hideg számokkal, vagyis a' szívhez 's nem az észhez szól.“ —

Képzelet! és a' nemes gróf szól a' képzelet ellen, — a' nemes gróf, ki az 1840-iki országgyűlésben már-már egy franczia conventet látott; ő, a' ki zendülést jövendől, IV. Béla idejével ijeszt, 's nem azért, mintha egy újabb Batu khán — bárha nem Szamarkandból is — fenyegetne, hanem mivel a' Pesti Hirlap a' szívhez 's nem az észhez szól! — Felhivom bírálatul a' közvéleményt: ítélje meg, hol van több képzelgés, az ephemer be-

csü hirlap rögtönzött czikkeinek legfellebbjében e, vagy gróf Széchenyinek 24 íves könyvében, mellynek nem egy órányi röpke éledelethez számított tartalmasságánál, a' szerző nevével és genialitásánál fogva nem lehet a' nemzet figyelméből hervatag virágillatként elszállnia, mint a' hirlapnak; hol van több szívhez-szólás, e' könyvben e, vagy a' hirlapban? — Azonban örömet felhagyok az egyenvonal csábfegyverével; ha csakugyan szívhez szól a' Pesti Hirlap, 's ha csakugyan hiba így szólania: hibának súlyán — Fouché szerint pedig politicában hiba több mint bűn — hibának súlyán a' nemes grófnak hasonló hibája nem könnyítené, legfőlebb gyarlóságomnak bizelegne. — Lássuk inkább, hiba e, hirlapban szívhez szólani?

Emlitém már valahol — hol? nem emlékezem, mert száz meg százszor megszakították szerkesztői foglalatosságaim gondolkodásom 's munkám fonalát — emlitém valahol, hogy három nagy osztályra különözhetők a' dolgok, mik egy hazai hirlapban helyt találhatnak: törvényhozásiakra, törvényhatóságiakra 's egyediekre. Ügyekeztem azt is megmutatni, hogy emberi viszonyokat tárgyazó fejtegetésekből a' szívet egészen kiparancsolni nem is tanácsos, de nem is lehet; hiszen a' gróf maga is úgy utasít (164 l.), hogy a' szív tehetségeit kifejteni, kiképezni, nemesíteni legfőbb tiszt; és a' kettőnek kapcsolati szükségét igen világosan elismeri, midőn a' 176-ik lapon csak

azon cselekvésre üti a' helyeslés pecsétét, mit a' nemesen érző szív jelelt, de az értelem módosított, és tervezett hosszabb időre, bizonyos célra; 's csak annak gyümölcsét mondja édesedni évről évre mindinkább, mellyet a' nemes szív sugott, de a' kormányzó ész irányozott. Csak az tehát a' kérdés: tárgykülönbség szerint minő arányban kell az értelem okait az érzelem gerjedelmeivel támogatni? — Az e' kérdésrei feleletből ki nem maradhat az *agitatio* fogalma: erről hát előbb szükség szólni.

Bűn és gyarlóság visszaélhet a' legszentesttel is. Történt, 's nem egyszer történt, hogy tudatlanság és szenvedelmek felizgattattak nemtelen célokra, vagy céltalanul. — Más részről voltak 's vannak emberek, kik — mint Spanyolhonban II. Fülöp — azt gondolják, legalább szinlik, hogy nemzetek életében a' sírkerti csend elégedésnek békes nyugalma; 's ezeknél a' hit vagy képmutatás kárörömmel ragadá meg az elriasztó jeleneteket, miket amott a' bűn és gyarlóság előidézték. És a' félelem nemleges gyönyörét vadászó gyávaság 's a' tespedésnek mozgástól undorodó lajlár-szerelme e' szóhoz: „izgatás“ — „agitatio“ — értelmet kötött, mi benne niucs; vagy ha van, kivétel és nem szabály; 's az „agitor“ szót politicalai türelmetlenség mint bűnbélyeget sűtő homlokára az embereknek, kik mozdítanak; holott az izgatás ember életének legtermészetesebb at-

tributuma , valamint mozgás minden életnek föltétele.

Quaequae immota quies nimium premit , illa
peribunt ;

Sed quae continuo sunt agitata , manent.

Az ember míg él , gondolkozik ; a' ki gondolkozik 's társaságban él , gondolatait másokkal kicseréli , szóval , írásban vagy képletekben ; 's ez nem egyéb mint agitatio. Minden szó , minden hang , minden betű , a' gondolatnak minden nyilatkozata agitatio. Az emberélet e' természetes attributuma nélkül még ma is makkot ennénk az őserdők vadonaiban. Az agitatio tehát , magában véve , nem csak nem rossz , sőt nemzeteknél mint egyedeknél az életnek föltétele. Áll ez kivétel nélkül minden nemzetről , áll még azokról is , hol milliók fölött nyújtá ki vaskarját egy autocrator , kinek akaratja kényénél egyéb törvényt nem ismer ; de kétszerezsen áll olly nemzetnél , melly gépi nullításra le nem süllyedett , mellyet akaratja nélkül még csak boldoggá sem tehetni. Illy nemzetnél az agitatio szüksége , általában véve , soha sem szünhetik meg ; egyes kérdések igen , de az összes nemzet az agitatio korán tul soha sem emelkedhetik ; mert ez annyit tennie , mint tulemlkedni az életen ; életen tul pedig csak a' halál van , — nemzetek életében nincs feltámadás. — Hiszen emberi mű politicában , mint más akármiben , örökké tökélytelen marad , a' feltartóztathatlanul rohanó idők örökké új viszonyokat 's az új viszonyok új szükségeket idéznek

elő; és éreztetni ama' tökélytelenségeket, éreztetni az új viszonyok szülte új szükségeket, ép' ebben áll az agitatio. Ismételem tehát: egyes kérdések tulérhetnek, érnek is az agitatio stadiumán, de a' nemzet maga egészen túl soha nem érhet. — És ha igaz, hogy egy political hirlap nem vétkezik, ha körébe ügyekszik vonni mindent, mit a' nemzet szívében egy hangrezgésre találni nagy, nemes és szent érdekek jogosítanak: szoros logica szerint annak is igaznak kell lenni, hogy a' nemzeti érdekek eme' tág mezén örökké lesznek tárgyak, mikre nézve a' hirlapok az agitatio stadiumán magokat túl nem tehetik a' nélkül, hogy koruk 's nemzetük mögött elmaradjanak, vagyis hogy hirlapok lenni megszűnjenek. — Erre nézve a' tisztelt gróf velem egyetérteni látszik; mert hiszen programjában kötelességül tűzi ki egy olly hirlapnak, minőre most a' magyarnak szüksége van, hogy „a' körülményekhez képest majd halkkal majd gyorsabban izgassa a' nemzeti testet“ (59 l.). — Il n'est que de s'entendre. Nincs az egymást-megértéshez fogható dolog.

Azonban a' nemes gróf másutt örvendő helyesléssel mondja, hogy „a' múlt országgyűlés végével hazánk néhány leghűbb, de egyszersmind legegészségesebb velejű fiai bátran kimondák, és e' szerint cselekednek is, hogy az agitatio-nak szüksége ideig-óráig megszűnt“

(47 l.). Ugy látszik első tekintettel, hogy ezen állítás a' fentebb idézettől némileg eltér: azonban nincs a' dologban semmi ellentét, legfőlebb egy kis félreértés, melyet könnyű lesz kiegyenlíteni.

A' mult országgyűlés végével énnekem is volt szerencsém összejöni, 's mint magyar férfiakhoz illik, kiket magánytársalgásban sem érdekel semmi elevenebben, mint a' közügyek, értekezni, részt pedig levelezni édes hazánk állapotjáról többekkel, kiket születés vagy nemzeti bizodalom azon országgyűlésben részt venni engedett, 's kik alkalmasint hazánknak a' nemes gróf által említett leghűbb, egyszersmind legegészségesebb velejű fiai közé tartoznak. — És midőn én, ki körülményeimnél fogva a' dolgok helyzetének ismeretéből kiestem vala, kérdezném: minő véleménynyel 's minő reménynyel avvagy félelemmel térnek haza az országgyűlésről? egyetemesen úgy nyilatkoztak: hogy miután a' nemzet és kormány közti surlódások véget értek, sem ok nincs, sem tanácsos nem volna, a' nemzeti ingerültséget éltetni, 's erőt és időt, mire a' haladás ösvényén olly nagy szükségünk van, az elvégre csakugyan mennyire anynyira kiegyenlített mezőn emészteni. Minélfogva úgy vélekedtek, hogy miután a' történeteket nem-történetekké isten sem teheti, legjobb a' multat aludni hagyni, a' surlódások folytatását nem provocálni, 's köz polgári életünkben vezérelvül venni, hogy a' jogvédelmi agitatio szüksége ideig-óráig megszűnt. — Ez vala hitők, véleményők. Ellen-

ben azt is kijelentették, hogy mintán a' nemzeti lelkesedés négy éven át folytonos feszültségben volt, jellemünk sajátságánál fogva méltán félhetünk, hogy annyi erőnyilatkozás után pihenésre adja magát a' közvélemény, 's *re quasi bene gesta* megállván, majd ismét alvásra veszteget annyi időt, mennyit jogvédelemre kellett fordítania, miszerint aztán a' jövő országgyűlés kellőleg előre nem készítve találván a' közvéleményt, kénytelen lesz olly kérdések előkészítésével bibelődni, mellyeket készen kell vala találania. — És ez volt félelmök a' jövőndőrül. És valóban nem is ok nélkül; mert ha már lélektanilag is bizonyos, hogy minden feszültséget ernyedés követ: nemzetünk jelleméről, magasztos fényoldalai mellett, sokkal inkább példabeszéddé vált a' szalmatűz, mintsem remélni lehetett volna, hogy a' minnek elkövetkezését hasonló körülmények között, emberi természetünknel fogva, bármelly nemzetnél valószínűnek gyaníthatók, az épen minálunk fog kimaradni, kiket hajlamsajátság is oda vezet. — Volt még egy körülmény, a' melly e' hitet igazolá. Tagadni nem lehet, hogy voltak köztünk mindig olyanok, 's még ma is vannak, kik a' haladásnak ugyan nem szegülnek ellene: de azt őszintén nem is pártolják; hanem minden lépést bizonyos kénytelenségi nemakarással tesznek, melly már a' kezdetet végnek szeretné tekinteni 's minduntalan megállapodni. Ugy vagyok értesítve, hogy ezen felekezet az országgyűlés utolsó óráiban, midőn egyetlen kis

beszélgetés egynél vagy másnál három évre irányt határozhat, igen sürűen hallatá magát, miképen bizony elégedetten térhetni haza, 's minden kívánság, minden ohajtás legalább is három éven át valóságos indiscretio. — Világosnak gondolom ezekből, hogy midőn a' körülmények, a' nemzet hajlama 's emberi természet sajátása ezen altatóknak olly hatalmasan kezökre dolgoztak: az aggodalom, mellyet említék, távolról sem volt alaptalan. És épen innen magyarázható, hogy egy illy hírlapnak keletkezése, minő a' Pesti Hírlap lenni szeretne, hahogy ügyesebb szerkesztőre talál, már az országgyűlési körben mint kívánatos említették; később pedig annak létesítésére, bár sikertelenül, ép' azon körből lépések is történtek, mint ezt a' Pesti Hírlap genesisénél előadám.

E' nézeteket nemzetünk erkölcsi életének az országgyűlés berekesztése utáni állapota igen szembetűnőn igazolá. A' követjelentési gyűlések, a' mellett hogy imitt-amott, de ezt is csak ritka helyütt, a' nemzeti háladatosságnak felvillanó sugárai által élénkítették, mondhatni: minden nyom, minden maradandó hatás nélkül enyésztek el; pedig én azon hitben vagyok, hogy a' követjelentési gyűlésekben kellene csírára fejleni a' jövő törvényhozás magvainak. — E' részben 1840 év 1836-tól nagy mértékben különbözött. Lekerülvén szőnyegről az erős ingerlők, mik a' nemzeti test életizmait négy éven át feszítették; 's a' kik e' feszülést még talán éltethették volna, kötelességük-

nek tartván nem tenni, a' fáradságnak bizonyos neme látszott a' nemzetten előmleni. — — És néhány hónap mulva előkerült a' vegyes házasságok kérdése; 's a' mint minden rosznak van jó oldala, hazánk nak leghűbb, egyszersmind leg-egészségesebb velejű fiai határozottan oda nyilatkoztak, hogy ezen kérdésnek előkerülése fogná kifejlődésünk processusát az elalvástól megőrizni. 'S valóban úgy lön.

Ezeknek valóságára nézve bátran hivatkozom mind azokra, kiket itt a' szó megilletethet; 's azon következtetést vonom ki: hogy a' nemes gróf fenidézett két állítása közt ellenkezés nincs; mert a' kormány ellenében az agitatio szüksége igenis megszűnt; de a' nemzetéletre nézve általában nem csak meg nem szűnt, sőt a' nemes gróf is helyesli egy hirlap eszméjét, melly a' nemzeti testet körülmény szerint majd halkkal, majd gyorsabban izgatná. — És én a' nemes gróffal mind a' kettőre nézve tökéletesen egyetértek.

Már most kötelességemnek tartom, kissé fejtegetni, mikép gondolám én a' Hirlapban ezen körülmény szerinti halkságot vagy gyorsaságot egyes kérdések szerint alkalmazni. —

A' Pesti Hirlap 32-ik számának vezérczikkében ügykeztem a' haladási pálya három stadiumát röviden levázolni: Mondám, hogy első stadium: midőn érezzük, hogy a' dolog nem jól van úgy a' mint van, — az agitatio stadiuma; második: midőn meggyőződünk, hogy a' dolog máskép is le-

het—*discussio stadiuma*; harmadik: midőn azt mondjuk, máskép kell lenni, — *cselekvés stadiuma*. — És kifejezém meggyőződésemet, hogy minden főkérdésekre nézve az első stadiumon már alkalmasint túl vagyunk, sokakra nézve pedig már a' harmadik stadiumban vagyunk. És az első stadiumon túl levők gyanánt emlitém: az ősiséget, az adót, az örökváltságot, a' birtokjogot, az országos közmunkákat, a' népnevelést, a' királyi városok állapotját. — Ebből látszik, hogy midőn az *agitatio stadiumán* magunkat túl lenni mondtam, nem szólottam a' nemzetéletről általában, nem annak mindennemű közérdekű viszonyairól; hanem szólottam bizonyos főkérdésekről, és — a' mint az egész szövedékből látszik — törvényhozási főkérdésekről.

És itt vagyunk az első osztálynál, melyet a' nemes gróf úgy, valamint én, hirlapi fejtegetésre alkalmasnak itél; t. i. a' törvényhozási tárgyaknál. 'S a' törvényhozási tárgyak kétfélék. Első rendűek, miket kiki saját véleménye szerint a' legelső országgyűlésen teendők sorába tűz; második rendűek, mik távolabbról intenek felénk. — Ez utóbbiak, nézetem szerint, még nem egészen élték túl az *agitatio stadiumát*: de azért mégis napi-rendűek; mert a' közvélemény nem érhetik meg egyetlen éjnek átfordulatán; 's azért úgy gondolám, hogy illyesekről szólván a' Hirlapban, nem roszul cselekszem, ha gondolataimat szívémen eresztém keresztül, vagyis részvétre ügyeksem a' szívet buzdítani, miszerint az értelmet *discus-*

sióra ösztönözzé; de a' mennyire rajtam áll, soha sem mulasztom el, a' fontolgató értelem köréből ki-
tűzni egy-két elvecskét, melyet csekély nézetem
szerint alkalmasnak vélek arra, hogy a' részletek
fejtegetésében azoknál, kiknél az alapelv rokon-
értelemre vagy elfogadásra talál, irányul szolgál-
hasson; miután én ugy vélekedem, hogy a' jour-
nalistica (mikiut a' Pesti Hirlap legelső számának
Értekezőjében megmondatot) már nevénél 's ren-
deltetésénél fogva csak ephemer hatásra számolhat-
ván, a' hirlapoknak legfőbb érdeme tulajdonképen
nem abban áll, hogy elmondják a' szerkesztőnek
's dolgozótársaknak gondolatait, hanem hogy gon-
latokra ébresztenek, 's ekkép észrevétlenül mű-
ködnek, mint a' levegő. E' kérdéseknél tehát jó-
nak véltem, ahhoz tartani magamat a' hirlapszer-
kesztésben, mit a' nemes gróf a' 176-ik lapon
ajánl; t. i. hogy a' nemesen érző szív je-
leljen ki tárgyakat, miszerint az érte-
lem ingert kapjon felfogni, 's módosítsa és
hosszabb időre bizonyos czélra kiter-
vezze. — De az első rendű tárgyakkal, azok-
kal t. i., melyek ha nem hozatnak is talán tisztá-
ba a' legközelebbi alkalommal, de véleményem 's
mások véleménye szerint is tisztába hozandók len-
nének, — a' dolog egészen máskép vagyon. Min-
ket magyarokat kebfogékonyság 's political con-
juncturák az utolsó 15 év alatt hamar érleltek; 's
ez érlelésben senki egyesnek nincs annyi része,
annyi érdeme, mint gróf Széchenyi Istvánnak.

Itt hát az izgatás korán tul vagyunk. És itt nézetem szerint a' Pesti Hirlap a' szívhez soha sem szól, 's ha szól, elismerem, hogy hibáz; de állítani merem, hogy ez olly ritkán történik, 's vétkes vagy nemtelen szenvedelmeket ekkor is olly kevésbé ügyekszik gerjeszteni, miszerint valóban, nem mondom, hogy gyöngédtelen bánás, de legalább rossz tactica volt, ellene annyi bűnváddal, annyi gyanusítással lépni föl, miszerint bizonyára nem a' grófon mult, hogy az élők seregéből már ki nem töröltetett azon hirlap, mellynek megszűntét valódi közcsapásnak tartaná; azért, a' mint látjuk, kezdet óta mindent el is követett életben-tartására!

Ám nézzük, ha ugy tetszik, egyenkint azon tárgyakat, miket az agitatio korán tul lenni elismertem. — Ott van az ősiség. Felhivok akárkit, olvassa meg a' Hirlap 23 's 24-ik számait, nem fogja e találni, hogy ugy a' vezérczikkék mint az Értekező fejtegetései egyenesen a' mikké p? mezején, 's korán sem a' képzelet és gerjedelmefegyvereivel, hanem hideg számokkal, a' legaprólékosabb részletekre kiterjeszkedve dolgoznak; hacsak a' dolog fekvésének rövid historiai vázlatát nem venné a' gróf szívhez-szólásnak; vagy pedig azt, hogy miután a' módokról véleményeinket előterjesztők, Deák Ferencz követi jelentéséből idézek néhány gyönyörű sorokat, miket a' gróf szívhez-szólásnak keresztel talán, de én meg vagyok győződve, hogy azon közléssel az ügynek hasznos, olvasóimnak kedves dolgot

tevék, 's ha némelly részben talán az agitatio stadiumába tartozónak ítéltetnék is mind az, mit ennek erőtlen utánzásaul, itt-ott a' hideg számokkali fejtegetésnek utána ragaszték, talán nem hig velejű kapkodás volt; mert (hogy ez uttal csak az ősiségnél maradjunk) e' kérdés olyan, hol a' módokat részletekben fejtegetnünk kell, de fejtegetnünk azon elhatározott akarattal, miszerint a' jövő országgyűlésig a' cselekvés stadiumára érleljük meg; mert Deák is ugy vélekedik, hogy az ősiség mindinkább megsemmisítésének jövőre a' törvényhozás első gondjának kell lenni. Már pedig midőn valamit a' cselekvés stadiumára akarunk vinni, ismét ki nem kell a' szívet felejtenünk számolásunkból; mert a' hideg ész csak a' rábírás okait mérlegeli föl, a' szív cselekszik; ezt a' psychologusok mind így tartják. Ekkép teljesedik be itt is, mint mindenhol, hogy a' szélek találkoznak; mert a' cselekvés stadiuma az izgatási stadium sajáttságában osztakozik.

Hasonló szempontból vette föl a' Pesti Hirlap a' többi kérdéseket is, a' mennyiben már előfordultak hasábjain; mik közül, ámbár bizonyos tekintetben nem egészen a' törvényhozási tárgyak közé tartoznak, hármat kell idéznem, minthogy a' gróf vádjaival szorosabban összefüggenek; egyik: az örök váltság; másik: a' birtoktalanság; harmadik: a' büntetőjog.

Roszalva említi valahol a' nemes gróf, hogy a' Pesti Hirlap a' magyar alkotmányos régi várat

kivülről ijeszti. — E' vádját, megvallom, nem tudom, mire alkalmazzam, hacsak a' Hirlap 13-ik számának ugy vezérczikkében mint Értekezőjében vitatott örökváltsági kérdésre nem alkalmazom, minthogy ott az mutogattatik, miképen a' földesuraknak érdekekben fekszik az urbéri állapotnak szabad egyesség utjáni megszüntetése; mert ha így nem történik, előbb-utóbb a' kötelező törvénynek el kell következnie, 's ez valószínűleg nem lesz olly kedvező, mint a' szabad egyesség. Már ha ezt hiba volt megmondanom: ugy valóban isteni tehetséggel sem volnék képes megnyerni a' nemes gróf tetszését; mert ha most, miután tudom, minőnek kívánná látni a' Pesti Hirlapot, minden más tekintetet félretéve, egyenesen a' végett ragadnék tollat, hogy megkisértsen, ugy írni, mikint a' nemes gróf kívánja, talán csak a' kérdéses czikket másolnám le. — Azt mondja valahol a' nemes gróf, hogy aprólékos részletekkel nem bibelődve, a' nemzeti nagy sebeket kellene felhoznom; — és ime! én az anyagi világban legnagyobb nemzeti sebnek tartom, hogy hazánkban a' föld nem szabad, 's nincs szabadság és nincs biztosság a' javak világában. A' nemesi birtokot békák közt tartják 's örökös bizonytalanságban tengetik az ősiségi törvények; a' jobbágyi birtokot megfosztják szabadságától az urbéri viszonyok. És ha szegény e' hon, ha csak egy közép-szerű aratás isínséget, két-három rossz aratás pedig ébséget okoz: azt hiszem, e' sebre nem lehet

találni biztosabb gyógyszert, mint — személyt önkénytől biztosító jó törvények mellett — e' szót: „szabad föld“. — Ha látjuk, hogy a' földnépe nagy részben munkátlan, rest és tunya: ismét hajlandó vagyok azt hinni, adjuk meg neki, a' nélkül hogy a' földbirtokosnak csak egy fillérnyi kárt is okoznánk, a' szabad földtulajdon varázsingerét, és a' tunyaság szörnyének egyik agyarát szakítottuk ki. Ha mondják, azon kell lennünk, hogy az alkotmány kiterjesztessék, de a' fenálló formák szerint: ismét azt felelem, mindenek előtt legyen szabad a' föld; mert a' szabad föld egyike a' két oszlopnak, mellyen a' magyar alkotmány jogépülete nyugoszik. — Ha olvasom a' nemes gróf tanácsát, hogy az „enyém“ 's „tiéd“ közti viszornak mindinkább ki kellene vétetni a' patriarchalis viszornak bizonytalan köréből; ha látom, mikint panaszkodik, hogy újraöntés helyett nyomorult foltozás van napi renden: ismét és ismét azt mondom, szabadság és biztosság a' javak világában! és megmutogatom, hogy a' legroszabb számolás, e' világerejű szónak hatását palástoló féllépésekkel, „nyomorú foltozással“ akarni paralyzálni. — De hiszen elvben a' nemes gróf sem teszen kifogást; csak azt kívánja, hideg számokkal küzdjek, 's ne a' szenvedelem fegyvereivel; és én felhivom a' bíráló közvéleményt, nem a' historiától 's más nemzetek példájától tanácsot kérő hideg számolás szól e a' Pesti Hirlapnak örökvált-ságot ajánló cikkeiben? — Vagy azt kívánja a'

nemes gróf, hogy az elkülönzött részek közös érdekeit ügyekezzenek velök a' Hirlap jobban megismertetni? 's nem azt teszi e, midőn a' jogszerűséget a' hasznosság elvével támogatva, mondhatnám mathematicai szabatossággal kimutatja, hogy az örökváltsági szerződést mind a' két félnek érdeke sürgeti? De már ép' ezen kimutatás a' hosszabb időre tervező értelem törvénye szerint megkívánta, hogy a' jövőendővel számot vetve, meggyőződést ügyekezzen támasztani arról, a' minek e' tárgyban a' törvényhozás útján szoros tudományilag mulhatlanul elkövetkezni kell; és ha ezt a' nemes gróf ijesztésnek nevezné, ugy kénytelen volna az önmystificatiót is pártolni, mellynek mégis egész életén át legszilárdabb ellensége volt. Én részemről azt gondolom, semmire sincs nagyobb szükségünk, mint körülményeink ismeretére; és ha valamelly kérdésre nézve a' szentségtelen jövődöt valószínűleg előre láthatjuk, a' legszerencsétlenebb öncsalódás volna, bezárni szemeinket az időknek tanácsa előtt, csak hogy a' kegyelemosztási színt legyezhessük. Nemes Pest vármegye egyik gyűlésében minden political színezetűek egyetértésével közakarattal elhatároztatott, jövő országgyűlésen az urbéri állapot expropriatiójára indítványt tenni; 's én senkit sem láttam az egész teremben, ki a' dologban kívülről ijesztgetést látott volna, még kevesbbé láttam olly gyáva haszontalan embert, ki — a' gróf mondása szerint — magának adná meg magának a' consilium abeundit, 's a' csá-

szárfürdőbe (de nem Budára) indulna. Én illyeseket nem ismerek; de ha csakugyan vannak: tiszta szívemből obajtom, minél hamarabb adják meg magoknak a' consilium abeundit a' hazafiak soraiból, — mit fetreng a' bélpoklos egészséges emberek közt! én ezeket marasztgatni ép' olly hibának, mint maradásukat szerencsétlenségnek tartanám.

Nézzük már a' birtoktalanság kérdését, mellyről szóláson modorát a' nemes gróf annyi gúnynyal veti szememre. — A' Pesti Hirlap 9-ik számában elő van hozva azon állapot, melyet a' jogtudósok nyelvén kell megneveznem, nehogy szavam alá ismét más értelmet tegyen a' gróf, t. i. az incapacitas possessorii. — Erre a' nemes gróf mindenek előtt akármelleyik legközöségesebb bécsi alma-körteárusnő által szeretné tudtomra adatni (3581.), hogy Napoleont csak a' consulságig kísértem, mert hiszen az 1840: IX t. cz. 7-ik §-a (?) szerint mindenki szerezhethet urbéri ingatlant Magyarországon. — Nem tudom, hol lehet a' művelt emberek közti polemiának ezen hangjára szert tenni; 's megbocsát a' nemes gróf, ha e' felvillanást ő nála is sokkal inkább véletlennek tartom, mintsem hajlandóságot éreznék magamban, ezt is azok közé sorozni, mikről hálás érzettel mondom el, hogy a' nemes gróftól tanultam. Azért csak röviden annyit válaszolok: hogy nem csak azt tudom, miképen urbéri ingatlant szerezni mindenkinek joga van; hanem azt is tudom, hogy joga van azon ingatlantól robotra is járni, dézmát is adni

's a' többi, kinek illyesekben kedve telik; de már azt, hogy ennek mi köze az incapacitas possessorii-hoz, olly kevésbé tudom megfogni, mint azt, mikép kerül gróf Széchenyi István epochalis könyvébe a' bécsi kofa. — Mondja továbbá a' nemes gróf (359 l.), hogy „az ősiség csak egy hajszálon függ, és bizonyosan le is szakad, ha csak az által meg nem erősödik, hogy jacobinus sapkát vonnak hegyibe, mikor aztán a' 9-ik számban lamentáló öreg szerezhethet magának untig valót, ha pénze lesz, minthogy ingyen elosztatni a' hazát és minden szerzeményt a' sült galambot váró tunya, tudatlan, hóbortos színezetűek közt egyenlőn, soha nem vala senkinek szándoka, azokat tán kivéve, kik— —.“

Ez aztán, érdemes olvasó, ama' hideg számokkal dolgozó értelem szava; ez a' cherubi modor, melly indulatot nem költ, és szenvedelmet nem ingerel; ez a' nagy vezéri tactica, melly a' nemzeti erőket vállvetésre édesgeti! — Minden esetre szükséges a' nemes gróf szótárával kissé megbarátkoznunk, nehogy félreértsük ő méltóságát, kinek ugyis annyiszor van szerencsétlensége félreértetni. Midőn a' nemes gróf e' kifejezésekkel él: tunya, tudatlan, hóbortos, higvelejű, nemzetgyilkoló, jacobinus 's a' többi 's a' többi, ezzel csak azt akarja mondani, hogy nincs velünk egy véleményen. — A' mi a' ja-

cobinus sapkát illeti: annyit tudok, hogy ezen főveg Magyarorszáiban — istennek hála! — nincsen divatban; de azt is tudom, hogy ha gyakran látnók illy kibivólag félreecsapva a' grand seigneuri tollas barettet, mint a' mikép azok hordták, kikről írva van, hogy sem tanultak, sem felejtettek: bizonyosan nem másé lesz az érdem, mint a' királyhoz és bazához tántoríthatlanul hű magyar törvényszerűségé 's keleti komolyságé, ha Phrygia divatba nem jő. — Nem jő pedig, még illy provocatiók ellenében sem jő; azonban méltóztassék mégis a' nemeskeblű gróf megengedni, hogy őt Schiller-nek egy versére emlékeztessem: „Der Mensch versuche die Götter nicht! —

A' mi az ősiséget illeti: nagyon tisztelem a' nemes gróf hitét, miszerint azt már csak egy hajszálon függőnek tartja; minélfogva az ellenei szólást is szükségtelemnek, sőt úgy látszik, károsnak hiszi Isten adná, hogy e' hit, mellynek valóságát annyira ohajtjuk, a' közvélemény hite volna már! Azonban előttem fekszenek a' mult országgyűlési irományok, 's ott azt olvasom, hogy 1839-iki november 2-kán (valóban nem régi idő) a' pénzbeli elmarasztalást magokban foglaló ítéletek végrehajtása kerülván tanácskozás alá, minthogy az 1836: XV t. cz. azt rendeli, hogy az árverés útján szerzett nemesi ingatlan vagyon a' legtöbbet ígérőnél birói zálogképen marad, Deák kifejté, miképen ezen törvénynek illy állásban a' közhitel emelésére kívánt sikere nem lehet; mert olly vagyonba,

mellynek minden órán kiáll a' rudja, pénzét szorgalmát oly mértékben, hogy annak kellő gyümölcsét vehesse, senki örömet belé nem öli; — múltkor következésében szavazatra tétetett a' kérdés: kívánják e a' rendek, hogy az árverés útján megveendő nemesi ingatlan birtok bizonyos idő után örökre maradjon a' vevőnél? Örökre, és így e' részben az ősiség eltörlésére, mindössze tisztán csak 14 megye szavazott. — És pedig valóban az ősiségről vala szó, a' mint csak az ungi követnek (Bernát Zsigmondnak) nyilatkozásából is kitetszik, miszerint ha valahol, Ungban oly régi családok vannak, mellyek magával Árpáddal osztoztak: mégsem irtóznak a' feudalismus ezen tapadékat egy tollvonással kitörölni alkotmányunkból. — Az ősiség ellen az 1836-iki országgyűlésen csak 10 megye szavazott, 's ezeknek száma 1840-ig csak négygyel szaporodott; minélfogva én valóban nem látom a' dolgot hajszálon, sőt inkább igen vastag hajóhúzókötélen látom függeni, miszerint még alkalmasint nem felesleges foglalatosság ezen kötelet koptatgatni. — Azonban ha az említett magyarjogtudós bécsi „csarnok-hölgy“ egy magyar halkufárral találkozniék: ez talán megmagyarázná neki, hogy az incapacitas possessorii-nak az ősiséghez 's ennek amához semmi köze, ugy hogy az ősiséget el lehetne egy tollvonással törölni, 's az incapacitas mégis megállhatna; és viszont el lehet ezt törölni, a' nélkül hogy az ármányos ősiség legkisebb csorbát is szenved-

ne. — És itt fekszik az ok, miért gondolom én, hogy a' tisztes öregnek „lamentatiói“ talán nem egészen haszontalanok, ha a' birtokjog megadására csak egy pár embert is hajlandóvá tettek azok közül, kiknek utasításából még ezelőtt másfél esztendővel 36 vármegyének követei az ösiségfentartására szavaztak. —

Igen de azt mondja a' nemes gróf: „olgy tárgyakat, mellyek felett már-már ki lehet tüzni a' diadali dandárt, nem jó a' Corpus Juris tömkelegébe visszavinni“ — Mire azt bátorkodom felelni: hogy in hoc regno consuetudinario igen nagy támaszt ad minden kérdésnek a' törvényszerűségi praesumptio; 's ha valami alól ezen gyám-deszkát sikerült elrántani, talán csak ép' ez által tétetik olly karba, miszerint ki lehet felette tüzni a' diadali dandárt. Azonban én az incapacitas possessorii kérdését olyannak tekintem, melyet minden baladék nélkül, a' törvényszerűség legszigorúbb megtartásával, jóra dönteni, törvényhozási közbejövetel nélkül is csak minnagunktól függ; 's midőn ezt, egyszersmind pedig törvény és szokás közti ingatag állapotunkat egy, nézetem szerint igen világos példában ügyekeztem kitüntetni, korán sem vittem semmit vissza a' Corpus Juris tömkelegébe, hanem csak egy kis ingert ügyekeztem adni a' közvéleménynek, hogy még azon akadályon is tullépjen, melly a' bizonyos és elismert hasznosság daczára, a' csomó megoldását mindekkorig gátolá. — De tegyük föl,

hogy haszontalan dolgot művelék csekély kis figyelmeltetésemmel: azt mégsem hiszem, hogy el-
lene a' piaczi gúny helyén lehetne; még kevesbbé
hiszem, hogy helyén volna a' légből kapott birtok-
elkobzási gyanusítgatás 's azon ördögnek falramá-
zolása, melly ha illy provocatiókra csakugyan meg
találna jelenni, a' tréfát gonoszul megtorolhatná. —

Ezek szerint az idézett kérdéseknél nézetem
az volt: hogy előadásaim modora akkép változzék,
a' mint azokat egy részben az első stadiumot már
tulélt, vagy pedig még tul nem élt törvényhozási
osztályba; más részben pedig a' törvényhatósági
autonomia cselekvési mezejére tartozóknak véltem.
— Hasonló szempontokból vettem föl a' bünte-
tő jogi kérdéseket is. — Hogy e' tekintetben dol-
gaink nem jól vannak így a' mint vannak, hogy a'
személynek igényei elsőbbek, fontosabbak, mint
más akármi, egy szívvel lélekkel valljuk mindnyá-
jan; e' részben tul vagyunk az izgatáson; de mi-
nél általánosabb a' szükség érzete, annál sürge-
tősb kellék, hogy az alapelvek iránt a' közvéle-
mény tisztába jöjön; mert rendszeres munkáról
van szó, olyanról, mellyben az alapelv mindent
határoz. Téveszszük itt el az első lépést, 's a' lo-
gikai következetesség egy épületet rak reá, melly-
nek falai közül talán századokig nincsen menek-
vés; mert rendszer görcsös erővel ragadja meg
a' társas élet ezer viszonyát, belészövődik minden
ágaiba, körülgyűrűzi ezer rétesen mint egy óriás-
kigyó; és hasson meg bár idővel a' tisztább gon-

dolkozás, hasztalan bontunk le egy közfalat, hasztalan oldunk egyes hurkokon, hasztalan sikamlunk ki egy-két gyűrűzet szorongásiból; rendszert, ép' azért, mivel rendszer, foltozva javítani gyermekgondolat; ha valahol, itt igaz, mit gróf Széchenyi mond: hogy gyökeresen 's nem mindig mázolván foltozva kell reformálni. — A' rendszeres törvényhozás 'me' kényes természete birta reá a' nemes gróf által magasztaltatni szokott angol fajt, hogy — igen kevés kivétellel — a' codificationnak ellensége lenne, 's csak a' szokásos törvényhez ragaszkodnék; mert azon véleményben van, hogy valamint minden egyébnek, úgy a' büntetőjognak is együtt kell fejlőnie a' népnek jellemével, szokásaival, erkölcsével, mellyekben soha nincs állapotodás; 's így nézetök szerint amannak sem szabad megállapodni, hanem együtt kell fejlőnie a' nemzet napontai fejleményével. Innen van, hogy egy angol vagy amerikai törvénytudónak egy egész könyvtárra van szüksége, csak hogy hazája büntetőjogában honos lehessen; 's a' „rabu ismusnak“, mellyet a' nemes gróf annyira utál, hogy felhabzó szenvedély és harag nélkül még csak nevét sem képes említeni, tágasb mező nyílik, mint más akárhol. Én nem ócsárlom az angol fajnak e' véleményét; mert neki nem méregették soha gyámorvosi mindentudósággal cseppenként, drachmánként ama' lelki táplálékokat, mellyek nélkül a' közszellem ki nem fejlődhetik; 's azért e' közszellem istenmelege éltetőn is hatja át institutióinak vérereit, és megóvjá a'

gyakorlatot mind attól, a' mi „rabuláinak“ poros könyveiben borzasztó vagy nevetséges foglaltatik, míg a' „művelt“ Poroszhonban, hol a' nevelés Európában legterjedtebb, de közszellemnek még csak híre sincs, a' rendszeres büntetőtörvénykönyv mellett még az embereket kerékbe törik. — Azonban ép' azért, mivel a' szellemet, melly az angol fajnál a' zavaros szokás tarkaságából egy rendes életet idéz elő, körünkbe nem lehet átültetni, 's tán ép' azért nem, mivel vezéreink a' nap sugarát is drachma számra szeretnék beteg szemeinknek kijuttatni, — az angol rendszertelenséget ránk nézve igen rosznak tartanám. — Rendszer kell tehát; de rendszerre nézve, mint mondám, minden az alapelvtől függ. — Már én gondolkoztam e' tárgyak körül, szétnéztem a' bölcselkedők elméleteiben, és megvizsgáltam az élet jeleneteit, megfontolgatám, minő eredményt idéztek elő az elméletnek kísérletei; és megvizsgálám nemzetünk e' részbeni állapotjait; és midőn az élet ezer torokkal kiáltá felém, hogy büntetőrendszerünkben a' mennyi lépés, annyi tévedés; midőn látám, mikint merítették ki az embertelenséggel határos szigorúság 's a' rettetés komor rendszere, ép' ugy valamint a' legelkismeretesebb pontosság, minden legkisebb siker, minden legkisebb eredmény nélkül; midőn betekinték történeteink évkönyveibe, és láttam, mikint vesztegel a' nép műveltségi tekintetben századok óta mozdulatlanul, erkölcsben pedig súlyed naponkint: könnyű volt ugyan átlátni, mikép ez

állapot büntetőjogunk fonákságából egyedül ki nem magyarázható: de ha megfontolám a' kölcsönhatási kapcsolatot, melly a' néperkölc's törvények között szembetűnőleg mutatkozik, lehetlen volt meg nem győződnöm, mikép büntetőjogunknál maga az alapelv gyökerében hibás, és foltozásokkal javíthatatlan. Ezen meggyőződés következtében, csupán azon kéréssel, hogy alkotmányos nemzet tagja levén, legyen szabad, igény és követelés nélkül, más vélemények mellett az enyéimnek is állani, előadám azon elveket, miknek alaposságáról éveken át tartott fontolgatás után lelkemben meg valék győződve. És nem érdemelném meg, hogy alkotmányos nemzet tagja legyek, ha arról, a' minek alaposságáról mathematicai bizonyossággal meg valék győződve, másokat is meggyőzni nem törekedném. — Azonban hogy állott e' részben a' közvélemény? Ismerem az országgyűlési munkálatokat, ismerem a' törvényhatóságok utasításait, ismerem azt a' felületességet, mellyel sokan, kiknek idejük vagy kedvök nem volt e' bonyolodott tudománynyal bibelődni, elcsépelet szójárások vágáskörében tekintélyes homlokredőzettel mozognak, miszerint a' legvastagabb önmystificatio nélkül lehetlen volt nem látnom, mikép a' közvélemény oda hajlik, hogy ha a' törvényszéki bírák állandósíttatnak, botok 's fogságnapok száma meghatároztatik, 's czélirányosabb tömlöczök építtetnek, a' büntetőrendszer-javítás be lesz végezve. — És ez boldogtalan egy tévedés! Ennek

ellenében két czélt tűztem ki a' Pesti Hirlapban magamnak e' tárgyra nézve; egyik: azon alapelveknek elfogadást szerezni, mik nélkül, ugy hiszem, nincs e' téren üdvösség, elannyira, hogy jobbnak tartanám, ha még egy ideig törvény nem hozatnék, mint más alapokra építve hozassék; másik: a' törvényekben feltalálható, de hanyagság 's politicalai érdekek által eltemetett jogszerűségeket tisztába hozva, oda hatni, hogy a' törvényhatóságok, törvényes hatalmoknál fogva, tegyenek olly lépéseket, mellyek a' törvényhozásnak amaz üdvös elvekre alapítását előkészítsék. — E' végre azonban tisztán és leplezetlenül föl kellett tárni a' mostani rendszer gyökeres hiányait; mert csak így lehet elérni, hogy haszontalan, sőt káros foltozás helyett gyökeres javítás következék, mint-hogy ennek a' körülmény- és tárgyismeret nélkülözhetlen föltétele. — Ezen felfogásból önkényt következett, hogy az értelem okait a' szív gerjedelmeivel kellett támogatnom; mert ha valahol, bizonyosan itt e' mezőn áll, hogy hiú bölcsesség, melly okosság mellől az emberszeretetet, vagy pedig viszont, kifelejtette.

Legyen már szabad szerényen kérdezniem: miket a' Pesti Hirlap ezen (ott is világosan kifejezett) szempontokból a' büntetőjog körében fejtegetett, 's mik — minden igénytől távol mondom — már sem hangzottak el egészen gyümölcstelenül, olly „puhaszívú ábrándozások“ e, miszerint a' 24 éves megtámadás azokat (a' gróf sza-

vaivalélve) afféle magyar rodomantádkkal vélné ledönthetni, 's ellengyámokok hiányát gúnyoló szeszélylyel kipótolhatni? Pedig ez a' módor az, mellynek utánzására olly szoros tudományilag ösztönöz a' gróf, hogy emberi gyarlóságomnál fogva szinte munkámba kerül el nem tanulni. — Nevezetesen: a' Pesti Hirlap a' büntetések módjairól szólva, ügyekezett okokkal megmutatni, hogy a' verés jogtalan büntetés, de czélszerűtlen is; mert 1) nem javítja a' bűnöst; 2) nem oktat másokat; 3) a' bűnöst nem csak el nem rettent, sőt legtöbb esetben még elfásultabb, edzettebb gonosztevővé változtatja; 4) másokra is elrettentő példaul egyáltalában nem hat. — Ezen okok mellett hivatkozott a' Pesti Hirlap egy részről saját tapasztalásunkra, miszerint 1000 év óta bottal büntetünk, a' nélkül hogy sikerét tapasztalnók; mert büntetőrendszerünk sem javítólag sem elrettentőleg nem hat a' tömegre, 's a' tömlöczők napról napra tömvébbek, pedig nagyobb arányban, mint minőben a' népesség növekedik; más részről hivatkozott más nemzetek példájára, miszerint a' verés, mint célra egyáltalában nem vezető büntetés, olly tartományokban is eltöröltetett, hol a' lakosok nem kevesbbé állatiak, mint minálunk; példaul Jamaicában, hol néhány év előtt még kény és kedv szerint korbácsolt rabszolga volt a' népességnek igen nagy része; — és hivatkozott arra, hogy ha valahol, bizonyosan minálunk javasolják a' körülmények a' botoz-

tatás eltörlését, minthogy a' büntetésnek ezen neme itt nem csak a' szégyen bélyegét vesztette el, mivel a' veréb - nem - öléstől egész az uton-álló-rablásig mindent, de mindent bottal gyógyítottunk; hanem még (különösen a' magyarnál és oláhnál) bizonyos elfásult hetykeséget szült, úgy hogy a' botnak szisszenés nélkül kiállása már a' férfias néperények közé tartoznék; — végre, mivel a' tudományból és tapasztalásból merített okok ellenében a' szójárásokban erős slendrián mindig a' nép állatiasságának elcsépelet szalmájával szokott előállani, a' Pesti Hírlap a' történetekre hivatkozott, hangosan bizonyítókra, hogy a' büntetőtörvények szelidülésével az erkölcsök szelidülése karöltve jár; — ügyekezett megmutatni, hogy a' melly nemzetnek törvényei durvaság, állatiasság bélyegét viselik, annak nem lehet állatinak nem lenni; mert törvény a' leghatásosabb nevelő, törvény a' nemzet erkölcsi állapotjának egyik legbövebb kútfeje, miszerint a' ki a' botoztatásnak célirányosabb büntetésre átváltoztatását a' nép műveltségétől akarná felfüggeszteni, hasonlítna ama' jámborhoz, ki felfogadá, hogy vízbe nem megy, míg úszni meg nem tanul. — És mind ezekből mit következtetett a' Pesti Hírlap? valljon azt e, hogy a' puhaszívű ábrándozásnak egy fölhevült pillanatában töröljük el a' botot, a' nélkül hogy javításra úgy valaminthé példaadásra sikeresb büntetést tennénk helyébe? Gondolom, illy bolondnak csak senki sem tart (kivevén a' nemes grófot, mint mindjárt

meglátjuk). Következteté az, hogy a' törvényhozás útján czélirányosabb büntetésekkel kell kiszabni, 's a' fogházrendszer és börtöni disciplinát azokhoz alkalmazni; addig pedig, czélirányos fogházak hiánya miatt többet tenni nem lehetvén, tegyünk bűn és politialis vétség vagy hivatalos hanyagság között különbséget 's műveltség és polgári állás szerint kivételeket: tehát ne botoztassuk például a' falusi birót akármilyen elmulasztásért, csak ugyan könnyedén, és ne botoztassunk, vesszőztessünk nyilvános piacokon; mert a' büntetőrendszer nem csak a' bűnös iránti viszony szűk szempontjából, hanem leginkább azon hatásából szükség tekinteni, melyet a' néperkölcsekre gyakorol. — Ennyi volt a' Pesti Hírlap javaslata, és — istennek hála! — nem egészen haszontalanul.

Már most lássuk, miként hangzanak a' nemes grófnak számtudományi bizonyossággal kimért logicateljes ellenokai, mikkel megbizonyítandja, hogy ez mind puhaszívű ábrándozás, mely a' magyart sirba dönti, és meggyilkolja a' nemzetet. — Halljuk csak! „Huszonötöt kap egy szerencsétlen; 's betű szerint nadrágukba esik szivük, és az igen is cifra poroslók, kik alkalmasint becsületes, szinte szegény, de jóviseletű emberek, mint igazi ördögök jelennek meg a' szívandalgó, szép theoriákban elmerült embereknek, 's volna csak hatalmuk — mert hiszen ez ugyanazon laj-

torja, mellyen Marat és Robespierre kezdték pályájukat — és a' szennyes rongyokba burkolt, sápadt elfonnyadt arczú rabok, kik mint megannyi ártatlan áldozatok jelennek meg a' romlott vagy spartacusi képzelőtehetség tükreiben, a' rabok mondom nyernék a' czifra öltözetet, 's alkalmasint a' poroszlók a' huszonötöt, 's háta' tanács, melly illy embertelent rendelt, valljon mit nyerne még az? tán az utolsó viaticumot" (237—238 l.). — — — És im a' hideg kiszámítás, melly a' Pesti Hirlap okoskodásait porba dönti, im e' puha- és keményszívű ábrándozástól 's minden képzeleti rajongástól ment tudományos modor, mellyel a' Pesti Hirlap modora rosztatik! — Nem gondolom, hogy ezen ábrándok ellen czáfolgatásra szükségem legyen, 's ha volna is, kötelességemben áll hallgatni; mert illynemű fejtegetésekbe könnyen becsuszkodhatna valami, a' mi ellenkeznék a' tisztelettel, mellyel a' nemes grófnak szívem mélyéből adózom. — Azért tehát a' nemes gróf modorában csak ennyit kiáltok fel: éljen a' hideg kiszámító logica!

„Statariumrul szól valaki — folytatja tovább a' nemes gróf — és vagy elájulnak, vagy olly indignatióval fordítanak hátat, hogy majdnem az kerül statarium alá, ki se nem rabolt, se nem ölt, se nem gyujtogatott, és kit in flagranti meg sem

csiptek — — hanem ki — azt meri állítani, — — hogy statarium még néha tán szükséges, míg polgári lét, *nevelés*, megigazított közvélemény, 's illy felette hasznos, sőt tán nem egészen szükségtelen előzmények az illy irtózatokat, más és humanusabb óvszerek által gyökeresen kipótolva, tökéletesen és örökre szükségtelenné nem teendik.“ — Ebben, a' phantasmagoricus előzmény után (és éljen a' hideg kiszámító logica!) rejlik a' tárgyról is valami, mire csak röviden azt jegyzem meg, hogy a' statariumnak irtózata nem a' halálos büntetésben áll, mert ezt más törvényszékeink is ítélnék; nem is abban, hogy a' statarialis bíróság rögtön ítél, mert ezt a' lehetőségig minden törvényszéknél ohajtanók; és nem is abban, hogy a' bírák nem szótöbbséggel, hanem közmegegyezéssel ítéelhetnek, mert ez jól rendezett birói eljárás mellett az angol eskütszékek jelesebb sajátságaihoz számíttatik; hanem abban állanak a' statarium irtózatai: hogy a' vádlottnak védelem nem adatik, és a' birói eljárásból minden hiányzik, mit akár a' faggató akár a' vádló rendszerre épített büntetőjog birói kény és birói embergyarlóság ellen valaha felállított; — és ezt nem gondolom hogy a' népnek bármilly állatiassága nem mondom megkivánhatná, de csak menthetné is. — Egyébiránt, a' mi a' nevelésnek mint szükséges előzménynek említését illeti: legyen szabad egy részről megjegyezmem, hogy a' jól

rendezett büntetőjog a' nevelő institutiók közt nem a' legutólsó helyen áll; mert, ismételem: a' büntetőjog hatásának nem csak a' büntetendő bűnösökre, hanem az egész néptömegre kell számítva lenni; mert a' minden önkény elleni személyes bátorlét, mellyet csak a' büntetőjog nyújthat; mert bűn esetében lehetőleg bizonyos és gyors büntetés, mellyet a' nyilvánosság által ébren tartott közvélemény mintegy igazolt 's megerősített; mert ezen nyilvánosság és a' tetteges részvét a' büntetőjog kiszolgáltatásában, mellyet a' szabad népek főkincsöknek tekintenek 's a' t. — mind megannyi nevelőintézet, melly a' népjellemet tisztítja, 's bizonyos önbecsülést ébreszt, az erkölcsiségnek leghatalmasabb dajkáját. — Más részről legyen szabad azt is megjegyeznem, hogy ñ a' nemes gróf a' nevelést csakugyan szükséges előzménynek tekinti: miért akarja mégis azt political jogoktól függeszteni fel? miért tagadja, hogy a' népnevelés nemzeti sakkjátékunkban a' most teendő legelső vonás; 's miért akarja utját állani népnevelésre célzó zsenge vállalatainknak, miket oly anyailag ápol anynyi őszinte kedély? — De hiszen erről alább egy-két szót. — Most a' büntetőjogi kérdésekre nézve még csak annyit kell megjegyeznem, hogy midőn a' nemes gróf torturák elleni felszólalását a' 243-ik lapon azért roszaolja, mivel azokat naponként kevesedő kivételeknek tartja, nagy-szerű foglalatosságai miatt alkalmasint nem volt ideje, vagy nem érzett magában kedvet és hiva-

tást, a' dolog gyakorlati oldalával megismerkedni; különben nem futott volna el figyelme elől a' Pesti Hírlapban gyakran ismételt azon észrevétel, hogy a' torturák, *et quidquid eo pertinet*, nem kivétel, nem is személyességeknek beszámítható; hanem azon faggató rendszernek mellőzhetlen eredménye, melyet én a' büntetőtörvénykönyv kidolgozásában gyökerestül megváltoztatva látni ohajtának, 's ép' ezért tartottam 's tartom szükségeseknek azon, életből merített eleven fejtegetéseket.

'S im! ezekből áll, mi a' Pesti Hírlap módorának a' törvényhozási tárgyak osztályára nézve igazolására tartozott. Egyes tárgyaknak a' nemes gróf egyes megtámadásai nyomán fejtegetései némileg túl vittek azon osztály körén; de ép' ennélfogva gondolok a' másik két osztályra nézve rövid lehetni.

Vezérelvem, mint mondám, az volt: hogy a' modort egyes kérdések állapotjához kell alkalmazni; legyen — gondolám — a' szó melegebb, hol figyelemre, részvétre kell gerjeszteni; legyen szárazabb, taglalgó, a' hol részletes fejtegetésekbe bocsátkozik; és ismét támogassa az ész okait a' szívösztüök gerjedelmeivel, midőn cselekvésrebuzdítás kerül szőnyegre; mert szívösztön nélkül nem csak nemes tett, de még csak tett sem születik általában. — És nem szükség talán fejtegetnem, hogy a' második osztályban, tudniillik a' törvényhatóságokban, fordultak 's min-

dig fordulandnak elő tárgyak, mellyek az első, — mások, mellyek a' második vagy harmadik, — mások ismét, mellyek — mondhatnám — mind a' három stadiumba tartoznak: miszerint ha valahol, bizonyosan itt e' mezőn kell talán a' hirlapoknak akkint működni, mint a' nemes gróf a' 176-ik lapon elméletileg tanácsolja, de gyakorlatát a' Pesti Hirlapnál mégis gáncsolja; t. i. hogy „a' szív jeleljen, a' szív sugjon, de a' kormányzó ész irányozzon, módosítson, tervezzen bizonyos célra;“ mihez én még azt gondolom hozzá tehetni: hogy mit a' szív sugott, az ész tervezett, annak véghezvitelére a' szív buzdítson; erre pedig nálunk magyaroknál alkalmasint nem kis szükség van, miután országos és megyei és városi levéltáraink és annyi megbukott vállalatok ezer torokkal kiáltják, hogy lelkesedésre könnyen ébredünk, 's a' „mikép?“ kérdését is értelmes tervezgetéssel kidolgoztatni nem resteljük; de ha ez megvan, értelmesen kidolgozott terveink legnagyobb részben a' cselekvés stadiumában elhervadnak; mert kevés, mondhatlan kevés köztünk a' kivitelnek vasakaratú embere, minőt gróf Széchenyi Istvánban tisztel a' hon. — A' kivitelbeni említett hanyagság még törvényeinkről is áll, mikép a' Pesti Hirlapban már több ízben — 's gondolom, sem szükségtelenül sem haszontalanul — érintve volt.

Végre még mi a' harmadik osztályt, t. i. a' köz polgári életet testületeknél és egyeseknél illeti: elismerem, hogy ez osztályba tartozó tárgyak-

nál a' szívhez-szólás — ha úgy tetszik, izgatás — igen gyakran fordul elő; ez azonban a' tárgyak természetében fekszik, miszerint hibává, vagy épen bűnné csak az által válhatnék, ha olly gerjedelmeket költene föl, melyek vagy magokban, vagy a' köz nemzeti életre kártékony hatásuknál fogva, veszedelmesek: ellenben, csekély nézetem szerint, talán roszalást nem érdemel, ha olly irányban hat, melly a' köz nemzeti élet irányával megegyezik, 's olly véleményre, gondolkodásra, cselekvésre ösztönöz, mik az egésznek öszhangzatos kifejlését előmozditják, legalább annak gyűrűzetébe beléillenek.

Ez osztályba tartoznak mind azon czikkek, melyekben a' polgárisodás igényei, a' jogszerű szabadságérzet, törvényesség, rendszeretet, erkölcsiség 's magasztos honszerelem valának czélul kitűzve. Ha talán egyik vagy másik czikknek elve vonatnék kétségbe, örömet megkisértendem a' védelmet, 's okoknak örömet is engedendek; de modor tekintetében, úgy hiszem, nem kell muto-gatnom, hogy illy tárgyak körül a' szívhez-szólás egészen helyén van; mert hiszen épen a' szív körébe tartozó dolgokról van többnyire szó — De ide tartozik a' megtámadásnak egyik főpontja, hol talán legkézzelfoghatóbbilag bebizonyítá a' nemes gróf, mikép könyve nem egyéb, mint egy beszankodási syllogismus, minőt, ha annyi sok talpraesett, bár kétségbe senki által nem vett classicus gondolatoknak és genialis eszmetöredékeknek kíséretében nem jelennék meg, csak a' rémületig

felcsigázott képzelőtebetség előzményére rakhatna az önmagát mindig több és több haragba belédispuláló szenvedelem. — Ezen főpont az irgalom tárgya körül forog.

Hogy az emberszeretetnek megvannak a' maga igényei, 's társas életben a' magános erény sokszor a' szentségtelen pillanat te'itekre szólítja, nüket a' számoló statusgazdálkodás elmélete rosszolni tanít, de joggal csak akkor rosszabbat, ha el nem mulasztá, megnyitni eleve a' kútfőket, és létre hozni az intézeteket, mik ama' pillanatnak elejét veheték, — ebben a' nemes gróf velem, remélem, egyetértend. — És én azt gondolom, hogy a' napi eseményeknek is szánt hírlapok, bárha még olly nagy cél felé legyenek is irányozva, bárha még olly magas szempontot tűztek legyen is ki magoknak vezércsillagul, a' philanthropismus igényeit hallgatással nem mellőzhetik. Tehetik ezt egyes célnak szánt folyóiratok; teheti ezt egyes különös eszmének organumául született journalismus, mint Angolhonban csaknem minden egyesületnek van illy organuma; de nem illy hírlap mint a' mieink, 's ezek közt egyike a' leggyöngébbeknek, mellyet énnekem van szerencsém vagy szerencsétlenségem szerkeszteni. És én őszinte vallomást teszek: hogy, gúnyoljon bár a' nemes gróf misericordianus fraternek vagy a' minek tetszik, míg a' Pesti Hírlapot szerkesztendem, a' társas élet philanthropicus részét sem lapjaim körén alól sem lapjaim körén kívül fekvőnek tekinteni

soha sem fogom. De arról is jót merek állani, hogy ha akár oly nyomorenyhítő intézet javára emelem szózatomat, melyet az okos emberszeretet gondolt ki azoknak gyámolítására, kik magokat gyámolítani tehetetlenek; akár pedig a' meg nem előzött inség enyhítésére híjam fel a' felebaráti szeretet irgalmasságát: birtokmegtámadást 's munkátlan henyeség pártolását senki sem fogja szavaimból kivonhatni, hacsak valaki nem akad, a' ki jónak látná, tacticául venni föl, hogy különben soha senkinek eszébe nem jutható fonák fogalmakat rakjon az egyszerű szavak alá, 's e' szerint zavart csináljon, csak hogy a' zavart arra foghassa, kit zavaresinálónak tetszett jóslania.

Mindenek előtt mi azt az egyes sebeket köztögető *miseri cordianus frater*t illeti, kiről mondatik, hogy vezér ne akarjon lenni, és viszont (102 l.): ez a' vezérségi szemrehányás annyiszor fordul elő a' nemes gróf jeles tollából, annyiszor emlegettetik: hogy minő bűn, másokat vezetni akarni a'hoz való tehetség nélkül, miszerint meg kell mondanom: 1) hogy a' közvélemény vezetésében a' vezéri hivatal nem önajánlkozástól vagy kegyelmes kinevezéstől, hanem választástól függ: itt tehát hasztalan akarna valaki vezérleni, kitől a' közvélemény nem akar vezéreltetni; sőt ha valakit vezérének elválaszt is a' közvélemény, mihelyt a' választott érezni kezdi, hogy ő vezér, 's a'hoz képest cselekszik is, azonnal letétetik hivatalából. 2) A' Pesti Hírlap szerkesztőjének valami vezéri

szerepről ábrándozni, soha esze ágában sem volt, hacsak azt nem akarnók elvül venni föl, hogy minden hírlapszerkesztő, kinek hite 's véleménye van, kinek lapja nem pusztá másoló gép, vezérnek akarja magát fölvetni. Hírlapok organumai a' közvéleménynek, 's organum és vezér nem egy dolog. Nem is tudnám, honnan e' gúnyos példázgatás, hacsak a' vezérczikkék eszméjéből nem. Megengedem, hogy e' cím nem a' legszerencsésebb eszme volt, 's olly kevés erőt is helyezek benne, hogy méltóztassék a' nemes gróf más alkalmas címet tanácsolni, azonnal örömet elfogadom; hanem annyit mondhatok, hogy minden igény nélküli ártatlan gondolat volt, melly semmit sem akart mást mondani, mint hogy a' vezérczikk olly cikk, melly a' hírlap azon számának irányát és specialis célját kimutatja, melly vezére a' hírlap azon számábani cikkeknek, de más semmi és senkinek. Ebben, gondolom, semmi vezéri botor követelés nincs. — Egyébiránt, ha egyik lapon azt olvassuk, hogy a' Pesti Hírlap egy revolutionarius syllogismus antecedense, hogy meggyilkolja a' nemzetet, hogy sirba dönti a' magyart, 's veszélybe bonyolítand mindnyájunkat; másik lapon azt olvassuk, hogy a' Pesti Hírlap jövődjöje divatbul-esés, elfelejtés, megsemmisülés; harmadikon ismét, hogy a' Pesti Hírlap ollykor egy misericordianus frater, kinek hatásköre egyes sebek bekötözésével már kimerítve: ugy valóban, ha fel tudnók is az e' három részletes

állítást egészbe foglaló kapcsolatot találni, azt minden esetre kérdezni mernők: méltó volt-e a' megsemmisülésnek, elfelejtésnek, divatbul-esésnek rohanó fraternek oly vádakkal illetni, minőkkel talán még a' híres frater György, a' vasakaratú kormányzó sem volt illetve; vagy általában méltó volt-e, egy illy szegény frater agyonverésére hónapokat vesztegetni, kivált ha az agyonverés még csak nem is sikerül oly mértékben, mint a' fejének mért dorongoktól a' nemes gróf lelkének életerős tölgyéhez gombakint tapadni ohajtó satellesecskék talán remélették?

Már most lássa meg az érdeemes olvasó a' minden képzelgéstől ment hideg számoló logicával rajzolt bűvös-lámpási torzképet, melyet nem annyira a' Montesquieu fenidézett tanácsát követő criticus, mint inkább a' borzadalmak mesteri festője a' Pesti Hirlapnak irgalomra buzditó soraiból összeillesztett: „Látnak bús koldust, és megesik rajta szívrük, a' mellette csinos hintóban vígan elhajtó ellen viszont keserűség támad bennük, 's volna hatalmukban, elvennék ettől a' feleslegest, és adnák az emberiség szent ügyének nevében az ügyefogyottnak. — — — (Itt következik aztán, hogy ők magok semmit sem adnak, et sic porro.) A' bús koldus többnyire nem valami semmirevaló gazember, nem valamely kitanult hypocrita-e — — az mindegy,

az nem vizsgálják — a' csinos hintóban vigan elhajtó viszont nem valami meleg emberbarát e, ez is mindegy, és még kevesebbé vizsgálják; elég hogy az elsőnek nincs semmije, a' másíknak ellenben van valamije — — és azért protectio az elsőnek, és anathema a' másíkra, és éljen a' nyilvánosság!“ (233—235 l.) — A' 103-ik lapon pedig: „Spanyol hős, ki ha egynek egy forintja volna zsebében, a' másíknak pedig semmi sem volna zsebében, bizonyosan ezen utólsónak fogná pártját“ 'stb. — Miből aztán azon ismeretes, de a' Pesti Hirlap által is nem csak nem tagadott, hanem részletekben fejtegetve is erősített bölcs axioma előbocsátása után, hogy „munka 's nem irgalom a' közgazdagság kútfeje“, következik a' 284 és 285-ik lapon egy borzalmas dictio, melyet a' Pesti Hirlap szavainak magyarázatából a' gróf a' néptömeg szájába ád, 's melly így kezdődik: „Pajtások! tudjátok e, miért maradtunk mindekkorig annyira el?“ — — — végződik pedig: „Kössünk frigyét a' császárral, mint cholera ideje alatt, és ne kiméljük a' kaputost 's a' t. — mig a' drámának vége.“

Már kérdem én: hideg számoló bölcs előre látásnak kell e az illy beszédet tartanunk? 's ha nem ismernők a' lelkes grófnak törvényszerűségét

's nemes gondolkozását, nem azt kellene e hinnünk, hogy *coûte que* (és *qui*) *coûte*, erőnek erejével zavart akarna előidézni, csak hogy a' zavart valakire ráfoghassa? — Mert hiszen ott van a' kereszténység legszebb imádságában közel kétezer év óta: „szabadíts meg a' gonosztól“, és nem jutott senkinek eszébe, e' szóra fölzendülni; azonban tartson csak a' nemes gróf e' szavakból olly dictiót, minőt a' Pesti Hirlap némelly szavaiból tartott; kezdje el: „Pajtások! tudjátok e, ki ez a' gonosz, a' kitől hogy megszabadítson, az istent kérjük? — a' kaputos, meg a' — — — azért hát kössünk frigyet a' császárral“ 's a' t. — és valóban nem a' grófon mulnék, ha minden békében marad. — Pedig így tön a' nemes gróf a' Pesti Hirlappal. Hogy annak szavaiból olly dictiókat senki sem magyarázott ki, szólnak a' tények; de engedje a' nemes gróf, hogy őt egy német szójárásra emlékeztessem; „Man muss den Teufel nicht an die Wand mahlen.“

És valljon mi hát azon „szabadíts meg a' gonosztól“ a' Pesti Hirlapban, miből a' nemes gróf illy dictiókat származtat le? — Leginkább a' 12-ik számú Hirlap vezérczikke „Halál és nyomor“ cím alatt. A' dolog ennyiből áll: a' budapesti német ujság 1841-iki 8-ik számában közre volt bocsátva a' pesti Rochus-kórházzróli hivatalos jelentés 18³⁹/₄₀-ról: „Politisch-medizinischer Bericht“, hol is szórul szóra ezek olvashatók: „Ganz todt, als mittellose, oder verunglückte, auf den Strassen gefundene Personen

sind zur Beerdigung eingebracht: Männer 94, Weiber 38, Kinder 148, Summa 280.“ — Megvalljuk, hogy sokkal inkább el valánk 's vagyunk foglalva, mintsem a' budapesti német ujság „Intelligenzblatt“-ját rendesen olvashatnók, 's így történt, hogy ezt sem olvasók; hanem egy igen érdemes pesti polgár figyelmeztetett rá, — ugyanaz, ki egy, a' nemes gróf kegyeire 's pártfogására méltatott igen jótékony közintézetet igazgat, melly szintugy magánosak egyesületének köszöni lételet, 's mellynek igazgató-választmányában a' nemes gróffal részt venni nekem is szerencsém van. — Igaz, hogy az idézett orvosi hivatalos jelentés nagyon kellemetlenül hatott reám, annyival kellemetlenebbül, minthogy többszöri megolvasás 's másokkali közlés után is akkint értettem az idézett sorokat, hogy a' 280 halott mind utcán lelt; és ez az, mit a' nemes gróf syllabizálni nem-tudásnak nevez. Azonban csekély czikkecském nem csak nem épült ezen fallacián, minthogy minden ilyenemű magyarázat hozzáragasztása nélkül a' hivatalos jelentés eredeti szavait betűről betűre idéztem; sőt inkább egy jegyzékben tüstint kijelentém, miképen többszöri megolvasás után úgy rémlett előttem, hogy a' 280 halott nem mind utcán lelt, hanem részint ilyen, részint tehetetlenek; minélfogva elmélkedésemből csak azt hagytam meg, a' mi nézetem szerint még azon esetre is alkalmazható, ha e' számban csak 10 — 15, utcán lelt halott foglaltatnék. És ezen elmélkedés veleje ennyi-

ből áll: 1) hogy azon rendőrszolgák, kik a' holttesteket meglették az utczákon, 's eltemetés végett behordták a' kórházba, megelhetnék volna legalább három negyed részben, míg holttest nem volt, 's behordhatták volna gyógyítás végett a' kórházba. — Hogy institutióinknál és különösen a' territorialis bíró hatalom elvét lehetlenítő polgárosztályzati különbségnél fogva, miszerint fővárosunkban is tán hatféle hatóság van, a' rendőrség nálunk nem igen dicséretes lábon áll, az minden rendszerető embernek közös séges panasza; és az institutiók eme' fonáksága olly zsibbasztólag hat még azon ágára is a' politiának, melly különben, az említett polgárosztályzati különbségek mellett is, életerős hatással bírhatna: miszerint épen nem állithatjuk, hogy fővárosunk rendőrsége kétségtelenül csak a' szolgák hanyagsága miatt (minek azonban okát csakugyan főlebb kell keresni) a' legjobb volna az egész hazában. — A' félmeztelen gyermekeket kapuszögletekbe vonulva, dideregve látni minden pesti lakosnak alkalma van; és pedig épen gyermekek tesznek az említett 280 halottnak felénél többet. Ezért tettem észrevételt a' rendőrökről, kiket éjjel az utcán nem láthatni, és ellentétül emlitem az éjjeli kóborgók lármacsoportjait, melyeket igen is gyakran láthatni, egész városrészek nyugalma t háborítókat, a' nélkül hogy valaki által csak meg is szólíttatnának azon fővárosban, mellynek kéjelmeit nevelni, a' nemes gróf igen helyes számolása szerint, a' teendők legsür-

getősbjei közé tartoznék. — És mégis a' rendőrséget tárgyazó néhány sor a' hatóságok gyűlöletessé-tételének nehéz bűnével terheltetik a' nemes gróf által; mit azonban, mint nem az irgalmassági rovatba tartozót, itt elmellőzök. — Elmélkedésem 2-ik része azt mondá, hogy az irgalmas érzet nem hiányzik e' nemzetben, alig van vidék, hol egy vagy más uton ne történnék valami, inséget és nyomort enyhíteni. És kérdezém: miért nincs ennyi nemes készségből több eredmény? — És e' kérdésre azt feleltem talán: hogy azért van nálunk annyi ügyefogyott, annyi szegény, mivel azok, kiknek van, szűkkeblűek? vagy mivel a' hivatalosok elsőtől utólsóig, vagy csak nagy részint is, alkalmatlanok? — mint a' nemes gróf a' 279-ik lapon olyasmit czáfolgatva említ, a' mit senki sem állított; korán sem; feleletem ellenkező volt. Azt mondám Bülau szavaival: hogy „in einer übel geleiteten Wohlthätigkeit besteht der edelste, aber nicht der unschädlichste Fehler der Zeit.“ Épen azt rosztalám és roszalom: dass die Wohlthätigkeit übel geleitet ist. És megvallom, nem ujságot mond előttem a' nemes gróf, midőn említi, hogy „a' fővárosunkban nyomor és inség nem került el a' hatóságok figyelmét, hanem hogy a' baj igen terebélyes, mert nincs pont az országban, hová aránylag több henyélő, több korhely és több valóságos ügyefogyott is tódulna; miért is e' baj

azok sorába esik, melyeknek tartós enyhítésére olly alapok rakása szükséges, mik egyesek és egyes városok és egyes vármegyék körét túlhaladják. De azért ne higgyem, hogy mivel illy nagyot nem vihetni végbe tüstint, azért semmi sem történik.“ Valóban, nemes gróf! én ezt magam is mind egészen így tudtam és tudom; 's hogy így tudtam, maga azon cikk mutatja, mellyből nagyságod ellenem annyi vádra vön okot és alkalmat; mert hiszen ép' azon cikkben világosan ezeket mondom: „Illy jelenetek, mint ez a' 280 halott, nem mulékony okok eredményei. A' baj főoka mélyen rejtezik. Ébredjen a' nemzet annak érzetére, mi a' közérdek, vegye föl szívverébe a' meggyőződést, hogy minden, mi a' természetesi erő teljes kifejlését gátolja, nyomort és inséget szül, 's árt még annak is, kinek érdekét legyezni gondoljuk. 'S ha e' meggyőződésből indulva, a' javak világába szabadságot és biztosságot hozott be, ha nem lesz kénytelen pirulva érezni, mikint a' földművelés, műipar és kereskedés bilincseinek lerázását időn túl elmulasztotta, a' munkásságot saját intézkedései által megcsontotta, a' dolgozó néposztály nevelését, melly a' nemzeti jólétnek lényeges föltétele, minden mértéken túl elhanyagolá — 's a' mi honunkban százados bajok gyöke-

res orvoslátának föltétele, a' birhatási rendszer kiegyenlítéséhez hozzáfogni nem mert, ha mind ezt pirulva nem lesz kénytelen érezni, 's a' szegénység ügyét (Armenwesen) czélszerűn elrendezé, az élelmetlenség fogyni 's vele nyomor és inség kevesedni fog." — Már kérdeim én: hogy áll egy embernek ellenében, ki ezeket írta, a' fentebbi vád? kérdeim: minő indulatú critica az, melly azzal terhel, hogy munkátlanságnak 's henyélésnek akarok boldogtalan tévedéseemben gyertyát gyújtani, 's a' munkára és szorgalomra anathemát kiáltani? Kérdeim: ezen elvek ellenében kellett e czáfolatul a' bölcs axiomát felhozni: hogy „munka 's nem irgalom a' közgazdagság kutfeje"? — az említett elvek alkalmasak e anyagszerűl szolgálni a' hideg értelemnek olly dictio összeférczelésére, a' melly így végződik: „ne kiméljük a' kaputost"? — Bár tetszett volna a' nemes grófnak megmondani, mikben találja fel a' nyomor és inség nagy baja enyhítésének sikeres eszközeit, ha ezek nem helyesek, nem sikeresek; és döntötte volna rakásra a' politico-oeconomicusok egész iskoláját, az emlegetni olly igen szeretett Adam Smith től kezdve (kit történetesen magam is tanulgattam) List ig; mert az általam említett alapelvek ezeknek tanításaival mind megegyeznek. — Ennyit az egyes hatóságok tehetségét túlhaladó orvoslatról. — A' mi pedig azt illeti, hogy az illető hatóság nem hunyja be sze-

meit ezen bajok előtt: azt is igen jól tudom; és tudom azt is, mennyire támogattatik a' magános jótékonyság által, melly valóban rémítő summákat áldoz minden télen a' szegények gyámolítására; mert hiszen az irgalmas érzet nem hiányzik e' nemzetben; de tudom más részről azt is, miképen e' tömérdek jótékonyság, a' nőegyesület egy intézetecskéjét 's a' kórházakat kivéve, csaknem egészen, sikert eszközölni soha sem szokott alalmaznákkal merittetik ki; 's Pestnek lelenczháza, de — a' mi legfőbb — dolgozóháza sincs; általában a' szegénység ügyének localis erő körébeni elrendezése még csak a' teendők közé tartozik. Ezért mondom, hogy „eine übel geleitete Wohlthätigkeit ist nicht der unschädlichste Fehler der Zeit.“ Néhány könyörületeselek erejük felett áldozzák az irgalomnak évről évre ujlag nemcsak előkerülő, de sőt növekedő adóját, mitől a' bölcsen intézett irgalom által kevés évek alatt (nem mondom egészen, mert ez soha sem lehet, hanem) legnagyobb részben megszabadulhatnának: mások ellenben azt gondolják, lerótták felebaráti kötelességüket, ha (mikint az idézett számban áll) a' nőegyesületi tánczvigalomra tíz garassal egy sorsjegyet váltanak, vagy az ujévi köszöntgetés alkalmatlanságát egy forinttal megváltják. — És ezekhez szóltam, hogy abból, mit az őrzöngő farsangra költenek, egy éjnek költségét áldozzák a' bölcsen intézett irgalomra, és sok nyomornak vennék

elejét. De itt már a' nemes gróf indignatióba jő, mivelhogy képzeletében a' farsang potencirozott saturnaliák színében tűnik elő, — az „a' farsang, melly annyi embernek, a' lámpagyermektől, a' hideget tűrő fiakkertől kezdve, száz kezeken át a' hajfodrászig, annyi keresetet, 's így annyi kenyeret is ad“ (237 l.), mellynek hát, mint „baromias gyönyörmámornak roszalására Adam Smith még koporsójában is feleszmél — — és éljen a' nyilvánosság új veres fonala!“ 's a' t. „És — kérdi a' gróf — kiket értettem? alkalmasint megint a' szegény mágnásokat, kiknél szerencsétlenségükre még nem kopogtatott be az izetlen képű sequester?“ — Már ezekre meg kell jegyeznem, hogy ha csak ugyan kellett a' mágnások közül is valakit értenem, épen nem azokat értettem, kiknél még be nem köszöntött, hanem inkább azokat, kiknél már beköszöntött az izetlen képű sequester, kik — azt hiszem — igen jól teszik, ha egykissé felbagynak a' potencirozott saturnaliákkal; de énnékem kevés alkalmam van azon magas körökben forogni, 's azért észrevételem inkább a' középrendben forgott, — azon középrendben, mellynek magam is tagja vagyok, mellynek hát életét közelebbről ismerem, mint a' nemes gróf, 's mellynek körében nem egy családnak házi boldogságát dölja szét az őrjöngő farsang kéjvadászata erkölcsi és anyagi tekintetben; mire nézve meglehet sikeresetlen, de bizonyosan nem veszedelmes felszólalásomon akárki nevéssen bár jóízűt, akárki

eszméljen föl miatta sirjában: Adam Smith bizonyosan nem eszmél föl a' borzadalmak legnagyobb kinaival; mert ámbár a' nemes gróf, alkalmasint azon suppositióban levén, hogy parányi olvasottságom Adam Smithig föl nem terjed, igen szereti őt ellenem authoritásul idézni: mégis történetesen a' dolog úgy áll, hogy az őrzöngő farsaugot kárhoztató elveket épen Adam Smithtől tanultam, mert épen ő az, ki a' fényüzést roszalva, annak ellentétét, a' takarékossgot vette föl a' nemzeti gazdagság főeszközéül; miben történetesen még sok más nagy nevek is, mint például Filangeri, Sartorius, Malthus, Craigh, Montesquieunek híres commentatora Destutt de Tracy, és a' csaknem oraculosus Say, egyet-értének. — Így áll a' dolog, érdemes olvasó! a' kaputost nem kimélési dictio alapjával; így áll a' dolog azon váddal, hogy a' Pesti Hírlap a' munkátlanságnak gyújt gyertyát; melly vádakon én egyébiránt nem csudálkozhatom; mert miután a' 32-ik számban a' nép bátramaradásának okát abban fejeztem ki, hogy megszokta, önmagáról saját erejével nem gondoskodni, 's mindent mások kegyelmétől várni, a' nemes gróf azt mondja ugyan a' 282-ik lapon, hogy e' sorok Hunnia keveréknépének rest indolentiáját graphice festik: de azért mégis azzal gyanusít, hogy a' nép által egészen más értelemben fognak vétetni, mint a' minőben irattak; — a' mi már mégis csak különös egy vád.

E' tárgynál akaratom ellen is hosszasabban kelle mulatnom; mert egyike azoknak, miket a' nemes gróf specialis adatul szemelt ki azon általános vádak erősítésére, mikről maga megvallja, hogy bebizonyíttatniok vajmi nehéz. — 'S most csak két rövid észrevételt kell még tennem. Egyik a' nemes grófnak azon állítását illeti, hogy a' Pesti Hirlap 12-ik száma idézett vezérczikkének alapja koholmány, vagy egy ártatlan kis tévedés, melly egyedül Pest városa egy igen érdemes polgárának szavaiból vette eredetét. — Erre csak annyi megjegyzésem van, hogy nem azon érdemes polgár szavaiból, hanem annak figyelmeztetésére a' hivatalos tudósításból vette eredetét, melly tudósításnak szavait eredetiben, minden csonkítás nélkül idéztem, 's egy jegyzékben utána is tettem a' lágyabb értelmet, mellyet azon szavaknak tulajdoníthatni. Az sem áll, hogy a' dolog akár koholmány akár ártatlan tévedés volna; mert a' Pesti Hirlap 15-ik számában olvasható e' tárgyban az illető kórházigazgatónak, ugyanannak, kitől a' tárgyul vett hivatalos jelentés eredett, világosító nyilatkozata, mellyből látható, mit ott a' szerkesztőség is megjegyzett, t. i. hogy a' dolog sokkal szomorítóbb alakban igaz, mint annyira rosszalt felszólalásomban gondolhatám. — Másik, mit meg kell említenem, a' roszalásnak azon logicája, hogy azért olly borzasztó, irtózatos és veszélyes a' kérdéses czikk, mivel (2741) „fama crescit eundo: tehát a' 280 halottból már Sorok-

sáron alkalmasint 2800, a' Kunságon keresztül Erdélyig már 28000, végre egy franczhoni izgató lapban 280,000 lesz, a' mi valóban igen szép világba helyzi a' hatóságokat — és anarchiára vezet — — és illy hiedelmek nagyításával, felpaprikázásával a' hatóságok becsületesen iparkodó egyéneiben rossz vért okoz, a' közönségben pedig egyenesen azon gondolat alapját veti meg: nem volna e jobb az egészet felforgatni egy egészen új kezdet tétele végett.“ — Mire csak annyit jegyzek meg, hogy — — éljen a' hideg számoló logica! — Hónapok multak el, a' kérdéses cikk rég felejtve van, és sem fama non crevit eundo, sem felforgató gondolatnak nyoma nem mutatkozik, sem a' hatóságok tekintete nem csökkent a' nép előtt, sem ('s ezt bizonyos tény gyanánt mondhatom a' nemes grófnak) a' hatóságok buzgósága nem szállott alább, mióta a' Pesti Hírlap él, sőt talán ellenkezőleg van a' dolog.

„Halad azonban az idő, vastagszik a' könyv“ — mond a' gróf a' 19-ik ív kezdetén; 's én ez intés súlyát kétszeresen érzem, miután rendelkezésemre nincs elég időm, hogy sokat írjak röviden; vastagodó könyvem nagy részét pedig idézgetések töltik be. Azonban idő 's könyvvastagodási intésnek is meg van jó oldala. Érzem, mikint higgadtak munka közben indulataim; 's így tán sietség közben is sükerülend keserűség nélkül felelni rö-

vid-keveset három nagy vádra, mi tulajdonkép a' vádak tömegének kivonata. 1-ső: a' birtok megtámadása; 2-ik: a' kiváltságos rend 's felsőbbség gyűlöletessé-tétele; 3-ik: a' Mirabeau-Marat-Pere-Enfantin-szerű revolutionarius syllogismus.

I. Birtokmegtámadás. A' gróf egykor a' „Hitel“-ben számtudományilag bebizonyította, mennyit nyerne az ország, ha a' robot 's dézma megszüntetnék; de kárpótlásról, megváltásról egy szót sem tőn; miből gr. Dessewffy azt következtette, hogy a' gróf kárpótlás nélkül akar dézmát, robotot megszüntetni; de bezzeg volt e' vádért mit hallania, mert a' gróf igen rossz néven vette, hogy birtokmegtámadási váddal illettetett, és szemére veté taglalójának Montesquieuvel, hogy ollyasmint párolog el bírálata, a' mi írva nem volt. — Vegye a' nemes gróf, birtokmegtámadási vádjára, tőlem is ezt feleletül. — Az urbéri viszonyoknak a' földesur teljes tökéletes kármentesítése melletti kisajátítása igenis elveim közé tartozik: ezt azonban, remélem, eléggé tisztultak közöttünk a' jogszerűség-ről fogalmak, hogy birtokmegtámadásnak mondani senki sem fogja; legkevesebbé pedig a' nemes gróf, a' kinek köszönhetjük legfőképp, hogy egy hid végett Pest-Buda városának vámszedési joga 's földje is (a' mennyire kellett) expropriáltott. — Ez így levén, bátran és kereken tagadom, hogy a' Pesti Hirlapban a' birtokmegtámadásnak még csak árnyéka is előfordulna.

Különben is a' birtokmegtámadási vád eléggé

meg van ezáfolva az által, hogy ha ez igaz volna, akkor a' nemes gróf elvben támadta volna meg a' Pesti Hírlapot; ezt azonban nem tévé, de nem is teheté; mert hiszen — és itt figyelmet kérek, mint a' gróf szokja mondani — azon concessiók, mikre „A' kelet népében“ ajánlkozik, százszor, de százszor továbbmennek, mint a' mit a' Pesti Hírlap eddig csak legtávolabbról is megpendített; t. i. a' gróf az alkotmányt mindenkre lehet ő legsebebben ki akarja terjeszteni; elismeri, hogy általán véve Magyarországon a' földbirtokosnak igazi tulajdona nincs: az ősiséget tehát minél előbb ki akarja küszöbölni anyaföldünkről; — akar Magyarországon keresztint átvezető biztos közlekedést társulatok által létesíteni úgy, hogy az ország a' vállalatnak száztól öt tiszta jövedelmét minden esetre biztosítsa; — akarja, hogy alakuljon legalább is 50 millió pengő forintnyi mesterséges pénzt kibocsátó nemzeti bank; — akar a' köznevelésről, ámbár nem mindjárt ('s elég csudálatos, hogy épen erről nem mindjárt), gondoskodni; — késznek nyilatkozik, mindenféle adót, kivétel nélkül, hadit úgy mint házit, a' néppel együtt, testvérileg viselni, és pedig mindaddig legkisebb felelőség kívánása nélkül, míg a' nép adójáról sem számolnak; — kíván büntető törvényt, magára és csa-

ládjára és az ország minden lakosára egyenlőt és szigorút; — 's végre ajánlkozik arra is, hogy a' haza védelmére írják össze vele és fiaival együtt az ország minden lakosit különbség nélkül, hadd huzzunk sorsot mindnyájan; — és mind ezen nagylelkű készség elszámlálása után még három 'sa' . 'sa't. 'sa't. következik (335 — 357 és 362 — 368 l.). — Ezek után tehát azt gondolom, hogy a' ki illy engedményekre ajánlkozik, az indiscret rohanás miatt elyben a' Pesti Hirlapot teljességgel meg nem támadhatá; vagy ha megtámadhatná, csak azért tehetné azt, mivelhogy a' Pesti Hirlap keveset kíván; és a' gróf kívánságához képest valóban úgy is van; mert a' mit a' gróf ajánl, az minden lehető concessióknak maximuma.

Ha tehát a' nemes gróf a' Pesti Hirlap elveit meg nem támadta, de — az előbocsátottak szerint — következetességgel meg sem támadhatá: pusztán a' modor miatt birtokmegtámadási váddal illetni a' Pesti Hirlapot, anomalia; mire tulajdonképen felelni sem kellene.

Lássuk azonban, mit szemelt ki a' gróf véletlenül vagy nem véletlenül, a' birtokmegtámadási vádat 's vele és általa a' kiváltságosak gyűlöletessé-tétele és revolutionarius syllogismust bebizonyítani. — Ezen irtózatossággal megkülönböztetés a' Pesti Hirlap 18-ik számának vezércikkét érte, mellynek czíme: „Halottas házak“. — E' szám:

18 a' nemes grófot, mint mondá, 18-ik Brumaire-re emlékezteti; és ezen nem csudálkozom, mert valamint énnekem bizonyosan eszembe nem juthattott rossz néven venni, hogy a' nemes gróf által Aristoteleshez és a' dicső lengyel nemzethez hasonlítottam: ugy, remélem, ő sem fogja rossz néven venni, ha őt a' 18-ik Brumaire hőiséhez hasonlítom, ki olly igen ohajtá nemzetét nagygyá, dicsővé, boldoggá tenni, csakhogy jó kedvéből, avatkozást nem tűrő, szoros logikai terve rendszere 's kénye szerint.

Ezen czikkben egy elevenen-eltemettetés esete bocsáttatik előre, „mellyet — mint a' gróf mondja — a' Pesti Hirlap szerkesztőjének valami levelezője mesélt.“ — Mire csak azon alázatos megjegyzésem van, hogy azon esetet a' Pesti Hirlap szerkesztőjének nem levelezője mesélte, hanem a' Pesti Hirlap azt más hirlapból vette. — A' levelezési mesével mé'tóztassék e' részben más hirlapokat, 's különösen régi kedvencz pártfogoltját is, megajándékozni; — ámbár ez bizony magában legkisebb szemrehányást sem érdemel practicus embertől, miután könnyű belátni, hogy illyesmit hirlapoknak kikerülniök lehetetlen; 's ha itt ez esetben az egész történet mese volt is, más száz esetben azért, hogy czáfolatot, nyilatkozást, felvilágosítást, igazítást olvasunk ellene, korán sem mese, hanem csak ugyanazon egy dolognak különböző képlete, a' mint különböző szempontból tekintetik. —

A' „mese“ előzmény után az idézett cikkben egy kis elmélkedés van a' halottas házakról és halottas szemléről, mik nálunk már 1771-ben a' nm. helytartó-tanács által megparancsolvák, de azért ritkák mint fehér holló. — Erre a' nemes gróf igen érdekesen elmondja véleményét, hogy egész Európában 20 év leforgása alatt alkalmasint elevenen nem temettetik el egynél több: illy parányisággal tehát bibelődni a' Pesti Hirlapnak kár vala; 's hogy bizony minden nógatásunk mellett sem lesz jobb lábon a' halottas szemle ezután, mint volt ekkorig. — Mind ezekre „hagyján“-t felelek; mert hiszen ha illy haszontalan a' roszalott cikk, anynyi legalább bizonyos, hogy halottas házrólí sorai nem gyilkolják meg a' nemzetet, 's a' magyart sirba nem döntik; — a' mint a' nemes gróf a' 214-ik lapon maga is, igen engedékeny critica szellemében, megbocsátja azon bűnömet, hogy becseseb themát nem választottam, 's valami jobbat nem írtam; mert „rosz ember, ki többet tesz, mint menyit bír“: de azért mégis az érintett cikk miattig elégséges lehet az egész most fejledező magyar nemzetet homlokegyenest sirba dönteni (208 l.).

Éri pedig e' rettentő vád a' Pesti Hirlapot e' következő soraiért: „Hiában altatjuk magunkat egyes különvált jelenetek dicsérgetéseivel; ideje nyíltan kimondani, hogy az egészségi politia általában véve honunkban a' legnyomorultabb lábon áll, bölcsőtől kezdve egész siriglan. Ez az, mi

a' gyermekgyilkolást előidézi; 's mi azt gondoljuk, teljesítők kötelességünket, ha rém gyanánt hóhért állítunk a' háttérbe. Az anyátlan gyermekek gyámoltalan serege segélyért sir föl az égre 's az emberekhez; és mi azt gondoljuk, megtettünk mindent, a' mit tennünk kell, ha bérdajkához adtuk, kinek szabott bére évnegyedenként 4 pengő frt; és nem vesszük szemügyre, hogy e' négyforintos dajkák kezei között (valóságot mondunk, uraim, 's nem nagyítást) száz gyermek közül 80 — 90 elhal; a' százból felmaradt tiz pedig kikerülván a' dajkakezekből, talán az utcán fagy meg! (Vagy nem ilyenek e' a' gyermekek, kiket mezítláb és félmeztelenül láttunk tél derekán az utcán koldulva ácsorogni?) Elkövetkezik tul a' gyermekkoron az élet kora -- és -- mi tegnap voltunk egyik külvárosban, a' nyomort és inséget honos rejtekében házankint meglátogatni. A' ki ezt saját szemeivel nem látja, annak fogalma sem lehet illyesmiről. Azok a' földalatti pinczelyukak, hova hó- és esőviz befoly, mellyeknek nedves gőzében két-három család minden leheléssel mérget szí; 's e' méregért mégis 2 — 3 forint házbért kénytelen hetenkint a' szívtelen gazdának fizetni! E' pinczelyukaknak újon épült házakban is szabad volt árvíz után építtetniök, ámbár egy új vízár bennök száz meg száz martalékra talál. A' ház külseje szabályszerű, mikint a' csinosító biztosság parancsolá: de ben szabad volt az inség számára felütni a' betegség 's mirigy tanyáját. Vég-

re elkövetkezik a' halál, és itt még egy előkelő vagyonos családban is megtörténhetik az eleven-eltemettetés, hát mi nem történik a' szegényeknél?" — E' sorokból a' birtokmegtámadási vád különösen a' „szívtelen gazda“ kifejezésre nehézkedik.

Legyen szabad egy-két magyarázó szó. — Hogy az orvosi politia igen szomorú lábon áll, sőt hogy orvosi politialis rendszerünk még csak nincs is, ez köztudomásu dolog, 's egyike azon okoknak, mellyek miatt népünk között a' babona és kuruzsolás általában még olly életerős fa, mellynek gyökerei közel száradást nem reméltetnek.

Mondám, hogy az orvosi politia hiánya idézi elő a' gyermekgyilkolást. Ez más szavakkal annyit tesz, hogy lelencz- és szülésház az egész országban egyetlenegy sincs; a' példák pedig hangosan kiáltanak, miképen csak az orvosi politia-nak körébe tartozó illynemű intézetek előzhetik meg nagy részben e' bűnt, mellyet a' hóhérnak háttérbe állítása nem képes megszüntetni. —

Az anyátlan gyermekek 's négyforintos dajkák iránti állításaim a' legbizonyosabb adatokon épülnek, 's nem is ujságok; mert nem általam mondatlak el először így, egészen így a' közönségnek, magyar és német nyelven, — mint ezt a' nagyérdemű gróf a' szegény-gyermek-kórház igazgató orvosának a' városi pénztárból fizetett járorvoslat sikeréről 's eredményéről közrebocsátott jelentéseiből 's röpirataiból is megláthata.

Már most az e' két pontra vonatkozó fenidézett sorokból a' nemes gróf ítélete szerint kibuvik a' „veres fonal“, minthogy „más szavakkal mind ez nem sokkal tesz többet mint: Te városi Tanács, Te vármegyei hatóság, Te Helytartó-Tanács, Ti hazánk gazdag semmirekellői 'sa' t., Ti mindnyájan annyit nem értek mint egy pipa dohány, mert kötelességteknek, nem, de a' legegyszerűbb emberi hivatástoknak sem feleltek legtávulabbrul is meg“ (253 l.). – E' travestálást és mindent, a' mi ehez hasonlít (pedig a' mi csak critica „A' kelet népében“, vagy ehez hasonlít, vagy azt mutatja, hogy a' Pesti Hirlap semmit sem ér: tehát bizonyosan nem is veszedelmes) — e' travestálást, mondom, és mindent, a' mi ehez hasonlít, a' nemes gróffal vagy a' fölhevült képzelet, vagy a' hideg ész iratta. Ha az első: ugy nem kell rá felelnem; ha a' második: ugy azt kell rá felelnem, hogy ha a' Pesti Hirlapból illy travestálás mellett kitünhetik a' „veres fonal“: ugy a' nemes gróf travestálásából, sokkal kevesebb travestálással, kitünik a' „véres fonal“; minek megbizonyítására tán nem is kell travestálásokhoz folyamodni, ha meggondoljuk, mikint ügyekszik a' a' nemes gróf mindent, a' kinek birtoka, — mindent, kinek kezében hatalom van, ellenem felzúdítani, 's még nyilván fej-betöréssel is fenyeget. És kérдем én: ha olly indulattal venném kezem-

be „A' kelet népét“, 's magamat egy kis haragba belédisputálván, travestálgatnám a' nemes gróf szavait, és megmutogatnám, mikép nem az elvekből, — oh! korán sem, mert azok szentek, hanem a' modorból csaknem minden lapon kitűnik a' véres fonal: gondolja a' nagy érdemű gróf, minden helyre lenne hozva, ha utána tenném: „ezt azonban bizonyosan nem gondolta, így értetni bizonyosan nem akart“ a' nemes gróf (253 l.)

És pedig azon sorokra, mellyek egy kis travestálással úgy állanak előttünk, mint minden többséget gyűlöletessé tevő spartacusi dictio, a' 221-ik lapon fölkenetik az engesztelés balzsama, hol így olvasunk: „és eddig jól van, és tudom, csak illyféle zsugori harpaxoknak sujtása és magukba térítése volt a' pesti lap szerkesztőjének nemes, lehet mondani szent czélja.“ — Nehogy azonban valamikép az engesztelés csak egy pillanatig is helyt foghasson, nyomban ime' sorok következnek: „de fájdalom egyszerre kitűnik valamint Byronnála', kis szarvacska', úgy itt a' ,veres fonalacska', melly így foly: „*és e' mérégért* — t. i. hogy a' házbirtokos beveszi házába a' lefestett nyomort és inséget — *mégis 2—3 forint házbért kénytelen hetenkint a' szívtelen gazdának fizetni.*“ Itt van kitérve egész fényességében a' gyönyörű ,veres fonal', a' vajmi mély forrásból kutatott gyönyörű politica.“

Méltóztassék a' nemes gróf legmélyebb tiszteletem jeléül fogadni, hogy még e' soroknál sem jut eszembe, miképen menthető volnék, ha olyan volna a' „fogadj' isten“, minő volt az „adj' isten“. — A' dolog ennyiből áll: Az 1838-ki árvíz sok emberéletbe került, 's én úgy gondolom, a' dühöngött elem ez áldozatainak nem kis része esik azon pinczelyukak rovására, mellyeket a' külvárosok félrefekvő utczaiban a' legnyomorultabb néposztálybeliek laknak. E' lyukakból a' rohanó víz elől nem volt, nem lehetett menekvés. — Később utczákat és térek szabályoztattak, minden ujaneépült háznak tervét be kellett az illető biztosságnak mutatni; 's a' külsőre kellő tekintet is volt, de a' pinczelakok ekkor is nem csak meghagyattak, de sőt újak is építtettek; ezt csak látni kell, 's mindenki meggyőződhetik, hogy egy újabb árvíz ismét nem kevés emberáldozatba kerülhet; én láttam; 's láttam a' remegést is, mellyel e' külváros-helyek lakosai a' jégindulás idejének élébenéztek; tudjuk pedig, hogy a' veszély ez idén is csak egy perczen mult. — De mellőzzük bár e' tekintetet, annyi bizonyos, hogy ezen emberólak télen át valóságos mirigyfészkek, miket meg nem szenvedni az orvosi politia körébe tartoznék. És e' bűn, galádság 's mirigy tanyáiban bizonyos távolságban vagy egy rossz nyoszolya vagy egypár korhadt deszka van, s egy ilyenek helyéért hetenkint 15 — 30 garas helybér fizettetik; lehet látni hánytvetett rossz deszkákból improvisált rossz kalitkákat,

mellyek távolról sem kerülhetnek 100 váltóforintba, s a' lakbér mégis hetenkint 2—3 forint, tehát egy éven át több, mint mennyibe az egész kerül. Igaz, hogy a' rossz deszkakalitkák tulajdoni jog tekintetében ép' ugy sajátjai a' birtokosnak, mint a' legelső paloták, 's ha a' politia más tekintetekből a dologba nem szól, házbér tekintetében nem szólhat bizonyosan, a' tulajdonos tehát jogszerűn cselekszik, habár aranyat kíván is minden órától: de azért jogszerűsége mellett igen szívtelenül cselekszik, 's ezt megmondani bizonyosan nem birtokmegtámadás. Emlékeztetem a' nemes grófot, hogy midőn az 1838-iki árviz után némelleyek azon házi gazdák közül, kiknek házai épségben maradtak, a' köznyomor rovására nyerészkedni akaráva, a' házbért százakkal felrugtatták, jogszerűn cselekedtek kétségkívül, de cselekedtek szívtelenül; a' törvény kényszerítő pálczája nem üthetett körmeikre, de felszólalhatott és felszólalt ellenök a' közvéleménynek indignatioja, az a' bizonyos erkölcsi népérzelem, melly polgári társaságban temperatorkint lép föl olly esetekben, hová a' törvénynek hatni nem lehet, hatni nem szabad. És nem szólalt fel sikeretlenül. Ezen erkölcsi népérzelemnek tolmácsai voltak a' hírlapok is, és sem a' nemes grófnak sem más akárkinek nem jutott eszébe, a' hírlapokat birtokmegtámadásról vádolni, mivelhogy a' szívtelen gazdák ellen az erkölcsi érzelmekre hivatkoztak. — És én azt gondolom, épen a' nyilvánosság organumainak fekszik hivatásukban

felszólalni, valahányszor helyén lenni látszik, hogy a' jog szigorúságát az erkölcsi érzet mérsékelje. — Amaz angol tory lord, ki ha eltelik jobbágyainak bérideje, télnek közepén seregestül űzi ki szabad ég alá a' zöld Erinnek szegény gyermekét, mivelhogy urának potiticaí véleményében nem osztók, jogszerűn cselekszik kétségtelenül: de szívtelenül is cselekedett, és a' közvélemény indignatioja keserű kitörésekkel rója meg a' hírlapokban szívtelenségeért; és az olly igen értelmes angoloknál, kiknek közéletéből a' nemes gróf szerint szív és érzelem jobbra számüzve van, még soha sem jutott senkinek eszébe, illy felszólalásban birtokmegtámadást 's veres fonalat szaglálni; pedig ha valaki, az angol bizonyosan megkívánja, hogy tulajdonának szentsége tiszteletben tartassék mindenkitől.

Nem akarok a' szívtelen jogszerűségek példázgatósaiban tovább menni; remélem, ez egyszerű sorok is eléggé igazolják, hogy a' „szívtelen gazda“ kifejezés miatt nem a' nemeskeblű gróf Széchenyinek, de bármelly szórszálhasogató rabulának sem volna elegendő oka, hatalomizgató feljajdulással veres fonalakat 's birtokmegtámadást kiáltani. — Engedje a' nemes gróf ébren lenni, engedje a' nemes gróf ébren tartani a' méltányosságnak népérmelmét: a' rideg törvénynek emberi gyarló műve, még a' legműveltebb nemzeteknél is, sokszor kebelbántólag elrí a' társas élet kívánatától, 's a' kettőt együtt közvetíteni, a' nyilvánosságnak hivatása; és ép' e' hiva-

tás emeli föl a' nyilvánosságot, ép e' hivatás emeli föl az idôszaki sajtót azon polczra, melyről a' felsôbbségnek a' köznyugalom fentartásában ép' azon ellenséges érdekek mezején nyujt észrevétlenül leghatásteljesb közremunkálást, a' hová jognak 's törvénynek hatni nem lehet. Ez fogja föl a' gyarmatur kezében a' nádpálczát, mellynek törvény szerint a' szolga hátára csapni szabad volt; ez szállítja le, — legalább csak ez szállithatja le a' 100 forintos deszkabódénak 150 pcent lakbérét; és teszi mindkettôt a' nélkül, hogy a' tulajdonnak szentségét megsértené. A' gróf ugyan azt mondja, hogy illy felszólalások lélektanilag engedelkenység helyett épen makacsságot eszközlenek: egy-két esetben meglehet, nem tagadom, kivált ha a' nemzetnek elsôbbjei a' helyett, hogy a' nyilvánosságnak ez üdvôs hatását előmozdítanak 's a' közvéleményt tekintélyes állásra juttatni segítenék, ép' ellenkezôn cselekszenek, 's gátlólag lépnek föl, és a' makacsságot nem csak buzditják, de még a' kirugás emlegetése által hatalmas nevökkel is sanctionálják; azonban fejlőd-jék csak önéletébôl életet szíva a' nyilvánosság, erôsöd-jék csak a' közvélemény, mint alkotmányos nemzetnél kívánatos, 's mint erôsödni csak a' nyilvánosság segedelmével lehet, — és a' kirugó makacskodás a' nemzeti közérzelem ellenében vagy megszeliidül, vagy — kinevettetik.

II. Kiváltságosak 's minden felsôbbség gyûlöletessé-tétele. — E' vád nagy

részben az elsőre van építve, 's így azzal, mit az elsőre, 's mit az „irgalmassági“ rovatban mondani kénytelen valék, a' felelet többnyire meg is előzve. Különben is e' mező nagyon kényes. Ha kit általános megjegyzéseim ki nem elégítenek, annak részletes alkalmazásokkal kellene válaszolnom; pedig érezni fogják tisztelt olvasóim, hogy e' mezőn forognom nem is lehet, de nem is akarhatok: maradjunk tehát általánosságban és elveknél. — Kiváltságosak és felsőbbtség, így oszlik a' vád két osztályzatra.

K i v á l t s á g o s a k ! Kérem a' nemes grófot, méltóztassék megengedni, hogy elkölcsönözzem velejét szavainak, miket „Világ“-a XXXVIII-ik lapján irt vala. „Nemzet ellen in corpore soha sem keltem ki—de minden rút helyről kiméletlenül rántám le a' fátyolt—míg mások palástolásokkal 's dicsérgetések által gondoltak használni, én célirányosbnaak véltem a' megismertetést.“ — És engedje a' nemes gróf, hogy megkérjem, méltóztassék kezében a' képpel, melyet Világa 64-ik 's következő lapjain festett, ki nem hagyva még a' nemzetiség tekintetét is, mellyről a' 65-ik lapon írva van, hogy „legnagyobb palotáinkban — — — a' ház ékessége az asszony nyelvünket nem érti;“ sőt mellyről még a' „Néhány szó a' löverseny körül“ 183-ik lapján is alig három év előtt mondva van: „milly kevésbé nemzetiek még hölgyeink, sőt a' szó valódi értelmében még magunk is,“ — méltóztassék e' képpel kezében most 1841-ben is szét-

tekinteni, s nem fogja e' találni, hogy ha rajza számos vonásokban még most is igen élethű, itt az ideje, a' minnagunkkali megismerkedést a' vastag könyvek sövényzett kertjéből a' nyilvánosságnak nyílt szabad mezejére átültetni? — De én nem is tudom, mi körül foroghat e' különös vád. Egyszer, de csak egyetlenegyszer szólottam a' Pesti Hírlapban tán némi kis csipősséggel arról, hogy urhölgyeink olly kevésbé magyarok, és — istenemre! — e' felszólalás szükséges volt; ezen egyetlen szózatón kívül, hivatkozni merek a' Pesti Hírlap olvasóira, nem tagadhatják meg, hogy minden basonczélu felszólalásból (példaul a' 14-ik szám vezércikkében) soha sem hiányzott a' leggyöngédebb kiméletesség 's a' legcsekélyebbnek is annyi elismerése, mennyit csak e' gyöngédség igazolhat. — Vagy talán a' nép állapotját legközelebbbről érdeklő közigazgatási tárgyak iránt mindnyájunk, de kivált a' főrendűek részéről olly mindennapias részvétlenség megrovása vétetik a' kiváltságosak gyűlöletessé-tételének? — Ezt hinnen lehetetlen. Egyébkint szózataim elvek körében forogtak, miket a' nemes gróf maga is helyesel; és forogtak azon hazában, mellyről a' nemes gróftól tanultam, hogy kiváltsága sok, de szabadsága annál kevesebb. — És ha azon vallomásom, mit az előjogok iránti véleményemről tettem, nem ellenkezik 's nem is ellenkezhetik a' nemes gróf elveivel; ha igaz, hogy kivált pölgári viszonyainkban úgy szólván semmit, mi már életbe lépett volna, nem értünk

még el (341 l.): ugy valóban nem kellene talán az elidegeníthetlen jogok visszaadásának, emberi méltóságba visszahelyezésnek gyéren előforduló (ha csakugyan előforduló) emlegetését a' kiváltságosak gyűlöletessé-tételére magyarázni annak, ki a' 320-ik lapon maga elismeri, hogy „hazánk lakosinak azon nagy száma, melly nemcsak hogy ki vala egészen zárva az emberiség legszebb jogaibul, de mint-ha ugy szólván sokak által készakarva tartatott volna sötét butaságban, csak most 's csak némileg lépett ki a' kényuraság undok hatalma alul.“ — Általában véve, nekem elveim közé tartozik, hogy a' kiváltságos osztályoknak nem leszállani a' néphez, hanem azt magokhoz kell emelniök, 's így ezen fölemelésnek csak a' fenálló alkotmányos formák mellett és által szabad történnie; minélfogva bátran hivatkozhatom a' Pesti Hírlapra, hogy minden közeledő lépés, melly ez irányban akárhol mutatkozott, a' Hírlapban mindig a' legméltánylóbb elismerésre talált. A' kiváltságosak gyűlöletessé-tételének vádját tehát el nem ismerhetem; de ha a' nemes gróf drasticai modora szerint e' vád tulajdonképen csak annyit tesz, hogy az oligarchismus iránt rokonszenvet nem érezek, 's alkotmányos sánczaink között ugy, a' mint törvényünk hozza magával, az egyenlőség elvének hódolok: ugy én ezt tartózkodás nélkül és nyíltan elismerem; min a' nemes grófnak nincs is mit csudálkoznia, ha

megemlékezik, hogy én magam is a' szegény nemeselek sorába tartozom, 's mint ilyen, alkotmány által nyert jogomat szívesen megosztom minden másokkal; arra azonban, hogy ne csak mások ne részesüljenek jogaimban, de még én magam is meg-szorítást szenvedjek, bajlandó egyáltalában nem vagyok, 's így az oligarchiai vágyak barátai közé számíttatni teljességgel nem is kívánok. Pedig hogy illy vágyak hazánkban épen nem ujságok, 's hogy illy vágyaknak magas helyekre befolyása épen én nálam nem a' legkedvesebb emlékezetben lehet, azt a' nemes gróf úgy bizonyosnak mint természetesnek találándja. — És az eszmék kapcsolata itt azon ügyre vezet, melyet a' Pesti Hírlap 17-ik számában nemzeti veszélynek neveztem, azt t. i., ha a' magyar nemesség magát meg-vesztegettetni engedi, 's lelkét áruba bocsátja. Er-re a' nemes gróf a' 244-ik lapon megjegyzi, miképen „ez nem ok, hanem a' szegénység-ből eredő okozat, 's a' nemzetsűlyesztési gyökérokoknak egyike, megfordítva tán épen az, hogy a' kellettén túlvitt nyilvánosság következtében, olly kérdések elhatározása, például mikor és mikép dűljön az ősiség, úgy függ néhány akó savanyú boron, mint függött Damocles kardja hajszálon.“ — Már én, ne vegyem bár tekintetbe, hogy a' nemes gróf maga elismeri, miképen jövődönk-nek szellemi alapokon kell emelkedni, 's nem

anyagiakon, anyagot tehát oknak 's a' szellemi okozatnak itt e' mezőn is fölvenni akarni következetlenség volna, — a' Pesti Hírlap 17-ik számában is kimondám, 's most ujolag kimondom, hogy a' lelki függetlenség nem függ birtoktól, 's e' szavak valóságáról a' kezességet saját keblemben hordozom; megmondám azt is, hogy e' gúnyolt nemességben a' jogérzetnek egy bizonyos ösztönszerű tapintata él, melly ha személyesítettnek, joggal mondhatná el az esküt, mellyet egykor Cicero Metellus vádjára tön: „esküszöm, hogy megtartám a' hont;“ 's erre ugy a' messze mint közel multaknak történeteiben nem nehéz adatokra találni; — megmondám végre azt is, hogy a' szavazati jogegyenlőség elvét a' gyakorlat mennyire mérsékeli; és most ezek után lehetlen némi megütközéssel nem kérdezni: mit jelent sen ez a' kellettén túl vitt nyilvánosság, mellynek következtetésében olly kérdéseknek, mint az ősiség, eldöntése, néhány akó savanyú boron függ? — Eszembe jut a' nemes grófnak a' mult országgyűlés alatt 1839 évi november 4-kén tartott beszéde, mellyben a' legközelebb mult idők szomorú eseményeit leginkább annak tulajdonítja, hogy „1820 táján a' kormány behozta a' megyékben a' személyenkinti szavazást, 's ezen ujítással az előbbi szokás, miszerint az ugynevezett „sanior pars“ határozott, megváltozván, aristocratiai alkotmányunkba egy olly demokratiai elv, egy olly karika csú-

szott be, melly megkívánja, hogy vagy a' régi ke-
rekek is hozzá alkalmaztassanak, vagy ha ez nem
lehet, az uj is kidobassék.“ — Nem azért idézem ezt,
mintha olly értelmet akarnék a' nemes grófnak tu-
lajdonítani, hogy ő az említett oligarchismus visz-
szaidézését kívánná, mert hiszen ép' azon beszé-
dében mondá azt is, hogy a' mi megtörtént, azt
retractálni nem lehet; hanem idézem azért, mivel
csakugyan vannak a' felsőbb körökben, kik nyil-
tan kijelentik, hogy a' köztanácskozási részvét
jogát birtok szerint kívánnák arányozni. Erre néz-
ve, minden mélyebb taglalgatást mint keserőséget-
okozót örömet mellőzve, csak azt jegyzem meg,
hogy a' személyenkinti szavazat jogát nem a' kor-
mány hozta be, hanem behozta az alkotmány; 's
ezt nem csak azért, mivel magam is azon nemesek
sorába tartozom, kiknek political jogát az említ-
tett oligarchiai vágyak, ha sikerülnének, csak-
nem egészen nullificálnák; hanem statustudományi,
alkotmányi és political szempontból is, legbecse-
sebb országos kincsnek tekintem, — olyannak,
mellyben (mikint a' Pesti Hirlapban bővebben tag-
lalgatám) alkotmányunk kifejlődésének csaknem
egyedüli biztosító elemét találom, mellyet hát sér-
tetlenül fentartani mindaddig ohajtok is, míg épen
ezen jogegyenlőségi elem segedelmével alkotmá-
nyunk ugy kifejlődik, 's megyei szerkezetünk ta-
lapja olly kiterjedést nyer, hogy megyei gyüle-
seink ősnépgyülési (Urversammlung) természetük-
ből képviseleti rendszerű municipiumokká fejlőd-

hetnek; a' mi sokkal több előzményt föltételez, mintsem egy-két nemzedék korának leforgása előtt elkövetkezőnek remélhetném. — Azt tehát, hogy az említett jognyesési hátralépéseknek barátja nem vagyok, nyíltan kijelenteni egyáltalában nem vonakodom; de a' gyűlöletessé-tétel vádját még ezen vádak ellenében sem fogadhatom el; mert sokkal inkább követelem magam számára a' véleményi szabadságot, mintsem hogy másoknak hasonló jogát ellenzeném.

Felsőbbség gyűlöletessé-tétele. E' vád vagy csak egy rakétaszerű pattogás, vagy az egyes visszaélések, hanyagságok és elmulasztásoknak nyilvánosságai hozatalára irányoztatik. — Erre nézve egy harmadiknak véleményét iktatom ide válaszul, név nélkül; mert nem akarom, hogy a' szavak mástól, mint a' bennök fekvő okoktól nyerjenek nyomadékokot.

„Mélyen érzett bajainknak egyike azon hanyagság, mellyel törvényeinket végrehajtjuk, és azon tiszteletlenség, mellyel a' törvények rendeletének szentségét figyelembe sem veszik sokan, hacsak hatalom- 's erőtül nem kényszerítvők. Mig ez így lesz honunkban; mig a' törvényt már azért, mert törvény, tisztelni meg nem tanuljuk; mig a' közvélemény nem örködik a' hivatalos eljárás fölött; mig a' gyalázat bélyegével csak azt rójuk meg, ki a' tiltó törvényt megszegte, de azt nem, ki törvényt szabta kötelességeit tudva és akarva rosszul, vagy épen nem teljesítette: addig süke-

retlen minden törekvésünk; mert a' törvény csak holt betű marad, ha mi magunk nem adunk annak életet. Zsibbasztó a' nem-cselekvésnek és hanyagságnak hatása, 's tán még inkább tűrhető, ha valamelly tisztviselő néha rosszul tesz, mint ha épen semmit nem tesz. A' rossz, a' mit az tett, csak tudomásra jöjön, ellenhatást szül, 's a' rosszat orvosolni nem lehetetlen; de a' nem-cselekvés ellen nincs orvosság. Inted őt? hallgat, és ismét nem tesz; dorgálod? hallgat, de nem tesz; fenyegeted? hallgat, 's tán mosolyog, de szinte nem tesz; végre büntetni akarnád? de nem találsz törvényt, mellyhez támaszkodj', 's nem találsz bírót, ki a' büntetést kimondja; sőt találsz igen sokat, ki a' nem-tevőt pártolja. Ezt a' hanyagságot 's részvétlenséget kiirtani jellemünkből, valóban közszükségeink legnagyobbika. Nálunk a' törvény iránt élénkebb részvét csak addig mutatkozik, míg az vitatás alatt van, 's ha már kivítettuk, elteszszük szunnyadni számos elszenderült társai közé, 's gyakran ismét ujat sürgetünk helyette. Mig ez így marad, addig nincs idvesség számunkra. — Nehéz e' bajon segíteni, de talán nem lehetetlen, 's az egyetlen mód, mellyel azt eszközölhetni, nyilvánosság, 's egy tisztább, szilárdabb, élénkebb és határozottabb közvélemény ébresztése. Vannak vétkek, miket másképen büntetni nem lehet, 's vannak emberek, kikhez más módon férni nem lehet, mint a' közvélemény által. Vannak cselekvések, miket minden ember rosszal, de a' törvénynek büntető súlya alá

nem esnek, 's az ilyeneket csak az által lehet megtorlani, sőt jövődre gátolni, ha kitéve a' nyilvánosságnak, a' közvélemény bírálata alá vonatnak."

Ez okoknak fontosságát nem hiszem hogy valaki tagadhatná. Mielőtt nyilvános political pályára léptem volna, a' tapasztalás által még nem szilárdult ifjuság tűzmelegével 's gondolatlanságával (mert hajj beh végtelen a' különbség hazánk mostani reménydús ifjusága 's az én korombeli közt!) rohantam én is a' megyei élet viszonyaiba; 's ha visszatekintek a' rég mult időknek napjaiba, mennyi bánatot okoz lelkennek még most is, hogy nem mindig valék elég erős az idő 's körülmény szokásos hibái közt botlások nélkül megállni! és e' visszaemlékezésből meggyőződésig emelkedik keblemben a' hit, hogy nyilvánosság, csak nyilvánosság az, mi a' hanyagot szorgalomra, az önkénykedőt mérsékletre, a' kicsapongót törvényszerűsége, a' romlottat tartózkodásra, a' gyöngét erősödéssre, az ingatag határozatlant szilárdságra vezérelheti. — Csak ennek segítségével fejlődhetik ki korán a' political jellem, mellyre különben — az igen kevés választottakat kivéve — nekünk mindennapi embereknek csak botlások 's bukások után lehet eljutni. — Ne gondolja hát a' nemes gróf, hogy azon nyilvánosság, melly épen e' mézön olly jótékonyan működhetik, ez által a' felsőbbség tekintetét súlyesztené; sőt inkább nem lehet a' felsőbbség tekintetének erősb támaszt nyújtani, mint ép' ez által; mert min alapszik a' felső-

ség tekintete? rettegten, vagy bizodalmon? én azt gondolom, bizodalmon; pedig nincs eszköz, melly a' népnek a' felsőbbség iránti bizodalma annyira biztosíthatná, mint ép' a' nyilvánosság örök-éber szemének őrködése; nincs fék, mellynek hatása a' nyilvánossággal mérközhethetné. A' méltóságos gróf állása sokkal magasabb volt, mintsem hogy a' gyakorlati élet ezen oldalával gyakoribb érintkezésbe jöhetett volna; de mi, a' középosztálynak emberei, e' viszonyok körében éveket meg éveket töltöttünk el; mi tudjuk, hogy a' hol a' tisztviselőnek személyessége, mondhatnám, isteni erővel nem volt képes hatni az apáról fiúra öröklött bizalmatlanság ellenében, — mi tudjuk, minő titkos boszúság epéje öntötte végig a' kebleket azon néha nem alaptalan, de többnyire mégis bal hiedelem miatt, hogy tisztviselői kihágás vagy hanyagság ellen panaszkodni, merő kábáság; — és e' boszús bizalmatlanság egy féreg volt, melly a' jövő nyugalmanak gyökerén rágott. De hassa csak át a' nyilvánosság éberségének eszmélete nemzeti életünket, e' bizalmatlanságnak meg kell szűnni. Már is voltak esetek, hogy az időszaki sajtó fölemelvén figyelmeztető szöveget, az igazságos panaszra nyíltan az egész ország tudomására elégtétel következett; 's csak néhány illy jelenet adja magát elő, és lehetetlen, hogy a' hatóságok iránti tisztelet és bizodalom erős gyökeret ne verjen az ország népességében; — pedig hiszen a' nemes gróf ép' azt veti elle-

nem, Bülauból idézett szavaimra, hogy az engedelmisségi kötelek nagyon megtágulvák: engedje hát kérdezni, azt tartja e jónak, ha tovább is azon utnak sötétségében tapogatózunk, mellyen eddig járva, az engedelmisség 's felsőbb-ség iránti bizodalom kötelékei ennyire megtágultak? vagy nem azt tanácsolja e az „értelmem“, hogy a' bajt-okozott utat elhagyva, a' nyílt egyenességet kísértsük meg, mellyet illy bajok ellen csaknem egyedüli óvószernak az okszerű logica 's más nemzetek tapasztalása bizonyítanak?

Azonban a' minő czáfolhatlanoknak hiszem ez elveket, ugy más részről tagadni egyáltalában nem akarom, hogy a' Pesti Hirlap e' tekintetben nem minden hibától ment; nem arra nézve, hogy a' felsőséget gyűlöletessé tette volna, hanem hogy a' visszaélések fölfedezésében elegendő óvatosságot nem mindig bizonyított, 's ezzel egyeseknek egy-két esetben érzékeny bántalmat okozhatott. — Becsületes ember, ha hibázott, jobbat nem tehet, mint ha hibáját elismeri, 's ismételésétől óvakodik. Ezt én a' Pesti Hirlapban már rég megtevém. Egy lapnak, melly — mondhatnám — egy egészen új mezőt vont be mások tapasztalásán még nem okulhatott működésébe, kezdetben csaknem lehetlen nem tévednie; de azért tévedései mellett is megtermette már gyümölcseit; és én nem a' Pesti Hirlap, hanem a' magyar időszi sajtó nevében (mert ez a' magyar hirlapoknak közös művök, vagy talán érdemök is) tartózkodás nélkül

ki merem mondani, hogy a' törvényszerűség éb-
 resztésében 's a' kicsapongások megelőzésében
 már is annyi segélyt nyújtott a' felsőbbségnek,
 hogy e' részbeni hatásukat félreismerni lehetetlen.
 És én valóban nem gondoltam volna, hogy az
 itt-ott pillanatnyilag mutatkozó fölhevülés, vagy
 az olly sűrű nyilatkozások 's ellennyilatkozások
 még a' nemes grófot is annyira meglephetik, hogy
 elfelejtené, mikép minden újtól kezdetben illy je-
 lenetek el nem maradhatnak. Örökös tespedésre
 kellene magunkat kárhoztatnunk, ha illyesmitől
 visszariadnánk. Emlékezzék csak a' nemes gróf
 az új urbér behozatalára, 's hogy egyebeket ne
 említsek, magára azon ellenhatásra is, mellyel az
 olly szükséges váltótörvények ép' azon osztály-
 ban találkoztak, mellytől minden mások fölött
 szíves fogadtatásukat remélhettük. Nagyon szo-
 morú országlási rendszer volna az, melly illy e-
 phemer jelenetek miatt azonnal meghuzná a' vész-
 harangot, 's helyett hogy bevárná, míg emberi
 természetünk a' nemzeti életbe illesztett új „agen-
 tiával“ megbarátkozik, magát az új erőt dorong-
 gal verné agyon, 's a' bajt halállal orvosolná.
 Várjon csak a' nemes gróf időtől 's az események
 hatalmától, és meg fogja látni, mikép félelme
 csak onnan ered, hogy a' sajtónak élénkebb moz-
 gását még mi magyarok meg nem szoktuk. Új 's
 meglepő reánk nézve, hogy hirlapjaink olly dol-
 gokról s olly hangon szólanak, mikről és mikép
 ekkorig hallani alkalmunk nem volt. Csiklandóságok

vagyunk, mert még nem igen nyultak hozzánk. Majd megszokjuk. — Ez a' kifejlődésnek olly stadiuma, mellyen okvetlenül át kell esnünk, hogy eljuthassunk azon fokra, mellyen a' sajtó miránk nézve is az lesz, a' minek mindenütt mutatkozik, hol önmagábóli természetes kifejtésétől a' szabadabb sajtót elméletben egekig emelők, de a' gyakorlatban mégis pokol művének gyanusítók el nemriaszták a' nemzetet, t. i. az áldásoknak legnagyobbika.

III. Robespierre és revolutionarius syllogismus. — A' nemes gróf meghuzta, 's — bocsássa meg nekem e' szót — kissé gondatlanul huzta meg a' gyanusítások vészharangját; és e' példa, gondolni lehet, nem maradand utánzatlanul. Soha sem fognám én ugyan 's nem fogná senki is a' nemes grófot holmi károгатók seregével legtávolabbról is ugyanazonítani: azonban kérdem, ha megtörténnék, hogy némi szennyes érdekek a' nemes gróf példája authoritásának háta mögé menekülve, a' soha nagyobb mértékben nem tapasztalt közbéke 's nemzet és kormány közti bizodalom idején mindig és mindig veszedelmescbben félrevernék a' vészharangot, mellyet a' gróf kondított meg, ha akadna bizonyos cotteria, melly azon törekvésre használná ez alkalmat, hogy a' nemzetet letéríteni próbálja a' discussio stadiumáról, mellyen mindinkább közeleg némi nagy kérdések megoldása, melly megoldás egynémi „hazafiaknak“ egyáltalában nincs ínyökre, — ha, mondom, egy illy cotteriácska a' nemes gróféval

ily merőben ellenkező célra használná a' gyanúsítgatási szenvedelem vészharangját, 's azon törekednék, hogy inkább csak veszekedjünk örökké, mintsem ama' nem-tetsző kérdéseket discutiáljuk, és azon törekednék, hogy elvégre senki bense bizzik a' felforrt sokadalom, — kérdem a' nemes grófot, nem csapná e össze kezét munkája fölött? — Én azt gondolom, ha valami, ez foszthatná meg a' magyar aristocratiát a' nemzeti jövő előkészítésének dicsőségétől; ha valami, ez készíthetne az aristocratiának oly sor-sot, mint azoké volt, kikről írva van, hogy sem tanultak, sem felejtettek. — És ezt azután a' Pesti Hirlap okozta volna? Hiszen tegyük föl egy pillanatra, minden kifogás, minden ellenvetés nélkül, hogy a' Pesti Hirlap modora többet forgott volna az agitatio körében, mint kellett, vagy oly tárgyaknál is forgott, melyeknél nem kellett: ez kézzelfoghatólag csak onnan eredett, mivel az első hónapokban, míg úgy szólván a' „terrenum recognoscirozva,“ míg bizonyos elv- és színrokon-sági csatlakozás eszközölve nem volt, szoros tudományilag véve, nem lehetett a' napnak kérdései fölött nagy részben általánosan nem szólni, 's minden általános felszólalás már természeténél fogva melegebb, sőt gyakran keserűbb és keményebb, mint a' részletes fejtegetés; de mi volt a' legtermészetesebb logica szerint ez állapotnak jövődjé? Az, mit némelly külföldi lapok levelezői már több ízben, biztos practicaí tapintattal

jósoltak, hogy mindennap nagyobb 's nagyobb mértékben el fog következni az általánosan fölvetett kérdések részletes fejtegetése, 's ekkor a' keményebb hang már a' dolog természeténél fogva megszeli; mert a' részletes fejtegetés azokhoz intéztetik, kik a' főelvben már megegyeztek, 's ezek ellen nincs okunk keserűbben szólni, de időnk sincs; mert a' részletes fejtegetés a' tárgyak bonczolásával és szabályszerű elrendezésével lévén elfoglalva, rá nem ér, de nem is szeret indulatoskodni: míg ellenben elvekről szólva, belőlünk természetesen a' lelkesedés szól, melly a' szónoklatnak ezer alakú mesterségével rokonszenvet ügyekszik gerjeszteni. — És ha már most a' nemes gróf kebelzúditó gyanusításai utánzásokra tálnának, és a' Pesti Hirlap, a' helyett hogy hivatását mindinkább megközelítné, elég gyarló volna felelni, a' mint kérdeztetnék, és azon a' hangon, mellyről a' nemes gróf mondja, hogy népszerűsége nem alkalmatlan, a' gyanusítatók-szeme közé szórná a' „rablást“, „honárlást“, „nemzetgyilkolást“, és betekintene a' történetek évkönyveibe, és százados igazságtalanságokat kikutatgatna, hogy visszatorló vádjaihoz tényeket állitson nyomadékol: nemde ép' ellenkezőjét eszközölné a' nemes gróf annak, mit eszközölni ohajtott, eszközölni vélt? Vagy aztán ennek büne is a' Pesti Hirlapra háramlanék? A' ki békét akar, ne inditson háborút, a' ki szenvedélyt akar lecsillapítani, ne izgassa fel a' szenvedélyt. — És az-

tán ennek mi lehetne következménye? — A' Pesti Hirlap nem félti a' maga elveinek (mellyek a' nemes grófnak is elvei) jövődjét. Mert gúnyolják bár az epés rövidlátók az ifjuságnak azon részét, melly a' férfiaság küszöbén áll: annyit senki sem fog tagadhatni, hogy nemzetünk jövődjét ezen nemzedék képviseli. Miránk nem sokára enyészet vár, 's nyomunkba egy erősebb ivadék lép, melly tettekké érleli bizonyosan, mik minálunk még csak elvek valának. A' melly elvekhez hát a' közel jövőkor csatlakozik, azon elveknek jövődjök van. De különben is honunkban a' haladást meggátolni, vagy épen visszanyomni sem ármány, sem gyanusítás, sem hatalom nem képesek; mert mélyen érzett nemzeti közszükséggé vált. A' patak, ha csergedező vizének gátat vetsz, mellyet elsodorni nem képes, vagy elkerüli azt, vagy meghaladja, 's a' gát csak erejét nevelte, csak folyását tette rohanóbbá — A' haladás ügyének tehát diadala bizonyos; ezt, ha minden jóhiedelmű balítélet 's ennek szárnyai alatt minden szennyes érdek harczra kel is ellene, én nem féltem; mert tökéletesen igaz a' nemes grófnak jeles mondása, melly a' „Főrendi Napló“ 474-ik lapján föl van jegyezve: „Nemzetünknek jövődje van; illyest pedig, ha nemzetet illet, egyesek vagy egyes combinációk meg nem semmisíthetnek.“ Ha tehát a' haladás ügye kárát nem vallaná, ki vallhatná kárát azon szellemnek, mellyet a' nemes gróf büszsava előidézt.

het? Senki más, mint azon érdekek, miket — a' mint indult a' közvélemény — kiméleni kész, de miket kiméleni nem fog, ha gyanúsítgatások által felzúdítottatik. — És akkor? — legyen szabad nekünk is annyi fenyegetések ellenében egy jóslatot mondanunk: Akár üveg a' kőhöz, akár kő az üveghez, minden esetre az üveg törik.

A' revolutionarius syllogismus nem egyéb, mint egy rémletes rodomantada, egyetlen gyűlöletes szónak pecsétét felütő az egyes vádakra, melyekről szólni immár alkalman vala. Pusztá declamatióra, bármilyen ingerlő legyen is, tehát indulatba jönni nem fogok, ámbar a' grófnak hevült képzelete a' szenvedély nyelvével olly vád-declamatiókat halmozott reám, minőket még távolról sem lehetett egy bizonyos perben olvasni, mellyre a' nemzeti ótalom 's dicső fejedelmünk törvényszerűsége feledés fátyolát veték. Megnéztem a' XVII. századbeli szomorú események évkönyveit is, több 's nagyobb vádakra ott sem talállok. — Bizony, bizony mondom, ha megolvassuk, miket a' gróf „A' kelet népében“ 's milly hangon ír, 's ha nem alkalmazható hasonlatoknak csak egy pillanatig is helyt engedünk: lehetlen azt nem mondanunk, hogy ha csakugyan igaz, hogy a' Pesti Hírlap a' robespierrei pálya bájtehi kezdetén van, azon kezdetben, midőn ama' szörnyeteg kebelét még „mindenek felett felebarátai 's az emberiség iránti szeretet szomja hevité“ (170 l.), valóban a' nemes gróf — e' könyve után

ítélve — ugyanazon pályán már meszebb van; mert már kijelölé az első áldozatot. — De én csak arra kérem a' nemes grófot, hogy ha minden vádja alapos volna is, méltóztassék megemlékezni, mikép nemzetünk jövődjét egyesek vagy egyes combinatiók meg nem semmisíthetik; ha ez eszébe jut, bizonyosan nem fog oda dolgozni, hogy nemzeti nehezteles érje azt, ki olly utból tér ki, melly — saját vallomása szerint — okszerűleg kimutatva nem csak nálunk, de alkalmasint a' világnak még egy népénél, egy nemzeténél sem volt (116 l.).

Azonban, nehogy valakit tisztelt olvasóim közül avvagy azon tudomás is nyomjon, hogy a' francia forradalmi hősöknek még csak emlékezetét is képes volt a' Pesti Hirlap a' nemes grófban felkölteni, meg kell említenem, hogy ezen emlékezet a' nemes grófban már sokkal a' Pesti Hirlap keletkezése előtt támadt: annak hát e' szegény üldözött hirlap ép' ugy nem oka, mint a' mai nap a' tegnapinak. — A' „Főrendi Napló“ 474-ik lapján olvassuk, mikép a' nemes gróf a' forradalmi személyzetek fokozataival Bailly-tól Robespierre-ig már a' mult országgyűlésen példálózott; azonban legyen szabad idéznem ő cs. kir. főherczegségének országunk nádorának a' példázgatásra adott bölcs válaszát (lásd: „Főrendi Napló“ 475 l.): „Nem lehetek — mond a' fenséges nádor — egy értelemben az előttem szó-

lóval, a' ki Francziaország példáját Magyarországra alkalmaztatta; mert Francziaországban, a' mint azt a' historia bizonyítja, a' szabadság fen nem állott, hanem erőszakos kitörések által hozatott létre: Magyarországon ellenben a' szabadság mindenkor fen állott, 's fenáll eddig is; 's így azok, miket ő méltósága Francziaországról felhozott, teljességgel Magyarországra nem alkalmazthatók."

E' kevés bölcs szavakban sokkal több van mondva, mintsem véteknek ne tartanám, a' két ország közti lényeges különbségek hozadalmas rajzolatával tisztelt olvasóimnak márig is szerföllött igénylett türelmét fárasztani; 's azért a' gyanúsításoknak keblemet mélyen bántó tárgyától azon egyszerű figyelmeztetéssel veszek búcsút, hogy Magyarországon ugyan forradalmi drámákról álmodozni senkinek esze ágában sincs: de mégis nem a' legjobb tactica volna annak lehetőségét igen gyakran emlegetni; mert sok ember közt sok perzselt agyvelő is van, és gróf Széchenyi István e' honban nagyok és kicsinyek előtt nagy authoritas. — Még egyszer mondom: az ördögöt nem kell falra mázolni, — mint a' német szól.

Sajtó, — nyilvánosság.

A' nemes gróf a' sajtószabadságnak 's így együtt vele a' nyilvánosságnak is elméletben meleg barátja; mert annak az emberiség jogait bizonyosan kivívó áldását az emberek által nyert minden diadalmaknak elibe teszi (236 l.). — Azonban midőn ezen isteni adománynak élvezése forog kérdésben, nagyon különösen nyilatkozik. Így a' 113-ik lapon: „Ugyan mi világlik ki? hogy a kormány féltékenysége nem volt tán olly igen ok nélküli, midőn bizonyos felhevülési árnak gátot vetni ohajtott, 's hogy legyünk csak magunkra hagyva, legyen csak a' sajtónak éles fegyvere minden vagy elég korlát nélkül kezünkben, és pezsgő vérünk 's a' t. nem engedendi, miszerint sajátunkkal minmagunk károsítása, minmagunk megsértése nélkül rendesen és tartólag éljünk“ (171 l.). — „És éljünk csak a' sajtóval minden czél és határ nélkül. és engedjük csak, mikép azzal mindenki kénye kedve szerint élhessen — — és lesz köztünk elég, ki nek kezében a' sajtójog a' gyilkosnak gyilkánál, a' gyújtogatónak kanóczánál nagyobb átokká fog válni.

Vagy más szóval: írhasson mindenki honunkban, mit akar, és bocsáthasson mindent akármilyen formában és kiterjedésben sajtó alá, és ebben ne tegyen a' kormány akadályt, 's mi se tűzzünk ki legkisebb határt és czélt, csakhamar árnyékba fog állittatni a' Pesti Hírlap 's a' t." Illyenek számtalanszor fordulnak elő a' nemes gróf könyvében; és mint-hogy e' könyv censura alatt van írva, és olly sajtó ellen intézvék a' felszólalások, melly szint-ugy könyvvizsgálati ellenőrség alatt áll: világos, hogy a' nemes gróf nem csak a' szabad sajtót tartja veszedelmesnek a' magyarra nézve, hanem még a' könyvvizsgálati kormány szabályokat is tágabbaknak látja, mint körülményeink szerint kívánatos — És ezt hazánk reformatora mondja. Lássa meg az érdeemes olvasó, mikint képes e' dologgal tisztába jöni. — Nincs szándékomban a' szabad sajtó apologiáját írni. E' kérdés erősbeknél erősbek által már ezer 's ezerszer végigfejtegettetett. Nehogy olly példákra hivatkozzam, miket akárki forradalmi vádakkal illethessen, csak az olly igen royalis szellemű Chateaubriandnak a' pairek kamarájában mondott híres beszédére hivatkozom, és hivatkozom gróf Dessewffy Józsefnek az országos rendszeres munkák között — fájdalom! — csak különvélemény gyanánt rejtekben tündöklő halhatatlan munkájára, mellyért Trenosinnek nemes rendei az érdeemes

grófot hazánk köszönetére méltónak közvégzési-
leg kinyilatkoztaták; és hivatkozom végre a'
„Századunk“-nak mult év végével e' tárgyban
értekezésére. — E' hivatkozásokat azonban csak
figyelmeztetésül hozom fel azoknak, kik az emlí-
tett jeles műveket még talán nem olvasták;
a' nemes gróf nézeteire pedig azon rövidke meg-
jegyzést teszem, hogy ezek a' „nem-érettségi“,
„visszaélési“ 's a' t. kifogások a' sajtósza-
badság leghatározottabb ellenségeinek már ezer-
szer meg ezerszer hallott 's ezerszer meg ezerszer
megczáfolt mindennapias ellenvetései, mellyek ha
helyt fognának, szabad sajtóra soha, de soha
egyetlenegy nemzet sem találtatnék megérettnek;
mert a' nemzeti érettség 's értelmesség gombakint
nem nő; eszköz nélkül a' czélt el nem érhetni; a'
szabad, vagy — hogy körülményeinkhez mérve,
határozottabban szóljak — szabadabb sajtóra csak
szabadabb sajtó által lehet megérni; itt az eszköz
czél is egyszersmind; — avvagy mondja meg az
érdemes gróf, ki 's mikor vezetgette a' magasz-
talt angol fajt fokonkint, lépcsőnkint azon lelki
táplálékhoz, mellynek köszönheti főképen méltán
dicsőített értelmességét? — És ne felejtsük el,
hogy a' sajtó is emberi mű, ne építsük hát egyedül
valódi vagy vélt árnyékoldalára ítéletünket; és ne
felejtsük el különösen, hogy az nem a' sajtó bűne
's nem is a' nemzet éretlenségének jele, ha vannak
emberek, kik máskép vélekednek, mint szeretnők.
De hiszen a' sajtóval is ugy van az ember, mint

a' szabadsággal; a' szabadságot — elvben — minden ember szereti, csak hogy egynémelly ember egyedül magát, más ellenben mindenkit szabadnak ohajtana. — E' kényes tárgyba bővebben nem lehet ereszkednem; de megvallom, különösen hatott rám, ép' a' nemes gróftól szorosabb korláto k utáni vágyat hallani!

És midőn ezek szerint a' „vád és védelem“ rovatot berekesztem, legyen szabad a „Néhány szó a' lóverseny körül“ című munkából néhány sorokat idéznem: „Ép házában elég tág mező áll nyitva ezrek különkülön munkálódási pályájára, s elég széles ott az út, hogy egyik a' másik mellett, úgy örülven mások előmenetén mint magáén — — haladhasson.“ — Ismét más helyütt: „Azt hiszi, már nagy haszonnal egymás ellen fordíthatjuk fegyvereinket, egyik a' másiknak józanságát, jó szándékát, szóval hitelét, mennyire lehet, lealacsonyítván? holott — mint én hiszem — ha valaha, most nagy a' szükség egymás iránti bizodalomra 's őszinte — — magát megtagadni tudó kézfogásra.“ — És ismét másutt: „Véssük mélyen szívünkbe Vörösmarty „Szózatát“, e' gyö-

nyörű lélekszüleményt, és búcsút adván — — — egymás iránti bizalmatlanságnak, — — ne tagadjuk végre magunktól meg azon eddig soha nem ismert édeni kéjérzést egy lelkű egy testű családságba, egy czél 's egy vég után törekvő nemzetségbe forrunk egybe.“ — E' bölcs intéseknek részemről tehetségem szerint hódolva, őszinte önmegtagadással nyújtom a' nemes grófnak jobbjomat, — nyújtom azon vallomással, hogy a' Pesti Hirlapnak tökélytelenségét 's igen sok hibáit vonakodás nélkül elismerem; a' mi jó tanács van a' nemes gróf könyvében, követni fogom, ámbár nem négy szem között (lásd: „A' kelet népe“ 37 l.) 's nem is igen engesztelő modorban, sőt inkább nemzetgyilkolási vádak-és-fej-betörési fenyegetések kíséretében adatott; 's a' nemes grófot, mint már előbb, úgy most is, mély tisztelettel kérem, méltassa vezérlő tanácsára azt, kinek most utját állani törekedett; mert bizonyos lehet a' nemes gróf, hogy — a' mint már a' Pesti Hirlap 1-ső számában mondtam — tanulni szeretve is, szükségét is érezve, észnek és oknak mindig örömet hódolok: és bizonyos lehet arról is, hogy szennyes érdekek vezetni soha sem fognak, meggyőződésem nem lesz eladó, és sem a' hatalmasok komor tekintete, sem polgártársaim heve soha el nem tántorít. — Ha pedig a' nemes gróf igénytelen személyemet vagy hirlapszerkesztői foglalatosságomat csekélyebbnek

tartja, mintsem kézfogásra nyújtott jobbomat elfogadná, vagy hivatásomban vezérlő tanácsára méltatna: azon esetre méltóztassék legalább reám is kiterjeszteni fentebb idézett sorait, hogy „ép hazában elég széles az út, miszerint egyik a' másik mellett haladhasson.“ Részemről biztosíthatom a' nemes grófot, hogy folytassa bár, ha úgy tetszik, megtámadását, 's tépje ügyemet és személyemet, a' mint tetszik: mégis valahányszor a' nemes gróf honunk boldogságának épületén „positív“ munkálkodandik, 's homokhor-dó napszámosokra szüksége leszen (lesz pedig, mert olly nemzetnek vagyunk tagjai, hol „semmit rólunk nélkülünk“), a' százezerek között, kik a' gróf vezéri szemére örömet függesztik tekintetöket, sok erősebbet igen, de hűbb napszámóst nem talál, mint én.

III.

Nemlegességek és tény- legességek.

Van a' nemes gróf könyvében egy osztály, melly nem a' Pesti Hirlap modorának, hanem önálló elveknek mezején forog; 's itt a' nemes gróf részint némellyeket (különösen némelly vállalatokat) roszal, részint a' teendők iránt javaslatokat tesz. Ez utóbbiakat azonban csak amugy hegyről végről említvén, a' részletes fejtegetést, kivitel módjait 's világosabb magyarázatot máskorra igéri. A' javaslatoknak ezen részére tehát korának tartom a' fejtegetést; egyébiránt, a' mennyiben olly közérdekű kérdések körül forognak, mellyek a' Pesti Hirlap programmája szerint hirlapi fejtegetés tárgyaul kitűzvék: remélem, a' nemes gróf sem fogja adott szavammal ellenkezőnek találni, ha úgy gondolom, hogy itt már nem a' nemes grófnak adandó feleletről levén szó, róluk mint eddig, úgy jövőendőben is, alkalom szerint, a' Hirlapban lehet szólanom. Meg fognak tehát tisztelt olvasóim bocsátani, ha néhány rövid észrevételre szorítkozom;

különben is az eszmesurlódás, mellynek felköltését a' nemes gróf fellépésének köszönjük, hitem szerint a' Pesti Hirlap vádolásáról vagy védelméről mindinkább 's inkább áttérend a' sokkal közérdekűbb „mit? és mikint?“ mezejére, hol aztán a' fölvetett elvek és kérdések majd erősebbek által megtaglaltatván, mi okulni fogunk, a' közvélemény pedig irányt és állapotást nyer

A' nemes gróf által javaslott rendszernek vázolata e' szavakban foglaltatik (71 l.): „Képzeljük nemzeti állásunkat, mint egy hadnak két szárnyát; a' bal szárny a' magyarság helyben álljon meg, 's előnyomulás helyett magát védő helyzetbe téve, minden figyelmét 's erejét arra fordítsa, hogy nyert helyzetéből ismét ki ne veretessék; viszont minden tehetség, idő, értelmi súly, kiállító erő kirekesztőleg a' jobb szárnynak, t. i. az alkotmánynak olly állásba tételére pontosittassék össze, mikép ez vivja ki nagy csatánk sikerét.“ — Más helyütt: „Vegyük be őket (a' másnyelvűeket) alkotmányunkba, hogy ők is bevegyenek minket, t. i. a' magyarságot magukba“ (74 l.). — Vagyis más szavakkal (362 l.): „A' magyarság terjesztésével felette csinnyán kell haladni, e' helyett azonban az alkotmánynak mindenkire terjesztése mozdíttassék elő lehető legsebesebben, azon lépcsőzet által.

melly aristocratiai létünknel fogva az alkotmányban, 's nem az alkotmányon kőn fekszik."

Nehogy valaki azt gondolja, mintha a' főclvben, t. i. hogy alkotmányos jótéteményeket kell adnunk, ha nemzetiségünket elfogadtatni kívánjuk, véleményem netalán különböznék: bátorkodom a' Pesti Hirlapnak mindjárt 1-ső számára hivatkozni, hol a' derék G o r o v e czikkében épen e' gondolat van kifejezve, többek között így: „Kössünk magunkhoz minden idegen elemet a' rokonszeny édes lánczaival. Adjunk az adottakért, követeljük nemzetiségünk elfogadását egyfelől, másfelől nyujtsuk az alkotmány jótéteményeit. — — Minden idegen elemet forraszson össze a' láng, mellyet a' magyar alkotmány ébreszsen, ápoljon Ez lesz az elleutét, ha egykor vallás vagy nemzetiségi sympathiák által akarnák megosztani a' népet, melly e' szép hazát szabad alkotmány védelme alatt lakja."

És hogy valaki azt ne gondolja, mintha én az idegen nyelvűekre szórt gúnyolódást tartanám nemzetiségünk terjesztésére jó eszköznek, hivatkozom a' Pesti Hirlap 32-ik számára, hol így szóltam: „Gyűlölség szeretetet soha sem terem. Nemzetiségünket vágyunk terjeszteni? ne rúszszuk vissza szeretetlenséggel a' közeledőt; ezt a' józan politica kárhoztatja, és kárhoztatja a' kereszténységnek mindnyájunkkal közös alapelve, melly így szól: Mi atyánk, ki az

egekben vagy. E' szóban a' testvérszeretet elve rejtezik, 's ezt gyakorolnunk kell egész életünkben, ha igazán ohajtjuk, hogy idegen ajkú polgártársaink nemzeti érdekeinkhez simulva, így említsék a' közös hon édes szent nevét: **Mi anyánk, ki a' földön vagy.**"

Ez általános nézetem. E' mellett azonban meg kell vallanom, hogy a' gróf javaslatát mégsem tartom minden viszonyokra alkalmazhatónak; mert helyesen mondja ugyan, hogy az alkotmány kiterjesztése által kell ügyekezniünk nemzetiségünknek azok általi elfogadtatásán, kik az alkotmányon kívül vannak: de hát azokkal mit csináljunk, kik már alkotmányunk sánczaiba befoglalvák, kiknek már alkotmányos jogokat nem adhatunk, mert velök minden jogainkat nem csak megosztottuk, sőt még magunkat szorítottuk meg ő irántoki kedvezésből saját koronánk birtoka alatt a' concivilitas jogaiban, 's kik annyi jótéteményt a' legdühösebb ellenségeskedéssel viszonyoznak, nyíltan és titokban a' magyarság vesztere terveket főznek, 's egy roppant hatalom rokonszenveivel coquettirozva, ellenséges indulatukkal egy ép erős nemzet ellenében még kérkednek is? — Ez a' nemes gróf számvetéséből kimaradt; pedig itt, épen itt van a' legfenyegetőbb, hogy ne mondjam egyedüli ellenség; de itt az alkotmány kiterjesztésének módján tul vagyunk, sőt épen ezen ellenséges elem az, melly alkotmányunk kiterjesztésének is egész tehetségével utját állani törekedik.

Meg kell tehát, nézetem szerint, a' viszonyokat különböztetni. — Először is itt vannak uraink 's hölgyeink, kiknek magyar név 's a' magyar hon áldásainak tejszine jutott, 's kik mégsem magyarok. Ezekről, azt hiszem, nem csak a' jog megengedi, de a' politica is javasolja, hogy a' nemzet már követeljen. — Itt vannak másodszor azok, kik az alkotmány sánczain kívül állanak; ezeknél van helyén a' nemes gróf tanácsa az alkotmányi szárny iránt; de, nézetem szerint, a' nemzetiségi szárnyat itt sem lehet egészen védelmi veszteglésre kárhoztatni, sőt inkább azt is tanácsos gondosan óvatos lépésekkel előre vinni. — Értem itt különösen a' nevelést, azon alapelv szerint, hogy nyelvet senki szájából kitepni ne törekedjünk; a' magános élet mysteriumaiba ne nyuljunk szentségtelen kezeinkkel; de már azt kívánjuk meg, hogy a' köz, a' nemzeti élet magyar legyen, 's a' meny nyiben köz és magános élet egybefügg, az idegen meghagyása mellett a' magyarnak is hely engedtesék. — Végre jönnek a' valóságos ellenségek. Ezeknek ismét két osztályuk van: ben az anyarszágba, és ezen kívül. Amazokra nézve úgy vélekedem, hogy a' hol gúny, megvetés, ármány 's nemzetártalmas törekvés mutatkozik, ott ezeknek ellenében a' magyar nemzetnek férfias önérettel 's komoly, de magát lealázni nem engedő méltósággal kell föllépnie, 's jobbában a' törvényt, baljában minden kitelhető méltányossággal lépve az ellenség elibe, annyit legalább nem tür-

nie, hogy ellenséges törekvéseik még a' közállomány ótalmában 's jóvoltában is részesüljenek: mert ezt (példaul a' status ótalma alatt levő köznevelőintézetekben garázdálkodó nemzetellenes társulatokat) tűrni, valóságos öngyilkolás. —

Ennyit kívántam a' nemes gróf általános rendszervázlatára megjegyezni; most még a' népnevelésről kell egy-két szót szólanom.

A' méltóságos gróf, miután Budapestnek erőinket egy célra összesítő központtá alkotását, az ősiség eltörlését, országos közlekedési eszköz létesítését 's nemzeti bank felállítását, mint megannyi szükséges teendőket, futólag megemlíté, így szól: „De sokkal fontosabb mindezeknél a' köznevelés tárgya. Én csak kévéssel ezelőtt az általános nevelés ellen valék, — mert nem tartom jó logicának — — ha nevelés által még mesterségesen is tágíttatik a' már magától is mindegyre növekedő nemzeti test — — mielőtt elég tág political léte volna, mellybe azt megbomlási veszély nélkül, úgy szólván bele is lehetne nevelni. — Azonban kezd kezd lenni, sőt van van Magyarország minden lakosának tágacskább political léte már — — és ekkép a' haláli álmából felébredt magyaroknak neveléséről is lehet veszély nélkül, sőt kell ezentul már gondoskodni. — — És jóllehet hosszabb

megfontolás után is a' nevelés tárgya mutatkozik nagy nemzeti sakkjátékunk azon vonásának, mellynek józan logica szerint minden más vonást alá kellene rendelni — — de mind e' mellett a' nevelés tárgya mégsem a' most teendő legelső vonás — — 's nem csak azon logikai okbul, hogy a' nemzeti political köntös, noha sokkal tágabb már, mégsem elég tág még — — hanem legfőkép azon okbul, mert ezen tárgynak idővesztés nélküli 's talpraesett elrendelése nem függ egyedül magunktól." — E' hű kivonatba gondolám a 366—369-ik lapokon e' tárgyról mondottakat összoríthatni. — Más tüstinti két vonást ajánl tehát a' nemes gróf addig is, míg e' nagy nemzeti kérdés megéri. Ugyanis: Ne toljuk ezentúl a' hibákat 's nemzeti hátramaradásunk okát általában véve mindig egymásra, 's kivált a' kormányra, 's viszont; de keressük azokat egyenesen magunkban; mert semmi sem neveli nemzetnek valódi erejét annyira — és erre van szükségünk — mint ha minden tagja derekasán betölti és férfiasan megállja maga helyét. — És ez az ajánlott tüstinti egyik vonás. Másik vonás: bizonyos „kötelességérzetnek" fölébresztése és közönségessé-tétele.

Megvallom őszintén, a' nemes gróf jeles mun-

kájának eme' végeredménye ki nem elégít. Mert az ajánlott tüstíni két vonásban semmi határozott „positiv“ valamit nem látok; hanem látom az elsőben igen határozatlanul megmondva, mit nem kell tenni; a' másikkban még határozatlanabbul, minő érzésre van szükség; de azt, hogy tulajdonkép mit kell tennünk, — azt, miről a' népnevelési eszmének ellenében megmondhassuk: ime! itt van, ezt tegyük, 's ne a' népnevelést, — illy positiv javaslatot gyöngé értelmekkel kivenni képes nem vagyok; a' népnevelés kérdése iránt pedig egyáltalában nem lehetek szerencsés a' méltóságos gróffal egyetérteni. — És pedig (hogy a' főokra feleljek mindennek előtt) azért, mivel csekély nézetem szerint abból, hogy a' tárgynak idővesztésnélküli talpraesett elrendelése nem függ egyedül magunktól, korán sem következik, hogy a' dolgot abbahagyjuk; hanem inkább azt vélem következni, hogy kettőztetett erővel és ügyekezettel tegyünk meg annyit, a' mennyi tőlünk függ. — Már pedig, ha megemlékezik a' nemes gróf az 1791: 26 t. cz. egyik pontjára, 's mind arra, mit az egyházi rend, mit a' megyék 's egyéb törvényhatóságok, földesurak, egyesületek és községek, a' legfelsőbb törvényes felügyelés alatt, e' tárgyban tehetnek, 's valósággal tesznek is, lehetetlen el nem ismernie, hogy itt bizony mégis csak igen sok jót tehetünk saját téhetségünk ből. Adná isten, hogy egyharmar csak mind az meg volna téve, mit e' rész-

ben tennünk lehetne, örömmel 's elégedéssel tekintenek a' jövendőbe. — De különben is, ha eddig a' népnek political létéről, jogokról 's az örökös gyámsági rekeszeknek kissé megtágitásáról vala szó, mindig azt szokták felelni: „Nem lehet, nem érett még erre a' mi népünk, előbb nevelni kell.“ Most pedig a' nemesgróf azt mondja: „előbb political létet kell a' népnek adni, aztán nevelést.“ — Boldog isten! hisz így soha ki nem jövünk a' *circulus vitiosus*-ból. Ha mégis a' népnevelés dolga olyasmi volna, a' mi máról holnapra egyetlen éjnek átfordulatán megérhetik, ha a' törvényhozónak valamint hatalmában van kimondani: akarom, hogy ez 's ez naptól a' népnek political léte legyen: ép' ugy hatalmában volna decretálni, hogy a' következő napon a' nép nevelt legyen: nem sokat törném fejemet az elsőség kérdése fölött; de a' dolog egészen máskép van; arra, hogy a' nevelésnek a' nemzet életében hatásos befolyását lássuk, év meg év, egy egész nemzedék életkora kell; és ámbár én azt hiszem, hogy a' szabadság legjobb nevelő a' szabadságra, következőleg — political tekintetben legalább — épen nem félek a' gondolattól, hogy jogok előzzék meg a' nevelést: mégis kérdezni merem a' legbátrabbakat ugy, valamint a' legfélénkebbeket, mit választanának a' kettő közül: egy, szabadságba tett népet, melly buta, vad, durva, neveletlen; vagy egy nevelt, erkölcsös népet, melly még nem szabad; mellyiktől lehet inkább tartani? — Azon

tekintetet sem látszik a' historia igazolni, hogy a népneveléssel nyomban bizonyos political vágyak járnak; 's ha járnak, legalább nem igen fajulnak el durva, törvénytelen kitörésekre. A poroszok-ról állittatik, hogy ott egész Európában — Szász-Weimart kivéve — a népnevelés legterjedettebb, legjobb lábon áll; de azért alkotmánya még maiglan sincs, ámbár a' népnevelésnek illyes igényeit a' „Landwehr“ rendszer, miszerint a' porosz katona nem szűnik meg porosz polgár lenni, és a' városi közel republicanus institutiók igen látszanak erősíteni; és valóban még az orosz czár sem fél népneveléséről gondoskodni, s e' gondoskodás sikerét ministerei minden évben senhaugon hirdetik Európának; már én pedig csak nem gondolom, hogy az oroszokhoz képest a' magyar nép olly borzasztó állapotban volna, miszerint még csak most kezdene szürkülni az idő, mikor a' népet csak lassankint és a' legkényesebb tapintattal szabad nyomorult mibenlétével megismertetni (199 l.). Én azt gondolom, ez egy kis önmystificatio; mert ha igaz, mit a' nemes gróf a' 367-ik lapon mond, hogy „van Magyarország minden lakosinak tágacskább political léte már:“ ugy nem látom okát, miért félhetnénk őt nyomorult mibenlétével megismertetni; sőt azt hiszem, ép' ellenkezőn áll a' dolog; mert csak ve véljük, mintha a' nép nem gondolkodnék nyomorult mibenlétéről; de ép' az a' baj, hogy nevelése nem lévén, azt

roszul fogja fel, nyomorúbbnak képzei; 's innen erednek aztán a' mesztengnyői esetek, a' miknek, mi-helyt egykissé megismerletnők a' népet valódi mi-benlétével, történniök lehetlen volna. És előttem az is nagyon különösnek látszik, hogy midőn statarium 's bot, korbács eltörlése ellen szól a' nemes gróf, akkor a' nevelést egyik szükséges előzménynek mondja (239 l.); midőn ismét kiseddévó - intéze-tekről, hasznos ismereteket terjesztő egyesületről van szó, akkor az feleltetik (199 l.), hogy elő-ször a' felnőtteket kell korlátozni, 's kicsapongásiktól megóvni a' hazát; és viszont (196 l.) azért rosztaltatik az említett egye-sület, mivel a' legnagyobb rész olvasni írni, számolni, de még csak betűzni sem tud. — Én részemről a' mondó vagyok, hogy a' népnevelés olyan, mint a' tölgy, mellynek nagy idő kell, míg a' kisedd makkból élőfa lesz; de ép' azért nem lehet vele eléggé sietnünk; 's ha csak-ugyan nem rajtunk áll, egész erdőket vetni egy-szerre: ültessen csak kiki tehetsége szerint apró csemetéket, — majd fa fa mellett erdőt csinál.

Ezekkel meg van előzve végezetül a' felelet azokra is, mikkel a' nemes gróf némelly apró vál-lalatinkat — mondhatnám — megbuktatni töreke-dik, midőn azokat korszerűtlenségről vádolja, az ugyis felette gyér közerőt eldiribolóknak, elfe-esérlőknek állítja, 's az Anglia, Amerika példájára vonatkozásnak nevetségessé-tételével az alig sar-jazókat elsorvasztásra kárhoztatja. — A' mi a' Má-

tyás-szobor-egyesületet illeti: ezt védeni nem áll
 tisztemben, miután történetesen azon esetben va-
 gyok, melyet a' nemes gróf a' 194-ik lapon Mátyás
 királyról tesz föl (ha élne), t. i. hogy e' szoborra
 egy garast sem adtam; 's pedig először azért,
 mivel a' 100 ezer forintnak egybegyűlését nem
 tartom valószínűnek; másodszor, mivel ugy vé-
 lekedem, hogy ha összegyűlne is, azzal mű-
 vészet és művész érdekében hasznosabbat lehe-
 tett vala tenni, mint szobrot állítani. Ellenben
 tagja vagyok ('s azt minden kitelhető ügyekeze-
 temmel előmozdítani szeretném is) a' m. gazdasági
 egyesületnek, a' testgyakorló-iskolának, a' kis-
 dedóvó-intézeteket terjesztő- és az ipar-egye-
 sületnek (mellyek, az utólsót kivéve, a' nemes
 grófot is tagjaik közé számítani szerencsések);
 ezen egyesületeknek pedig ép azért vagyok ba-
 rátja, 's azért is ügyekszem csekély tehetségem
 szerint a' Hirlap által előmozdításukon, mivel meg-
 annyi adalékoknak tekintem a' nemzeti nevelés
 nagy egészéhez, melyet én a' legfontosabb és
 legszükségesebb feladatok közé számítok. Az ipar-
 egyesületre nézve csak még azon alázatos meg-
 jegyzésem van: hogy épen mivel, mint a' nemes
 gróf mondja, honunkban a' legnagyobb rész ol-
 vasni, írni nem tud, változott át, egyenesen a'
 Pesti Hirlap javaslatára, a' hasznos ismereteket ter-
 jesztő egyesület ipar-egyesületté. — És ha már most
 a' nemes gróf azt kérdi: van e ezen vállalatokban
 valami lánczolat, valami terv? azt felelem: igenis

vau; 's azt a' nemes gróf e' szóbau fel fogja találni : „népnevelés.“ — Még a' kisgyermek-kórház is azon egyesületek közé tartozik, mellyeknek tagja vagyok, 's mellyek a' Pesti Hírlapban ajánltattak. Ezt azonban, mint valódi philanthropicus intézetet, legalább különösen nem érte a' nemes gróf neheztelese. — — Ezen egyesületek nagy részénél Anglia, Amerika példáira is történvén az indítványozók által hivatkozás, a' nemes gróf azt kissé nevetségessé ügyekszik tenni, 's tanácsolja: ezeket csak akkor tegyük — és itt a' dolog veleje — mikor ott állunk, hol angol és amerikai most áll; ma pedig azt tegyük, mit ők tettek akkor, mikor nemzeti állásukat tekintőleg körülbelül olly lépcsőn valának, mint mi vagyunk ma. — Én azt gondolom, hogy az illy vállalatok nagy részben újabb kor eszméi, miket tehát angol és amerikai hajdan nem ismerhetett, 's ha ismert volna, jelentőrekvései természeténél fogva hinniem kell, hogy nem halasztott volna mára el; mert hiszen, például midőn egy újabb „territorium“-nak az egyesült statusokhoz csatlakozása szóba jő, 's a' mérnökök, mint a' polgárisodás kengyelfutói, elmennek a' laktalan vadont részekre, vonalokra osztani, már akkor minden 16-ik czölöpöt, 's így az egész roppant vadonnak 16-ot részét a' népnevelés számára jelölik ki. Ez gondjaiknak legelsőbbike. — Azonban ha meggondolja a' nemes gróf, mit tettek az angol és amerikai akkor, midőn nemzeti

állásuk a' mostani miénkhez hasonlított: alig hiszem, hogy ahozi alkalmazásunkat tanácsolná.

És most legyen szabad, csekély kis vállalkaink rövidke apologiáját 's vele kényszerített és körülményeim közt nagyon terhessé vált munkámat ismét a' „lóversenyröli“ jeles munkából néhány szavakkal berekesztenem: „Ha már forog valami, 's fenmaradást ígér, azt így szabadni 's szörszálhasogatólag vizsgálgatni, nem lett volna e valami más hasznosabb? valóban annyi, mint hosszú értekezés annak kitudására, mellyik téglának van több érdeme egy építésben levő ház körül.“ — — — És: „Nemzeti rothadás jele, ha egyik megakasztja a' másik munkálódását, a' helyett, hogy mindegyik maga körében egészségesen forogván, a' másik működését is lehetőleg elősegítné.“

KELET NÉPE

ÉS

PESTI HIRLAP.

ÍRTA

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

KELET NÉPE

É S

PESTI HIRLAP.

IRTA

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

Sine ira et studio quorum causis procul habeo.

P E S T.

NYOMATTA LANDERER ÉS HECKENAST.

1841.

Minden nép', mint minden egyednek életében vannak pillanatok, melyekben sorsától kényszerítve több előtte nyíló utak közt választania, melyekben egész jövője iránt határoznia kell; — nagy fontos pillanatok, hol időmérőnk' fővenye közt a' jövőnek magvai folynak, 's minden szív érezve, hogy határozatától egy egész létnek üdve vagy boldogtalansága függ, szorúlni kezd. — Vannak illy pillanatok; 's az egyed, ki átélve ifjúságának azon boldog napjait, hol a' magas feltételek köztingadozó szív, fenséges, de csak még ösmeretlen célok után vágyódott, 's a' nemzet, melly átfutva azon korát, hol magas lelkesedése még bizonyos elhatározott pályát nem választ magának, e' pillanatokhoz közelítve, helyesen cselekesznek, ha mielőtt magas ábrándjaik' köréből a' tett' nehéz mezejére lépnének, egy perczig magokba szállanak, 's az élet' annyi ösvényei között, melyeknek mind-egyikén példák intenek, 's ijesztenek, — mert nincs egy mellyen senki céljához nem ért vagy nem süllyedett volna, — ha nem választanak a' nélkül hogy meggondolnák, miként nem a' legdicsőbb, de egy elérhető cél' választása illik a' férfiúhoz, ki, bár mily hatalmasan alkotva istenétől, gyengévé válik, mihelyt túlbecsülve erejét, abban fáradozik, miben győznie nem lehet. —

Ezen pillanatok' egyike az, mellyben nemzetünk napjainkban áll; — 's ha valaha volt időszak, mellyben e' haza' ügyeinek elrendelésében a' legnagyobb gond kívántatott; ha volt, mellyben minden tévedéstől őrizkednünk kelle, — ez, mellyben élünk, bizonyára azok közé tartozik. — A' vetésnek ideje 's módja az, mi termésünkről határoz; — jaj nekünk ha a' nemzet' mezején elmúlasztjuk a' pillanatot, vagy magokat választánk, mellyeket földje el nem bir; — hogy pedig, — ha már keleti nép létünkre hasonlatosságokkal élni akarunk, — csakugyan a' vetés' korszakán még túl nem mentünk, azon, véleményem szerint, senki e' hazát ösmerő kételkedni nem fog; 's ha kételkednék, egy tekintet előitélet nélkül viszonyainkra' vetve, meg fogja őt győzni, hogy, ha hálá az égnek 's azoknak, kik eszközei valanak, sok régi gaz irtatott is ki néhány év óta : azon termés, mellyet helyébe vártunk, sok helyett még elvetve sincs, 's hol elvette-tett is, még csak felette ritkán zöldellik napjainkban.

Ha e' nehéz, nagy következésű pillanatban, megfontolva a' hazának helyzetét, azt, mellyel a' külföld' ellenében áll, 's azt mellyet belső organisációja szült; meg-gondolva múltját, mellytől soha egészen megválni nem lehet, 's a' nemzetnek jellemét, melly ha újításoknál tekintetbe nem vétetik, mi den fáradságot hasztalanná teszi, egy hazáját valóban szerető polgár belsőjében meggyőződött, hogy a' közügy hibás irányt vesz, hogy a' nemzeti haladás, mellynek csak épen azért nyílik olly tág pálya, mert a' fordulón, mellyen áll, több útnak kezdete őszpontosúl, — tévútat követ, e' meggyőződést a'

haza előtt nyilván kimondja, 's félretéve minden mellékes tekintetet, bár veszni látná azt, mi szívének olly kedves vala, — hontársai' bizodalját, — szavát felemeli, — tette egy nemes, tiszteletre méltó tett vala.

Ki azon férfiak' történetét ősméri, kik nemzeteket haladásra intettek 's vezettek, tudja: hogy közöttök nincsen egy, a' Gracchusoktól le Washingtonig, ki nem rágalmaztatott, 's nem ért volna napokat, hol hála' 's tisztelet' helyébe, a' legcsúfosabb apostasiával vádoltaték. — Ki a' tömeget megindítja, az nem várhatja, hogy haladása nyugott leend, hogy egyes részei épen a' mozgás által szétválni nem fognak, hogy nem lesznek sokan, kik cél, 's irány nélkül, csak mintegy benső ösztöntől kényszerítve rohannak elő, átkozva, vagy megvetve mindenkit, ki határtalan futásokat követni nem akarja. — Minek kimondására az egyest nyugott meggondolás, 's belőle eredett erős meggyőződés birta, az a' népnélszenvedélylyé válik; — amaz szeme előtt tartva célját de nem felejtve akadályait, nyugottan halad feléje; a' tömeg csak kívánatait érezve, vakon rohan a' nehéz pályán, — mi csoda, ha elválnak egymástól? — Egyesek ritkán, de nép majd nem soha sem ősméri ön erejét, 's ha nemünk' történetén végig megyünk, alig találunk nemzetet 's pillanatokat, hol a' sokaság vagy nem sejtítve hatalmát, vakon nem engedelmeskedett, vagy túl becsülve azt, korlátlan mindenhatóságról nem álmodozott volna; — 's hol a' hatalmas, ki őket illy pillanatokban visszatartóztathatná; hol az, ki ha bár ő vezeté is a' pályára, az egyszer megindult tömegnek elébe szabhatná lépteit? — Halad,

farthatatlanul halad a' nagy test, 's ki első mozdulatait okozá, többnyire nem tehet mást, mint félre lépni az útból, 's azon egy meggyőződéssel vigasztalni lelkét, hogy utána mások jövendenek, kik helyét betöltik; hogy, ha bár a' haladatlan sokaság, mint gyöngyhalász a' csigát, ha kivette kincsét, lábbal tiporná emlékét, még is ő vala, kinek e' kincset köszönheti; — 's egy nemzet' haladatlansága után, mellyel az a' babért homlokunkra fűzi, van-e szebb jutalma tettünknek azon érzeménynél, hogy megérdemeltük volna?

Abból tehát, hogy valaki, ki egykor a' haladásnak barátja, sőt megkezdője vala, minden haladást kivétel nélkül pártolni nem akar, 's midőn némelly újítások mellett felszólalt, másoknak ellene szegül, — azt következtetni: hogy nézeteit megváltoztatá, hogy, mert régi zászlóját, melly most más ügynek szolgál, czímeréül többé követni nem akarja, apostata, — a' lehető legnagyobb igazságtalanság. — Tökéletlen nyelveinkben a' szók' száma meg nem felel a' fogalmak' különbségeinek; évről évre változik sokszor egy szónak értelme, 's nem kötelessége senkinek, azt, minek mások megváltoztatták értelmét, elfogadni, csak mert hasonlóan hangzik; 's mert, például, egykor a' szabadság' barátjának nyilatkozott, azt pártolni, mi később annak neveztetik, 's pártolni minden módot, melly annak elérésére ajánltatik, bár mennyire volna is meggyőződve hibásságáról. — Lehetnek, sőt vannak esetek, hol azon egy czélt követők elválnak egymástól, 's hol épen a' haladás' leghivebb barátjai mérsékletre intenek; csak az ok, melly őket e' felszóla-

lásra bírta, az idő mellyben az történt, a' mód mellyel azt tevék, teszi hibássá, vagy érdemmé tettöket; csak ez a' pont, melly körül minden józan discussiónak forogni kell. —

Hogy tehát Gróf Széchenyi István, noha a' haladás' embere, sőt hazánkban megkezdője, a' Pesti Hírlap ellen, melly szinte a' haladás' zászlója alatt küzd, felszólalhatott a' nélkül, hogy előbbi pályájáról lemondana, 's csak a' legkisebb következetlenséggel vádoltathatnék, — minden kétségen kívül áll; — a' kérdés csak az: vajon a' Pesti Hírlap adott-e okot e' fellépésre? a' pillanat, mellyben élünk olyan-e, melly e' fellépést szükségessé tevé, ? 's vajon a' mód, mellyen az történt, olyan vala-e, melly a' haladás', jogszerű szabadság', és szabad discussio' ügyét elésegíti? —

Ez azon helyzet, mellyben Gróf Széchenyi István a' haza előtt áll; ez ez, miért én, bár mi csekély legyen szavam, mielőtt utolsó munkájának taglalásába belé ereszkedném, nyilván ki akarom mondani legvalóbb, legőszintébb tiszteletemet.

A' barátságnak szebb 's nehezebb kötelessége nincs, mint ellent állani barátjai' kívánatainak; a' honszeretet' legdicsőbb áldozatja azé, ki nemzete' javáért le tuda mondani szeretetéről; a' jövő megszokta jutalmazni az illyes áldozatokat.

Mélyen tisztelem én azon érzeményeket, mellyek a' Kelet Népe' lelkes íróját meggyőződésének nyilvánítására birták; — de valamint meggyőződésem szerint tett nincs, melly által való hazafiságát inkább bebizonyítha-

tá; úgy én, ki a' tisztelt írónak nézeteiben nem osztoz-
kodhatom, ki illy nemes kútforrásból eredett tanácsait azon
ügyre nézve, melly mellett mindig szoltam és szólni fo-
gok, veszélyeseknek tartom, elmúlasztanám kötelessé-
gemet, ha ezen nézeteket, 's az okokat, mellyekből ered-
nek, a' hon előtt nyilván, 's világosan ki nem mondanám.
Mit olly férfi, kinek a' haza annyi köszönettel tartozik
mint Gróf Széchenyi Istvánnak, mond, fontosabb mint
hogy felelet nélkül maradhatna; a' discussio' mezején ki
fog világítani az igazság, melly mint jó ércz surlódás ál-
tal csak fényesebben tündököl. —

Ez indító oka, ez czélja rövid munkámnak; ki ben-
ne mást keres, ki ügyes polemiának meglepő mesterké-
léseit várja, vagy azon fogások után vágyódik, mellyek
által — felkeresve minden egyes következtetlenségeket, 's
összeállítva egymástól különváltakat, némelly író a'
a' közönséget mulattatni iparkodik, vagy ki épen sze-
mélyességeket remél, — mert hisz' mint a' napról sok
ember szereti tudni hogy feltjai vannak, úgy sok törpe
minden magasabban állóról nem kíván tudni mást, mint
hibáit, — az tegye félre e' füzetet; nem az író, de véle-
ményei ellen írok, 's ha nézeteimben, miről a' közönség
ítélni fog, hibáztam, legalább soha sem felejtém, hogy
az, ki ellen fellepek, honomnak egyik leghasznosabb
polgárja, 's azon férfiú, kinek példáját követni, ifjúságom-
nak legszebb, legbüszkébb vágya volt.

Hibázhatunk! Hol van ki egy haza' viszonyairól ítélve
biztosan mondhatná, hogy nem hibázott? Mint az óriási fa'
tövében toválzást nem látni, mig fenn ágain a' tavasz'

érintése alatt millió levelek fejlődnek, úgy a' legkülönbözőbb jelenetek egyszerre állnak előnkbe nemzetek' életében is; 's kiaz, ki korlátolt láterejével felbírná fogni a' roppant egészet, 's nem függne azon helytől, mellyen a' végzet által túl tekintenie nem engedtetett. Hibázhatunk, de épen hibáink által ki fog világlni az igazság, 's ez elég; — minden való, mit emberi nemünk bír, ezer egyes csalódások által szereztetett; feladásunk fáradni a' való után; — sok, terhes salakjával együtt kihozni e' kincset; az idő, 's más munkások kik utánunk jönnek, bizonyosanki fogják választani terhünkől a' nemes érczet, mellyet rejte.

Nézzük tehát mindenek előtt azon okokat, mellyek a' Kelet Népe' tisztelt szerzőjét arra birták, hogy egy, a' haladási párt' organumának tartott hirlap ellen felszólaljon; 's itt, mielőtt ezen okokba részletesen belé ereszkedném, legyen szabad némi általános észrevételeket előre bocsátanom.

'Tekintve a' Pesti Hirlap' szerkesztőjének személyes tulajdonait, 's főkép azon rendkívüli állást, mellyben múltjának történetei őt a' haza előtt helyhezék, kétségen kívül nagyok lehettek, 's valának azon várakozások, mellyekkel haladásunknak mind barátjai, mind elleni o' lapnak megjelenését fogadták; 's ha e' vállalatnak hirdetése után szenvedélyes barátok 's ellenek támadtak; ha már első számánál nem hibáztak, kik belőle hazánk' végromlását, vagy újjá születését jósolák, bizonyosan nincs mit bámulnunk; — politicában száz között alig van egy, ki tárgyakról szólva eltudná felejtetni a' személyeket,

kik által képviseltetnek; 's alig van kérdés, mellynek eldöntése nem függne épen annyira megindítójának állásától, mint benső érdekétől. — Hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztője e' tulságos várakozásnak mag nem felelhetett; hogy illy rendkívüli, 's minden valószínűség ellen tett jóslatokat nem igazolhatni, nézetem szerint világos. A' történetek' felszínénél mélyebbre tekintve, mindig 's mindenütt látjuk, hogy nagy következtetések, soha egyes ember' vagy ténynek következtetése nem valának, hanem mindig sok különböző okok 's emberek közmunkásságából származtak. Caesartól Napoleonig mind azon nagy egyedek, kiknek nevei a' történet' epocháit jelelik, csak szikrák valának legfelebb, mellyek a' már összevegyült gyúlmányt lángba boríták, csak azon végső cseppek, mellyek a' csordúltig eltelt kelyhet átfolytíni készítették; — mindenütt nem az, ki embertársáinak egy új gondolatot ad, de az, ki a' többség' gondolatát magáévá tévé, hatalmas. 'S valjon ki tehetné fel, hogy mit senki még véghez nem vihetett, azt Kossuth Lajos, bár mi nagy adományokkal ajándékozva meg istenétől, — teendí? — Nem az tehát: mit vártak a' haladás' szenvedelmes baráti, vagy elleni a' Pesti Hírlaptól: hanem az, mit lehetett tőle józanon várni, ez a' kérdés; — valamint, nézetem szerint, ha e' lap vétkes irányt követne, mentségül józanul felhozni nem lehetne azt, hogy elleneinek aggodalmait nem igazolta egész mértékben; úgy, véleményem szerint, nem lehet e' lapot felelőssé tenni bár íjtáinak tulzó reményeiért sem. — Alig van talán egy ember ki jóban azt, mit barátjai, — gonoszban azt, mit ellenei róla feltevé-

nek, véghezvihette volna; — minden tettnek mérlege csak a' körülményekben fekszik, 's a' legcsekélyebb is nagy, ha nálánál többet tenni lehetetlen vala. —

A' Keletinép-nek tisztelt szerzője 58. 59. l. előadja azt, mit egy haladási hírlaptól kíván: „Ariadne' fonalaként a' legjobb főkől nyujtva biztos rézst nyitni, mellyen honi tébolydónkban nagy 's kicsi, dúzs és szegény, 's átaljában minden erő, minden érdek, sőt minden szenvedelem is egy czél felé lenne vezérelve; egy czél felé, melly nem egyéb, mint tökéletes biztosítás mind a' despotismus mind az anarchia szörnyetege ellen. — — —

Szükség olly lap, melly a' környülményekhez képest majd halkal, majd gyorsabban izgatná a' nemzeti testet, ma a' szenvedelmek lecsillapítására hatna leginkább, majd, ha tán ismétí álm kórságba merülne a' nemzet, vagy ha szolga irányt venne, azt ismét 's ha szükség, a' végitéleti tárogatókint életre, 's kötelesség tellyesítésre felriasztaná; — melly az elkülönözött részek egymás iránti viszonyait felvilágosítani, közös érdekeiket velők jobban megesmértetni, a' szerencsésebb születésűeket kémélettel áldozatok tételére csábítgatni, az alantabb állókat őszinte részvéttel, viszont még egy kis béketűrésre édesgetni törekednék; melly eldiribolt erőnket egy egy czélra e-

gyeztetni, 's a' teendők eddigelé olly sok-szor egyedül pillanati hévsugtasorát végkép okszerénti logicába szorítani, 's azon fellebbe nehéz egymásutánt kijelelni ügyekoznék; szóval, mellynek az volna legfőbb működési köre, hogy a' régi külföldnek tapasztalási kincseit sajátjává tévén, egyoldalúság és szenvedelem nélkül rendre kijelelné, mi volna kettős célunk elérésére, t. i. nemzetiségünk, és alkotmányunk mind inkább kifejlésére, mi kerülésre, mi viszont utánzásra méltó; 's ekkép melly nem arról vitatkoznék, valjon kell-e tenni? mert ez rég elismérve, 's a' többségtől már rég elfogadva van, de azt tenné fejtegetés tárgyául: mit kelljen művelni? 's ezt mi módon, miszerént egyes esetek, egyes kivételek aprólékosságit mellőzvé, jó hadivezér, jó országos emberként magasabb szempontból volna felfogva, 's szakadatlan rendben egy pontra vezérelve az egész.

Már, kérde: mióta a' sajtó működik, hol van hírlap, melly e' kívánatoknak csak távolról megfelelt volna; hol van egyed, kitől csak a' legkisebb valószínűséggel ennyit reménylhetnénk? — Valjon a' nemzeti testnek egyes tagjai mindig egyenlő állapotban vannak-e? 's mi dőn egy rész túlhévtől elragadva mintegy lázban áll előttünk, valjon nem merül-e akkor épen a' másik néha álmokórságba? — valjon nem szükséges-e néha ott a'

szenvedélyek' lecsillapítása, mikor itt épen az ellenkező szükséges? 'S ha ez nem volna is, ha a' nemzet egy emberként csak egy érzeményben hevülne mindig, ha mi sehol nem volt, hazánkban való lehetne, hogy annyi párt, 's minden pártban annyi árnyéklat mindig egy gondolatban központosulna, — valjon hol van az egyed, ki ezen állapotot mindig felfoghatná, 's mintegy mindent tudó lény egy naptól a' másikra e' szerint irányozhatná szavait, irányozhatná főkép úgy, hogy szavai — noha a' magyar — mint a' tisztelt Gróf 102. l. felette jól jegyzi meg: vezért, főkép nem általa választottat nem igen kedvel, 's noha e' hazában egyedek vannak, kiknél a' méltó leczkézés csak akkor nem talál makacs fejességre, ha hasonlóktól, vagy magasabb állásúaktól, 's nem idegenektől, vagy épen alólról nyujtatik (32. l.) hogy szavai, mondom, mindig követőkre találnának?

Kérdésen kívül nagy a' korszaki sajtónak befolyása napjainkban; 's ha újabb történeteinken végig tekintünk, alig fogunk találni egy nagyobb tényt, mellynek főindító okai, vagy legalább leghatalmasabb eszközei között a' *journalistica* nem mutatkoznék. Korunk a' *discussio*' kora; az idő, hol egyes hatalmasnak szava, vagy régi szokások minden ellenzést elnémitának, megszűnt; nevek helyébe vélemények léptek, szokások helyett meggyőződést keres a' nép; — mi csoda, ha illy környülmények között, hol még a' korlátlan hatalom is alattvalóinak meggyőzésében keresi fő támaszát, az, mi a' sokaság' véleményére leginkább hat, egyszersmind leghatalma-

sabb; 's ez a' korszaki sajtónak feladása. Egykor a' tudomány, mint minden, egyeseknek mintegy kiváltságos tulajdona vala, mellyet csak hosszú munka szerezhettek, 's mellyből épen azért a' többség kizáratott: ma a' tudomány mindenkinek szükségessé vált, 's a' journalistica az, melly megszerzését mindenkinek lehetségessé teszi, melly a' nagy, egykor egyesek' birtokában heverő kincs, hogy úgy mondjam, apró pénzre felváltva, ezerek között kiosztja; melly szüntelen' változó napjainkban szüntelen' változó formákban nyújtja tanácsait, minden napnak történetével meghozva oktatását; a' journalistica tanácsadója, barátja a' népnek, mintegy közbenjáróként állva a' nép 's kormányzói között, melly mind kettőnek véleményeit képviseli, 's mellyben a' kormányzó népének véleményeit, ez a' kormány' tetteinek magyarázatát keresi. De azon nagy hatalom 's befolyás, melly ezen állásból következik, csak az egész journalisticának, 's nem egyes hírlapnak lehet következése; következése annak, hogy minden kérdés, minden oldalról, 's mindenki előtt vitatás alá jó, hogy több hírlapi egyedek az ország' sajkájának két oldalán evezve az egészt haladni készlik. Egyes hírlap csak egy véleménynek 's iránynak lehet képviselője, 's mennyiben vélemény nincs, melly nem oszlanék külön szinezetekre, még azon egy vélemény' követőinek is csak egy részéé, — 's a' legtöbb, mit tőlök kívánhatni, legfelebb következetesség, 's az, hogy céljaik' elérésére olly eszközöket soha ne használjanak, mellyek által az egésznek bátorsága veszélyeztetnék. —

Ezen szempontból tekintve a' Pesti Hírlapot, tekintve

detén — inkább a' discussio' mezeje, mint vezér csillaga, csalódtunk-e várakozásainkban? 's valjon mennyire alaposak azon vádak, mellyek, a' Kelet' népének tisztelt szerzője által ellene felhozattak? —

Nem szükség, a' Pesti Hírlapnak elveiről 's általános irányáról szólanom; amazokat, ha a' jelen munkában hallgatna is, Gróf Széchenyi István, kinek multja és jövője ezen elvekkel öszve kötött, nem tagadhatja meg; erről a' tisztelt szerző e' szavaiban: nem beszélek én a' Pesti Hírlap általános irányzatáról; minthogy az irányzat bizonyosan helyes. (150. l.) világosan kimondja véleményét; úgy mint (142. l.) az egészről szólva e' szavakból is: Nincs tehát nekem, sem eddigelé kitüntetett legtöbb elvei, sem irányzatai, sem általában a' Pesti Hírlap ellen legkisebb kifogásom is; sőt midőn felette sajnálnám, hogy a' Pesti Hírlap szerkesztőjének szép tehetsége, szilárd lelkülete, komoly elszánása nem gyümölcsözőnék drága hazánknak, a' Pesti Hírlap folytatását mellyben már is olly sok jó van, és melly honunkra nézve valódi kincsé válhatik, legőszintébben ohajtom, sőt valódi közcsapásnak tartanám annak megszüntét — világosan kitűnik, hogy sem elv, sem irányzat köztünk vitatkozás' tárgya nem lehet, 's a' tisztelt grófnak tökéletes megelégedésére nem szükséges más, mint hogy, miképen a' fent idézett helyen folytatólag mondja — a' Pesti Hírlapnak a' fenforgó kérdéshez 's honi

körülményeinkhez alkalmazva ne legyen tacticája olly hijányos, olly visszás, mint valának jámbor Mack', a' dicső lengyel', 's Aristoteles — ceciderunt in profundum taticáji, vagy hogy a' tisztelt szerzőnek 117. l. gondolatjait még világosabban kimondó szavaival éljek: hogy ő a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének szándékáról legkisebbé sem kételkedik; elveit is jobbadán, 's legfőbb vonásaikban osztja, sőt egy cseppet sem vonakodik kinyilatkoztatni, hogy azokat legnagyobb részben magáévá teszi, sőt legédesb atyai érzések közt jobbadán magáéinak is ösméri, és ekkép egyedül azon Modor ellen lehet és van kifogása, melly szerint, mint Kossuth Lajos hiszi, felemeli a' hazát, mint viszont ő maga (gróf Széchenyi) hiszi, sírba dönti a' magyart.

Tehát csak a' tactica, 's a' modor körül foroghat a' kérdés; ez azon tér, mellyre a' tisztelt Gróf áll, mellyre őt követni fogjuk; minden egyéb vitatkozás felesleges.—

Én ugyan teljes meggyőződéseim szerint nem hiszem, hogy ezen ponton forog a' fel és alá, hogy a' taticának hijánya megsemmisítésre vezeti a' magyart, 85. l. hogy egy hírlap' szerkesztőjének elhibázott modorja csak most lábadozó, nemzeté virulni csak most akaró népünket, az anarchia mindent elsűlyesztő örvényébe, vagy mi hihetőbb, közvetlen az önkénynek hajótörő szírtjei közé vezetheti 95. l. hogy e'

hont, és nemzetet, melyet Isten fenntartott annyi viszontagság között, nem elv, nem irány, hanem egyedül elhibázott modor fogja meggyilkolni — én, mondom; nem hiszem mind ezt; 's ha mást nem említek is, az, hogy annyi századok alatt stylus curiálisunk' szavainál a' nemzet örök álomba nem szenderült, talán elég bizonyosság, hogy stylusra nézve sokat elbirunk. — De miután a' tisztelt Gróf épen e' tacticára 's modorra szorítja észrevételeit, miután minden a' Hirlap ellen felhozott vádakat erre épít, legyen elfogadva e' szűk mezeje a' vitatásnak is; 's nézzük, mik ezen olly veszélyes tacticának és modornak hibái 's tökéletlenségei; nézzük, mi által válik e' lap, mellynek elvei 's irányzata olly jók, hogy a' Kelet' Népe' szerzője azokat magáéinak valja, még is olly szörnyeteggé, melly e' nemzetet porba döntendi.

Nézzük először azokat, mik a' tacticát illetik. Én ugyan, bár mi erős szavakban kelt is ki a' tisztelt Gróf 96. l. azon szerencsétlenek ellen, kik a' tacticának általános szükségét elismérni nem akarják, sőt ezen véleményöket hia ön túlbecsülésökben hirdetni is merészelik, önkényt megvallom: hogy sok, igen sok esetben az ügyes tacticának használatát feleslegesnek, sőt károsnak tartom; hogy sok dolgokban — 's mind azok mellyeknek eldöntésére egy népnek köz munkássága szükséges, nézetem szerint ezekhez tartoznak, — csak az egyenes út vezethet célhoz; hogy népet akarátja 's nézetei ellen fortélyok által vezérelni még a' jóhoz sem lehet; 's hogy végre, minden ügyesség 's finom tapintat,

mellyel országosember tetteit elintézi, nem pótolhatják ki azon bizodalmat, mellyel a' nép némelly mindig egyenes úton járt férfinak lépteit követi. A' tisztelt gróf által állításának békabizonyítására felhozott példák e' nézetemet ugyan meg nem változtatták. — A' nagy császárban én nem a' tacticának diadalát, hanem épen azt látom, miként süllyed minden tactica's ügyesség mellett az, minek alapja nem jó, miként vezethet Austerlitz, Jena, Borodino's annyi nyert csata's győzelem, 's a' tacticának minden csudái végre Waterlooóhoz, és Sz. Ilona' szigetére; 's a' dicső lengyel nép vesztének okát, nem a' tactica', hanem inkább egyesség', 's azon bizodalom' hiányában keresem, melly nélkül semmi valóban nagyot véghez vinnünk nem lehet, 's mellyet e' boldogtalan nép talán épen azért nem érezhete vezetői iránt, mert több ügyességet, mint férfias egyenességet vón észre tetteikben, — de ez csak személyes nézetem. 'S ha bár a' tisztelt Gróf 41. l. utolsó országgyűlésünk' végszakáról szólva, midőn ezen ránk nézve olly fontos pillanatokat Párisnak a' szövetségesek által legelső bevételeivel összehasonlítván, e' két olly nagy következésű történetet azon pillanatok közé számítja, mikor a' földi dolgok úgy annyira bonyolodnak egybe, mikép emberek befolyása nem nyom sokat többé, és az Istenek közvetlen beleavatkozása veszi kezdetét legott (azaz: a' tacticának hatalma megszűnik) e' nézetemben még inkább megerősített; 's ha bár a' tacticának hasznait, sőt szükségét némi esetekben, mint például, parlamentarizmus vitákban elősmérve is, által nem

láthatom: hirlap, — melly természete szerint eszköz 's pedig a' leghatalmasabbak' egyike, de nem vezető; melly politicus felekezetnek irányát képviseli, de nem adja, — miként ragaszkodhatnék mindig a' leghelyesebb tacticához, ha az vele, a' párt' vezérei által nem közöltetik; — nem akarok e' kérdés' további vitatásába belé ereszkedni, 's csak arra szorítom figyelmemet: mik tehát azon pontok, mellyekben a' Keleti Nép' tisztelt szerzője a' Pestí Hirlap által követett tacticát hibásnak, 's hazánk' jövőjére nézve veszélyesnek véli. —

Mennyire a' tisztelt Grófnak nézeteit felfoghatám, az általa legjobbnak tartott tactica e' két fő elven alapúl: —

1-ör Hogy azon kettős célunk' elérésére, azaz: alkotmányunk' 's nemzetiségünk' megőrzésére 's erősítésére, a' jelen pillanatban szükséges: hogy a' magyarság egyedül védő, az alkotmány viszont haladó szellemben működjék. 72. l.

2-or Hogy fáradozásainkból sikertreménylenünk csak akkor lehet, ha kívánatainkban soha helyzetünkről meg nem feledkezünk, 's nem más nemzetek' példája, hanem ön szükségünk szerint rendezzük el a' teendők' sorát, őrizkedve leginkább minden divergentiáktól, mellyek nemzeti erőnket szétosztva semmisítik.

Véleményem szerint e' két elv olly helyes 's talpra esett, hogy alig van valami, mi ellenök bár ki által felhozhatnék. — Az elsőre nézve, — ki a' hazánk' némelly részeiben a' magyarosodás mellett mutatott túlbuzgóságnak következését látá, melly eddigelé csak egy magyarság elleni sláv reactió vala, az kételkedni nem fog, hogy

azon erőszakos út, melly honi nyelvünk' terjesztésére némellyektől követtetett, nem czélirányos; 's hogy gúny, vagy kényszerítés soha köztünk, 's idegen ajkú hontársaink között egyesség' kötelekei nem lehetnek. Csak mi szabadságon alapúl, az állhat erősen; 's ha van mód, melly e' hon' külön vált gyermekeit valaha egy nagy egészszé egyesítheti, 's ha van valami, mi erre legalább reménységet nyújt, 's azért minden honfinak figyelmét, 's legőszintébb előmozdítást érdemel, az, mit a' tisztelt Gróf ajánl, bizonyosan a' legjobb, a' legczélszerűbb eszköz. — A' másodiknak czélszerűsége magában világos; a' kérdés csak az: valjon ezen elvek sértettek-e a' Pesti Hirlap által, 's miben, 's miképen sértettek általa? — 's e' részben, megvallom, nézetem a' Kelet' Népe' szerzőjének nézetétől ismét nagyon különbözik.

Mert, valjon, az elsőre nézve, ha a' Pesti Hirlap' eddigelé megjelent vezérczikkein végig megyünk, nem kell-e megvallanunk, hogy mind azon hirlapok között, mellyek a' magyarosodás' ügyében felszólaltak, nincsen talán egy, melly lelkesedésében több mérséklettel, 's nemmagyar ajkú hontársaink iránt több tisztelettel szólna, mint épen e' lap. — Ha a' szerkesztő mélyen érezve mind azon károkat 's veszélyeket, mellyek hazánk' lakóinak annyira különböző nemzetiségeiből jelenünket, 's jövőnk' reményeit elborítják; ha meggyőződve, hogy minden erő csak egyességből származhatik, 's hogy minden egyéb mit honunkért tehetünk, való sikert nem szülhet, míg lakói a' magas Kárpatoktól a' Vaskapuig egy nagy nemzetnek nem érzendik magokat,— e' fontos tárgyhoz sokszor vissza

tér; ha mindent, mi ez ügy' előmozdítására bár hol, 's ki által tétetett, magasztaló szavakkal kiemel, mindent mi ellene történt, szomorúan, sőt rosztalva előad, — valjon ki veheti ezt rossz néven neki, főkép miután senki sem mondhatja, hogy e' rosztalásban gúny, vagy ellenséges indulat mutatkoznék, 's miután azt talán csak még sem állithatja senki, hogy, ha alkotmányunk' rongyos fedele alatt csak 80 ezer kiváltságos család áll, 's a' magyarsághoz csábítandó kinn a' szabad ég alatt ázik, bizonyosan nem a' Pesti Hirlap' szerkesztőjének akarata az, melly őt szabad ég alatt tartja; — 's miután senki nem kételkedhetik, hogy, ha Gróf Széchenyi István' nemesi kívánata végre teljesül, 's az idők eljövendenek: ho Hunnia határai között a' magyar alkotmánynak áldása mindenkire terjesztetik, úgy hogy a' legkisebb se legyen abból kizárva, de arra is, bár milly csekély részben 's milly lépcsőkön, még is elhasson végre jóltevő melege. 76. L — bizonyára a' Pesti Hirlap fog annak örvendezni leginkább. E' részben tehát a' Pesti Hirlap ellen panasz nem lehet; 's egész kíváнатom csak oda központosúlhat, hogy a' tisztelt Grófnak ez üdvös tanácsát, ez ország' minden hirlapjai 's túlbuzgó egyedei figyelembe venni el ne mulasztásák; nemmagyar hontársaink pedig e' nemes, a' magyarosodásnak egyik legbuzgóbb vezetője által tett kinyilatkozásban, egy új bizonyítványát lássák azon testvéri érzeteknek, mellyekkel mi magyarok irántok viseltetünk, 's mellyek, bár mit tegyenek is nem-

zetiségünk' fondorkodó ellenei, végre alkotmányi — 's nemzetileg ki fogják vinni egyességünket. —

Annyival többek 's nagyobbak a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének a' Pesti Hirlap ellen a' második, azaz: a' divergentiák', 's nem korszerű javaslatok' tekintetéből felhozott panaszai. — Ezek szerint a' Pesti Hirlap' szerkesztője

a) Napról napra új indítványokat téve, úgy is eléggé csekély nemzeti erőnket szétdiribolja.

b) Javaslatai által, mellyek inkább a' külföld' vak utánzásának, mint nemzeti állásunk' és szükségünk' józan felfogásának eredményei, olly útra vezet a' magyart, mellyen célzt érnie nem lehet, sőt mellyen haladva, minden munka 's fáradság csak oda vezethet, hogy mint ha piramis csúcsra állíttatnék, még azon kevés is, mi még fenn áll, porba dőlend. —

Minekelőtte e' vádak' részleteibe belé ereszkedném 's egyenesen arról szólnék, mennyiben illethetik azok a' Pesti Hirlap' szerkesztőjét, legyen szabad előleg azon kérdést felállítanom: Valjon a' tisztelt Gróf által haladásunkban megkívánt szoros logikai egymásután, jelen helyzetünkben, 's viszonyaink között lehetséges-e? — másodszor: valjon reménylhető-e, hogy e' rendszeres reform (mert minden lehető divergentiák' elmellőzése rendszer-nél mi volna egyéb) mellyet eddig törvényhozó testünk maga sem vala képes létre hozni, történhetik-e, bár milly észszel 's tudománynyal szerkesztett hirlap által? — Nézetem szerint mind e' két kérdésre csak tagadólag felelhetek.

Nem szándékom hosszasan e' tárgyról szólanom; de ha századunkban, hol a' Spanyol félszigettől Scandinaviáig Europa' majd nem minden nemzete alkotmányi javításokon átment, vagy bennök még vajudik, mind e' tapasztalásokat öszveszámítjuk; ha tekintve egy részről azon nemzeteket, hol a' reform, mint Frankhonban, forradalom által a' legszorosabb logica' kívánatai szerint eszközöltetett, 's azokat, hol, mint Angliában, a' reform egy hosszú százados munka, mellynek rendszerét csak szükség és lehetőség határozzák, — ott olly kevés, itt annyi áldó következéseit látjuk e' haladásnak, valjon álmódhatunk-e még rendszeres reformokról? valjon, ha hazánk' kifejlődési korszakára visszaemlekezünk, mind azon hasztalan munkára 's fárdságra, melly 91-től 25-ig e' hon' rendszeres reformjára ferdített, 's miként haladunk épen csak mióta a' sythemával felhagyánk, és Gróf Széchenyi' intó szavára, a' helyett, hogy a' teendők' rendszere felett vitatkoznánk, valamit teszünk, — nem győződünk-e meg: hogy a' reformnak ezen neme főkép nálunk lehetetlen, 's hogy, miként mind azon jó, mi eddig történt, 's minek létesítésében talán seukinek több 's dicsőbb része nem vala, mint épen a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének, valóban nem a' szoros logikai egymásután szerint eszközöltetett; 's hogy, miként tudós társaság támadt a' nélkül, hogy egy jó elemi iskola léteznék — lánczhíd épül a' nélkül, hogy útjaink volnának: úgy ezentúl, csak akkor haladhatunk, ha nem arra, jobb vagy bal lábbal lépünk-e elé, hanem inkább arra: hogy ne vesztegeljünk, fordítjuk fő gondunkat. — Hogy e' részletes,

javítások épen mert előkészítve, vagy a' megmaradt régi-
 glekkel egyhangzásban nincsenek, néha káros követke-
 zéseket szülhetnek; hogy azon hosszú stadium, melly
 alatt egy nemzet' alkotmányi átalakulása illy módon tör-
 ténik, sok egyes bajokkal jár, az nem szenved kétséget.
 De a' törvény' egyetlen erős alapja a' nép' jellemében 's
 szokásaiban fekszik, 's míg ezeket rögtön megváltoztat-
 ni nem lehet, addig rendszeres reformról ne szóljon sen-
 ki. — Törvényhozóban nagyobb hiba nincs, mint ha ko-
 rát meghaladva utópiákról álmodozik.

De, valjon, ha — *dato sed non concessio* — volna va-
 laki olly annyira a' természettől adományokkal felruhá-
 zott, olly mindent tudó, tapasztalt, olly mindenható köz-
 bizodalom által, ki nemzeti újjászületésünkben szoros
 logikai törvények szerint ki tudná jelelni a' teendők' so-
 rát; ha volna, ki minden perczen ősmérve viszonyaink'
 legkisebb részleteit, apodicticus bizonyossággal maga
 fel tudná fogni szükségünket, elébe szabva minden egyes-
 nek kötelességeit, intve egyet mit szóljon, a' másikat
 mit tegyen, a' harmadikat, hogy hallgasson el; mindenkit
 hová fordítsa figyelmét, örködve mindenek felett, hogy
 soha senki tervet képzelni, vagy létesíteni ne merészeljen,
 melly a' nagy nemtő' logikai felfogása szerint helyén
 nincs; ha, mondom, volna illy halandó, ki nézeteiben so-
 ha nem csalódnék, 's mi több, kinek isteni csálhatatlanságán
 senki kételkedni sem merészelne; — valjon egy hirlap'
 szerkesztője lehet-e az? egy hirlap' szerkesztője, ki függ-
 ve levelezőitől 's a' közönségtől, függve a' könyvvizsgá-
 lattól, számtalan kicsi 's nagy tekintetektől, annyi 's olly

nehéz akadályokkal küszködik; ki, ha lapjának szint adni nem tudott, közönösség, — ha elhatározott szinnel lép fel, ellenek által veszélyeztetik; ki helyzete által a' pártok' harczai közé vetve, a' jelennel küszködik, mint a' fáklya, melly éji útunkon vezet, csak mellékesen veti világát távolabbra, — valjon, kérdem, ki várhatná, ki remélheti ezt?

De ki szólt systhemáról, — így szólal fel itt a' Kelet' Népe' tisztelt írója talán — ki lépett fel nálamnál kiméletlenebbül mind azok ellen, kik mindig a' rend felett vitatkozva, végre semmit sem tesznek; 's valjon hogy lépnék most soraik közé? — Ezen esetben, engedelmet azon időért, mellyet a' tisztelt Gróftól, 's egyéb olvasóimtól az e-lébb mondottak által elraboltam, 's védelmemül azon egy megjegyzést, hogy, mihelyt minden divergentia valóban olly veszélyes, mint azt a' tisztelt Gróf hirdeti, mihelyt egynéhány, idő előtt, 's a' logikai egymásutánon kívül tett indítvány azon hajszált, mellyen nemzeti létünk függ, ketté szakaszthatják, nézetem szerint szükségkép systhemához kell folyamodnunk. — De hagyján, én nem akarok szavak felett vitatkozni; tegyük fel, hegy a' Pesti Hírlapnak nem egy általános rendszer' felállításának hiánya tulajdonított hibaúl, — miben fekszik hát vétke? kétségen kívül magokban az egymástól divergáló ajánlatokban, mellyek a' jelen pillanatban 's viszonyaink között, olly czéliránytalanok 's veszélyesek, hogy nemzeti és alkotmányos létünk vég napját fogják elkerülhetetlenül, és szaporábban mint gondolnók, idézni elő. 190 l. A' vád nagy 's fon-

Azon divergáló ajánlatok, mellyek a' Pesti Hirlapnak a' tisztelt Gróf által leginkább vétkül tulajdoníttatnak, mennyire azokat különösen kijelelé, e' következendők.

Mátyás' szobra körül tett fáradozásai.

Tömlöczeink' javítása iránti felszólalásai.

A' kisdedovó-intézetek.

'S a' hasznos esméretekterjesztő társaság' pártolása.

Nézzük ezen ajánlatokat egyenként. —

Az elsőre nézve, ha emlékezetem nem csal, soha a' Pesti Hirlap, — vezérczikkeiben legalább — e' vállalat mellett fel nem szólalt; nem szükség tehát, hogy e' részben hosszú legyek. — Én e' tervnek pártolóihoz soha sem tartoztam; számtalan szükségünk, mellyeknek pótlására erőnk nem elégséges, szegénységünk, 's hadd mondjam ki nyíltan — művészünk' tehetségei — nem engedik, hogy nemzetünk azon hálát, mellyel legnagyobb királyának tartozik, méltán leróhassa; 's én nem kívánom, hogy azon szent emlék, mellyet igazságos Mátyásról szívében hord a' magyar, egy törpe hozzá nem illő szoborban testesüljön; — de miután 100,000 forintnak czéliránytalan kiadása minden esetre kár ugyan, de komolyan véve, senki által olyannak nem nevezhető, melly nemzetünket sirba döntheti, 's miután azon érzemény, melly némellyeket e' vállalat' pártolására birt, minden esetre nemes 's tiszta vála: ha végre a' szobor felemeltetnék is, a' haza talán sem kórt, sem szégyent nem vallana általa, 's maga nagy Mátyásunk, lenézve kis emlékére, a' tökéletlen mű felett talán megbocsátana azoknak, kik azt sár 's por között emelték, 's azon gon-

dolattal vigasztalna magát, hogy királynak szebb emléke nem lehet, mint négy nehéz század után nem felejtetui népe által. — De, mint mondtam, emlékezetem szerint a' Pesti Hirlap e' vállalatnak pártolásában soha sem buzgólkodott; — legyen ez elég. —

Azon három ajánlat, mellyet a' tisztelt Gróf ez után említ, mind olyan, mellynek pártolásában csekély tehetségeim szerint részt vevék én is; mellyeknek elősegítésében, mennyire tőlem kitelt, fáradtam eddig, 's fáradni fogok míg erőm engedi; mellyeknek felelősége, — ha azoknak mostan megpendítéséből a' házára csak ugyan annyi kár háramlanék, mint az, a' Kelet' Népe' szerzője által jósoltatik, engem úgy illet, mint a' Pesti Hirlap' szerkesztőjét, 's a' tisztelt Gróf nem veendi rossz neven, ha elve szerint tisztelet 's becsület de igazság is e' részben nyíltan, 's őszintén kimondom meggyőződésemet. —

Ha azon javításoknak hosszú során végig megyünk, mellyek újabb időkben, az országlási dolgok körül történtek: nincs talán egy, melly, mi elvét illeti, több 's melegebb pártolást talált volna, mind Anglia' 's leginkább Amerika' a' tömlöczők' célirányosb elrendezése iránt tett intézkedései. Kinek Isten szívet adott, melly ember-társának szenvedéseinél dobogni tud, ki érezve emberi méltóságát, nyugottan nem nézheti, ha az hasonlójában sértetett, ki vallásának szent értelmét felfogá, 's nem csak ajkain, de keblében hordja azon egyetlen, 's mindent magában záró parancsot: „szeresd felebarátodat,“ az, látva az állapotot, mellyben egy fél század előtt Eu-

ropa' minden tömlöczei léteztek, nem maradhata nyugot-
tan. — Százan, ezeren érezék, nem mint a' Gróf úr mond-
ja: hogy csak a' nemesis büntesse a' halan-
dót, 's ember emberen kirekesztőleg csak
javits on; de érezék, hogy a' büntetés csak akkor ér-
demli e' nevet, ha minden szigorúsága mellett igazságos
marad; hogy a' vétkes' büntetése a' társaság' kötelessé-
gei közé tartozik, mert a' társaságnak első célja minden
személy' 's birtoknak biztosítása: de hogy mind az, mi
e' cél elérésére nem szükséges, mind azon szenvedé-
sek, melyek a' börtön' homályiba rejtve senkit vétkek-
től el nem rettentenek, kegyetlenség, pedig annyival na-
gyobb, mennyivel haszontalanabb; hogy a' börtön' falai
közé zárt vétkes, ha büntetését kiállta, a' társaságba vis-
szalépend, 's hogy őt romlásnak kitenni veszélyes; hogy
végre tömlöcz nincs, melly a' még csak vád alatt lévők
közül száz ártatlant nem zárna falai közé, 's hogy ezekre
nézve a' társaságnak büntetési joga nincsen; százan, 's
ezeren, mondom, érzék ezt, 's túl az Atlanticumon 's in-
nen sok emberbarát szentelé a' fogházak' javításának
életét, — 's hogy nem siker nélkül, 's nem a' nélkül,
hogy nem csak a' rabok, hanem a' társaság is hasznát
érzené, azon, mint szavaiból is kiviláglik, a' tisztelt Gróf
sem kételkedik. —

Miben fekszik tehát azoknak hibája, kik ezen, min-
denütt olly hasznosnak mutatkozott javítást nálunk is ho-
nosítani kívánták, kik mint én, ezen ügy mellett felemel-
ték szavokat, 's bár jól tudva, hogy ezt csak az ügy'
szentségének köszönhetik, örömmel láták azon pártolást,

mellyre hazájok' törvényhozása e' tárgyat méltatá; vagy kik, mint a' Pesti Hirlap' szerkesztője, miután ez ügy a' törvényhozás' pártolása alá vétetett, a' köz figyelmet feléje igazíták? — A' javaslat idő előtti, így szól a' tisztelt Gróf; de valjon ha ez áll, nem következik-e ebből: hogy a' jelen állapot idején, van? 's valjon ezt merné-e állítani valaki? — Tekintsünk végig hazánk' tömlöczeit, 's valjon ha 10, 20, sőt 50 gonosztévőt látunk egy egy szobába zárva, a' megrögzött gonosztévőt, 's azt, kit első hibája vezetett e' szerencsétlen helyre, sőt az ártatlant, kit csak vád terhel, mind egyenlő szenvedéseknek, egyenlő anyagi 's erkölcsi megromlásnak kitéve; ha egy megyének tömlöczében a' rabok megfagynak, tiz más törvényhatóság' börtöneiben évenként a' typhus uralkodik, míg máshol a' rabok' nagyobb része, mint konyhás rab, kényelmes szolgálatban tölti napjait, olly annyira, hogy valóban inkább kézrekerítésének helyétől, mint vétkeiktől függ büntetése, fogjuk-e állítani, hogy ez rendén van; hogy a' javításoknak ideje ezekre nézve még el nem jött; — hogy vétkezik, ki ezen visszaélések ellen felszólal, 's a' hazát figyelmeztet, hogy törvényeinek szent neve alatt kegyetlenségek 's visszaélések üzennek? 's ha egy tömlöczözöttnek sápadt arcza vala is az első indítók, melly őket felszólalásra készte, 's ha bár a' szegény megvetett szív vala is az, melly az ést e' tárgyról gondolkozni inté, valjon olly roppant-e vétkök? 's mert vannak néhányan, kik a' tárgyhoz nem értve túlzások által némellyeket azon hiedelemhez vezetnek, mintha a' büntető rendszer' javítása, csak a' rabok' kényelmeinek

növelésében állna; mert vannak, kik elragadva ember-szeretettől, a' kérdésnek csak ezen egy oldalát látják, — valjon ezért érdemli-e a' tárgy megvetésünket? Hogy ott, hol annyi még hátra van, mint hazánkban, kényelmes tömlőczöket építeni bizonyára semmi angolnak, vagy amerikainak eszébe nem jutna, az teljes igaz; — de hogy angol vagy amerikai, ki megyei tömlőczeinknek néhányait látta, azoknak emberiebb módon elrendezését, — bár miként legyen is beavatva a' nemzeti kifejlődés' tacticájába, — idő előttinek tartani nem fogja, az nézetem szerint ép' olly bizonyos; csak erről, egyedül erről van a' kérdés.

A' tisztelt Gróf, mint szavaiból látszik, a' fogház-javítási-ügyben csak azon nehánynak túlzó philantropiából eredett fáradozásait látja, kik tömlőcz-javítás alatt, csak a' rabok' anyagi jóllétének nevelését értik; 's ismétlem, ha ezen ügynek más alapja nem volna, mint a' költői ábrándok szülte érzelgés, akkor csakugyan nagy részt állna mind az, mit a' tisztelt Gróf e' tárgyban felhoz; de a' dolog, hála az égnek, nem illy gyenge alapon áll. —

Mindenben mi a' tömlőczök' javítására történik, két fő tekintet van előttünk, melyet soha szemünk elől vesztünk nem szabad. —

Az első: a' polgári társaságnak biztosítása.

A' második: tisztelete azon velünk született jogoknak, melyeket bármi mélyen sülyedve, az embernek elveszteni nem lehet, 's melyeket tisztelni, még a' rabban is, a' társaság' fő kötelességei közé tartozik.

Csak ha, 's a' mennyiben a' büntető rendszer e' két tekintettel ellenkezésben nem áll, akkor és annyiban felelhet meg józan kívánatinknak; 's minden, mi vagy egy, vagy más részről e' két fő tekintet' elérésének akadályokat okoz, céliránytalan. —

A' polgári társaságnak első feladása a' közbátorság; biztosítani polgárinak életét, vagyonát, becsületét, ez hivatása, ez azon magas cél, mellynek elérésére alkotott, mellynek eltévesztése után fenn állnia nem lehet. — Minden, mi e' cél' elérésére szükséges, a' társaság' első jogai, sőt kötelességei közé tartozik, 's nem lehet ok, nem lehet érzemény, bármi szép 's dicséretes magában, mellynek hódolva e' kötelesség' teljesítésétől magát felmenthetné; 's ez minden büntető jognak alapja. De valamint mind az, mi a' közbátorság' feltartására szükséges, a' társaságnak kötelességei közé tartozik; úgy kérdésen kívül, minden, mi e' cél' elérésére szükséges, 's csak a' büntetett egyed' szenvedéseit, 's nem a' társaság' biztosságát növeli, olyan, mire a' köztársaságnak joga nincs, — mire, bár mint erősebbnek, elkövetése hatalmában áll, erkölcsileg joga nem is lehet. Szükség, hogy a' büntetés, büntetés maradjon mindig; szükség, hogy a' gonosztévő, kit erkölcsi érzete az erény' ösvényein meg nem tart, a' haszon fölött, mellyet merényéből vár, a' büntető igazság' sujtó karját lássa, 's remegjen következtéseitől; de szükség, 's nem kisebb morális szükség az is, hogy a' büntetés büntetésnél egyéb ne legyen; hogy soha boszú', vagy kegyetlenség' színét ne öltse magára; soha, midőn a' jogszerű többséget védi, az egyedben ne

sértse azon emberi méltóságot, melyet nem a' társaság adott, 's melyet eltipornia nem szabad.

Már alkalmazva ezen általános elveket tömlőczeink' jelen állapotjára, kell-e sok szó, hogy céliránytalanságokról meggyőződjünk? Tekintve a' társaságot: criminalitásaink' naponként nevededő száma, 's a' rabok' egymásköztü megromlása, elég hangosan hirdetik, hogy a' mostan létező büntető rendszer a' társaságot nem biztosítja, sőt minden kegyetlensége mellett is visszatorló erővel nem bír; tekintve a' büntetett egyedeket pedig, ki nem látja, hogy e' büntetésmód olly kegyetlen, — 's ha azon ártatlanokra tekintünk, kik csak mint vádlottak sinlenek tömlőczeinkben — olly igazságtalan, hogy azt feltartani tovább nem is lehet; — 's valljon nem világos-e', hogy törvényhozásunk a' tömlőczők' javítására fordítván figyelmét, nem tulzó érzelgésből, hanem épen a' fen érintett tekintetek által vezéreltetett; 's bizonyára meg nem feledkezett azon első kötelességéről, mely e' hon' polgárainak biztosításában áll. — Milly módon fog büntető rendszerünk ollyanná válni, hogy e' kívánatoknak megfeleljen, solitariy confinement által (mit a' Pesti Hírlap, legyen itt mellékesen mondva, nem csak hogy nem pártol, de ellenéz) vagy az auburni rendszer' útján, vagy talán más, bár nem olly tökéletes de hazánk' viszonyaihoz inkább alkalmazott módon, — én nem tudom; de hogy az egynek igen rossztevő de a' soknak igen jótevő huszonöt' helyébe más büntetés fog lépni elvégre, 's hogy ez által, ha bár az holnap történnék is, azon haj-

szál, mellyen egész nemzeti létünk függ, ketté szakadni nem fog, az erős meggyőződése, 's pedig olly annyira az, hogy míg erőm tart, mindent, mit ezen ügy' elősegítésére tehetek, tenni, kötelességemnek ősmérem; mert tisztán érzem: hogy azon nép, melly már megizlelte az arany szabadságnak lelkét emelő kéjét, mellyben felébredt az emberi méltóság érzete, 's melly már sejdíteni kezdé, mi nemzeti nagyság, mi nemzeti üdv. (202) nem tűrheti, hogy hazájának szent határai között az emberi méltóság bár kiben is sértessék. —

Ennyit a' fogház-javításra nézve; — menjünk tovább, — Az eddig felhozottakon kívül a' Pesti Hírlap' hibás taticájának bebizonyítására, a' Kelet' Népe' tisztelt szerzője még két tárgyat említ, mellynek pártolása leginkább hibául tulajdoníttatik a' szerkesztőnek; az egyik: a' kisdédóvó intézetek; a' másik: a' tervezett hasznos ősméreteket terjesztő társaság. — Kezdetek ezek, mint a' tisztelt gróf azt 201. l. ön 's mások' megnyugtatóására mondja, — valamint nem tagadhatni azt is: hogy nagy sikerük eddigelé nem volt, hála az égnek; 's ekkép felette kicsinységesnek látszhatik, illy féle kis erőlködések végett sok lármát űtnie, és a' tág keblűeket magok alkotta mennyországokból illy szűkkeblűleg kizavarnia; de ábrándozás ragadosabb mint miringy, képzelet szárnya kimondhatlan sebes, és egy szikra tűz, mellyet sok észre sem vesz, csak hamar, ha mielőtt erőre kap

nem fojtatik el, mindent lángba borít, 's ezek azon okok, mellyek a' tisztelt Grófot a' tárgyak' látszó parányisága mellett is felszólításra készítik. — 'S ha meggondoljuk, hogy a' tisztelt grófnak ön nézete szerint 200. l. — mind ezek nem egyebek, mint a' számolni, 's ekkép kormányozni nem tudó, magát mindig ámitó, 's másokat örökleg csábító érzelmeknek kisdedei vagy néhányaknak, — mit azonban a' gróf soha nem hihet — a' nélkül hogy a' sokak azt észre vennék, szép köntösbe és szép szavakba burkolt ármány terve, mikép a' hazai pyramis alap nélkül szántszándékkal felfordítva rakassék, és ennél fogva nem csak azon magasságot el ne érhesse soha, melly után annyi hű kebel szomjadoz, de még azon kicsi is hegyünkbe düljön, mia' régi elég alacsony építményből felmaradt; Minekutána tehát e' kétő közt nincs közép 201. l. — 's ha segítség nem nyujtatik, 's gát nem vettetik rögtön, még mikor idő van: vagy a' mindennap növekedő álmjárás, vagy a' netalán valahol lappangó Machiavelli okvetlen lángba boritná, vagy örök gyászba sülyeszthetné a' hazát, valóban nem is csodálkozhatik senki azon lelkesedésen, mellyel a' tisztelt férfiú ezen annyira veszélyes javallatok ellen felszólal; — de miután e' tárgyak a' Pesti Hírlap által épen olly kevésbé indítványoztattak, mint az elébb említett fogházjavítási terv, mellyre nézve

a' szerkesztő csak a' többségnek az ország törvény által kimondott nézetét pártolá; 's miután ennél fogva, miként a' dolognak érdeme, úgy kétségen kívül azon vádak sem illethetik őt kizárólag: természetesnek fogja találni a' Gróf, ha nehéz, 's szavának méltó tekintete által olly fontos vádai ellen felszólalok én is, 's bár mi csekély legyen, fájdalom, azon érdem, — mellyel e' vállalatok' elésegítéséhez járulhattam, legalább nyilván megvallom azon sympathiát, mellyel ez ügyek iránt viseltetem; legalább tartalék nélkül, bár mennyire érezzem is a' tisztelt Gróf ellenében csekélységemet, kimondom azon meggyőződésemet: hogy az említett vállalatokat nem csak idő előttieknek, 's nemzeti sakkjátékunkban minden számolás nélküli vonásoknak nem tartom, hanem épen, ellenkezőképen olyanoknak, melyek helyén 's rendén valának, 's mellyeket én, bár mennyi sár 's por legyen piaczainken, bár mennyi homok 's mocsár hazánk' határai között, — mennyire honunk' diagnosisát legalább csekély tehetséggemmel felfoghatám, — mind addig azoknak tartandok: míg valaki által arról meg nem győződtem, hogy minden okszerinti haladásnak alapköve nem a' nevelés, 's hogy politicus jogoknak azokra kiterjesztése, kiknek neveléséről nem gondoskodunk, valahol üdvös következéseket szülhetne; minek megmutatása, míg kétszer kettő négy marad, míg a' tegnap nem esik a'

ma, és a' ma a' holnap után, míg végre a' szülő nem lesz fiatalabb a' szülöttnél, 197. l. hasonlókép nem igen sikerülhet. — Mind a' kisdé-
 óvó intézetek, mind a' hasznos ösmereteket terjesztő
 társaság' működései nem egyebek részleteknél, mellyek
 egy általános nemzeti nevelésnek részint segédeszkö-
 zeit, részint, mennyire a' közönséget annak szükségére
 figyelmeztetik, előkészítői; mielőtt tehát ezen tárgyakról
 különösen szólnék, 's a' Kelet' Népe' szerzőjének ellenök
 felhozott okait fejtegetném, szükséges a' nevelésről ál-
 talánosan, szükséges leginkább a' mélyen tisztelt szer-
 zőnek iránta kimondott nézeteiről szólanom. —

A' nevelés' általános haszna, sőt különösen olly nem-
 zetnél, melly szabadság után vágyódik, — szüksége, egyi-
 ke azon eszméknek, mellyekről a' közvélemény rég ki-
 mondá itéletét; az abszolút porosz kormány, 's Amerika'
 szabad szövetsége egyenlőnvélekednek felőle, 's minden,
 mi mellette felhozatik, szinte közmondássá vált; — nem
 szándékom tehát olvasóimat e' rég elősmert igazságnak
 megmutatásával fárasztanom, — maga a' tisztelt Gróf,
 ha mind az, mit hazánk' anyagi 's szellemi kifejlődésé-
 nek előmozdítására, mind az, mit hasznos ösmeretek' ter-
 jesztésére tett, nem biztositanának is e' kérdés felőli né-
 zeteiről, előttünk fekvő munkájában olly határozottan
 kimondja meggyőződését, olly nyíltan a' nevelés' pártó-
 lójának vallja magát, hogy a' discussiót ezen térre vinni,
 nézetem szerint, haszontalan szóvitánál egyéb nem vol-
 na. — Gróf Széchenyi István, kinél e' hon' határai kö-
 zött senki a' haladás' elősegítésére többet nem tett, ki

nemzetünk' emelkedésének szentelé életét, 's most újra kimondá azon fenséges nézetet, hogy csak alkotmányunk' terjesztése által emelkedhetik nemzetünk, — a' nevelés' el-
lensége nem lehet; őt annak hinni bántás volna 's alá-
való vád, mellyre egész élete megfelel. — A' kérdés csak
a' nevelés' korszerűsége körül forog, a' körül: vajon a'
Grófnak azon nézete, hogy a' nevelés' tárgya a'
most teendők körül nem a' legelső vonás; 369.
l. helyes-e vagy nem; csak erre fogom szorítani észrevé-
teleimet. —

A' tisztelt grótot a' fenn említett tételnek felállítására
két ok bírta; az első, mert nézete szerint nemzetünk,
politicalai kifejlődésére nézve — noha e' részben már sok
történt — alantabb fokon áll, mint hogy neveléséről
még most gondoskodni veszély nélkül lehetne; a' má-
sik, előtte ennél még fontosabb: mert ezen tárgy-
nak idővesztés nélküli 's talpra esett elren-
delése nem függ egyedül magunktól 369. l. —
Már nézzük ezen okokat egyenként. —

Ez okok' elsőjének fontossága egészen e' két kérdés'
megfejtésétől függ: Először, oly nemzetnél, melly alkot-
mányilag és nevelésére nézve aljas fokon áll, mi veszé-
lyesebb: az-e ha alkotmányos jogai terjesztetnek ki,
mielőtt nevelve volna; vagy ellenkezőleg, ha nevelésé-
ről gondoskodunk, mielőtt alkotmányos jogait kiterjesz-
tettük? A' második: vajon ha egyes különös esetekben
csakugyan e' két lehetőségnek utolsója mutatkoznék ve-
szélyesebbnek, hazánknak jelen állása olyan-e melly-
ben ez történhetik? —

E' kérdések' elsőjére a' tisztelt Gróf ekképadja feleletét 366. l. — valamint nem tartom jó logicának — pedig csak ez visz síma úton célhoz — ha valaki növendékét illetőleg azt mondaná, csak nőjön, csak erősödjék, csak vastagúljon előbb, majd megtágítjuk köntöseit az után; de azt tartom jó logicának, ha valaki, úgy is tudván, hogy nőni fog a' növendék teste, már előlegesen tágíttatja ruháit, mikép nem csak semmi ne hátráltassa növényését, sőt ezt mozgás, gyakorlás 's egyáltalában gymnastica által még nevelni is lehessen, és a' nélkül hogy szétszakadjon a' köntös; úgy azt sem tartom józan logicának — ha t. i. egy tökéletes forradalmon nem akarjuk áthajtani a' nemzetet, hanem ingadozás nélkül kívánunk nagy nemzetté emelkedni — ha a' nevelés által még mesterségesen is tágíttatik a' már magától is mindegyre növekedő nemzetitest, mielőtt eléggé tág köntöse, azaz: elég tág political léte volna, mellybe azt megbomlási veszély nélkül úgy szólván belé is lehetne nevelni. Ez a' tisztelt Grófnak nézete. — Már ha nem említek is semmit mind abból, mit ezen hasonlatosság ellen felhozhatnék; — ha nem említem is, hogy az emberi egyednek kifejlődése majd nem egészen benső természetének, — nemzetek' kifejlődése sokszor legnagyobb részt, külső viszonyok' következtése, hogy amaz mindig lassan, előre látható phásisokban, 's minden tagjaiban

egyes részekben történik, 's hogy e' szerint ott, közön-
 séges esetekben legalább, mindent előre készíthetni, míg
 itt majdnem mindig a' történetek által meglepetünk: — de
 fogadjuk el a' tisztelt Grófnak hasonlítását, melly néze-
 tem szerint csak akkor állna tökéletesen, ha, — miután a'
 nemzeti nevelés a' gyermek' növésevel, alkotmánya' kön-
 tősevel hasonlítottatott össze, 's mondatott, hogy a' neve-
 lésről mind addig gondoskodni nem kell, míg az alkot-
 mányos ruha nem tágított; — az mondatnék: hogy míg
 a' gyermeknek tág köntös nem adatott, növése 's erősödé-
 se jó logica szerint valóságos szerencsétlenség; de, mon-
 dom, fogadjuk el e' hasonlítást úgy mint áll, 's valjon,
 kérdem: hol van azon ember, ki növendékének, csak
 hogy ne hátráltassa növést, 's hogy köntősei szét ne
 szakadjanak, a' szükségesnél tágabb ruhákat csináltatna?
 Mintha a' felette bő köntös nem gátolná mozgásainak sza-
 badságát ép' úgy, mint a' felette szűk, 's mintha pongyo-
 la redői nem hozhatnák botlásokra, sőt megbukásra az
 ügyetlen gyermeket; — 's nem áll-e ez legalább tetteleg
 nemzetekre nézve is? hol van a' törvényhozó, ki népének
 valaha political jogokat adott volna csak azért, hogy ké-
 sőbb nevelésök veszély nélkülivé válják? hol van nem-
 zet, melly political szabadságot kívánva, nem arra hi-
 vatkozott volna, hogy reá megérett? 's hol zsarnok, ki
 azt eltagadná a' nélkül: hogy épen a' nép' éretlenségére
 hivatkoznék, 's nagy zajjal hirdetné, hogy alattvalói még
 a' mivelődés alantabb fokán állanak, mint sem hogy ne-
 kik political jogok veszély nélkül adathatnának? Tudo-
 másom szerint a' nevelés eddig általánosan political jo-

's talán soha az ellenkező, t. i. hogy csak bizonyos political jogok' gyakorlata által válik a' nép neveltetésre alkalmatossá — még nem állíttatott. Nézzük Europa' mostani nemzeteit egyenként; minden nemzet jelen állapotjának kezdetén egy nagy tény áll előttünk; minden nemzeti egyed elfoglalás által vált azzá, a' külön hazákat kard választá el egymástól, — az első állapot tehát mindenütt erőszakos, az első viszony, mellyben a' nép' egyedei egymáshoz állanak, az: melly a' győző 's győzött között miveletlen korban létezhet, korlátlan hatalom, 's hártalan elnyomatás. De ha a' történetet tovább követjük, 's ha mint hosszú éj után a' szürkület' első nyomát láthatárunkon, úgy az egy ideig nyom nélkül eltűnt szabadságnak első sugárait látjuk ismét a' népek felett, valjon nem ott tűnik-e fel az mindig szemeink előtt, hol aránylag a' legtöbb mivelődes vala? mindig mint szükséges következése e' mivelődésnek, aránylag növe miként az nőtt, a' civilisatio' egyes központjairól mindig többekre 's többekre terjedve, míg végre a' felvilágosodással együtt az egész nemzetet átfogá; — elébb egyes városok, utóbb többek, végre a' népnek egy osztálya, 's így mindig tovább, de mindig — hol tudnüllik forradalom nem vala — a' mivelődéssel aránylag; úgy hogy még napjainkban is minden választási censusnak aligha találtathatnék más védő oka annál: hogy azon polgároknak, kiknél szegénységük miatt nevelést föl nem tehetni, political jogokat adni veszélyes.

Valjon nem foly-e minde az a' dolog' természetéből? — Az emberiségnek természettől adott tulajdona haladás; — minden nép nagyobb vagy kisebb mértékben megfe-

lel e' törvénynek, 's alkotmányaik, melyek csakugyan köntösöknél nem egyebek, szükségkép követik e' változásokat, mik a' nemzetek' benső lényegében e' haladás által történtek. — — Sokszor e' változások szinte észrevehetlenek: az alkotmány' formái ugyan azok maradtak, 's ha csak a' dolgok' nevét tekintjük, nincs semmi új, mit bennök látnánk; — de ha a' dolgok' mélyébe tekintünk, kétség kívül látni fogjuk, hogy a' régi név mindenütt új eszméket rejt magában, 's hogy a' királyi hatalomtól le azon viszonyig, melyben az utolsó munkás az országhoz áll, nincs egy socialis fokozat, melynek állapota nem változott volna, mely eldődeihez képest nem épen olly különböző állást foglalna el, mint a' hogy tőlök művelődésére nézve különbözik. — Nézzünk akármely absolut kormányt napjainkban, 's hasonlítsuk össze azal, mi 100. vagy csak 50. esztendő előtt annak neveztetett; tekintsük az angol népnek állapotját utolsó dynasztiai forradalmától reformjáig, hol az alkotmányi formákra nézve változások alig történtek, 's látni fogjuk: alkotmányilag a' szavaknak értelme hányszor változik! A' nemzeti erkölcsök azok, mik minden törvényt magyaráznak; 's a' kimivelt nemzet csak úgy tűrheti el hajdanának alkotmányos formáit, ha végrehajtások által nem sértetnek érzeményei. —

De végre eljő a' pillanat, hol e' csendes észrevehetlen változás, mely által az alkotmány kiterjesztetett, a' nemzet'szükségeinek többé meg nem felel; hol — vagy mert a' nemzet tehetségeinek kifejlése által nagyobbra nőtt, vagy mert alkotmányának formái illy belső változásokat inkább gátoltak, — a' nép' erkölcsi szükségei, vagy anyagi szen-

vedési, szükségessé teszik, hogy a' forma is változzék; — 's valjon illy viszonyokban nem kívánatos-e, hogy inkább erkölcsi, mint anyagi szükség legyen e' változások' alapoka, hogy inkább az értelem' hatalma —, mint anyag erővel küszködjének az új ügynek pártolói, hogy a' nép, melly jogaiért vív, inkább ügyének igazságában, mint anyagi erejében bizzék; hogy inkább — mi csak miveltségek nemzeteknél lehető — reform, mint revolúció által víja ki győzelmét? Hogy pedig ez csak akkor történhetik, ha a' nemzet, még mielőtt történetének ezen stadiumához ért, már nevelés által előkészített, azt történet-könyveink első lapjoktól az utolsóig egyenlőn bizonyítják.

Nézzük Poroszhoz, 's mit látunk? Itt a' népnevelés Európában legmagasabb fokon áll; Skocziát kivéve nincs ország, hol annyi gyermek iskoláztatnék, 's hol a' nevelő intézetekre több gond fordittatik. Póroszhoz a' nevelésre nézve hihetőkép minden nemzeteknél, 's bizonyára Frankhonnál sokkal magasabban áll; 's még is, ha alkotmányos állását tekintjük, nem mondhatja senki, hogy constitutionalis köntöse olly felette tág 's kényelmes; 's valjon szült-e ez, e' házára nézve rossz következtetéseket? valjon ezen nemzeti sakkjátéknak elhibázott vonása — mert ha az, hogy egy nemzet neveltetik mielőtt political jogai kiterjesztetnének, hibás vonás, akkor az Poroszhoz csak ugyan megtörtént — forradalmon hajtotta-e át a' nemzetet? vagy mondhatni-e, hogy Poroszhoz közelebb állana a' szabadsághoz, ha népe nem neveltetett volna? — Nézzük ellenben közép' 's déli Americanak Spanyol respublicáit, itt a' political köntös bizonyára

elég tág, 's nem panaszkodhatik senki, hogy általa kifejlődésében gátoltatik: a' nevelés ellenben még most is vajmi aljas fokon áll, 's állt, mielőtt a' szabadság kivívatott, — 's valjon e' rendszeres *tactica* mellett is, nem látunk-e ott forradalmat forradalom után, 's kínokat minőkön mívelt nemzet még soha át nem ment? 'S nem látjuk-e ugyan ezt egyáltalában mindig 's mindenütt? — Németországnak mivelődése alkotmányánál régiebb, 's midőn ezen alkotmányok végre szükségessé válnak, a' nemzet forradalom nélkül jut szabadságához; — Spanyolország, melly aránylag annyival miveletlenebb, egy századnegyedig vérzik alkotmányáért; Francziaország 1791-ben a' *constituante* által alkotmányt nyer, mellynél szabadabb, monarchiai formákkal soha sem létezett, de a' nép neveletlen, 's a' *constitutionális* köntös' tágitása után tiz évi forradalom, 's e' nehéz pálya' végén: *dictator* vár reá; 1830-ban a' népnevelés által felvilágosodottabb, 's három nap alatt, 's kevés emberi áldozatokkal kivíjja győzelmét, míg a' még neveltebb Anglia reformját — melly belviszonyaira nézve talán nagyobb tény a' franczia júliusi zendülésnél — vér 's forradalom nélkül. —

Mind ezekből nézetem szerint világos, hogy, ha csak a' történeteket, ezen az emberi nemnek olly drágán vásárlott tapasztalási kincsét tekintet nélkül magunktól vetni nem akarjuk, — azon állapotot, mellyben az alkotmány' kiterjesztése nevelés által megelőztetett, legalább közönsekésen és általában veszélyesnek nem nevezhetjük.

Már nézzük most: valjon a' tisztelt Grófnak ezen nézete nem áll-e némelly egyes kivételi esetekben? 's hazánk' állapota nem tartozik-e ezek közé?

Én csak egy állapotot ősmerek, mellyben a' nevelést a' közbátorságranézve veszélyesnek tartom: azt, mellyben a' nemzet' egy része szolgai lánczok alatt görnyed, 's a' másik, melly felette zsarnoki hatalmát űzi, ez állapotot fel akarja tartani. Ott hol nemünk' benn született méltósága elősmerve nincs, hol a' természet' istenadta parancsai lábba tapodtatnak, 's ember embertársában csak alávaló eszközöt lát, mellynek vérével önmagának kényelmeket 's hatalmat szerezni nem pirúl; — hol a' zsarnokot a' vallás' szent szelleme helyett, csak hideg formák intik Istenére, 's az elnyomott visszatekintve multjára, emléket nem talál mint szenvedéseit, 's ha jövőjére néz, csak azon egy reményt, hogy az embereknel kegyesebb halál végre leveendi lánczait, 's mi annyi nehéz napjainak egyetlen jutalma vala, azt hosszú életének díjául megadandja: a' hosszú végetlen nyugalmat a' hosszú élet után; — hol illy állapot létezik, 's fájdalommal legyen mondva, vannak illy helyek Isten' tiszta ege alatt, ott, ott ne szóljon senki nevelésről. — Ki szolgát akar, az nyomja el emberi természetét, nyomja el a' szívnek nemes gerjedelmeit, az észnek hatalmát, mindent, mit Isten kebleinkbe nagyot 's fenségest teremtet; azon nap mellyben szolgája először embernek érzi magát, mellyben gyermekeit eláradó szívéhez szorítja, uralkodásának vég napja vala; 's ha a' gyarmatos szolgáinak nevelését ellenzi, ha remegve látja, hogy e' szerencsétlenek vallásunk' fenséges ígéreteiben keresik vigasztalásokat, 's a' buzgó hitszónokot ki őket Istenökre inti, 's ez élet' ne-

héz bajai között reményleni tanítá, mint lázítót házató elűzi, — tetteiben nincs semmi min bámúlhatnánk; — ki szolgai munkában gyönyörködik, az nem írtózhatik embertelen eszközöktől; cselekvésmódja csak következetes. — Elég, ha fekete csordájának anyagi jóllétéről gondoskodott, ha kinzásaiban mértékletesebb vala másoknál, 's néha kegyelemből egy egy szűnnapot, vagy egy pár falat kenyérrel többet vetett e' szerencsétleneknek; a' vidék kegyes jótévő úrnak fogja nevezni őt, 's ez elég nyomorúlt lelkiösméretének; — többet adni balgatagság volna, és szolgáinak lelki tehetségeit kifejteni, gondoskodni arról, hogy emberekké váljanak, iszonyatos véték; mert hisz' hová lenne akkor a' szolgaság, 's vele annyi-nak szent tulajdona! — De valjon, kérdem, hazánk illy állapotban van-e? hazánk, hol a' szolgaság' neve rég eltűnt, hol évek óta a' nemzet' minden kitünőbb tehetségei a' nép' helyzetének emelésén dolgoznak; hol a' tisztelt Gróf, ez utolsó munkájában is nyíltan kimondja: hogy csak alkotmányunk' mind inkább kiterjesztése által, csak akkor várhatni szebb napokat, ha ez alkotmánynak eddig olly kevesek által élvezett áldása, a' nép' minden osztályaira árasztandja sugárait; 's hol a' nemzet' nagyobb része — engedelmet önhittségemért, mellyel e' pillanatban mint a' többség' organuma szólok — tapssal fogadta egyik legjelesb fiának épen ezen nyilatkozását, — hazánk, mondom, illy állapotban volna; 's mitől remegni csak a' zsarnoknak kell, 's mi csak ott veszélyes, hol a' szolgaság az emberi természetnek minden nemesebb ösztönét úrban 's szolgában elnyomá, — az veszélyes

volna nálunk is? veszélyes főkép most, miután a' nemzet' boldogabb osztályai, megértve magas hivatásokat, lelkesülve egy nagy kötelességérzettől, a' népet magokhoz emelik; miután nem arról, kell-e boldogításáért valamit tenni, hanem csak arról, miként lehet tenni legtöbbet 's legcélrányosabban, forog a' kérdés; mikor a' népet nem: mint súlyos nyavalyából az életre visszafordulót csak lassanként 's legkényesebb tapasztattal szabad nyomorult mibenlétével megősmértetni. 199. l. — de mikor az ébredőnek egyszersmind azt mondhatjuk, hogy nehéz napjai megszűntek, hogy a' hosszú nyomor, mellyben mint súlyos nyavalyában annyisz szenvedett — elmúlt, hogy mentve van; — valjon most, most volna veszélyes neveltetése? ! Neveltetése, melly e' nemes keleti rajt, hosszú tespedésből, hová süllyedett, új életre ébresztendi; melly Istentől nyert magas tehetségeit kifejtve, a' jövő ivadékok, mert hisz, fájdalom, csak erre terjedhet hatása, — előkészitendi, hogy a' szabadsággal, mellyre hívatott, józanon élni tanuljon! Nem, teljes meggyőződésemből mondom, hazánk' jelen állása nem olyan, mellyben a' neveléstől félnünk lehetne. Ha volt kor, midőn e' nemzet kiváltságos rendei, 's a' nép olly viszonyokban álltak egymás ellenében, hogy ezt mondani lehetett, — a' jelen rég megváltoztatá e' viszonyokat, 's mitől apáink talán félhettek, az ránk nézve csak jóltévő következéseket szülhet. —

De ha ez áll — mint a' mondottakból talán kiviláglik, ha hazánk' helyzetét tekintve meggyőződénk, hogy a' nép-nevelésből veszélyek nem következhetnek már azért

sem, mert a' most felnövő ivadék, mellynél egyébre a' nevelés nem hathat, úgy is tágitva fogja találni alkotmányos köntösét; ha tehát a' népnevelés mint minden haladni akaró nemzetnél, úgy nálunk az első legsürgetősből szükségnek mutatkozik; valjon a' tisztelt gróf által felhozott második ok, melly őt azon állításra bírja, hogy a' népnevelés a' teendők' első sorában nincsen, megváltoztathatja-e nézetünket? —

A' népnevelési tárgynak idővesztés nélküli 's talpra esett elrendelése nem függ egyedül magunktól: így szól a' tisztelt szerző munkája' 369-ik lapján; — de valjon ha ez elég oknak tartatik arra, hogy egy másképp üdvösnek, sőt szükségesnek tartott tárgy előmozdításáról lemondjunk, ha olly tárgyról melly a' tisztelt grófnak nézete szerint is „első felfogásra, sőt hosszabb megfontolás után is, nemzeti sakkjátékunk' azon vonásának mutatkozik, mellynek józan logica szerint minden más vonást alá kellene rendelni. 368. l. — le kellene mondani, csak mert annak elrendelése nem függ egyedül magunktól; — valjon nem következnek-e ebből szoros logica szerint, hogy mind az, minek talpra esett elrendelésére törvény szükséges, 's mi e' szerint hasonlóképp nem kizárólag magunktól függ, hanem a' királyi helybenhagyás által feltételeztetik, a' teendők' sorában nincsen? Vagy nem hasonló-e az eset? nem kell-e királyi — tőlünk egészen független — megegyezés minden törvényhez? 's mi kell a' népnevelés' józan elrendelésének megkezdésére czélszerű törvényeknél egyéb? vagy ta-

lán okunk van előre feltenni, hogy a' kormány a' népnevelés' elrendezése iránt hozandó törvényeknél meg fogja tagadni helybenhagyását? —

De tegyük fel ezt, tegyük fel, hogy a' kormány egy általános nevelési tervnek törvényileg való megállapítását ellenzené — mit feltenni, a' kormánynak utolsó tettei 's azok után, miket a' szomszéd tartományokban látunk, hol a' nép' neveléseért annyi történt 's történik, bizonyára jogunk nincsen, — tegyük fel, hogy: mert a' nép' nevelése nem egyedül tőlünk függ, e' tárgy' tökéletes elrendezésében akadályok fognak gördítettni elénkbe, valjon ebből az következik-e, hogy e' tárgyra nézve épen ne tegyünk semmit? hogy, mert célunkat tökéletesen el nem érhattük, azt mi által hozzá közelíthetünk, ha bár tőlünk függött, elmúlaszszuk? 's azon közben mellyben szabadok vagyunk, ne tegyük mind azt, mit tehetségeink szerint e' szent ügy' előmozdítására tehetünk? — Kétségen kívül mind ez tökéletességhez vezetni nem fog; — ha van tárgy, mellyre a' törvényhozó 's végrehajtó hatalom' egész figyelme, 's tartós buzgó köz munkássága szükséges, a' népnevelésnek elrendezése bizonyára azokhoz tartozik; — 's minden, mit e' részben egyesek tehetnek, soha a' nagy célnak egészen meg nem felelhet; de ha mind az, mit egyesek' fáradozásaitól várhatunk, tökéletlen is: e' fáradozások minden hiányaik mellett egészen hasztalanok-e azért? — a' földes úr, a' tisztviselő, a' hitszónok nem gyakorolhatnak-e most is hasznos befolyást gondjokra bizott iskoláikban? reformált hontársaink' buzgósága nem szült-e már most is üdvös következményeket e' részben?

olly kevés pártolásra méltatott kisdédóvó intézeteink nem tettek-e már sok jót korlátolt hatáskörökben is? vajon egy hasznos ösméreteket terjesztő társaságnak nem lehetnének-e üdvös következései? 's nem remélhető-e hogy ha a' nép' nevelése iránt e' nemzet minden osztályai való buzgósággal viseltetnének, a' törvényhozás' közbenjárása nélkül, ha nem is tökéletes — legalább a' mostaniakhoz képest — ezerte szebb resultatumokat várhatnánk? — Vagy mert a' nap még fel nem jött, 's a' kis lámpa, mellyet mi egyesek kezünkben tartunk, csak kis körre terjesztheti sugárait, el kell-e oltanunk ezt is, hogy mert az egész láthatáron világosságot nem terjeszthetünk, inkább tökéletes sötétségben maradjunk; mert szívünk kívánata szerint az egész nemzetet nem nevelhettük, inkább ne neveljünk senkit? — mintha minden ember kinek lelki tehetségeit kimiveltük, kit állatihoz hasonló állapotából emberi méltóságának érzésére ébresztünk, a' házára nézve nem volna valóságos nyereség! —

Ezek nézeteim azon két ok iránt, mellyet a' tisztelt Gróf a' népnevelésnek korszerűsége ellen felhozott: engedje meg, hogy most felhozzam azon okokat is, mellyek engem, és sokakat azok közül kik velem e' részben egyetértenek, a' népnevelésnek sürgetőségéről meggyőzték, 's ez ügy' különös pártolására bírtak. —

1-ör. Nézetünk szerint is: el van döntve, hogy haladnunk kell; azon pompás, jóllehet értelmet nélküli szójárás, mi szerint a' dicső magyar alkotmánynak épületéből egy morzsát sem kellene megrendíteni, ne hogy romba

dőljön az egész, megsemmisítetett. 45. l. 's a' nemzet egy új szebb jövőnek küszöbén áll; de miután mint a' tisztelt gróf, úgy mi sem akarjuk, hogy a' magyar azon nemzetek' osztályába jusson, mellyeknek fő tengelye az anyag, 13. l. — meggyőződésünk szerint hogy e' haladás állandó, hogy minden visszalépésektől biztosítva legyen, hogy ne csak törvénykönyveinkben, hanem a' nép' életében mutatkozzék, szükséges: hogy a' nép szellemi tekintetben emeltesék. Kétségen kívül nagy, sőt ellentállhatatlan jó törvényeknek befolyása; 's a' nemzet, melly ilyenek alatt él, ha bár azon pillanatban, mellyben birtokokba jött, még kifejlődésében hátrább maradt lett volna is, ki fog fejlődni institutióinak jótékony befolyása alatt, 's hogy úgy mondjam, felnőni a' törvények' magasságához: de ez út lassú, és sok akadályoktól környékezett; — ha ellenben a' nép' értelmessége nevedett, ha szellemi tekintetben megelőzte törvényhozását, a' törvényes haladás nem fog elmaradni; 's ki a' nemzetet nevelés által olly fokra emelé, mellyen jó törvények szükséggé váltak, az biztos lehet, hogy a' haladás e' tekintetben elmaradni nem fog. Nevelés tehát meggyőződésünk szerint minden haladásnak első, egyedül biztos alapja; 's azon meggyőződés, hogy haladnunk kell, csak arra int: hogy nevelésről gondoskodjunk.

2-or. Mint a' tisztelt Gróf a' 8-ik lapon mondja: nekünk magyaroknak elemünk nem kereskedési elsőbbség, vagy dics- és hírvágy, sem vallásosságból eredő elmélkedési szenved,

vagy a' szépművészetek köre, vagy a' magasb — és felengző tudományokbani bűvárkodás, — csak akkor emelkedünk földi erőnkön túl, és érezzük keblünköt isteni tüztől hevülni, mikor alkotmányos szabadságunkról, nemzetiségünk' fertőztetlenségéről van szó, mikor ezeket fenyegeti veszély, midőn ezeknek megmentése körül eped keblünk. 'S ha a' kettő között kellene választanunk, ha alkotmányos szabadságunk vagy nemzetiségünk közül egyet fel kellene áldoznunk, hogy a' másikat megtartsuk: mint a' tisztelt gróf, úgy mi sem kételkednénk, 's nemzetiségünkhöz ragaszkodva lemondanánk mindenről azon erős meggyőződéssel: hogy míg ez megmaradt, a' szabadság örökre veszve nem lehet. — Nemzetiségünk' feltartása, az első, legfőbb tekintet, mellynél magasabbat nem ismerünk; de ha helyzetünket tekintjük, 's a' világ' történeteit figyelembe vesszük, azon egy kivétel nélküli tapasztalás lép előnkbe: hogy olly kis nép mint a' magyar, körülvéve annyi idegen sőt ellenséges elemektől, nemzetiségét soha meg nem tartá, ha vagy tökéletes műveltség által minden külső befolyástól megőrizve nem vala, vagy ha a' műveltség' olly fokára nem lépett, melly által e' befolyásnak ellentállhatott. — E' két lehetőségnek elsője ránk nézve elmúlt; 's ha bár hihetőkép ez vala, mellynek nemzetiségünk' fenállását nagy részint köszönhetjük — mert talán rég nem létezne magyar, ha kaczagányos apáink minden külső műveltséget megvetéssel nem taszítának magoktól — köztünk nincs egy, ki

a' Krickek vagy Chipevayek' nemzeti őnségök után vagyódnék. Nem maradt tehát e' legszentebb kincsünk' fen tartására más mód, mint a' második, nem más mint nemzeti műveltségünket olly fokra emelni, mellyen az a' reá nézve legveszélyesebb, azaz: a' sláv nemzetiségnek ellent állhasson, 's ez csak nevelés által eszközölhető. — Hol két nemzetiség érintésbe jön, mindig a' műveltebbé a' győzelem; így tűntek el hajdan a' görög gyarmatokban minden idegen nemzetiségek, a' görög műveltség ellentállhatlan befolyása alatt; így múlt ki a' sláv elem, melly németországnak annyi tartományaiban egykor uralkodó vala, a' műveltebb németek' érintése által, így 's csak így válhat uralkodóvá a' magyar hazája' határai között; — erőszakos törvényeknek ellentállandnak idegen ajkú honntársaink, művelődésünk' meg fogja hódítani, — vagy legalább őrzeni e' haza' magyar lakóit azon majd nem ellentállhatlan veszélytől, melly nemzetiségöket fenyegetné, ha más 's főkép a' sláv nemzetiség — 's ne felejtsük mennyi történik ennek művelésére — a' mienket értelmi sulyban felülhaladná. De —

3-or A' magyarnak száma csekély e' hazában; ha honunk' lakóit őszveszámítjuk, mi, kik keletről jött apáink' nyelvén szólunk, alig tesszük az egésznek felét. Ha nemzetiségünkre jövő vár, ha csakugyan a' végzet' könyvében áll, mit én erősen hiszek: hogy a' magyar élni fog, szükséges hogy nemzetiségünk terjedjen, hogy a' hazának most annyi ajkú népeit egy nagy erős lánczként a' szép magyar szó tartsa össze, mellynek hallásán Árpád' nagy országának minden lakója egy érzeményben egye-

sülhessen. — De, mint a' tisztelt gróf olly helyesen mondá, csak ha alkotmányunk' áldása mindenkire terjesztetik, csak ha jóltevő melege végre elhat a' legkisebbre is, reménylhetjük nemzetiségünk' terjedését; ez pedig csak akkor várható, ha a' nemzet, mint ismét a' gróf helyesen mondja — az értelem köréből kormányoztatik, 's annál inkább, minél kifejlettebb 's tágabb ezen kormányzás köre 180. l. — Nem kell-e hát, ha nemzetiségünk' terjedése alkotmányunk' kiterjesztésétől függ, ez pedig csak akkor szülhet áldó következéseket, ha az értelem' köréből kormányoztatik, — fő figyelmet vetni arra, hogy az értelem' országa mentül inkább terjedjen hon-társaink között; hogy nevelés által napról napra mentül többek támadjanak, kik polgári jogok' gyakorlására alkalmasak legyenek? — 's ha ezt elmúlasztjuk, ha azon feltett szándékkal, hogy haladni akarunk, a' nép neveléséről nem gondoskodunk, ha ez ország' minden rendű lakosait political jogainkban részesítjük, 's nem teszünk semmit, hogy e' nép political jogok' élvezetére nevelés által alkalmatossá válják, — nem fogják-e némi joggal mondhatni elleneink: hogy hazai pyramisunk fordítva rakatott, és ennél fogva nem csak azon magasságot nem fogja elérni soha, melly után annyi hű kebel szomjadoz, hanem még azon kicsit is hegyünkbe döntendi, mi magyar vér szerzette hazánk' színén egy pár év óta emelkedni kezde; nem fogják-e mondhatni, hogy a' még neveletlen népnek jogokat adva, nem a' nép' szabadságát, hanem csak azon hatal-

mat mozdítottuk elő, melyet miveletlen 's political jogokkal ellátott népeknél minden ügyes demagog, ki a' sokaság' nemes gerjedelmeit aljas céljaira használni tudja, mindig gyakorol; hogy csak azon nagy revolutionarius syllogismuson fogjuk átvezetni nemzetünket, mellynek majorja: a' legnemesb honszeretet 's lelkesedés a' nép' minden osztályaiban, minden önérdeknek szabad, csak a' közjóért ajánlott feláldozása a' nép' kiváltságos tagjai között, a' népnél haladó elismerése e' nemes áldozatoknak; minorja: tudatlanságból eredett túlzó vágyak, 's teljesíthetlen kívánságok, mellyekért küzdve a' tudatlan tömeg csak anyagi erejében bizik; 's consequentiája: a' legtökéletesb zavar, millyen a' nagy franczia forradalom alatt létezett. — 'S ha mi, kik a' népnevelési ügyet a' teendők' legelsőbbjének tartjuk, a' tisztelt grófként meggyőződve arról: hogy hazánkra boldogság, nemzetünkre dicsőség csak úgy következhetik, ha hibáink 's hátramaradásunk' okát nem mindig egymásra 's kivált a' kormányra tolvá: a' nemzet' valódi erejét inkább abban keressük, hogy minden tagja derekasan betöltsi, 's férfiasan megállja helyét, a' népnevelés' ügyét, ha bár annak tökéletes elrendelése nem tőlünk egyesektől függ, tehetségünk suerint előmozdítók; ha azon bizonyos kötelesség-érzettől lelkesítve nem csak szóval, holt betűkkel, és mások' cselekvéseinek gáncsolásával, de hasznos tettel is nevelni akartuk a' közállomány' egészségét, 's ezért a' nemzeti nevelés mellett felszólaltunk; ha bár mi csekély sikerrel — 's ha

Széchenyi velünk van, ez hihetőkép nem lenne így — előmozdításáért fáradtunk ; valjon olly nagy volna hibánk, olly szörnyű következésű fáradozásunk, hogy belőle hazánk' veszte következhetnék, hogy homlok-egyenest közállományunk' felbomlásának indulnánk?

Keblembe nyúltam, mint azt a' Kelet' Népének tisztelt szerzője 190. l. javaslá, de biztossá tehetem a' nemes grófot, — hogy bár én is egyike azoknak, kik a' fenn említett javaslatokban 's kezdeményekben részt vevének, 's azokat nemzeti ügynek tarták — azon nyügott meggyőződéssel vontam vissza kezemet a' kebelből: hogy sem pezsgő vér, sem a' szív' pillanati felhevülése, sem mert épen kedvem csoszszant valamit a' közjóért cselekedni, 's egyszer smind kis halhatatlansági repkényt fűzőgetni halántékim körül, hanem csak, 's egyedül csak a' fennemlitett okok birtak, mind a' fogház-javítási, mind a' nevelési ügynek pártolására; 's bár mennyire érezzem is, hogy illy nagy 's fontos ügyek' kivívásában személyes befolyásom csak csekély lehet, bár mi fájdalmasan sejdítem, hogy e' nagy következésű kezdemények, főkép ha olly hatalmas szavak, mint a' tisztelt grófé, 's illy elhatározottan ellenök nyilatkoznak, csak csekély sikert szülendenek, — míg ezen okok' alaptalanságáról meggyőződve nem leszek, ez ügyek' pártolását mindig kötelességemnek ösmérendem. —

Ennyit a' taccicáról: — most nézzük, a' Pesti Hírlap' modorja ellen felhozott nehézségeket, — nézzük, valjon mi az, mi által e' Hírlapnak modorja olly veszélyessé válik.

A' tisztelt Gróf 153. l. így ír: — Egyedül az által, hogy a' képzelet 's gerjedelmek fegyverével dolgozik és nem hideg számokkal; vagy is mint a' közéletben a' bevett szójárás szerint mondani szokták, a' szívhez szól, a' helyett hogy az észhez szólna, az által, mert — 169. l. — az érzelem 's nem az értelem köréből emeli roppant hatású szózatát, és eképp az országlásnak vagy az abbai beavatkozásnak, nem azon rendszerét követi, melly a' legegyszerűbb helyzetben is az egyedüli üdvös, és annál elkerülhetlenebb felette szövevényes környülményeinkben; de a' helyett egyenesen franczia modor szerint munkás, melly modor az érzelem' köréből működik, és nem más mint az, melly után indultak Mirabentól kezdve Camille Desmoulins, Danton, St. Just, Marat, Robespierre egész a' mai propaganda hőseiig, szivandalgó Lameenaisval, Pére Enfantinnal 's a' t.

Mielőtt ezen ellenvetésről, mennyire a' Pesti Hirlapnak szerkesztését illeti, különösen szólnék: legyen szabad némellyeket a' legnagyobb általánosságban megjegyezmem. —

Ha azon hibák' 's tévedések' hosszú során végig tekintünk, mellyek az utolsó időben a' tudományok' mezején elkövettettek — meggyőződhetünk, hogy mind e' hibák' 's tévedéseknek nagyobb része azon természet elleni elválasztásokból származott, mellyek ko-

rankban a' tudományok' mezején történtek; — így a' jog 's erkölcstudomány' tökéletes elkülönözése, így a' politica 's moral' egymás ellen tétele, sok 's bizonyára felette szomorú tévedéseknek szolgált alapúl; így az értelem' 's érzelem' tökéletes elválasztása kétségen kívül nem szül jó következéseket. — Az, mi az emberben érez 's ért, egy egész, mellynek egyesrészeit testi tagjaiként elválasztani nem lehet a' nélkül hogy az egésznek lényét semmisítenők, 's az ember' helyébe, kinek tetteit magyarázni vagy irányozni akartuk, olly lényt alkotnánk képzetünkben, melly csak az értelem vagy csak az érzemény után indulva, talán könnyebben érthető, több logicával magyarázható lény lehet, de bizonyára nem ember. — Minden emberi cselekedetek között nincs egy, mellyben az észnek 's szívnek nem volna része egyszermind, — 's ha bár első tekintetre némelly esetekben csak a' szív' gerjedelme, másokban csak a' megfontoló észnek határozata mutatkozik is tisztábban, — több figyelemmel látni fogjuk: hogy senki sem, — kivéve a' szenvedély' beteges állapotát — cselekedhetik a' nélkül, hogy mind esze, mind szíve tetteiben részt ne venne; a' nélkül, hogy például, ha szíve felette nagy érzékenysége által valamihez vezettetik — az ész' hibás felfogása, — vagy ha ellenben eszét követve olly valamit tenne, mit szivtelennek mondunk — megromlott érzeményei ne lennének tetteinek alapokai.

Teljes meggyőződéseim szerint a' szív és észnek egymástóli elválasztása nem vezethet nagy resultatumokhoz, 's ezen elválasztáson alapuló okoskodások örökké azok-

hoz tartozandának, mellyekben meggyőződéshez már csak azért sem juthatni, mert az alap olly valami, miről mindenki más fogalmakat képez magának; mert — mint az előttünk fekvő munkából is kiviláglik, hol például a' keresztény vallás az ész' vallásának neveztetik — mindig lesznek, kik azt mit ezeren a' szívnek tulajdonítanak, az ész' eredményeinek nevezendik, és viszont a' szívnek tulajdonítandják azt, mit mások ész' hiányának neveznének.

De miután a' tisztelt Gróf ez ész és szív közti elkülönzésnek annyi fontosságot tulajdonít, hogy Anglia' 's az amerikai szövetség' felvirágzását, Német- 's Francziaország' iránylagos hátramaradását egyedülabból következteti: mert az előbbiek csak az ész', az utóbbiak csak a' szív' sugallatit követék; miután nézete szerint a' Pesti Hirlap' főhibája csak azon tévedés, melly őt az ész' ösvényeiről a' szív' 's érzelmek' terrenumára vezette; valjon, — észet és szívet, mint a' tisztelt Gróf maga (153. l.) teszi, a' bevett szójárás szerint véve fel, — a' történetek, e' nemzeti tapasztalásoknak nagy gyűjteménye igazolják-e a' tisztelt szerzőnek nézeteit? valjon, — nem egyes népeket 's pillanatokot, de az emberi nem' történeteinek egészét véve fontolásunk' tárgyaúl, — az világlik-e ki általánosan: hogy csak azon országok, mellyek kizárólag az ész' ösvényein haladva a' szív' gerjedelmeit soha sem követik, virágoztak? mind azon nagyban 's dicsőben, mit nemünk' multjában bámulunk, a' szívnek nem volna része? mind azon szomorú tévedések 's kínok között, mellyeken elődjeink átmentek, nem volna egy, mellyet az

érzelmet megvető hideg számolás okozott? — Én másképp vélekedem; 's talán a' történetek' nagy könyve, mellyre hivatkozom, igazolni fogja nézetemet. — Valjon, csak a' hideg ész vala az, mi Görögországot Marathon' és Salamin' nagy csataiban megtartá, 's e' maroknyi népet Ásia' száz ezerei ellen győzni tanítá? valjon nyugott megfontolás, mindent előre látó tactica szabadítá-e meg Rómát zsarnokától? valjon ez építé-e közállományát, ez lelkesíté-e bajnokit a' százados csatára, mellynek diadali bére a' világ vala? — 'S ha a' régi világot elhagyva, mostani történeteink' küszöbére lépünk, 's vallásunknak — melly egész civilisationk' talpköve — kezdetét tekintjük: valjon-megengedve hogy a' keresztény vallás nem a' szív, de az ész' vallása — mit a' Kelet' Népének szerzője előtt talán még senki sem mondott — mondhatni-e hogy a' szívnek e' vallás' terjesztésében nem vala része? 's azok, kik az Úr' szavára, elhagyva mindent, nagy mesteröket követtek; kik körülfogva gúny, megvetés, üldözés, 's kínos haláltól nem ingadoztak hitőkben, 's bátran felszólva mindig 's mindenütt, hóhér pallos alatt, 's égő máglyák' lángjai felett lelkeknek meggyőződését hirdették, azon százak 's ezerek, kinek szavára a' szolgaság' lánczai szét törtek, kiknek vére újjá születésünk' piros hajnala vala a' sötét föld felett, csak a' hideg ész' emberei valának? csak számolás, 's ész vezeté fél Európát a' keresztességek alatt üdvözítőnk' sírkövéhez? az Islám' dicsőségét csak ész víta ki, csak ész adott erőt mind azon egyedeknek 's nemzeteknek, kik a' spanyoloktól le Görögországig szabadságokat kivívák? — Töröljük ki történe-

teink' könyvéből mind azt, mit a' szív' magas lelkesedése tett, 's valjon mi marad annyi véres lapjain más, mint nyomorúságunk, más mint szolgaság és szégyen!

De a' tisztelt Gróf, állításának bebizonyítására, egyes példákra hivatkozik; lépünk az általa választott térre. Nézeteszerint Anglia' 's Amerika' felsőbbségének, Franczia-'s Németország' aránylag alacsony állásánakoka, sem az éghajlat, sem a' földleírásifekvés, mert ezek csak alá rendelt feltételek, sem a' népek' különös jelleme, minthogy ez is más rovatra való, sem valami véletlen, sem semmi más; de szorosan 's kirekesztőleg csak az: hogy mind a' franczia, mind a' német faj országglási tekintetben jobbadán az érzelem 's képzelet körében forog, az angol viszont többnyire az értelemnek, és szoros számoknak határai között (185. l.). Noha én, ha mind ezek sőt még a' népek jelleme sem gyakorolhat befolyást állásokra, nem igen látom által, milly oknak tulajdonítsam azon hajlamot, melly az angol nemzetet az értelem', a' francziát 's németet a' képzelet' 's érzemény' ösvényeire vezetí; noha én épen ellenkezőleg azt hiszem, hogy a' felhozott okok között nincsen egy, melly e' nemzetek' életére nem gyakorolna közvetlen 's pedig igen nagy befolyást, — nem akarok 's nem fogok a' tisztelt szerző' állításának egyes részeiről vitatkozni, minthogy, az én csekély nézetem szerint legalább, az egész magában nem áll. —

Távol legyen tőlem, hogy Anglia', vagy az amerikai

szövetség' kormányférfiainak magas észbeli tehetségein kételkedjem, 's el ne ősmerjem, miképen e' két országnak ügyei főkép azért gyarapodnak, mert elrendezésükben tudós előrelátás, 's magas értelem uralkodik; — de valjon Francziaországnak ministeri tárczákat vadászó nagy parlamentarisi capacitásai csak érzelmek által vezéreltetnek? valjon e' hatalom után vágyódó csoport, mellynek talán minden szemére hányatott már, csak fellelte gyengéd érzemények és szenvedélyes állhatatosság nem, csak szívét követi tetteiben? 's a' fennséges német szövetség Frankfurtban csak érzelegve, meghatás' könnyei közt rendezi el dolgait? — 'S ha ezt mondani nem lehet, ha minden kormány kötelessége szerint országos viszonyainak elrendezésében csak az észnek tanácsait követi, Francziaországban mint Angliában, a' Német-mint az amerikai szövetségben, — abból hogy Francziaország' ügyei például rosszabbul állnak mint Angliáé, nem következnék más, mint hogy Francziaország' országos dolgai kevesebb előrelátással 's észszel kormányoztatnak; — a' szívnek, az én csekély belátásom szerint, itt semmi dolga sincsen. — Ennyit a' külviszonyokra nézve; — ha ellenben a' nemzetek' belső életét tekintjük, valjon ki merné tagadni, hogy Angliában 's az amerikai szövetségben az érzeménynek hatalma legalább épen olly nagy, mint Német-, 's bizonyára százszorta nagyobb mint Francziaországban? — Az angol nemzetnek elsőbbsége napjainkban tagadhatatlan; de nézetem szerint épen erkölcsi tulajdonai azok, mellyeknek elsőbbségét köszönheti; vedd el vallásosságát, vedd el a' családi

viszonyok' szentségét, 's azon hatalmas keresztény szeretetet, mely — bár mit híreszteljen is a' tudatlan külföld — sehol több szegényt nem ápol, több könyeket le nem töröl, mint Angliában, — egy szóval azt, mi az érzemény' világához tartozik; vedd el nemzeti jellemét, mely állhatatosság, 's azon pietást mellyel elődei' szokásaihoz ragaszkodik, 's valjon elhíresztelt alkotmánya meg fogja-e teremni gyümölcseit? valjon minden országlási bölcsesség, minden ész 's értelem fogja-e a' száz ezer éhenhalókat nyugalomra, vagy az ország' gazdagait adakozásra inteni? E' tekintetben Franciaország kérdésen kívül sokkal kevesebbet követi az érzemény' tanácsait; ott kevesebb az adakozás, kevesebb a' jótékony keresztény szeretet, 's valjon boldogabb-e ezáltal? —

Teljes meggyőződéseim szerint, soha a' hideg ész maga nagyra, soha boldogságra nem fog vezetni nemzeteiket; mint az egyesnél, úgy népek' életében szív kell, hogy valóban dicséretre méltót tehessenek. — Carthagó, a' régiség' leghatalmasabb 's legszívtelenebbül kormányzott városa eldőlt; Olaszhon' középkori statusai, hol machiavellek kormányoztak, a' hatalmas Velence minden számolásai 's okossága mellett, porba dőltek; a' francia republica Marat, Danton 's Robespierrejeivel — kiket én nem a' szív' de az ész' embereinek tartok, mert érzemény nem vala, melly őket republicai bálványoknak hozott áldozataikban visszatartóztathatná — hová lett? — 'S valjon bízhatunk-e még az ész' hideg számolásaiban? 's nem kell-e inkább megvallanunk, hogy csak erkölcsi érzet, csak azon keresztényi szeretet, melly milliókat

egy nagy családdá fűz, tarthat 's emelhet országokat; 's ha Európában körültekintve, a' proletáriusok' millióit látjuk, kiket (hála az égnék, hazánk még ment e' veszélytől) számoló önösség kétségbeesésig kinoz naponként; ha látjuk e' magas ész 's fenséges értelem által kormányzott országokban miként nő évről évre a' szegénység, mennyi szenvedéseket rejt mind e' külső fény, mennyi mondhatatlan kinokat takar Anglia' felséges bíbora, -- ki ne győződne meg: hogy, ha civilisatióinkat veszélyek fenyegetik, nem túlzó érzékenység, hanem inkább a' kétszer kettőnek túl vitt bálványozása okozandja-e veszélyeket; 's hogy nem az ész, hanem csak azon felebaráti szeretet, mellyre vallásunk tanít, csak azon nem számoló, de törpe önösségen túl emelt érzelem, melly vallásunk' alapja, 's idegen szenvedések előtt magunkról megtanít felejtkezni, menthetik meg a' világot. — Még egyszer mondom, soha országoló önkára nélkül céljainak választásában az érzeléket nem hagyhatja tekintet nélkül; 's a' nagy császár, kire a' tisztelt Gróf a' szívtelen észnek panegyrisában hivatkozik, talán legszebben bizonyítja, mi elégtelen a' legmagasb értelem, ha emberi érzet, ha az, mit szívnek nevezünk, nem kormányozza tetteit. De valjon ha ezt megengedjük is, 's a' nemzet' irányának kijelelésében csak az ész magát követnők; ha megengednők is, hogy a' célok' választásában, csak az ész határozhat: valjon azok, kik a' sokaságot ez irány' követésére buzdítják, kiknek hivatása a' választott cél felé vezetni hontársaikat, nem szólhatnának nemesebb érzelmeikhez? valjon ha e' cél ollyas,

mellynek elérésére egyesektől áldozatok kívántatnak, melly felé haladva némelly egyedek „mosolygó megelégedéstől” ’s gyönyör alakú szerencsétől környékezve nem lehetnek a’ nélkül hogy magokon kárt tennének; hol azon jutalmazó érzés, mi szerint a’ hazával együtt magok állását is emelték(133. l.) nem vár reájok; valjon nem volna szabad az önérdék ellen, a’ szív’ igazságszeretetéhez appellálni? valjon ha ezt nem tehetjük, reménylhetünk-e sikert szavainknak? reménylheti-e ezt leginkább a’ sajtó? Vagy korunkban annyi nagy ’s dicső nem e’ fegyverekkel vívatott-e ki? Anglia anyagi érdekből ’s nem magas lelkesedéstől vezérelve szabadította-e fel szolgálait? O’Connel hideg okosság’, ’s nem az érzemény’ lángoló szavaival vívá-e ki honának jogait? ’s maga Gróf Széchenyi István, kinek nevét minden hazai üdvös javításnak szónokai között találjuk, ki e’ nemzet teli álmából felferé, ki felszólalt annyi visszaélés ellen, ki szembe szállt annyi előítéletekkel, ki sujtott jobbra és sujtott balra kímélet ’s irgalom nélkül, valjon nem szólt-e soha az érzelmekhez? — nem szól-e most épen, hideg ész’ és számolás’ követésére felszólító munkájában? ’S ha a’ Pesti Hírlap’ szerkesztője ennyi példa után, a’ külföld’ ’s honunk’ tapasztalásait követve hasonlólag az érzeményekhez fordúlt; ha szenvedéseket látva, — azon meggyőződésben, hogy ember nem lehet, bár mi fenséges volna is a’ pálya, mellyre Isten által állittatott, kinek egyes embertársainak szenvedéseit enyhíteni, ha hatalmában áll, nem volna kötelessége, — való miseri-

cordianus fraterként egyes sebek' kötözésével bajlódott; ha e' political viták és küszködések' korában száraz értekezések helyett néha irgalomra inté olvasóit, ha néha a' hideg számoló észről a' szívhez fordula, mert érezé, hogy bármi tökéletesen rendeztessenek is el országos viszonyaink, bármi igazságos törvényeket alkosson nemzetünk, soha törvényhozás nem lesz, melly senkit sem sértene, ha csak a' szív nem kötözi be néha a' sebeket, mellyeket a' legigazságosabb törvény egyeseken ejtett, — valjon, kérdem: vehetjük-e rossz néven neki? valjon mondhatjuk-e, hogy mert a' szívhez szólt, csak mert az érzelmekre hivatkozott, hazáját veszélybe hozá? —

Csak ki céljainak elérésére a' tömeg' gonosz hajlaminak hízelg, csak ki nem az érzelemhez, de vétkes szenvedélyeihez szól: az veszélyes valóban; az érdemli, hogy bár mi legyen cselekvésének indító oka, — hiba vagy rossz szándék, minden igaz hazafi egy emberként felálljon ellene. A' szenvedelmek' hatalma, bár mi nemes legyen a' cél, mellyre felköltettek, országdolgokban mindig veszélyes; 's ritka, felette ritka eseteken kívül, egyik fő kötelessége minden pártnak, nem folyamodni segédökhöz. Ha tehát a' Pesti Hírlap nem szívhez, de vétkes szenvedelmekhez szólt, ha visszaélve állásával, a' tömeg' gonosz hajlaminak hízelgett, ha helyzetünknek hibás felfogásából, vagy hogy népszerűségét megtarthassa, vak buzgalom', és alávaló vágyak' indulatos organumának alázza magát, — akkor minden, mit a' Kelet' Népének tisztelt szerzője felőle mond, tökéletes igaz; akkor a' szerző jóltevé, hogy a' hírlap' olly jeles tehet-

ségű szerkesztőjét eddigi modorjának megváltoztatására inté, 's ha szavai sikertelenek volnának, előre kijelélé azon veszélyeket a hazának, mellyek e minden szenvedelmek' felingerlésére írt lapból reá okvetlenül következni fognak; — ha ellenben ez a' dolog' nyúgott vizsgálatából ki nem tűnik, akkor minden kétségen kívül a' tisztelt Grófnak állításai nem állhatnak; — e' körül forog az egész kérdés, 's csak ennek megfelelésétől függhet ítéletünk. —

A' tisztelt Gróf érzé ezt, 's miután általjánosan az ész- és szívről szólva nézeteit a' Pesti Hírlapra alkalmazza, egyenesen e' térre vezeti a' discussiót. — Nézetei szerint a' Pesti Hírlap, egy minden érdeket éllel egymás ellenállító, a' kicsinyeket a' nagyok ellen, a' szegényeket a' gazdagok ellen felingerlő, feluszító (99. l.) lapnál nem egyéb, — célja, hogy minél gyűlöletesebbé tegye a' fő rendeket a' nemesi rend, 's megint az egész kiváltságos rendet a' nagy tömeg előtt. 105. l. — minden birtoknak, minden felsőbbségnek gyanúba hozása, gyűlöletessé tétele 220. l. — minden municipiumot lehető legnagyobb depopularisálni 247. l. — 's ezért a' Pesti Hírlap „nem mirigyeiből kitisztítani, de meggyilkolni fogja a' hazát, nem dicső jövőbe vezérli, de okvetlen sirba dönti a' magyart.“ 169. l.

Hogy a' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlapot illy színben látva nyilván fellepett, hogy ő, kinek neve haladásunkkal

elválaszthatlanul összekötött, ily veszélyek ellenében — 's fenyegethetné-e haladásunk' ügyét nagyobb veszély, mintha a' Grófnak nézete a' Hirlap által igazoltatnék? — nem hallgatott: azon nem bámúlhat senki; valamint nem is kételkedhetünk, hogy őt az olly magasan állót, ki hiúság által bizonyára mások' érdemeinek lealacsonyítására nem birathatott, csak tiszta meggyőződés viheté e' nézetek' kimondására; — de lássuk, valjon nem csalódott-e nézeteiben? valjon azon okok, mellyeket bémbizonyítására felhoz, igazolják-e véleményét?

Mind azon vádak, mellyek a' Pesti Hirlap ellen, részint a' fenemlített, részint a' tisztelt Gróf munkájának más, hasonló hangulatú helyeiben felhozatnak, a' következő négy pontra oszlanak: —

1. A' szegényeket a' gazdagok, a' birtoktalanokat a' birtokosok ellen való felfingerlés.

2. Minden felsőbbbségnek gyanúba hozása 's gyűlöletessé tétele. —

3. Gyűlöletessé tétele a' fő rendeknek a' nemesi rend, — 's minden kiváltságos rendnek a' nép előtt.

4. Minden municipiumnak a' lehető legnagyobb depopularisációja.

Mint az angol tengeri hadsereg minden kötelein a' vékony veres fonál, úgy a' Pesti Hirlap' vezér cikkein rejtve bár, mindig e' gondolatok vonúlnak át, mellyekből mindenikét, ha bár szerzőjét nem tudnók is, azonnal megösmérhetjük; mint Bellini' minden műveiben az egy bájló hanggondolat, mint Byron' költeményeiből az egy keserű érzemény, úgy e' lap' minden vezércikkeiben ez

egy alapeszme tűnik ki; minden szerzőnek megvan physiognomiája: mint királyok pénzekre arczképeket, úgy minden kitűnőbb író gondolataira, mielőtt a' nép között kiosztaná, rányomja individualitásának bélyegét, 's az mellyet a' Hirlap' szerkesztőjének minden munkájában látunk, nem más mint e' kedvencz eszméknek majd rejtve, majd nyilván kilépő ismétlése. — Így gondolkozik a' tisztelt Gróf. —

Nagy, nehéz vádak ezek. Ki a' birtoktalant, a' birtokos ellen felusztatja, ki a' nemzet' egyes osztályai között gyűlölséget gerjeszt, ki minden felsőbbiséget gyanússá tesz, 's honunk' palladiumát, municipális rendszerünket depopularizálni iparkodik: az hazánk' ellensége, az nem érdemli hogy magyarnak neveztessek, — Nemzeti kifejlődésünknek első feltétele nyugalom; ha e' nemzet' szegényebb osztályai a' helyett, hogy idegen birtok után vágyodnának, nem inkább munkában keresik jobb létöket, ha a' nemzet' külön rendű polgárai között egyesség nincsen, ha a' felsőbbiségek bizodalom helyett csak gyűlöletre számolhatnak, 's polgáraink nem érzik, hogy municipális szabadságunk nemzeti függetlenségünknek legerősb talpköve: — akkor ne álmodják senki boldogab jövőről, 's jaj annak, ki e' nemzetet illy állapotra juttatta! — De épen mert e' vádak olly nehezek, mert az, kinek tettei e' vádakot igazolják, csak gyűlöletet érdemel, — nagyoknak 's fontosoknak kell lenni azon okoknak is, mellyek bebizonyításokra felhozatnak. Az, kinek a' természet illy gonosz tettek' elkövetésére erőt adott, jó szándékával nem mentheti magát — ugyan ki binné, hogy

kinek észbeli tehetségei egy nemzetre ennyi hatással lehetnek, az szavainak következését által nem látná? — de annyival szükségesebb, hogy csak nyugott megfontolás után, hogy elmellőzve minden szenvedélyt 's előítéletet, ne egyes szavakból, hanem csak egész működésének összegeiből mondjuk ki ítéletünket polgártársunk felett. —

Figyelemmel olvastam végig a' tisztelt Grófnak munkáját, ismét 's ismét vizatérve azon helyekre, hol az említett vádakról szól; megfontoltam minden okait, szorgalommal követtem gondolatainak fonalát: de megvalom őszintén, bár mennyi szépet, 's jót találtam munkájában, bár mennyire meggyőződtem szándékának tisztaságáról, bár mennyire lelkesültem meleg szavainál, melyek általa csak az észhez intézve, szívemet dobogni késztek, semmit mi e' nehéz vádak' bebizonyítására szolgálhatna, előadásában nem találtam, 's azon édes meggyőződéssel tettem le könyvemet, hogy nemes hontársam ez egyszer csalódott, miről — ösmerem nemes jellemét — ha nem szavaim, de később önbelátása által meggyőződik, senki inkább örülni nem fog, mint ő maga. —

Felteszem mindennek előtt, hogy a' Kelet' Népekné tisztelt szerzője, állításainak bebizonyítására a' Pesti Hírlap' vezérczikkei közül minden kétségen kívül azokat választá, melyek e' célra legalkalmasabbak valának, 's így miután általa, a' 12. 14. 18. 27. és 32-ik czikkből merítettnek okai, a' többiek csak mellékesen említettven, leginkább ezekre fogom fordítani figyelmemet. —

Az első vád, melyet a' tisztelt Gróf a' Pesti Hirlap ellen felhoz — a' birtoktalanoknak a' birtokosok, a' szegényeknek a' gazdagok ellen való felingerlése. Mind azon szemrehányások között, melyeket mióta nemünk országos dolgok' elrendezésével foglalatoskodik, pártok egymás ellen felhoztak, nincs egy, melyet minden korban 's nemzetnél olly változatlanúl feltalálnánk, mint ama' minden haladás ellen felhozatni szokott: a' birtok' szentségének sértése. — A' Gracchusok a' romai nép' közbirtokát (ager publicus) melly visszaélés által, nem mint birtok, de csak haszonbérben néhány előkelő család' kezeibe jött, e' régi haszonbérlőktől elvételni, 's a' szegények között elosztatni kívánják: úgy mindazáltal, hogy nem csak minden a' haszonbérlések alatt történt javítás az aerariumból kipótoltassék, hanem minden illy haszonbérlő magának 500, minden fiának 250 jugerumot megtartsion, a' szegények pedig családonként csak 10 jugerumot kapjanak; 's im, noha nem birtokról hanem csak haszonbérről, noha sehol birtok-egyenlőségről szó nem vala, a' Gracchusok agrarius törvényeik miatt két ezred után, mint a' szent birtok' megtámadói, mint szörnyeteg nivellatorok hirdettetnek mindenfelől, és az oskola-gyermekek borzadva tanulja neveiket; 's hány nagy név nem homályosított hasonló, 's ép illy alaptalan vádak által!

A' ki a' dézsmának más czélirányosb adó által történendő kipótlásáról, az angol rotten boroughok megszűnéséről, a' rabszolgaság' vagy csak az angol cornlaw' eltörléséről szól, a' szent birtok' ellenségének hirdettetik,

's nincs eszköz, melly illy szörnyeteg' kiírtására nem használtatnék, vagy az emberi társaság' illy veszélyes megtámadója ellen, aljasnak vagy embertelennek tartatnék. 'S mi csoda? az élet után nincs semmi, mihez az emberek' többsége inkább ragaszkodnék, mint birtokához; — miután tehát törvény alig van, melly egyes polgároknak anyagi jóllétére befolyással, 's így birtokjogokkal közvetlen vagy közvetve összeköttetésben nem volna: természetes, hogy valahányszor törvények' változása forog kérdésben, azok kik általok ha bár csak kis mértékben is pártoltattak, azonnal feljajdúlnak, 's midőn veszni látják kényelmeik' azon részét, mellyet számtalanok' kárával élvezének, azonnal a' birtok' szentségének sértéséről kiabálnak. — Ez, mondom, természetes, 's valaminth eddig történt, úgy történni fog ezentúl minden újításnál; 's a' tisztelt Gróf talán visszaemlékezik azon időre, hol nemes törekvései ellen hasonlókép azon vád emeltetett, hogy általok a' birtok' szentsége sértetik. —

De kérdem: bár hol 's mikor emeltetett e' vád olly férfiak ellen, kik a' haladás' zászlói alatt küzdenek, vajon történt-e ez valaha gyengébb alapon, mint mellyre ez itt állittatik? — A' Pesti Hirlap elámitva egyik levelezőjétől, azon álhirtterjeszti, hogy néhai Bay József táblabíró tetszholtan temettetett el; 's e' részben — noha egyáltalában nem osztozhatom a' tisztelt Grófnak azon nézetében, hogy az elevenen temettetés olly ritka eset volna, melly húsz évben alig egyszer történik — legfelebb azzal védelmezhetem a' Pesti Hirlap' szerkesztőségét, miszerint léte rövidebb vala, mint hogy levelezőit tökéletesen ös-

mérhette volna. — Alkalmat véve ezen esettől, a' szerkeztő halottasházak' felállítását javasolja, 's minekelőtte ezekről szólna, orvosi politiank' elhanyagolt állapotját említi. — Felhossa, hogy e' politianak hiánya a' gyermek-gyilkolást idézi elő; felhossa, hogy fővárasunkban földalatti pinczelyukak vannak, hová hó és esővíz befoly, 's mellyeknek nedves gőzében két, három család minden leheléssel mérget szí; roszaolván hogy illy pinczelyukak, mellyekben vízár száz meg száz bizonyos martaléket találna, még azon házakban is, mik utolsó szomorú tapasztalásunk után emelkedtek, engedtetek építtetni. Ez az egésznek veleje. — A' gyermek-gyilkolásról szólva a' szerkeztő azon anyátlan gyermekekre emlékezik, kik — mert nálunk e' gyermekek' nevelésére rendelt közintézetek nincsenek — mit a' tisztelt Gróf munkájának 196. lapján fájdalommal említ, évnegyedenként 4. forinttal jutalmazott dajkák' gondviselésére bizatnak, 's ha itt elhanyagolás által el nem vesznek — mi a' szerkeztő szerint 100-ból 80—90-nel történik, végre talán az utcán fagynak meg. — A' földalatti pinczelyukakról szólva szív teleneknek nevezi azon gazdákat, kik illy lakásért 2—3 forint hetenkénti házbért kívánnak lakóiktól; ez az, mire a' tisztelt Gróf vádját építi. — Nézete szerint mind ez nem szúlhet a' legszomorúabb következtéseknél egyebet; ha a' szegény hallja „hogy 100 illy szerencsétlen gyermek között 80—90 elhal, a' megmentett 10 pedig az utcán fagy meg; nem természetes-e — így kérdi — hogy lelkében olly antipathia, de nem, olly gyűlölet 's

megvetés fejlődik ki minden vagyonos iránt, mi szerint aztán nem kell egyéb mint egy kis alkalom, és egy kis vezér, és kész kivágni szemét akárkinek, de még legnagyobb jóltevőjének is, kire vezérei uszítják. 255. l. ha azon szerencsétlenek, kik a' külváros' pinczelyukaiban laknak, a' Pesti Hirlapban olvassák, hogy gazdáik szívteleneknek neveztetnek; nem fogja-e ez nevelni a' népnek minden kész vagyona úgyszólván napról napra nevedő étvágyát, és így jót tágitani azon irigy szeművegen, mellyen keresztül a' szegényebb mindig szívtelen harpaxot lát a' birtokosban? (259. l.)

De valjon ha ez áll, ha egy pár statistikai adatnak összeállításamár feluszítja a' birtoktalant minden birtokos ellen; ha az, ki néhány külvárosi házi gazdát szívtelennek nevezett, már a' népnek minden kész vagyona napoként nevedő étvágyát nevelé, — hol vannak azon határok, mellyek között a' sajtó veszély nélkül működhetik? ha már némelly bajoknak pusztá említése — feltéve hogy azok igazak, mit a' tisztelt Gróf kétségbe nem vesz, — ha a' házi gazdákról egyetlen egyszer használt epithetum, azon forradalmi állapothoz vezetheti a' magyart, mellyet mindig lelkesülés kezd, őrjöngés kísér, 's megbánás követ, ha e' nemzet' szegényebb osztályainak állapotja olly irtózatossá, vagy lelkülete annyira megromlott, hogy minden szó, melly által ezen állapotja iránt felvilágosittatik, vagy boldogabb hontársai könnyөрületességre intetnek, csak kétségbeesés' vagy

azon rég forrott gyűlöletnek kitöréséhez vezetnek, melyet állítólag szívökben régóta éreznek: vajon ki az, ki ha szóval vagy írásban köztárgyak iránt felszólal, nem vádoltathatnék arról, hogy szavai a' népet felingerlendik? hogy legtisztább szándékból eredett törekvései által a' hazát végveszélybe dönteni nem fogja, hogy nem fogja ketté vágni azon vékony fonalat, mellyen nemzetünk' jövője még függ? — Ha ez áll, akkor Isten veled szólás-szabadság, Isten veled szabad sajtónak reménye örökön örökre; ha egy vigyázatlan szó, egy rosszúl választott epithetum a' magyart sirba dönti, a' jó polgárnak ezen-től csak egy kötelessége marad, 's az: hallgatás. 'S vajon maga ez fogja-e biztosítani nemzetünket? vajon, ha mindnyájan kik eddig a' nép — hogy is mondjam, hogy mindent lángba ne borítsak, — nem egészen eldoradói helyzetének javítása körül fáradtak, elnémulnak is: nem fog-e téli napokban minden az utcza szegletén didergő gyermek, nem fog-e minden, utczáinkon rongyosan kolduló asszony, nem maga azon külvárosi gazda, ki pinczelyukáért 2—3 forintnyi hetibérét — mi köztünk legyen mondva talán még is egy kissé drága — bészedi, több elkeseredést szülni a' szegényekben, mint a' Pesti Hirlap' bár mily érzelgően írt vezérczikkai? 's nem fog-e így — bár mi szigorúan töröltessék is könyvvizsgálatunk által a' Pesti Hirlapban minden, mi illetén gyűlanyagot rejt magában, — a' tisztelt Gróf által előre látott veszély fejünk felett lebegni mind addig, míg az irgalom' censurája utczáinkról az utolsó fázó gyermeket, pinczelyukainkból az utolsó szerencsétlen családot a' nép' szemei elől el nem

törölte, azaz: olly állapotba nem helyhezé, mellynek látása senkiben elkeseredést ne szülhessen? —

Nem tulságot mondok itt; ha azok, miket a' tisztelt Gróf a' Pesti Hirlap ellen felhoz, állanak; ha a' 18-ik vezérczikk csak ugyan felusztja a' szegényt a' gazdag, a' birtoktalant a' birtokos ellen: akkor véleményem szerint minden szólásszabadság, minden szabadabb elvű könyvvizsgálat való nemzeti calamitás; akkor, mint Romában, úgy nálunk a' haza' legjobb polgárai ne vágyódnának más, mint a' censori hivatal után. — 'S valjon a' tisztelt Gróf által felhozott második vezérczikk, mellyel fenemlített vádját bebizonyítani igyekszik, 's mellyet mint felette jóízűt önmaga választott magának, nem épen olly elégtelen-e nézeteinek bebizonyítására? A' szerkeztő e' vezérczikjében, mint a' 18-dikban tevé, fájdalom, álhírré alapítja okoskodásait; 's távol legyen tőlem, hogy őt e' részben védelmezni akarnám; ez álhírnek terjesztése hiba minden kétségen kívül, 's pedig annyival nagyobb, mennyivel fontosabb tárgy körül történt, 's mennyivel könnyebb vala a' szerkesztőnek, helyben lévén, tökéletes bizonyosságot szerezni magának e' tárgy iránt. 'S ezt a' szerkeztő maga sem fogja tagadni; — de valjon, minden szenvedély nélkül szólva e' tárgyhöz — e' vezérczikket első sorától az utolsóig átolvasván, következtethetjük-e, hogy általa a' a' birtoktalan a' birtokos ellen felingereltetik? — Pest városában sok nyomor találtatik; a' tisztelt Gróf is elősmeri ezt, 's a' statusférfitapintatával előadja néhány okait, — nyomor melly eddig orvosolva nincs, 's mellynek orvoslása jelen viszonyainkban

sem egyesek', sem a' helybelli törvényhatóságoknak hatalmában nem áll; a' Pesti Hírlap' szerkeztője fájdalommal érzi ezt, 's lelkes szavakkal könyörületességre 's irgalomra inti olvasóit; nem jótékonyság — így szól ő — hanem lélekisméret elaltatása, azt gondolni: hogy a' tiz garassal mellyel az asszonyegyesületi tánczvigalomkor egy sorsjegyet váltottunk; az egy forinttal mellyel az új évi köszöntgetés alkalmatlanságát nyakunkról leráztuk: már betöltöttük isten törvényét, melly felebarátunkat szeretni parancsolja mint minmagunkat“ de e' szavakból ki fogja következtetni, hogy a' Pesti Hírlap' nézete szerint: csak az oka, hogy nálunk annyi a' szegény, mert a' gazdagabbak szűkkeblűek; vagy hogy, mert a' szerkeztő néhány egyedekekről felteszi, hogy emberszeretetre nézve nem épen evangéliumunk' hív követői, azért minden gazdagabbat való harpax képeben kíván a' nép elébe állítani; 's mert a' farsangi örömöket — miben vele tökéletesen egyetértek — nem épen civilisátiónk' legszebb kinövésének tartja, 's a' tánczvigalmak' hőseinek 's heroináinak azon tanácsot adja, hogy mit egy bálra költenek, azt inkább szegény embertásaik' felsegélésére szenteljék, — azért mind azokat, kik tánczvigalmakban részt vesznek, a' közgyűlölet' tárgyává akarta tenni? Kérdelem: ha e' vezérezik illy nehéz vádnak alapja lehet, mit mondjunk akkor azon hitszónokokról, kik nyilván, magas szónoki székökről — mellyen tekintetök a' nép előtt bizonyosan na-

gyobb, mint bármelly hírlapé — könyörületességre intik azokat, kiket a' sors vagyonnal álda meg; ha hívatkozva üdvözítünk' isteni szavára, emlékeztetik a' gazdagot: hogy birtokának egyetlen való becse az, ha általa embertársain segített, hogy kincse csak akkor kamatozik üdvére, ha irigy önösséggel el nem ása vagyonát, 's a' végzetnek látszó igazságtalanságát — melly reá annyi áldást árasztta — későbbi jótettek által igazolá; mit mondjunk magáról szent írásunkról, hol írva áll: könnyebben megy át a' teve egy tüzemen, mint a' gazdag a' mennyeknek országába, 's hol minden szó az elsőtől az utolsóig egy nagy oktatás, melly irgalomra int. —

A' tisztelt Grófnaknézete szerint alig van ország a' világon, melly annyi bőkezűségnek mutatná jeleit; irgalmas érzelmekben soha sem maradt el a' magyar, 's mikor hibázott, egyedül érzelmeinek felcsordulása által hibázott 280. l. — Én e' részben más véleményben vagyok, 's ha bár egypár nemes nőnek nevét ösmerem, mellynek említésénél fő városainkban minden szegénynek szive felloboog, nem átallom kimondani: hogy hazánkban egyesek' jótékony-sága általánosan véve kevesebb szegénynek sorsát enyhíti, mint bár mi más országban, mellyet ösmerek; 's hogy, ha nálunk a' szegények' száma kisebb, az bizonyosan nem tulzó irgalomnak, hanem hazánk' e' részben szerencsés helyzetének tulajdonitható, melly épen mert gyárilpar nélkül szűkölködik, a' pauperismus' egyik fő okától ment. — De engedjük meg, hogy e' részben csalódtam, 's hogy noha némelly provincialis vára-

sainkban a' szegények' állapota valóban irtózatos, noha egy népes 's tiszta magyar helyet nevezhetnék, hol az útas félig meztelen koldús gyermekektől körülvéve alig menekedhetik rimánkodásaiktól, 's néhány szegény, télen, nyakig ganéjba beásva tölti éjszakáit a' nélkül, hogy sorsán annyi ezer lakó közül valaki könyörülne, — hogy noha, mondom, minden országos vásár és búcsú, száz meg száz nyomorékjával kikről senki sem gondoskodik, talán nézeteimet igazolja, még is a' tisztelt Grófnak nézete szerint, az irgalom' érzete hontársaink' szívében tökéletesen fölébredt; mondom, ha megengedjük ezt, a' Pesti Hirlap' említett cikkének ugyan mik lehetnek rossz következtetései? — A' gazdagokra nézve: „kik úgy is annyira készek minden engedményre“ a' tisztelt Grófnak nézete szerint „minden efféle túlhajtásnak feltartóztatólag sőt visszalökőleg kell hatnia“ — de kérdem, kinek szívében az irgalom' érzete valóban feltámadott, kit vallása szeretnitanit, 's ki csak egyszer élvezé azon boldogságot, melyel egy jótettnek öntudata keblünket eltölti, vissza fogja-e vonni segéd kezét embertársától, csak mert a' Pesti Hirlap által könyörületességre intetett? szeretetlenné fog-e válni, csak mert a' szerkeztő azokhoz kik szeretetlenné valának, néhány komoly szót intézett? Vagy talán a' szegények' részéről fenyegetnek veszélyek? talán e' vezérczikk őketizgatá gazdagabb hontársaik ellen? mert hisz a' Pesti Hirlap' cikkeiből ítélve a' nép szegénységének okát abban fogja keresni, mert nálunk a' gazdagok szűkkeblűek. — Ha ez áll, ha a' Pesti Hirlapnak

működése oda célzott, hogy a' szegény a' gazdagabb ellen felfingereltessék, hogy a' nép' szenvedéseinek okát csak a' birtokosok' szívtelenségében keresse: akkor mondjunk anathemát a' szerkeztő' fejére, 's ki hazáját szereti, keljen fel egész erővel 's minden tehetségeivel e' köz ellenség ellen! — De nem mutatkozik-e — még a' tisztelt Gróf által idézett cikkelyben is — mind ennek épen ellenkezője? — A' szerkeztő a' szegénységnek okairól szólva ekkép nyilatkozik „Illy jelenetek, mint ez a' 280 halott — rendkívüli eseteket kivéve, nem mulékony okok eredményei. A' baj főoka mélyen rejtezik. Ébredjen a' nemzet annak érzetére, mi a' köz érdek; vegyefel szívverébe a' meggyőződést, hogy minden, mi a' természetesi erő teljes kifejtését gátolja, nyomort és inséget szül, és árt még annak is, kinek érdekét legyezni gondoljuk. 'S ha e' meggyőződésből indulva, a' javak világába szabadságot 's biztosságot hozott be, 's ha nem lesz kénytelen pírulva érezni: miként a' földmivelés, műipar és kereskedés bilincseinek lerázását időn túl elmúlasztotta, a' munkásságot saját intézkedései által megcsönkította, a' dolgozónép osztály nevelését, melly a' nemzeti jóllétnek lényeges föltétele, minden mértéken túl elhanyagolá; igazságszolgáltatását gyorsítani vonakodott; 's a' mi honunkban százados bajok gyökeres orvoslátának föltétele; a' bírhatási rendszer kie

gyenlítéséhez ha hozzá fogni nem mert; ha mind ezt pírulva kénytelen nem lesz érzni, 's a' szegénység ügyét czélszerűn elrendezi, az élelmetlenség fogyni, 's vele nyomor 's inség kevesedni fog.“ 'S valjon ki ezeket olvasá, fogja-e mondhatni, hogy a' Pesti Hírlap' szerkeztője a' nálunk találtató szegénységnek okait kizárólag — vagy legalább nagyobb részben, a' gazdagok' szívtelenségében keresi? vagy hogy csak egyesek' irgalmától várja e' szomorú állapotnak megszűnését? 's nem kell-e inkább megvallania, hogy ezen cikkelyében, a' szegénység' megszüntetésére nézve legalább, a' tőle — a' tisztelt Gróf által 101. lapon megkívánt javítási recipét minden tartalék nélkül előadá? —

De legyen ez elég; a' mondottak, 's mindenek felett a' 12-ik 's 18-ik vezércikkelynek figyelmes átolvasása talán meggyőzték olvasóimat, hogy ama' nehéz vád, melly a' Kelet' Népének tisztelt szerzője által a' Pesti Hírlap ellen emeltetett: mintha a' szegényt 's birtoktalant, a' gazdag 's birtokos ellen uszítaná, e' cikkelyekre nem alapítható; — menjünk tovább. —

A' második panasz, melly a' P. Hírlap ellen emeltetik: minden felsőbbségnek gyanúba hozása, 's gyűlöletessé tétele. A' vád nehéz, és fontos, — nézzük ennek is alapjait. Valamint az előbbi, úgy ez is leginkább a' fenn említett 18-ik és 12-ik Vezérczikkekre alapittatik. — Ha a' szegény a' 18-ik vezérczikkben azt olvassa, így szól a' tisztelt Gróf 254-ik lapon, hogy a' gyermekgyilkolásnak eleje vétele végett máskép

nem intezkedtek a' hatóságok, mint egy hó-
 hérnak rém gyanánt háttérbe állítása által,
 ha azt hallja, hogy 100 illy szerencsétlen
 közt 80, 90 elhal, a' megmentett 10 pedig
 tán az útczán fagy meg, nem természetes-e
 hogy lelkében antipathia 's gyűlölés támad
 minden felsőbbbség ellen. — A' P. Hírlapnak
 ezen állításai legalább nem sokkal tesznek
 többet (a' Gróf' nézete szerint 253. l.) — mint:
 Te városi tanács, Te vármegyei hatóság, Te
 helytartó tanács, Ti mindnyájan annyit nem
 értek mint egy pipa dohány, mert kötelesség-
 teknek nem, de legegyszerűbb emberi hiva-
 tásoknak sem feleltetek legtávolabbról is
 meg. A' 12-ik vezérczikkben közlött szomorú hír
 pedig 275. l. a' közönségben, melly illy féléket
 elhisz, egyenesen azon gondolat alapját ve-
 tti meg, nem volna-e jó az egészszet felforgat-
 ni, egy egészen új kezdet tétele végett; mert
 ott, hol egy ország fővárosában a' 19-ik szá-
 zadban minden háború, dögmirigy, és effé-
 le nagy esemény nélkül 280 holt ember test
 találtatik a' nyílt útczákon, ott valóban olly
 ebűl, sőt olly kutyaúl állnak a' dolgok, hogy
 már nagyobb zavar nem lehet, 's ekkép kár
 bevárni egy csiga menésű reformátiónak any-
 nyi unalmas renddel ránk lassanként systhe-
 matisált bekövekezését. — Minden nyugott
 nemzeti kifejlődésnek első feltétele a' rend. Ki ennek

megbontója, ki a' köztársaság' szolgálait gyanúba hozza, 's gyűlöletessé teszi, és így a' szükséges hatalmoknak legerősebb talpkövét, a' közbizodalmat meggyengíti, az, a' társaságnak ellensége. — Ha a' felsőbbbségeknek anyagi hatalmoknál egyéb támaszok nem marad, e' felsőbbbségek 's a' nép egyiránt demoralisálódnak; azok úgy is már helyzetők által gyűlölet' tárgyai levén, a' közvéleménytől egészen függetlenekké válnak, 's mintegy önkénytelen, anyagi hatalmoknak kiterjesztéséhez vezettetnek; ez engedelmeskedve meggyőződése ellen, meghajolva egy gyűlölt de félt hatalom előtt, lealáztatik. — Első kötelessége tehát minden jó polgárnak, fentartani valamint a' törvénynek, úgy azoknak tekintetét is a' nép előtt, kik e' törvényeknek képviselői 's naponkénti végrehajtói. De valjon ebből az következik-e: hogy mert a' felsőbbbségeknek általános tekintetét a' haza' kára nélkül csonkitani nem lehet, — minden visszaélésnek fölfedezése, melly vagy egyes tisztviselő, vagy egész gremiumok által elkövettetett, tilos? hogy mert a' felsőbbbségeket a' nép előtt gyanússá tenni nem szabad, egyszersmind a' jó polgárnak kötelességei közé tartozik, beleplezni minden hibát, vagy hanyagságot, melly felsőbbbségekre némi homályt vonhatna? Nincsenek adataim, 's azért nem mondhatom, mennyire áll az, mit a' Pesti Hirlap a' lelenczek' sorsáról mond: de feltéve, hogy adatai igazak, hogy 100 illy gyermek közül csakugyan 80—90 hal meg, nem állt-e kötelességében minden jó polgárnak, a' kormányt 's hazát e' szerencsétlen állapotra figyelmeztetni? — figyelmeztetni pedig annál inkább, mert hazánkban még a' lelenczekről eddigelé

gondoskodva nincs, 's csak a' törvényhozás' útján történhetnek olly intézkedések, mellyek e' hiányt tökéletesen pótolják. —

A' 12-ik Vezérczikkben említett 280 halottról nem szükség bővebben szólanom; minthogy hír, és visszavonása egy számban jelenvén meg, a' közönségben csak felette kevés egyed lehete, ki ezt elhívén, reá olly iszonyatos okoskodásokat építhetett, mint mellyeket a' tisztelt Gróf említ. De feltéve, hogy e' hír való volna, vagy hogy a' Pesti Hírlap, például, némelly vármegye' tömlőczeitnek közönséges évenkénti mortalitásáról közölne tudósításokat, — mellyek, köztünk legyen mondva, talán nem kevesebbé lennének szívszorítók: — mert egyes túlzók lehetnek, kik a' tisztelt Gróf által elmondott módon okoskodnának illy tudósítások' nyomán; mert lehetnek némelleyek annyira tapasztalatlanok minden országos tudományban, kik nem épen e' nyilvánosságban látják legnagyobb biztosságát annak, hogy e' visszaélések végökhez közelgenek, hogy a' kormány, melly e' hiányoknak nyilvánossá tételét nem ellenzi, megszüntetésökre bizonyosan kezet nyújtand; mert, mondom, illy egyedek lehetnek, a' sajtó ne gyakorolja üdvös hatalmát? Az angol hírlapok, mellyek a' gyármunkások' sorsáról szólnak, felelősek-e azon kicsapongásokért, mellyek e' munkások által itt ott elkövettetnek? — a' hírlapok elhallgassanak minden visszaéléseket? — mintha az igazságos panasz, melly itt ott egyes tisztviselők ellen létezik, nem terjedne sajtó nélkül is; vagy a' mende monda által közölt hír nem nagyúlna százszorta nagyobb mér-

tékben, mint azt a' leghazugabb lap tenni merészelné, 's így nagyítva a' nép között nem szülné épen azon rossz következtetéseket! — Nézetem szerint nincs, mi a' felsőbbbségek' tekintetét inkább csonkítaná, mint ha ellenők szólani egyáltalában tilos; illy esetekben, csak mert előljáróit váddal illetnie nem szabad, a' nép felteszi, hogy méltó oka volna ezt tennie, és suttogva egymás között igazságtalanabb, mint ha a' nyilvánosság' tag mezejére kilépné kényteleníttetnék. Nem a' hiányoknak nyilvános rostálása: magok a' hiányok csonkítják a' felsőbbbségek' tekintetét; 's a' nyilvánosság, melly az egyes tisztviselőt vagy hatóságot minden lehető javításnak eszközzésére bírta, épen ez által alapoka is azon határtalan tiszteletnek, mellyel a' törvény' végrehajtóit épen a' legszabadabb sajtóval bíró országokban körülvéve látjuk.

Sokat szólhatnék e' tárgyról még; mondhatnám: hogy a' Pesti Hirlap említett vezérczikkeiben egyes esetekről szól, 's hogy így legfelebb is azzal vádoltathatnék, hogy némelly egyes tisztviselői személyek vagy testületek, de semmi esetre nem minden felsőbbbség iránti tiszteletet gyengithete; mondhatnám: valamint hazám' népét nem gondolom olly forradalmi állapotban, hogy egypár statistikai adat által azonnal minden felsőbbbségnek gyűlöletére bírathatnék, úgy azon férfiakat, kik e' hazában hivatalokat viselnek, inkább tisztelem, mint sem feltehetném: hogy hiányokra bárki által figyelmeztetve, azoknak lehetőség szerinti megszüntetését kötelességöknek nem ösmernék; — de füzetem hosszabbra terjed, mint akartam, 's azért térjünk' e' vádak' harmadikához, 's nézzük: áll-e az, hogy a'

Pesti Hírlap gyűlöletessé teszi a' fő rendeket a' nemesi rend, 's minden kiváltságos rendet a' nép előtt.

Minden országban, hol alkotmány vagy társasági szokások a' népet külön osztályokra választák, 's politikai jogokban vagy társalkodási tekintetben egymás felébe emelték: szükségkép e' különvált osztályokban surlódások fognak támadni, 's pedig annyival előbb 's bizonyosabban, mennyivel közelebb állnak jogi 's társalgási tekintetben egymáshoz. — Kiket a' sors a' társasági lépcső' ellenkező határaitra állított, ritkán jönnek közvetlen surlódásba, 's a' koldús a' gazdagot, a' polgár a' herceget irigység nélkül látják oly fénykörben, melly még vágyaiknak is távol áll; sőt nem ritkán látjuk ez ennyire különvált osztályok között a' legmelegebb, legtartósb sympathiát: — csak ott, hol két osztály egymáshoz közel áll, hol sok tekintetben hasonló 's csak némelyekben külön vált, egy téren naponként találkozva, mintegy naponként megví felsőbbbségeért, ott találunk majd nem mindig gyűlölésre. — A' zsellér 's telkes gazda, a' polgár 's választott polgár, a' kisebb 's nagyobb birtokú nemes, 's végre ez utóbbi 's a' mágnás között mintegy természetes rivalitás uralkodott 's fog uralkodni mindig; az, ki magasabban áll, felsőbbbségét senkivel sem érezeti úgy mint épen azzal, kit valamivel alantabb de magához oly közel lát, hogy felsőbbbségének általai contestációjától félhet; minden alantabb álló mind azon gyűlölséget, mellyet egyenlőség után vágyódva felsőbbjei ellen érez, azokra önti el legtöbbször, kik nálaál csak

egy fokkal állnak magasabban; — 's ez úgy volt 's lesz mindig, ha bár a' Hirlap vagy egyesek' vigyázatlan beszédjei soha sem nevelnék is ez ellenséges indulatokat. —

Ezen általános nézetnek következése először az: hogy épen mert egymáshoz olly közel álló néposztályok mint nálunk a' mágnási 's nemesi kar, természetök szerint már surlódásokhoz hajlandók, minden, kie' természetes hajlamot használva ezen osztályok között ellenségeskedést okoz, kettősen vétkes.

Másodszor: hogy az illy osztályok között létező surlódásoknak oka nem ritkán minden különös kútfő nélkül csak a' dolgok' helyzetéből fejlődik, melly által az alantabb állók néha felsőbbbeik' minden tetteiben gőgöt látnak, ezek az előbbieknél gyűlölséget 's ellenséges indulatot keresnek a' nélkül: hogy ezek vagy amazok illyesre különös alkalmat adnának, 's inkább mert illyesmi körülményeikben lehető, mint mert valóban elkövettetett; 's hogy ennél fogva illy ellenséges indulatoknak létezését vagy nevedekedését csak akkor tulajdoníthatni egyeseknek, ha ezen vád tetteikből világosan bebizonyítható. —

Ha tehát a' Pesti Hirlap a' mágnási 's nemesi rend között — mellyeknek öszmunkálása nélkül honunk előmenetele jelen viszonyainkban lehetetlen — valóban gyűlölséget gerjesztett, ha a' — fájdalom! már úgy is elég tágra terjedt hézagot, mellye' két rendet egymástól elválasztja, munkássága által még nagyítá: kétségen kívül nincs, mi e' cselekvésnek mentségül szolgálhatna; az ellenben, hogy e' hézag létezik, sőt a' tisztelt grófnak

véleménye szerint egy idő óta még tágult, a' Pestí Hirlap' szerkeztőjének csak akkor tulajdonítható, ha ezikkeinek szavaiból megmutathatjuk, hogy valóban ezek valának okai a' szakadásnak. —

Mi előtt a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének, a' Pestí Hirlap ellen e' részben felhozott vádjainak taglalásába ereszkedném, legyen szabad mindenek előtt idéznem azon szavakat, melyekben a' szerkeztő a' tisztelt Gróf által említett 17-ik vezérczikkben, hazánk' felsőbb rendeiről nézeteit előadja. —

Ne gondolja senki, hogy a' nivellatio eszméje erőt vett legyen e' nemzetben a' historián. Mi szeretjük nemzetünk múltját, és soha sem fogjuk azt felejtetni. Hazánknak múltidőkröli képe nagy vonásaiban a' magyar előtt mindig szívemelő, még szerencsétlensége árnyéklatában is ígésző, még botlásaiban is érdekes marad. Pedig vannak nevek, mik e' múltkor dicsőségével emlékezetünkben összevordavák. Ha illy név tűnik fel a' nemzet előtt az életben: csak szólnia, csak tennie kell az irányban, melyet hazafiság jelel; 's első szavánál egy nemzet figyelme vonúl reá, egy nemzet bizalma fordul felé, 's első léptében felkarolja őt ama roppant erő, mi nélkül már az ébredés korában egy nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetne a' népszerűség.

Kiknek már nevöknél fogva illy hatáskör nyílik, minőre mások csak hosszadalmas munkahűséggel küzdhetnek fel; kik a' polgárjogoknak első szülöttei, vak történet által közvetlen munkásságra hivatvák a' pályán, hova másokat csak nemzeti bizodalom emelhet föl, és önállóbb függetlenebb munkásságra hivatvák, mint kiket tömegek akarata, 's néha talán elfogúltsága korlátozhat, ezekre — ha akarják — szép jövő vár. Hamikint bizton hiszszük — néhány lelkesebbjeik példája szerint kivetkeztek a' szűkeblűség, szeretetlenség, nemzetetlenség lepleiből; ha érezik, hogy igazságosnak lenni nem áldozat, hanem annak, a' mi valódilag jog, biztosítása; ha hogy a' nemzet boldogítás, és alkotmányos életfejemény békés ösvényén a' józan haladás zöld reményszegete fejez lobogóját ők viszik elől: a' nemzet őket bizalom teljesen fogadja vezéreivé, 's kétszer meleg lelkesedéssel követendi ez őseiket a' béke útján, miként őseiket követte egykor a' harczmezején, és a' fénykört mellyet kiérdemlenek, a' fénykörrel kettőztetendi meg, mellyet őseik érdemlettenek.

Ezek a' Pesti Hirlapnak a' magyar főrendekről nyilván kimondott nézetei, mellyeket én annyival őszintébbeknek tartok, mennyivel tökéletesebben megegyeznek

sajátaimmal e' tárgyról. Ha meggondoljuk azon befolyást, melyet emlékek minden emberre gyakorolnak; ha meggondoljuk, mi nehezen ösmeri el a' többség olly egyedeknek felsőbbségét, kiket egykor hasonlóinak tudott, 's mennyivel könnyebben hajlong öröklött, mint önválasztott bálványok előtt: nem bámúlhatja senki azon befolyást, melyet a' születési aristocratia még napjainkban is majd nem mindenütt gyakorol; — nem bámúlhatja, ha még Franciaországban is az ó nemesség, bár porba döntve a' forradalom, 's uj és dicső nevek által kipótolva a' császárság által — soha nimbusát egészen el nem vesz-té. — A' nemességnek tisztelete régi földrészünkben annyira a' nép' szokásaiba felvett, annyira benső organis-musával egybe font eszme, hogy mostani viszonyaink-ban hatalmát tagadni képtelenség. — Csak egy van, mi e' részben az újabb 's régiebb idők között különbséget teszen, az: hogy a' nemesség egykor nem csak minden political kitüntetés' feltétele, de egyszersmind biztos eszköze is vala; 's hogy most a' legszebb név 's czim e' kitüntetés után vágyódónak segédet adhat, de valamint nem egyedüli, ugy magában nem biztos eszköz ennek elnyerésére. Csak az, ki valóban erősebb, kormányozhat; 's valamint az anyagi erő századaiban, a' nemesség csak bajnoki erényei által vívva ki felsőbbségét, úgy napjainkban minden születési aristocratia hatalmassá csak akkor válhatik, ha czimerein kívül, birtok és magasabb intelligentiára támaszthatja hatalmát. — Ez helyzete minden születési aristocratianak mindenütt, 's ha bár kisebb mértékben, nálunk is. — Hazánkban a' főrendeknek, vala-

mint birtoka, úgy jogai terjedtebbek, mint bár milly más országban; 's ha valahol, bizonyára nálunk szép az állás, melly e' rendek' minden egyedére, ki hivatását átlátá, vár; — de a' név maga korunkban már nem árníthat el senkit, 's valamint a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének neve, és kivüle senki által nem bírt országos állása legszebb igazolása azon tekintetnek, mellyben a' Hírlap' nézete szerint a' főrendek' tagjai közöttünk állanak: úgy érdemei bizonyosságot tesznek arról, hogy e' nemzet tiszteletében nem csak nevek által vezéreltetik. —

Már kérdem: azt, ki a' főrendekről úgy szól mint a' Pesti Hírlap' szerkeztője a' fén idézett helyen, vádolhatni-e azzal: hogy a' születési jogokat nívellálni akarja 134. l. — vádolhatni-e, hogy illy szavak által polgári erény és közlélek helyébe másnak tulajdona utáni vágyakat gerjeszte? 'S ha bizonyos idő óta viszongások mutatkoznának a' nemzet' két felsőbb rende között: annak tulajdoníthatjuk-e ezeket, ki a' főrendeknek nép 's önmagok előtt illy dicső munkássági kört jelele ki, 's ki mind azon francziáknál, kiknek — állítólag — modorját követi, Mirabeautól kezdve Camille Demoulinsig, Danton, St. Just, Marat 's Robespierig talán aligha találna olyast, ki e' vezérczikken az aristocratiáról kimondott nézeteket magáéinak vallaná. —

A' Kelet' Népének mélyentisztelt szerzője e' részben máskép vélekedik, 's midőn az említett cikkelyt 130. l. — olyannak nézi, melly csábításra kigondolt dicséretei által inkább sértő (e' szavak által én

legalább nem tudom mi más czikkelyt érthetett volna a' tisztelt Gróf) — a' Pesti Hírlap' minden szavaiból csak azon öröklő censeo esse delendos et delendas ítéletet véli kihallani, melly szerzőjöknek kedvencz eszméje. —

Nézzük a' nemes Grófnak okait. — Azokon kívül mellyek általa annak bebizonyítására hozattak fel: hogy a' Pesti Hírlap a' birtoktalant a' birtokos ellen uszítja, 's mellyek, minthogy főrendeink egyszersmind honunk' legnagyobb birtokosai, a' jelen kérdés alatt lévő vádnak bebizonyítására is szolgálhatnának, a' tisztelt Gróf különösen a' főrendeket illetőleg (legalább mennyire azt munkájából kivehetni) kettőt roszal a' Pesti Hírlap' eddigi vezérczikkeiben. —

Az 1-ső: mert a' Pesti Hírlap főrendeink' azon részéről szólva, melly az általa kijelelt hivatásnak megfelelni nem akar, nyilván kimondja meggyőződését: hogy a' haladás' nagy ügye, hogy nemzetünk' rendeltetése teljesülni fog nélkülök, sőt ellenök is ha kell.

A' 2-ik 's itt engedelmet, ha a' tisztelt Grófnak nézetét fel nem fogám, mert megvallom, noha ismét és ismét olvasám munkáját, még a' jelen pillanatban is alig hihetem, hogy nem csalódom, — mert a' Pesti Hírlap' nézete szerint nem kegyelem, de jog 's igazság az, mit korunk követel, 's csak ezeknek megadása lehet az alap, mellyre honunk' jobb létét biztosan építhetni. Legyen szabad e' vádak' elsőjének megczáfolására felhoznom a' Pesti Hírlap' azon szavait, mellyekre alapíttatik; e' szavak nézetem szerint megfelelnek magokért. — Előadva azon magas hivatást, melly hazánkban a' főrendekre vár,

ha helyzetöket felfogva, ezzel a' haza' javára élnek, a' Pesti Hírlap ekkép folytatja cikkelyét: — De ha volna közöttük, ki úgy vélné, hogy őseitől öröklött neve olly tőkepénz, melly őt tettlen nyugalomra felhatalmazná, vagy tán épen felhatalmazza magány hasznát jog 's igazságnak, magány érdekét köz nemzeti érdeknek ellenszegezni; ha volna ki tulságos önhitségében a' világ' kerekét megakasztani, vagy a' józan haladásnak, mellyet kormánybölcseség vezet, köz szüksége parancsol, nemzeti lelkesedés intéz, útját állani akarná; ha van e' nemzetnek rendeltetése, az bizonyára teljesülni fog velők és általok, ha nekik tetszik; nélkülök, sőt ellenök ha kell. — 'S most a' Kelet' Népe' mélyen tisztelt szerzőjének igazságszeretetére appellálok, 's kérdem: vonhatni-e e' szavakból azon következtetéseket, mellyek munkájának 290-dik lapjain belőlök vonattak? lehet-e abból, mert a' Pesti Hírlap főrendeink' azon egyedeiről szólva, kik haladásunknak ellene szegülnek bátran kimondá, hogy nemzetünk el fogja érni rendeltetését nélkülök is, — ezen állítását a' főrendekre általjában kiterjeszteni; kérdem, lehet-e ezt? 's ha nem, úgy miben fekszik a' Pesti Hírlapnak vétké? — abban, mert főrendeinkről feltevé, hogy annyi tagjai között néhányan találkozzandának, kik nemzeti kifejlődésünknek önös érdekeiket ellenébe állítva józan haladásunknak tehetségök szerint akadályokat fognak elébe gördíteni?

— De valjon hol van a' nemzet, mellynek haladása ellen egyesek harczban nem szállottak volna? — hol az aristocratia, melly midőn töle a' közjóért illy áldozatok kívántattak mint nálunk, nem állt volna legalább néhány egyedei által ellent a' köz kívánatoknak? 's lehet-e nagyobb magasztalása honunk' kíváltságos rendeinek annál: hogy nálunk a' nemzet csak e' rendek' kisebb részétől vár illy ellenszegülést, előre kimondva erős meggyőződését: hogy a' többségtől csak igazságot vár ügyeinek elrendezésében? — vagy abban fekszik a' Pesti Hirlap' bűne, hogy nemzetünk' rendeltetésében bizva, még akkor is, ha főrendek' némelly egyedei ellene szegülnének, ügyét, mellyet pártol, veszettnek nem hiszi, 's kimondja, hogy e' hon haladni fog ez ellenszegülő egyedek nélkül, sőt minden törekvéseik ellenére is? — 'S ezen meggyőződésnek kinyilatkoztatása, mellyben a' Pesti Hirlappal tökéletesen osztozkodom, ez fenyíthetné veszélylyel a' hazát? Valjon ha ez ország' törvényhozóinak többsége, felfogva honunk' szükségait a' haladás' pályáján megindult, ha a' kormány — mit biztosan reménylünk — átlátva magas hivatását, a' nemzetet szent törekvéseiben tehetősége szerint elősegíti: e' nemzetnek haladnia ne lehessen, csak azért, mert főrendek' között talán olly egyedek találtnak, kik magány hasznokat jog- 's igazságnak, magány érdekeket a' köz nemzeti érdekek ellené szegezik? Valjon ha volnának illy egyedek — mi nézetem szerint legalább valószínű — nem a' Kelet' Népének lelkeszerzője volna-e az, ki ellenök legkiméletlenebbül fellépne? ő, ki azon szent meggyőződéstől vezéreltetve „hogy a'

magyar kiváltságos főnemes irigylésre méltó helyzetében vajmi parányi és szánakozásra méltó lény, ha hazájának emelésére semmit sem tesz“ — felszólalt egy maga a' nagy hallgatás között, melly e' hon felett 15. év előtt uralkodott; ki csak ügyének igazságában bizva nem veszté reményét, — 's legyen örök dicsőségére mondva — küszködött 15. hosszú évig majdnem mindig rendjének nagy többsége ellen; kit gúny 's világos ellenségeskedések útjában vissza nem tartóztattak, mert szíve érezé, hogy a' magyarnak még lenni kell, mert lelke meggyőződött, hogy e' keleti raj el fogja érni rendeltetését, bár mennyi, 's bár mi magasan álló szűkkeblűség szegülne ellene; ő, mondom, most néhány törpe önzők ellenében, kik őseiktől öröklött nevőket olly tőkepénznek tartják, melly őket tettlen nyugalomra felhatalmazza, vagy kik épen önérekeik' tekintetéből a' józan haladásnak útját állani merészlenék, nem szólalna fel? nem fogná, vagy nem fogja-e mondani: — mert talán lesz alkalom erre, és Széchenyi István nem fog lelépni a' dicső pályáról melyen eddig haladott — Ti törpék, kik a' világ' kerekét feltartani, kik e' nemzetnek szent törekvéseiben útját állani akarjátok! e' nemzet el fogja érni rendeltetését gyenge segédetek nélkül is; — a' végzet dicső helyre állított, hivatástok nagy 's irigyletre méltó vala, mert a' nemzet bennetek várta jogainak leghivebb bajnokit, általatok remélé örök igazainak biztosítását: de ti önmagatok lemondtok fenséges állástokról, 's a' nemzet el fogja érni czélját, nélkületek, sőt ellenetek is. Valjon, kérdem: Széchenyi István nem fogja-e illy esetben elmondani mind

ezt, 's a' Pesti Hirlap mi mást tőn 14-ik vezérczikkében? Mert hogy e' vezérczikknek annyira rosallott végszavai nem a' főrendekről általánosan, hanem csak azon néhány egyedekről érthetők, kik törpe önösségöket a' haza' javának alája rendelnem akarják: azt minden, ki, az egész 14-ik vezérczikket kezdetétől végig olvassa, tisztán átlátja. — 'S most nézzük a' tisztelt Gróf' vádjának második okát. A' Pesti Hirlap 32-ik, az ipar egyesületről írt cikkelyében, politicus pártjaink' különböző árnyéklatairól szólva, mások között írja: Vannak ismét mások, kik barátai voltak a' szabadelműségnek míg kegyelem színében jelentkezhetett, de a' gondolat fejökre nőtt, 's érzelmöket sérti a' kor mellynek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel; és ennek kimondása az, mit a' Kelet' Népének tisztelt szerzője, mennyire t. i. a' 290-ik lapon e' szavakhoz ragasztott háromszoros felkiáltó jelekből, 's a' módból mellyel a' 284. lapon 's munkájának több helyein ismételtetnek, ítéltünk — leginkább rosálni látszik, — ismétlem, rosálni látszik, mert még most, e' pillanatban, midőn a' Kelet' Népének többszöri elolvasása után e' sorokat írom, sem hithetem el magammal egészen, hogy a' tisztelt Grófnak e' részbeni nézetei iránt nem csalódom, —

Mert ki első fellépésétől mostanig mindig a' haladás' zászlója alatt küzdött mint Széchenyi István; ki, mint ő, nyilván hirdeti, hogy nem a' szív', hanem csak a' mindenek felett uralkodó észnek világát követve érhetünk czélt, hogy csak a' törvényesség 's alkotmányos for-

máink' szoros megtartása mellett kivítt győzelmeink azok, mellyek a' nép' javát elésegíthetik: kívánhatja-e hogy nem jog és igazság, hanem egyeseknek kegyelme legyen az, mire a' nép' barátjai hivatkozzanak, mitől e' nemzet szebb jövőjét várja? —

Távol legyen tőlem, hogy azon nemes gerjedelmek ellen szóljak, mellyek az embert kiemelve önössége' köréből, arra bírják, hogy embertársainak javáért azon hasznokról, miket jog 's törvény neki mások felett engedének, önkényt lemondjon; nincs senki, e' tisztán szívből eredett nemes érzeményt, mellyet kegyelemnek nevezünk, mélyebben tisztelő mint én; de ha országos dolgok' elrendezésében a' szív' erős szavának hallgatni kell, ha csak a' hideg ész az, minek tanácsait veszély nélkül követhetjük: nem foly-e ebből önkényt, hogy politikai engedményekben a' kegyelemnek — mint tisztán a' szívből eredett erénynek — helye nem lehet, 's hogy minden ilyes engedmény csak a' szoros jog 's igazság' eszméin, azaz: olly alapokon épülhet, mellyeknek kútfeje a' tiszta ész, mellyeknek határa nem a' mindig ingadozó, 's majd nem minden egyednél külön nyelven szóló szív, hanem egyedül az örökké változatlan értelemnek fogalmai által határoztatik? —

De megengedve is, hogy ez nem azon általánosságban állana, mellyben itt felállítottott — mit azonban a' tisztelt Gróf, mint a' tiszta észnek legkirekesztőbb tisztelője, bizonyára vitatni nem fog — megengedve, hogy a' haladási iránynak kijelelésében azon indító okok között mellyek a' nemzet' kiváltságos részeit engedelmények' adá-

sára határozzák, a' szívnek is volna része; hogy azon egyedek közül, kik a' nép' helyzetének javítását czélul tűzték ki munkásságoknak, némellyek volnának, kiket épen szenvedéseknek látása, 's azon kegyelmi érzet, melyet Isten minden jobb emberi kebelbe teremtet, 's melly embertársainak szenvedésein megindúl, vezeté e' nemes útra; valjon a' törvényhozó, valjon ugyan azon egyedek, kiket könyörületes érzeteik tettek először a' népnek sorsára figyelmetessé, ha mint felső táblánk' tagjai felszólalnak, mi másra alapíthatnák javalataikat, mint épen ügyöknek igazságára, épen arra, hogy az általok védett törvény olyan, melly az emberi nem' elidegeníthetlen jogainak életbe hozásánál nem egyéb; mert ha ezt nem teszik, ha javalataiknak alapja csak azon kegyes emberi érzet, melly kebleiket eltölti, ha nem természetes igazság a' talpkő, mellyre okaikat építik, ki nem látja által: hogy mind azok, kiket hasonló érzet nem lelkesít, ez engedmények' adására nem kényszeríttethetnek: 's hogy mindenki, 's ha csak egy volna is, kinek önérdeke könyörületénél erősebb, vagy kinél különös viszonyok által illy engedmény több áldozattal jár, azt, mit a' többség csak mint ajándokot ajánl, mint olyast — mert nagylelkűség senkinek kötetességgül nem tétethetik — megtagadhatja? — Így, midőn például a' nemesi rend elhatározá, hogy nemtelen hontársainak egy vagy más terhében ezen túl részesülni fog: azt, mit ha e' törvény a' természetes igazság' alapjára építettett, elfogadni kénytelen volna, megtagadja mihelyt ez engedmény' indítóokául csak a' kiváltságos rendek' nagylelkűsége állíttatott; nem is em-

litve más okot, mint p. o. hogy ő hasonló nagylelkűséget keblében nem érez, vagy olly állapotban él, mellyben ajándékokat tennie nem lehet. — 'S ha ez nem volna is, illy módja az engedmény-adásnak nem lenne-erosz hatású a' népre nézve? — Az emberi nemnek egyik fő tulajdona: kívánni mindent 's szünetlenül, 's pedig annyival inkább 's türelmetlenebbül, mennyivel több vágy teljesüle; — már ha e' kívánatok' teljesítésében csak kegyelem 's nagylelkűség szerint járunk el, ha a' természetes igazság, ha jog nem jeleli ki a' határokat, mellyeken túl ez engedmények nem mehetnek, valjon mi korlátozhatja a' népet vágyaiban? — Ha a' birtok' szentségét kimondád, 's a' népnek birhatásra nézve jog-egyenlőséget adál, mert a' természetes igazság kívánja, hogy mindenkinek homloka' veritékével keresett vagyona biztosítva légyen; mert természeti joga szerint senki a' birtok' szerzésének lehetőségétől kizárva nem lehet, a' nép meg fogja érteni szavadat, 's törvényed, melly neki csak egy reményt adott, 's teljesítését önmunkásságától függeszté fel, szorgalomra fogja buzdítani hontársaidat; ha ellenben adományaidnak oka csak kegyes úri jó akaratom, ma irgalom, holnap nagylelkűség vagy hiúságod, nem valószínű-e: hogy a' tömeg bízva határtalan hatalmadban, emberszeretetedben, vagy talán hiúság alkotta bőkezűséggedben, kívánva mindig és szünet nélkül, csak mert egyszer kegyes valál, vágyaiban határt nem ismer, míg végre azon állapotra jut, mellyben a' római pór kenyér 's játékokért rimánkodva szabadságát gyáván a' legbőkezűebbek adá el. —

Csak természetes jog 's bennszületett igazságérzetünk azon alap, melyre törvényes engedményekben mind a' törvényhozó jótéteményeire, mind a' nép kívánataira nézve erősen támaszkodhatik; minden egyéb bizonytalan, 's pillanati tapsot 's lelkesülést, de bizonyára soha állandó meglegedést nem szülhet. — Vagy talán hiszi valaki, hogy a' nép kevesebb háladatossággal leend jóltevői iránt? hogy a' kiváltságos rendeknek érdeme kisebbedik, ha azon engedmények, mellyekkel a' nép' helyzetét emelék, mint természetes jogainak előismerése, 's nem mint kegyelem adattak? Mintha a' népet az engedmény, mellyet neki, mint koldúsnak kenyerünket, irgalomból oda veténk, azon érzeménynél inkább boldogítaná, mellyel emberi méltóságát előismerve látja; vagy mind azon tettek között, mellyekkel magasabb polczon állva embertársaink' javát elésegíthetjük, volna egy dicsőbb, mint kivíni embertársaink' jogait! — Nyissuk fel a' történetek' könyvét, 's nemde azon nevek ragyognak legtisztább fényben, kik az igazságért víttak. — A' legbuzgóbb emberbarátok, kik szívök' irgalmát ezerekre terjeszték 's jótétemények közt tölték napjaikat, eltűntek; a' szenvedőkkel, kiknek ők törölték le könyeiket, nevök sírba szállt, 's az utód nem ismeri magas példájokat; csak ki az igazságért küszködött, ki embertársainak jogait védé, 's győzve szent ügyében egy elv' diadalát hagyá maga után, az marad fel a' jövőnek; neve áldásként hangzik századok után, emléke magas érzelmekkel tölti utódait, 's az emberi faj nem felejtí soha dicső bajnokát. — 'S nem szép hivatás-e ez? 's a' kit kegyes végzete olly helyre

állita, hol munkásságának e' célttűzhető ki, nem lehet-e joggal büszke állására? — Kétségen kívül, mint minden szóval, úgy az emberi nem' elidegeníthetlen jogainak nevével is sok visszaélések történtek már, rossz szenvedelmek küszködtek sokszor a' legtisztább zászlók alatt, 's az igazság' szent nevében tettek történtek, mellyeken emberi érzetünk eliszonyodik; de ha a' forradalmak' korszakára tekintünk mellyben ez történt, nem látjuk-e hogy épen abban fekszik e' visszaéléseknek fő oka: mert a' jogérzet a' népben jókor nem neveltetett; mert a' nép hatalmassá vált, 's múltjában, egykori felsőbbjeitől adva azon példát nem találá, hogy erkölcsi korlátok vannak, mellyeken semmi földi hatalom büntetlenül túl nem terjedhet? — A' kötelességérzetnek egyetlen biztos alapja: jogérzetünk, csak ki azon határokat ösmeri, mellyeken túl idegen hatalom szabadságát nem korlátozhatja: az fogja tisztelni azon korlátokat, mellyeken túl kívánságai nem terjedhetnek. — Kegyelem, pillanatokra háladatossá teheti a' népet; jogainak előismerése a' törvény' szilárd védőjévé tévé, 's ez a' feladat. —

De talán bővebben szoltam e' tárgyról, mint szükség vala; a' tisztelt Grófnak egész élete, 's e' munkájából is sok helyen kihangzó szabad elvei szinte kételkedésbe hoznak: nem csalódtam-e midőn néhány szavainak azon értelmet adám, mellyben azok itt vétettek; e' részben engedelmet félreértésemért, 's mentségemül csak azt, hogy sokan, kikkel a' tisztelt Gróf munkájáról szoltam, tévedésemben osztoztak; 's hogy lehetnek, kikre nézve nem árt, ha néha arra intetnek: hogy nem kegyelem, de igaz-

ság az, mit tőlök várunk, 's hogy törvényhozó csak kötelességének teljesítésében keresheti dicsőségét: minden mit többet, vagy kevesebbet tesz, jobbra egyformán káros, 's ki könnyörületességtől elragadva a' népnek jogánál többet ad, vagy ki önösségtől vezéreltetve azt megtagadja, egyenlően vétkezik a' közjó ellen. —

'S most menjünk át e' vádak' utolsójára, 's nézzük, valjon a' Pesti Hirlap megérdemli-e azon szemrehányást, hogy általa minden municipalitás a' lehetőség szerint depopularisáltatott. E' vádnak bebizonyítására a' tisztelt Gróf semmi különös adatokat elő nem hoz; de miután munkájában a' szelid torturáról, nyilvánosságról, bot, vessző, korbácsról, 7-ik 8-ik és 26-ik szám alatt irt vezérczikkék hordatnak elé: annyival szükségesebbnek tartom e' részben véleményem' kimondását, mennyivel jobban tudom, hogy mind azon panaszok között, mellyek a' Kelet' Népében a' Pesti Hirlap ellen felhozatnak, bizonyára egy sincs, melly ennyi viszhangra találna; — 's mennyivel inkább tapasztalám önmagam azon keserüséget, mellyet a' 17-ik „Nemzeti veszély“ czim alatt irt vezérczikk némelly hatóságokban 's bizonyos egyeknél gerjesztett. — Az emberek' többsége egyenlőn ragaszkodik hatalmához, eredjen az jogból vagy visszaélésből; 's így nem bámulhatni, hogy midőn a' Pesti Hirlap némelly, a' megyei hatóságok' szent czimével tartat visszaélések ellen felszólalt, néhányan vagy érdekelve, vagy fenytve érezvén magokat, e' merészség ellen felszólalának; hisz' olly édes a' korlátlan hatalom, bár mi szűk körben űzessék az; ki mondana le róla, a' nél-

kül hogy legalább panaszra fakadna? — A' kérdés itt csak az: valjon a' Pesti Hirlap az által, hogy a' nemzetet megyehatóságainak hibáira figyelmetessé tévé, 's nyilván kimondá, hogy szabadságunkat nagyobb veszély nem fenyegetheti, mint ha megyei tanácskozásainkban vad anyagi erő használtatik: a' megyék' depopularisátióját eszközlé-e cikkelyei által? — valjon a' felfedezésekből mellyek e' lapban tétettek, fenyegeti-e veszély municipalis szabadságunkat? — 'S itt legyen szabad kerekdeden nemmel felelnem, 's nyilván kimondanom azon meggyőződésemet: hogy a' Pesti Hirlapnak e' részbeni törekvéseit nem csak szabadságunk 's nemzeti kifejlődésünkre nézve károsoknak nem tartom, sőt mind azon hasznok között, mellyeket e' Lapnak eddigi munkássága hazánkban szülhetett, azt, — hogy municipalis életünkre némi világosságot terjesztett, 's hibákat fedezett fel, mellyekről eddig senki nyilván szólani nem mert — tartom a' legnagyobbnak, tartom annak, mellyet senki sem tagadhat. —

Municipalis szabadságunknak hűvőbb tisztelője, buzgóbb védje nem lehet nálamnál; — teljes hitem szerint, hogy hazánk ennyi századok' harczai után még fenn áll, municipalis alkotmányunknak köszönhetjük; törvényhatóságaink tarták fel alkotmányunkat 's nemzetiségünket; ők a' szabadságnak szent nevét 's formáit is, midőn az tetteleg nem létezett; körökben mutatkoztak nemzeti ébredésünknek első jelei, újjá született nemzetiségünk ott eme-

lé először zászlóit, ott találta védőit; — ha municipalis rendszerünket elveszed, alkotmányunk elveszti becsét, 's a' szabadság szó leend nyelvünkben, melly nem sokára az avultak közé tartozik. — De épenmert municipalis rendszerünk nemzeti kincseink' legnagyobbika, mert a' polgárok' szabadsága ott, hol municipiumok nem léteznek, biztosítva nincs, 's a' névszerint legszabadabb alkotmány — mint a' rövid franczia republica — néha csak a' legiszonyúbb elnyomáshoz vezet; mert nemzetiségünk' fentartását ennek köszönhetjük, 's jövő kifejlődésünk ez által feltételeztetik: első legszentebb kötelessége minden jó polgárnak, oda fordítani egész figyelmét, hogy e' municipalis rendszer mennél biztosabb alagra állittassék, vagy mi más szavakkal ugyan az, hogy szűnjék meg minden hiba 's visszaélés, melly e' rendszernek létét veszélybe hozhatná. — Alkotmányok csak azon visszaélések által vesznek el, mellyek nevökben gyakoroltatnak; 's az absolut kormány, melly tetteiben igazságos, biztosabb alapokon áll, mint bár melly fenséges elveket hirdető szabadság, melly tetteleg egyeseket elnyom. —

Már ha hatáságainkon végig tekintünk, nem kell-e megvallanunk, hogy itt ott sok, — 's fájdalommal legyen mondvá, megrögzött visszaéléseket találunk; a' büntető törvénykezés, rendőrségünk, útjaink, a' pénztárok 's közmunkák' kezelése, egy szóval majd nem minden tárgy, mellyet említhetünk, csak ritka megyében kezeltetik úgy, hogy javításoknak helye nem volna, hogy semmi alapos panasznak alkalmat nem nyujtana. Hatóságokat ösmerek,

hol a' rabok két három évig ítélet nélkül börtönöztetnek, másokat, hol a' tömlőczőkben majd nem évenként a' typhus uralkodik, tudok olyanokat, hol a' pénzek' kezelésében a' legnagyobb rendetlenség uralkodik, 's az adó' kivetésében, inkább jó kedv 's egyes hatalmas táblabírák' személyes nézete, mint elvek szolgálnak alapúl; sőt talán olvasóim között lesznek néhányan, kik még oly esetekre is emlékeznek, hol egyes törvényhatóságok, csak hogy más megyében lakó hontársaik velők egy vagy más piaczon ne concurrálhassanak, a' legszükségesebb kereskedési utakat csinálatlanul hagyják, mig például szeretett alispányok' lakához a' legköltségesebb tölteket építik. — E' hibák 's visszaélések léteznek, 's alig ha lesz valaki e' hazában ki ezt tagadni merné. —

Municipalitásaink függetlenek, e' függetlenség sokban feltételezője azon jónak, melly municipiumainkból egész hazánkra árad; 's nincs közöttünk senki, ki ha bár centralisatio által szünni látná mind azon visszaéléseket, mellyek megyeinkben itt ott léteznek, e' hasznot illy áron akarná vásárolni; nem kell-e tehát gondoskodnunk oly módról, melly által e' jó elérhető a' szabadság' kára nélkül? oly módról, melly megyeink' autonomiáját megőrzi, 's egyszersmind biztosítja az egyes polgárt, hogy általa kárt szenvedni nem fog, 's valjon lehet-e ez a' nyilvánosságnál egyéb? —

Mélyen tisztelem én megyeink' tisztikarait; ki megyei hivatalainknak terheit ösmeri, 's látta milly 's mennyi akadályokkal küszködik némelly tisztviselő hivatalának teljesítésében, 's mi silány a' jutalom, melly reá vár, — az velem

együtt meg fogja vallani: hogy senki nagyobb, senki kevesebbé jutalmazott szolgálatokat nem tesz, mint polgárinknak épen azon osztálya, melly törvényhatóságainkban működik. — De mind azon csábok között, mellyek előtt emberi erény süllyedni szokott, nincs egy erősb a' hatalomnál; ki tetteről senkinek számolni nem tartozik, ki minden felső hatalomtól független, 's egyszersmind senkit maga mellett nem lát, kitől cselekvése iránt kérdőre vonattathatnék: azt ha bár nem is önösség 's alávaló haszonlesés, legalább szenvedélyei könnyen önkényhez vezethetik; 's hol a' törvény' végrehajtói illy helyzetben állnak, kétségen kívül bár mi tiszta legyen is a' tisztviselőknek jelleme általánosan véve, — nem fognak hibázni közöttök olly egyedek, kik törvényes hatóságok 's zine alatt a' legtörvénytelenebb zsarolásokat követendik el. — Absolut, minden felvigyázattól 's felelősségtől ment hatalom a' polgári szabadsággal sehol és soha össze nem fér, 's gyakoroltassék az egy vagy többek által, terjedjen az egész hazára, vagy csak egyes törvényhatóságokra, mindig elnyomáshoz vezet, melly néha annyival türehtetlenebb, mennyivel szebb nevek alatt üzetik, mennyivel több szabadsági színnel lepleztetik. — Már ha megyei hatóságainkat minden elfogúltság nélkül tekintjük: ezen általános elvek alkalmazására nem találunk-e itt ott némi alkalmat? — Megyei tisztviselőink' függetlensége nem olly általános ugyan, mint az, mellyről szóltam; de ki nem látja, hogy hatáskörökben azokra nézve, kik hatósági tanácskozásainkban részt nem vesznek, 's választási jogokban nem részesülnek, függetlenségök még is tö-

kéletes; 's hogy azon esetekben, melyekben választóik 's a' nép között lévén a' kérdés az igazság ez utolsók mellett szól, kiktől semmit várniok nem lehet, 's azok ellen, kiktől létök függ,— valóban magas polgári erény szükséges kötelességöknek teljesítésére? — Ki nem érzi, hogy több pártokra osztott törvényhatóságokban, még akkor is, ha két választó között forog az ügy, itt ott legalább a' sikernek valószínűsége inkább azon fél felé hajlik, mely az uralkodó többséghez tartozó, — mondom itt ott, mert távol legyen tőlem, hogy ezt általánosan állítani akarnám, — 's ki kételkedik végre, hogy esetek lehetnek, hol maga a' többség elcsábítva vagy felfingerelve vezetői által, határozataiban a' kisebbség vagy néhány egyedek ellen igazságtalan, 's természetes körén túl lépven, mely csak a' hazai 's természeti törvények határai között jogszerű, — olly dolgokat határoz, melyek törvényeinkkel 's az ország' többségének nézeteivel (mitől az egyes megyék' többsége vajmi sokszor különbözik) homlokegyenest ellentétben állnak, — 's ki ezekről meggyőződött, nem nyúlna-e örömmel minden eszközkhöz, melyek által e' bajok' orvoslása reménylhető? 's miután csak kettő között választhatunk, 's ezeknek elsője, azaz egy felsőbb helyről gyakorolt közvetlen befolyás, kormányunk' centralis hatalmának nevelése municipalitásaink' függetlenségét veszélyeztetné, 's így el nem vállalható: ki nem fogadná-e el örömmel azon egy gyógyszert, melytől legszebb institutióink' visszaéléseinek megszüntetését várhatja; azon egyet, mely helyzetünkben lehető; — mert reménylem, csak azt, mi a' szabadság' kára nélkül történhető, számítjuk

lehetőségeink közé, — a' nyilvánosságot; a' nyilvánosságot, melly minden egyes tisztviselőt, melly magát az egyes megyék' többségét az egész hazával szemközt állítja, hogy az önös, vagy kit szenvedélyei vezetnének, hontársainak örökös szemei által követve, ha a' törvényt sérté, azzal büntetessék, minél emberi kelnek kinosabb nincs: a' köz tisztelet elvesztésével. — Polgári erényeknek erősebb támasza nincs. mint becsületérzetünk, 's ki ezt a' törvények' pontos teljesítésével olly szoros kapcsolatban hozá, hogy tőle elválhatlan: az alkotmányának támaszt, hontársainak biztosságot adott, minőt más földi hatalom, birjon is argus' szemével, 's dracói kegyetlenséggel, nem szerezhethet soha; — vannak egyedek kik a' legszigorúbb büntetésnek bátran elébe néznek: a' szégyen' ellenében a' legbátrabb gyengévé válik; e' büntetéstől, melly csak életünkkel végződik, mellynek hóhérja egy egész nép, nincs ki ne iszonyodnék, 's erre csak a' nyilvánosság ítélheti a' törvényt-szegőt. —

'S most kérdelem a' Kelet' Népeinek mélyen tisztelt szerzőjét: valjon az, mit ő munkájának 272-ik lapján a' sajtószabadságról szólva olly helyesen mondott: hogy valaminek meg kell korlátozni szabadságunkat, de hogy e' valaminek magunknak kell lenni! mert másképp az idegen kéz beavatkozását mi magunk tesszük szükségessé, ha vak szenvedelmektől hajtva nem kívánjuk egyenesen azt, hogy minden főtől talpig felforduljon ' — nem illik-e szórúl szóra municipális szabad

ságunkra is? 's nem egy valóban szép 's lelkes felhívás-e a' hon' minden polgárihoz intézve, hogy hatósági visszaéléseink' megszüntetésére minden hatalmokban álló módokhoz nyúljanak, vagy, mert e' részben meggyőződésem szerint csak egy van: minden erővel oda törekedjenek, hogy municipális rendszerünk a' nyilvánosság' sugárjaiban tisztuljon. 'S ha bár tévedésekhez vezetvenéhány levelezőinek álhírei által, nem érdemli-e a' Hirlap legőszintébb köszönetünket? 's pedig annyival inkább, mennyivel tagadhatatlanabb, hogy e' részben bizonyára nem népszerűségének nevelése, hanem csak azon tiszta kötelesség-érzet lehete szavainak indító oka, melly őt állásában arra inti: hogy szavát felemelje azon visszaélések ellen is, kiknek elkövetői között sok, talán egyébiránt elvbeli barátot számít, 's mellyeknek említése bizonyára ezerte több ellent, mint pártolót szerezhete vállalatának? — Hogy municipális rendszerünk' depopularisátója a' Pesti Hirlap' céljai közé nem tartozott; hogy az, ki egyes törvényhatóságoknak visszaéléseit a' haza előtt felfedezi, 's épen mert e' rendszer szabadságunk' palládiumának hiszi, 's mert meggyőződött, hogy minden visszaélés, a' szabadságnak legkártékonyabb ellene: kötelességének tartja fel szólalni mindig, és soha nem erősebben, mint mikor illy visszaélések a' szabadság nevében követtetnek el. 17. sz. e' czéllal nem vádoltathatik: az talán magában elég világos; 's azért e' részben minden további szó, míg e' vád' alapítására kü-

lön bizonyítványok elő nem hozatnak, nézetem szerint felesleges. —

És így átmentem a' vádak' 's panaszok' hosszú során, melyek a' Kelet' Népe'nek tisztelt szerzője által, a' Pesti Hirlap ellen felhozattak; elmondtam nézetemet azok iránt, mik e' lap' modorja 's tacticája ellen mondattak; taglaltam azon vádakát egyenként, melyek a' tisztelt Grófot munkájának írására bírták; 's valamint gyűlölet 's barátság munka közt nézeteimet nem vezérlé, úgy most nyúgottan kimondom meggyőződésemet: hogy a' tisztelt Grófnak a' Pesti Hirlap által gerjesztett aggodalmait alaptalanoknak gondolom. — Mik lehetnek e' lapnak ezentúli eredményei, fog-e végkép megfelelni várakozásunknak, fogja-e teljesíteni reményeinket, — nem tudhatom; a' pálya melyet eddig átfutott, rövidebb, mint sem erről ítélnetnénk; de hogy e' Lapoknak szerkesztője arra, miszerint szándékának tisztaságáról kételkedhetnénk, eddig okot nem adott; és hogy munkássága, — főkép mennyiben megyei hatóságaink' elrendezésére több világosságot árasztott, — már sok való jót eszközölt, azt erősen hiszem; valamint meggyőződése az is: hogy bár mik legyenek is e' Hirlapnak hiányai 's tökéletlenségei, 's ha bár nem lépne ki azon körből, melyben eddig forog, 's melyet a' tisztelt Gróf az érzemény' körének nevez: soha a' haza meggyilkoltatni, soha nemzetiségünk e' lap által sírba dőlni nem fog, 's ha bár száz egyed találkoznék is e' hazában, ki a' szerkeztőnek 32. vezérczikkében az ipar-egyesületről mondott szavait: hogy e' nemzet azért

maradt el annyira mind ekkoráig, mert megszokta volt, önmagáról saját erejével nem gondoskodni; megszokta, mindent, a' mit kap, mások kegyelmétől várni, és nem jutott el meleg érzetére a' gondolatnak: hogy a' ki magán segíteni igyekszik, azt isten segíti meg" — olly értelemben venné, mint azt a' tisztelt Gróf tévé; 's ha bár csapszékeinkben száz lázító szólitná fel pajtásait azon beszéddel, mellyet a' Gróf munkájának 285-ik lapján, csak részint a' Pesti Hirlap' egyes szavaiból összeállítva szájokba ad. — Azon haza, mellyet egyetlen egy Hirlapnak nem elvei, nem vétkes iránya, hanem egyedül elhibázott módorja sirba dönthet, azon nemzet mellynek vékony fonalon függő létét egy journalistának keze ketté szakaszthatja, már nem él; 's magyar hazánk, legyünk nyugottan, erősebb alapokon épül. A' tisztelt Grófnak erős szava téli álmából riasztá fel nemzetünket, 's a' Gróf egyike azon boldogoknak, kik e' földön érezik, mi ellentállhatlan egy embernek hatalma, ha az igaz ügy mellett felszólal; de olly szó melly e' hazát meggyilkolhatná, melly eddig elért helyzetünkről visszalökhethetne, 's a' nemzetet elébbi tepedésebe viaszhatná, e' földön nincs; 's ha elég merész vagy balgatag volna, ki ezt tenni akarná, vagy ha a' Pesti Hirlap munkásságának e' czélt választja vala, ne féljünk, az idő meg fogja mutatni: hogy a' szónak hatalma megszűnt ott, hol az igazságtól eltért, 's hogy a' leghatalmasb egy nemzettel szemközt vajmi

gyengévé 's parányivá válik, ha a' nép' jobb érzemé-
nyei felszólalnak ellene. —

De ha a' Pesti Hírlap nem igazolja is azon nehéz vá-
dakát, mellyek a' Kelet' Népének tisztelt szerzője által
ellene felhozatnak: talán a' kor, mellyben élünk, igazolja
a' tisztelt Grófnak nézeteit? Minden szó csak azon kö-
rűlmények által, mellyek között mondatott, nyeri értel-
mét, 's ha azok, mellyekben nemzetünk most él, oly
véghetlen veszélyesek, ha e' haza oly felette sok zen-
dülési gyúlananyagot rejt magában, mellyet egy szó tűzbe
lobbanthat: e' lapnak hatása, ha bár szavaiból azon vá-
dak, mellyek ellene felhozattak, bé nem bizonyíttatnának
is, káros 's veszélyes lehetne mind a' mellett. —

A' tisztelt Grófnak nézete is ugyan ez, 's midőn 339.
l. és a' következőkön azokhoz szól, kiknek nézete sze-
rint a' Pesti Hírlap nem mivel egyebet, mint mit ő maga
mívelt, — 's talán mind barátjai, mind ellenei között so-
kan valának 's vannak még máiglan e' gondolatban, —
jelesen azon nagy különbségre figyelmezteti olvasóit,
melly a' maz idők 's a' jelen között létezik. — Ha emlé-
kezetünkbe akarjuk hozni, így szól a' tisztelt
Gróf 339. l. — mikor írtam, mikor agitáltam
én, és mikor teszi mind ezt a' Pesti Hírlap
szerkeztője, és ha honi környűlményeink
akkori, és mostani egészen megváltozott mi-
ségét felfogni is képesek vagyunk — nem
súl-e akkor tökéletesen ki, hogy én fel fel
ébresztgetém a' mélyen alvókat, és a' honi
erőmű jéghideg katlana alá tüzet hordot-

tam, a' Pesti Hírlap szerkeztője a' már tökéletesen felébredteket kárba, a' már úgy is elég meleg katlant szétpattanásra hajtja; ha tehát akkori helyzetében, midőn a' nemzet halál álmához olly közeljárt, felingerlő, élesztő szerek valának a' napi renden 340. l. most midőn nemzeti gályánk egy partnakszerencsésen elkerülve ormait, napról napra aggasztóbb irányt vesz a' más partnerak ösvényei és súlyesztő zátonyai felé, épen ellenkezőleg csillapító, nyugtató szereknek szüksége lép a' teendőik sorába 341. l. 's azért mondja akárki, hogy a' Pesti Hírlap szerkeztője eltalálta a' czélt, 's ő (Gróf Széchenyi) elhibázta; hogy amaz áldást terjesztend a' hazára, ő csak kárt teve; csak hogy senki se mondja, hogy egy úton járnak. 346. l. —

Hogy azon korszakok között, melyeknek egyikében Gróf Széchenyi István, másikában Kossuth Lajos az írói pályán felleptek, nagy különbség létezik; hogy azon olvasó közönség, mellynek akkor a' Hitel, most a' Pesti Hírlap kezébe került, azóta lényegesen megváltozott, azon nem kételkedhetni, 's e' körülmények' különbségénél fogva szükségkép különbözőnek kelle lenni az útnak is, mellyen e' két lelkes író haladt. — Ki nem emlékezik vissza azon szomorú állapotra, mellyben nemzetünk 15. évvel ez előtt, felejtve a' külföldtől, fényes álmak között felejtve ön nyomorú helyzetét, lézengett? 's ki nem irigyli azon férfi' sorsát, ki lelkes szavával

egy nemzet' ébredését sietteté? A' Grófnak helyzete honunkban páratlan, 's nincsen ki ezt hálaadva, — vagy ha nézete a' mienktől különböző — azon ellenségeskedés által, mellyel a' Gróf iránt viseltetik, elnem esmerné. A' kérdés itt csak az: a' különbség, melly a' tisztelt Grófnak fellépése 's napjaink között létezik, olyan-e melly által a' szabad discussio veszélyesebbé válik?'s — ez az, mi-ben a' Kelet Népe' lelkes szerzője véleményem szerint csalódik.

Mert ha a' Hitel epochalissá vált megjelenésének korát napjainkkal öszve hasonlítjuk: ki nem látja, hogy nemzetünk azóta példátlan sebességgel haladott? ki nem győződik meg, hogy mire akkor megérve kevesen valának, az most — a' tisztelt Gróf joggal örülhet ez érettségnek, mellynek elérésében senkinek nálánál nagyobb része nem vala — ezerek által rég elfogadtatott? — Ha akkor midőn a' sokkal nagyobb rész (a' tisztelt Gróf' lelkes szavaival élek) azt hitte: mind azon szivtelenségeknek, mellyekkel ember illete embert, 's egyáltalában mindennek, mi szokássá csontosult Magyarországbán, okvetlen változatlanúl meg kellene maradni 341. l. 's a' nép' azon része, melly alkotmányos szabadságunkat nem élvezé, vagy állati tudatlanságban nem gyanítá vagy legalább minden jobbulási remény nélkül tekinté állapotát, a' nemzet kiváltságos osztályai pedig, a' Partis 2-ae Titulus 9-us' kis szigetében minden, lehető veszélytől menten biztosan

reménylék elérni végnapokat. 340. l. százados elnyomás ellen fellépni, 's a' nemzetet szomorú helyzete iránt felvilágosítva, bátran, mintazta' Hitel' szerzője tevé, jobbköz inteni veszélyes nem vala; ha akkor midőn nemzetiségünk 's haladásunk' ügye látszó ellentétben 's állt, amaz a' multkor' bámulói 's olyanok által partoltatott legbuzgóbban, kik alkotmányos visszaéléseinkben gyönyörködének, ez majd nem kizárólag olly eszmékkal összekötve lépett fel köztünk, mellyek József császár' gondolatához híven nemzetiségünk' enyészetéhez köték jobb létünket, — a' nemzetet minden kímélet nélkül hibáira figyelmeztetni, nemzetiségünket inkább erősíteni, mint veszélybe hozni: most midőn a' nép legközelebbi múltjára tekintve a' törvényhozásnak jótéteményeire emlékezik, 's reménynyel tekint a' jövőnek elébe; midőn e' nemzet' kiváltságos osztályai, a' tisztelt Grófnak véleménye szerint, kezét fogva előre menni 's Magyarország' egykori dicsőségének talpkövét megvetni olly készek; midőn nemzetiségünk 's haladásunk' kérdése olly elválaszthatlanul egy, mint az a' Kelet' Népében bémagyintatott: valjon a' még létező hiányok' felfedezése, azon selejteseknek, kik még a' köz lelkesedésben részt venni nem akarnak — buzdítása veszélyes, hazánk' gyilkolásához vezető merény volna-e? —

'S ha bár a' tisztelt Gróf nem csalódott is azon nézetében: hogy kiváltságos rendünk' többsége már most is minden józan haladásra kész, — miről biztosan csak akkor ítélni lehetünk, ha majd fontos haladási kérdések országgyűlésünk elébe kerülven, a' való szabadelvűségnek,

attól melly csak színét viseli, megkülönböztetésére alkalmat nyujtandnak, — nem léteznek-e visszaélések maiglan, nem ösmerünk-e számtalan egyedet valamennyien, kik a' haladásnak eddig ellene szegültek? hiszen úgy szólván semmit (így szól a' tisztelt Gróf maga 341. l.) mi már életbe lépett volna, nem értünk még el, legalább ahhoz képest, mit (a' Gróf saját ítélete szerint is) elérnünk kell; mert hisz még maiglan is állatilag teng vérünk' legnagyobb része, és jóllehet sokkal kisebb mértékben, de azért úgy verik, úgy korbácsolják, úgy tömlöczözik, úgy akasztják őt, és szintén olly alant áll ő még most is, mint az előtt" — „minden még tenni való. (348. lap) 's noha gyönyörű lelkülettel bír honunk reménye, a' mostani nemzedék, — és minden nemesre kész, azért van még elég selejtes anyaföldünk határai között" 's ha ezen oknál fogva 348. l. a' Kelet' Népe' tisztelt szerzője maga sem akarja állítani azt, hogy itt ott, 's kivételenként ne volna többé szükséges a' kisbuzditás, sőt itt ott a' megszügyenyítés is: valjon a' Pesti Hírlap' szerkeztője, ha hasonló okoktól vezérelve, hasonló eszközkhöz nyúl, mindjárt lángba borítja a' hazát, vagy okvetlen olly erőtetett Crisist kényszerít nemzetünkre 326. l. — millyen Anglia, vagy Frankhon újjá születésök előtt átmentek? — Kérdem, van-e ennek csak legkisebb valószínűsége? 's ha volna, ha csak ugyan illy szörnyű veszély fenyeget-

né hazánkat, nem fogná-e mindenki azt inkább azoknak tulajdonítani, kik a' nemzetet az ingerültség' olly fokára hozzák, mellyen már egy Hirlapnak néhány cikkei mindent conflagratióhoz hozhatnak; inkább, mondom, mint a' Hirlap' szerkeztőjének, kinek munkássága lehetetlen, vagy legalább minden nagyobb hatás nélküli vala, ha ők nem készítik el a' közönséget elfogadására. —

De legyen ez elég. E' munka hosszabbra terjedt, mintkezdetben akartam; 's kik hazánk' állapotját legújabb időnkben figyelemmel tekinték, úgy is osztzkodni fognak azon nézetemben: hogy e' nemzet soha nyugottabb állapotban nem volt, mint épen most; 's azért csak azon módról legyen szabad még néhány szót mondanom, mellyel a' tisztelt Gróf ezen a' Pesti Hirlap' hibás modorja ellen írt munkájában felszólalt, 's mellyet én — a' legnagyobb tisztelettel de őszintén kimondva, épen munkája' fő hibájának tartok.

Mert ki a' Kelet' Népet figyelemmel végig olvasá, nem látja-e fájdalommal, hogy mind az, mi e' munkában mondatik, mind azon okok, mellyeket a' tisztelt Gróf nézeteinek bizonyítására felhoz, nem annyira Kossuth Lajos', mint minden szabad discussio, nem annyira a' Pesti Hirlap, mint minden szabadabb időszakj sajtó ellen szólnak, — 's ez az, mi e' munka' olvasásánál fájdalommal tölté lelkemet; ez, mi bár minő nagy legyen azon tisztelet, mellyel szerzője iránt viseltetem, leginkább arra birt, hogy feleljek. — Ha Kossuth Lajos', és Gróf Széchenyi István' nézetei némelly tárgyakban különbözők volnának; ha egyes kérdésekben véleményök meg nem egyezvén,

a' tisztelt Gróf fellepne a' Hírlap' egyes állításai ellen: a' haza örömmel szemlélné két illy jeles fiának ügyébeni buzgóságát, 's a' közügy nyerne vitatkozásaik által; de midőn haladási pártunk' egyik vezére nem egyes nézetek 's vélemények, mellyek a' Pesti Hírlapban állittatnak, hanem általánosan az egész ellen felszólal; midőn azon öröm ellenében, mellyel e' lap — épen mert benne a' discussionnak szabadabb kör nyílik — általunk fogadtatott, véres revolúciókkal ijeszti hazánkat: ki nem búsulna el, ki nem érzené, hogy illy férfinak, minő Gróf Széchenyi István, még tévedései sem maradhatnak felelet nélkül. — Mert ha már az, mi a' Pesti Hírlapban elmondott, lángba borithatja a' hazát; ha nemzeti létünk egy journalista' modorjának czérnaszálán függ; ha egyetlen egy vezérczikk — mint az a' Hírlap' 18-ik cikkelyéről mondatik — okvetlen sirba dönti a' magyart; ha maga az elhibázott intonatio meggyilkolja alkotmányunkat, valjon kívánhatunk-e még sajtószabadságot? 's nem kötelességünk-e — első legfőbb polgári kötelességünk — elkövetni mindent, hogy e' nagy nemzeti veszély mentül később fenyegebbe létünket, főképen elkövetni mindent, hogy az időszakai sajtó mennyivel szűkebb korlátok közé szorittassék? Mert (mint a' tisztelt Gróf 346. l. megjegyzi) míg a' könyv egyszerre, bizonyos összefüggésben, és csak az érettebb közönségnek nyújtatik, ugy szólván mint pezsgő nagyobb alkalmaknál: a' hetenkénti két újságlap meg nem szűnő ingerlésben tartja a' közönségnek nem csak érettebb, de illy ele-

delekhez elnem készült nagyobb részét is, mikép olly hatással is van, mint pezsgő és fűszer melly naponta nyújtatik, azaz a' legkárosabbal.

A' Gróf sejdité, hogy szavaiból e' következtetések fog-
nak vonatni; 's azért munkájának több helyein a' sza-
bad sajtó' barátjának nyilatkozik. A' sajtószabad-
ság: így szól ő 273. l., — olly világ, mellynél
bár a' leggyúlasztóbb anyagok közt is, lehe-
tő legnagyobb bátorságban problémákat
fejt a' bölcs, és mellynél eddigelé még csak
nem is sejditett fokozatban közelitend az
emberiség a' tökéletesedés czéljához“ —
Én is — így kiált fel a' 326. lapon — a' töké-
letesülésnek vagyok szószólója, előttem
is szent az ember méltósága, mert magam
is ember vagyok; én is az emberek által
nyert minden diadaloknak elébe teszem a'
sajtószabadságnak az emberiség jogait
bizonyosan kivívó aldását; de valjon tetteleg a'
szabad sajtó ellen ki adott erősebb okokat, mint épen a'
tisztelt Gróf? ha nemzeti kifejlődésünk 's alkotmányos
haladásunk' ügye olly gyenge, hogy minden egyes köve-
tőjének hibája vagy tévedése által veszélybe hozatik;
ha az ügy, mellyért küzdünk, nem ollyas, melly túlbuz-
gó barátinak tévedései, — 's ellenei' ármánykodásainak
egyaránt ellentáll; ha csak mindent előrelátó tactica 's
az ügyesség' fondorkodó politicája vezethet győzelemhez,
mellynek reményét minden meggondolatlan tett, minden
vigyázatlan szó örökre semmisítheti: akkor ne szóljon,

de ne is álmodják senki sajtószabadságról e' hazában; mert hogy ott, hol az létezett, visszaélések történtek 's történendének mindig, az kétségen felül áll; 's ki a' sajtószabadságot azon feltételhez köti, hogy azzal semmi, természetesen a' törvényszigorúsága alá eső visszaélések ne törtenhessenek, az a' szabadsajtó' ellenének nyilatkozott. —

A' nemzetek' újjá születésének nehéz processusa nem történhetik egyáltalában minden zaj 's rendetlenség nélkül; nem néhány személynek négy fal között előre kicsinált terve, nem ügyesen kigondolt tactica, nem mindenkít meglepő fortélyok kormányozhatják a' nagy nemzeti haladást. — Concessiók, bár milly nagylelkűséggel adva, egy nemzet' haladására még nem elégségesek; csak mi magából a' népből fejlődik, mi haladásának inkább következése mint előzménye; minek eszközlésében az egész nemzet részt vett, emelhetik létét állandóan; az egész világ' színe előtt, követve a' sokaság' belybenhagyó tapsától, 's ellen kiáltásaitól; megakasztva néha túlzó sietőség, néha egyes visszalépések által, csak így haladhat a' közügy szabad nemzeteknél, — mi ezen akadályoknak ellent állni nem tud, minek eszközlésére titok kell, minek létre hozása minden egyes hiba által veszélyeztetik, annak fennállása már magában lehetetlen; — azon haza, mellynek meggyilkolására csak néhány hirlapi cikkely szükséges, még nem érett meg a' szabadságra, melly mint világunk világossággal kezdődik. —

A' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlap' káros következései között többször említi azon szakadásokat,

mellyek megjelenése óta köztünk történtek, 's e' nemzet' legjobbjait mindig távol 's távolabb vezetik egymástól. De a' Kelet' Népe'nek megjelenése közelebb vezette-e egymáshoz a' szétszakadtakat? 's nem fog-e inkább — ha csak e' hon' nemtője nem segít rajtunk — e' munka által még neveltetni azon baj, mellynek okozása most a' Pesti Hirlapnak tulajdoníttatik? — eddig elvek 's azon irány, mellyet egyenként követtünk, szakítá egymástól e' hon' külön véleményű barátait; de ha még azok között is, kik elvekben megegyeznek, kiknek iránya ugyan az, csak mert különböző módon szólnak, illy különbségek tétetnek; ha okoskodásaink' elhibázott modorja már elég, hogy még azok által is, kik velünk elvben 's irányban tökéletesen megegyeznek, alkotmányunk' felforgatásával vádoltassunk: ki reménylheti, hogy országos pályáját tisztán futhatja végig? ki biztos, hogy, legyen bár szándéka aranytiszta, elvei szentek, iránya a' legnemesb, hontársai' gyűlöletének tárgyaúl kijeleltetni nem fog, 's pedig épen azok által, kikkel elvben 's irányban egyetért, kiknek vágyai az övéi is, kiknek céljaiért vérét ontaná ha kívántatnék.

De nem! lelkem' meggyőződéséből mondom, ez nem maradhat így! ki egy nemzetet erős szavával hosszú álmából felriasztá, 's első lépteiben a' haladás' pályáján olly dicsően vezeté, annak tudnia kelle: hogy mozdulatait egy maga nem fogja kormányozhatni; tudnia kelle, hogy újjá születésének vajudásai között, a' nemzet tökéletes nyugalomban nem maradhat; hogy a' legnemesebb cél felé haladva egyesek el fognak tévedni; hogy a' nép'

hatalmas szavába sok nem tiszta hangok vegyülnének; ha tehát mind ezen bajok mellett, mik a' haladással választhatlanúl összekötvék, még is haladni inté nemzetét, még is éltének egész erejét 's tehetségét ez ügynek szentelé: bizonyára csak azért tehette ezt, mert meggyőződött, hogy iparkodásainak' jóltevő eredménye kipótolandja mind azon bajokat, mellyeket érte szenvedénk; 's kit e' meggyőződés lelkesít, az nézeteiben néha hibázhat, de soha semmi által azon útból nem vezettethetik, melyen multjának legszebb emlékei, jövőjének egész dicsősége fekszik! Soha Gróf Széchenyi azon férfiak közé, kik mozgalmakat kezdenek 's később, sietőkövetőik által hátrahagyatván, a' haladás' elleneinek sorába álltak, sülyedni nem fog; soha azon vád, melly annyi ellen joggal tétetett: hogy nem az ügy, hanem csak vezetése vala czélok, ellene fel nem hozathatik, — 's mint a' jelen munka' sok helyein kimondott elvei, úgy egész élete bizonyosságot teend: hogy a' nemzet csak igazságos vala azon tiszteletében mellyel iránta viseltetett.

Az ki alkotmányunk' áldását e' hon' minden polgáraitra terjeszteni, ki minden magyarnak törvény előtti egyenlőségét kívánja, ki lemondva kiváltságairól e' haza' védelmében 's terheiben részesülni akar: a' haladás' embe-
re marad; 's a' nemzet a' Kelet' Népe' szerzőjének tévedései között rá ismer a' Hitel' írójára, 's azon meggyőződéssel teszi le könyvét, hogy e' viszongások, mellyek közte 's a' hazának egy más lelkes fia között léteztek, 's mellyeket való nemzeti csapásként fájlaltunk — soká nem tarthatnak; mert kik egy czél felé haladnak, nem maradhatnak sokáig a' nélkül, hogy találkoznának. —

Sötét színekben festi a' tisztelt Gróf azon jövőt, melly reá e' munkájának kiadása után vár; elvesztve népszerűségét 's barátjait a' nélkül hogy fellépése által másokat szerezne vagy kibékíthetné elleneit: véleménye szerint állása ezentúl két szék közti, 's inkább falusi gazdáé, mint országos leend; de a' dicső férfiú csalódik e' nézetében, 's valamint eddig hazáját háladatlansággal nem vádolható: — úgy látni fogja ezentúl, hogy érdemek, mint az övéi, nem felejtetnek határaink között. Meglehet, hogy e' nemzet, mellyet felnevelni életének legmagasb czélja vala, néha talán nem fogja követni régi vezérének tanácsait, hogy egyes tárgyak iránt véleményeink különbözendenek egymástól, 's egyes esetekben elvbeli barátok a' tisztelt hontárs' nézetei ellen fellépendnek: de Gróf Széchenyi neve mindig egyike leszen a' legszebbeknek, 's valamint elleni, úgy barátai megemlékezendenek multjáról.

Mi nem fogjuk felejtani érdemidet, tisztelt hontársunk! — Nagymező e' haza, 's rajta munka jut mindenikünknek; minem irigyeljük azt, mellyet Te eddiglen bevégezel; nem a' babért mellyet más homlokáról lerántunk: csak az, mellyet érdemelheténk, dicsőítheti homlokunkat, 's mi örömmel látjuk a' zöld ágat halántékid körül. Haladj a' régi pályán, 's látni fogod körülötted az ögy' mindenik hívét, és az, ki ellen most igazságtalan vádakra ragadott honszereteted, egyik legbuzgóbb társad leend; véleményeink pillanatokra szétvezethetnek, de az egy nagy hazaszeretet öszvegyűjti ismét a' tévedőket, 's a' rövid meghasonlás nem hágy keserűséget szíveikben. —

K E L E T' N É P E,
NYUGOTON.

FÁY ANDRÁSTÓL.

B U D Á N,

A M. KIR. EGYETEM BETŰIVEL.

M. DCCC. XLI.

Kelet' népe, nyugoton.

1.

Valamint éltemben kevés könyvet olvastam olly rossz, mellynek legalább egy pár sorával megeleégve ne lettem volna; úgy ellenben nem emlékezem olly tökéletes könyvre, mellynek legalább egy pár sora ellen kifogásom ne fogott volna lenni. Ez utóbbi esetben valék gróf Széchenyi' „Kelet' népével,” a nagy férfiúnak, annyi genialitás és józan tapintat mellett, mint vélem, ollykori botlással, 's tévesztett taticával irott munkájával. Majd minden elveit mintegy lelkemből ír ki, 's hol különbözöm, nem ellentétben állnak nézeteink, hanem csak módosítási különbözésben. Hallgatnék, mint illenék is nekem, ki bár gondolkodó és hű polgárnak tartom magamat, de érzem, avatott publicista nem vagyok, illenék akkor, midőn nálam lelkesebbek készülnek kiállani a' küzdő-térre; de a' honnak élet-kérdése került fel, 's midőn az választó pontján áll, csak egy jóltalált nézet is, mit elmélkedés vagy véletlenség vethetnek tolamba, idves hatású lehet hazám' jövődjére. Ki építeni nem ért is, vihet egy két követ a' csarnokhoz.

Bíztatott e' sorokra azon hiedelme is lelkemnek, hogy hazám, 's maga a' nemes gróf, nagy példája

után olykori tanúja gyenge fáradaimnak, sok tévedéseim között is, ismerik honért lángoló keblemet, melly csalódhatik, de csalni nem tud, 's mint nem fél, úgy nem vár senkitől semmit; tudják: miként a' „nekem van igazam” vizsketege — gyakori mételeye sok jeles főinknek — nem bántott soha; különösen pedig a' nemes gróf megleend győződve a' felől, miképen én, az ő hazafiúi tiszta lelkiületében nem kétkedtem még akkor is, midőn számosak félreismerék őt, 's nem fogok kétkedni soha. Mert szent előttem azon elv, hogy ha ki szóval, tettel, áldozattal 99-er tiszta keblü honfinak bizonyítja magát, 's századikszor inyünk ellen nyilatkozik, illő elég józanoknak, méltányosoknak lennünk, inkább saját magunkban és felfogásunkban keresni a' hibát, mint gyanúsítani; és valamint nem tömjéneezni, úgy nem kárhozatni idő-előtti fellobbbanásainkban senkit. Gróf Széchenyire nézve pedig ezt súgom minden korán kárhoztatónak fülébe: emlékezzék, mint készíték egykor még törvényhatóságok is *Hiteljének* a' máglyát, azon könyvnek, mellyért később őt csak nem isteníték!

Egyedül tehát ügyet, és semmi esetre nem személyt illetnek soraim, miket én nem annyira közönség' számára, mint a' hazai nagy ügynek szakácsai' némi figyelmeztetésére írok össze, egyszerűen, 's fel nem piperézve még azon kevés virággal is, mik csekély kertecskéből telhetének vala. Megértetni's használni akarok csak, nem csodáztatni. Nem is kívánom részletes taglalás alá fogni a' nemes gróf köny-

vét, csak némelly azon pontjaira teszem megjegyzéseimet, mikben nézeteim övéitől lényegesebben különböznek.

2.

Ébredésünk után minden hon-barát, szorongó kebellet tekintgetett szét, egy központosító, egy irányadó vezér végett. Szakadozott erők munkáltak mindenfelé, jól és rosszúl, építettek és rontottak, miként történetesen találtak vagy vétették a' czélt és irányt, mik felől tisztában nem valának. Vártam én is másokkal a Messiást, 's nem tagadom: több mint hihetőség vala előttem, hogy az 1840-ki kibékélés után, a' diaeta' lelkesebbjei szét nem oszlandanak Pozsonyból a' nélkül, hogy egymást értesítve, legalább a' főbb teendőkben ne közpotosúljanak, 's az előkészítő szerepek ki ne osztassanak. Hitem, mint az egész hazáé, gróf Széchenyinek, a' combinatio' és kivitel' férfianak szánta a' vezéri szerepet; mert tudtuk: miképen ő tekintetben és bízalomban áll nagy és kicsin előtt a' hazában, még azok előtt is, kik nem mindenkor a' *mit* hanem a' *kit* kérdezik. Nyugtalan vártam a' reménylt központosulás' eredményeit, a' szerepek' jelenségeit; de bánatomra naponként inkább meggyőződtem a' felől, hogy e' részben nem történt semmi. A nemes gróf e' részbeni nyilatkozata, megvallom, engem' megnyugtani nem bír. Hogy csak egyes, bár mi lelkes férfiú, bár mi lángész bírja egyedül, zárja el keblébe a' honi munkálkodásnak

kifőzött rendszerét, 's mint egy, bár legjóakaratosb tótor, gyámság alatt vezesse a' hazai érőket, sem czélirányosnak, sem kivihetőnek nem látom. Mert egyes ember halandó, 's vele együtt elhalhat a' ritka lángész' és évek' fáradaalmas rendszere is; a' szabad pálya' erőit pedig gátolni, hogy ne munkálkodjanak, nem lehet. Munkálkodnak azok kötelességből, természeti ösztönből, sőt viszkelegből, vezér és központosítás nélkül is, 's egy hatásosabb köztök, ha elvéti az irányt, többet árthat, mint század alatt helyrehozható!

Szabad legyen itt röviden előadnom: milly eszmém van nekem a' hazai teendők' központosításáról, és azoknak előkészítő szerepeiről.

Én ébredésünk után, a' hazai teendőkre nézve, három osztályú előkészítő szerepet ismerek szükségesnek:

a) fogékonnyá tenni a' kiváltságtalan köznépet azon engedélyek' elfogadására, miket egy jótékony, 's eddiginél szabadelműbb kijavított polgári alkotmány, készül neki adni; addig megnyugtatni őt és felvilágosítani olyakban, mikben előítélet, tudatlanság, szenvedély, indolentia stb. lelkét fogúltan tartják; nála a sülyedésnek indúlt kegyeleteket, szorgalmat ébresztetni, sorsa' javításának hatalmában álló eszközeivel megismertetni stb. a' kiváltságos rendekre nézve pedig: hazai nevelést, 's különösen népnevelést, magyarodást, anyagi vállalatokat serkentni stb. Egyszóval: jóakaratos kibékítést, erőköltést, és azon köz-

hasznú tárgyaknak előkészítését vinné ezen szerep, mik *már létező törvényeink' köreiben*, szabadelmű haladás kívánatához képest, egyesek, testületek, sőt törvényhatóságok által is kivihetők. E' szerepet vihetné egy vagy több czélszerű hírlap.

b) fogékonyokká tenni, 's okokkal, eszme-kicserélésekkel rábirni, készekké tenni a' kiváltságos rendeket, alkotmányos jogok, 's ha úgy tetszik, engedélyek adására, azoknak számára, kik eddig azokkal nem bírának; legyőzni szűkkeblűséget, önzést, előítéletet, fonák felfogást, mik a' hazai teendőkre nézve, kiváltságosainknál még lidérczkednek; egyszóval: mindazon tárgyak előkészítései tartoznának e' szerephez, mik a' lefelé adandó jogokra és engedményekre nézve, *új törvény-alkotást, 's mellett és ellen minden oldalról megváltatást, hányás-vetést kívánnak*; mik azonban olly természetűek, hogy időnkénti, vagy részszerinti megbukhatás, 's idő-előtti étvágy-gerjesztés által, könnyen elégületlenséget és kesert támaszthatnának a' kiváltságtalanok' kebleiben, 's ennél fogva sikerig inkább csak azok eleibe tartoznak, kik megyéken követi útasítások adásába, 's diaetákon törvényhozásba befolyandanak. Ezen szerepet én, 'a könyvirodalom' körébe tartozónak vélem.

c) A' harmadik szerep, kormány-iránti viszonyainkat tárgyazná, 's ezt egyedül diaetán lelkesek' egymásközi értesülésökre ohajtnám szoríttatni. Itt történhetnék a' központosulás, szerep-osztás, 's diaetánként megállapodás azon főbb hazaiakban, mik a' kö-

vetkező diaetán különösen bevégezendők, 's e' végre a' törvényhatóságoknál előkészítendők. Hogy erre néhány lelkesnek összehangzása is elég, sőt a' dolog fekvése is ezt kívánja, könnyű átlátni. Nem tagadom azonban, hogy e' részben fontos akadályok tornyosúlnak elő, millyenek a' közlés nehézségei, idő-előtti dobraverés stb. 's ha valahová, ide a' legjózanabb tapintat és kiszámítás szükségesek; 's tán ezen akadályok 's egy kis bizatlanság is, valának azon okok, mik miatt utóbbi diaetánk végével e' központosulás elmellőztetett. Azonban keblünk' tisztasága érzetében nem látom e' harmadik szerepet is kinem vihetőnek; mert lássuk röviden: mit akarunk?

Akarjuk békes haladás útján olly móddal kijavítani, kiterjeszteni polgári alkotmányunkat, hogy hazánknak minden lakossa, valamint annak minden terheit aránylag viselje, úgy annak minden jótéteményeiben is aránylag részesüljön; törvény előtt egyenlő legyen, 's mind személyére, mind vagyondára nézve, mint felülről, úgy alulról, hatalom és önkény ellen alkotmányosan biztosítva legyen.

Már kérdem: ha mi a' kormányt meggyőzzük a' felől, sőt minden lépésünk firmájaul azt tűzzük ki: miképen köztünk a' legbotorabbnak sem jut eszébe: valamit máskép mint egyedül békes úton akarni, miképen köztünk senki, még csak alvásában sem álmodik egykori elszakadásról a' fels. ausztriai-háztól; vajjon lehet-e attól tartanunk, hogy kormányunk gyűlöletes szemmel tekintendi nemzeti újjászületésünk

munkálkodásait? — Bizonyosan nem; mert hiszen illy alkotmány-javítás, millyet imént tűztünk ki, magának a' kormánynak hajtand legnagyobb valódi hasznót. Csak illy egyesült alkotmányos nemzet, nyújthat legbiztosabb kezességet a' kormánynak, az északi erő' 's napkeleti kérdés' fenyegető körülményeiben; ez leend rendíthetlen kőszála a' kölcsönös bizalomnak, mellyen minden belső elégyületlenség megtörik; 's az adand fényt trónnak, kincset kincstárának, erőt fegyverének, ha mind ezekért szabad alkotmányos nemzet egyesülve áll jót. stb.

3.

Ha az áll, hogy békes reformhoz, ha sikerig elégyületlenség által boldogtalanságot eszközölni nem akarunk, fenebbi szerep-osztásom tán legczélszerűbbnek mutatkozik; úgy állani kell annak is, hogy reformunknak tárgyai nem egyformán tartoznak *journalistica'* és könyvirodalom' mezejére, sőt vannak tárgyak, miket azokra vinni, inkább káros mint hasznos; és ide szintűgy illik a' nemes grófnak ismételt helyes intése: istenért ne cseréljük fel a' szerepeket! mint illik a' vezéri és közlegényi szerepekre.

Én a' nyilvánosságot polgári elemnek tekintem, polgári életre mulhatlannak; de valamint *physical* elemekkel visszaélhetni, tagadhatlanul árthatni amazal is, mihelyt idejét módját a' velebánásnak fonákul fogtuk fel. Mert itt is állnak Lamartine' szavai: hogy a' polgári társaságot elvekkel és igazságokkal szintűgy

megölhetni, mint hibával és bűnnel alááshatni. A' kiváltságtalan néposztályt, őt illető viszonyai, jogai, kötelességei iránt felvilágosítani, kétségtelenül idves és szükséges: de csak akkor, mikor már kivívott positivitást találhatunk eleibe. Addig olly tárgyakra nézve, mik még csak főzésben állnak, őt ki főzéshez nem ért, de kinek nincs is szakácsi szerep adva, egyedül étvágy-gerjesztésül — mifelől még nem tudhatjuk: mikor és miként fogjuk kielégíthetni? — bevezetnünk a' konyhába, sem jótéteménynek, sem jó tacticának nem tarthatom. Értekezzünk előbb magunk közt az ebéd felől, főzzük meg azt elébb magunk, kik szakácsok vagyunk, 's aztán jó szívvel ültessük a' kiváltságtalant kész ebédünkhöz. Vagy más metaphorával élve: midőn haladva nagy hegyet mászunk, sokszori fenakadásra, visszacsusszanásra, visszatérésre, kerülésre, egyszóval: felváltva reményre és kétségre kell számolnunk. Kérdem: mindezeknek türelmetlen, az egészet mindenben fel nem fogható tanúivá kívánjuk-e tenni kínos mászásunknak azon népet, melly általánosan rossz akaratot, valódi akadályoktól megkülönböztetni nem mindenkor képes? melly saját hibájaért is hajlik mást okolni? elégtelenséget akarunk-e benne támasztani jótétemény helyett? vagy alulról akarjuk-e nem legbékeesebb úton érleltetni, siettetni a jóakaratot?

Előadott nézeteimből folynak immár azon észrevételeim, miket a' nemes gróf és pesti hírlap' mordjaira nézve, röviden tenni kívánok.

4.

Kelet népében a nemes gróf alkalmasint kimutatja azt, mit tán kimutatni fő célja vala, hogy az agitatio' korán immár túlesvén, inkább hideg kiszámításokra, mint érzelmek felingerlésére van szükség; hogy mind azon sebeket élesen felszaggatnunk nem tanácsos, miknek bekötözésére legjobb akarat mellett is, egyszerre sem erőnk, sem időnk; mik ennél fogva sikerig fájdalmasan vérzeni kényteleníttetnének. Megvallom azonban, hogy ezen kimutatásnak a pesti hírlap' szerkesztőjére tett alkalmazásában, a' nemes grófnak aggodalmát egy kissé túlvittnek tekintem. Jól ismerem én, milly határtalan a' hírlapok hatási köre; bizonyítja ezt magának a' pesti hírlapnak' 50-ik számában a' győrmegyei tarcsi pusztáról közlött tudósítása is; jól tudom én, hogy a hírlapok' közlései elpattantott nyilak, mikről: hová esendnek, kit találандnak? nem tudjuk, 's miket ha elpattantottunk egyszer, visszarántnunk többé nem lehet; tudom azt is, tapasztalásból és historiából: miként kicsin eszközök, kedvező alkalmakkal nagy eredményeket szülhetnek; de megvallom, bátor a' hírlap első 40. számát gondosan újra megolvasám, azoknak vezérczikkeit lelkem előtt mustrára eresztgetém, azokban a' vádlott káros forradalmi veres fonalat nem találtam; de igen némellyikében egy kissé élénkebb költői és szónoki nyelvet, melly kötetlen beszédeinknek jelenleg annyira tulajdona, szív-

hezszólást ott, hol főhöz kell vala intézni okainkat, és felszaggatását némelly sebeinknek, miknek bekötőzésére ír vagy nem nyújtatik, vagy legalább egy hamar nem nyújthatatik. E' részben tehát modorát a' pesti hírlap szerkesztőjének, bár nem is javallom ezt egészen, minthogy könnyű félreértetés által csökkentheti a' polgári pietásokat, nem hajlom olly hibásnak tartani, mint azt, hogy a' fentebb érintettekhez képest, olly tárgyakat is vett fel hírlapjába, mik annak szerepébe, nézetem szerint, nem tartoznak. Legyen ittelég a' 40. szám közül, a' 13-kat megemlíteni. Szent az ügy, mellyért itt a' tisztelt szerkesztő buzog, 's mellyre nézve mindenben egyet értek vele; de, mint előadám, azt nem *journalistica'* hanem könyvirodalom mezejére tartozónak vélem.

De lássuk egy két szóval, kiszámoltabb-e a' nemes gróf tacticája? — Részemről, nem nyílt könyvben ohajtam a' nemes gróf fellépését, a' hírlap szerkesztőjének modorja ellen. Mert bár mi nagy is fogalmam és hitem, Kossuth Lajos urnak, sok ezerek feletti erős lelkülete felől, neki több mint félistennek kellene lennie, hogy nyílt könyvben az egész haza színe előtt megtámadtatva, forradalmi maghinnéssel vádoltatva, akkor midőn önvédelemre mind ereje, mind alkalma van, azon nimbuszból, mellybe őt közvélemény emelte, leszállva, egyszerre kereszt-höz simuljon, tévedtét megismerve, útjából mellyen taps közt haladott, visszatérjen. Én tisztelek, lángoló kebellet ölelek, minden lelkest; de gyarló ember-

nek hiszem ezt is, 's félistenekre e' földön számolni nem tudok. Innen a' magános értesülést e' részben mint sikeresbet, nem tagadhatom, inkább ohajtám vala. Nem alaptalan abbeli aggodalmam is, hogy a' nemes gróf fellépése, és forradalmi magvak pengetése, szabadelműbb szamatú sajtónkra nem legjótékonnyabb lehet. — Továbbá: a' nemes gróf, könyvé' végén, nehány alkotmányi tárgyakat tűz ki, mint felsőbb szempontjait a' hazai teendőknek. Legtöbbnyire kormány-iránti viszonyainkat érintik azok, mikben az irodalom mezején, gazda nélkül tesszük számvetésünket. Fenebb érintém: miképen én kormány-iránti viszonyainkat sem journalistica' sem irodalom' körébe tartozóknak nem vélem. Olly tárgyakat, mikhez a' sajtó megreszketett láncza el nem ér, mik ennél fogva minden oldalról még nem vitéthatnak, tanácsosabbnak tartom meg sem pendíteni. A' nemes gróf, a' hadi adónak kiváltságosok által is föltételeetlen fizettetését, újoncz-állításra a' kiváltságos ifjak' összeíratását is, fiscus örökösödésének megváltását stb. igen kevés kifejtéssel ajánlja. Kérdem: olyan tárgyak-e ezek, miket az irodalom' mezején minden oldalról megvitatni, az elméket azoknak elfogadására elkészíteni lehessen? olyan tisztán, egyszerűen álló tárgyak-e ezek, miket axiomai rövidséggel, arra, hogy győzödést szerezzenek, oda vetni elégséges? — Azonban a' nemes gróf maga is föltételeket emleget, 's bővebb kifejtést ígér; de hihetőleg ismét könyvben, 's ki áll

jót, hogy ellene czáfolatok, úgy mint azok papírra tétetendnek, világot fognak láthatni?

5.

Minden esetre megpendítettén könyvben a' kormány-viszonyi tárgyak, annyival is inkább szólanom kell azokra, minthogy a' Kelet népe' berekesztése után egy nappal, 9-ik juniusban, a' nemeseknek adóztatása' tárgyában, Pestmegye' közgyűlésében, föltételesen nyilatkozám, 's némileg — bár nyilatkozatom nem egész minéműségében van a' nemes grófnál felvéve — a' nemes gróf' olcsó liberalismusi sőt hypochrízisi vádja engemet is sújt.

Azok közül, miket a' nemes gróf a' 355, 356 és 357. lapokon mond, ezekben tökéletesen egyet értek:

a) hogy a' hon' terhei' viselésének, nem szabad ajánlás, hanem törvényes kötelezés mellett, közösnek kell lenni minden lakossával a' hazának.

b) hogy e terhek ellenőrzésében részesülnie kell polgárnak és pórnak is.

c) hogy az adó' költség-vetése és adóroli számoltatás, úgy kiterjesztessék a' kiváltságtalannak adójára, mint a' kiváltságoséra.

De nem értek egyet a' nemes gróffal:

a) abban, hogy a' kormány' ellenében elmelőzván ezen utolsó föltételt, tudniillik adói költségvetés' és számolás' kieszközlését, a' kiváltságosok

már most, három évről három évre, föltétlenül, ellenőrség nélkül vessék hadi adózás alá magokat. Oka-
im ezek:

Mi sürget bennünket olly nyakrafőre épen e' kö-
telezés elvállalására? A' kormánynak van-e olly ha-
laszthatatlan szüksége adónkra? — Tudom, hogy Eu-
ropa' *aequilibrium*a, sokba, igen sokba kerül; de er-
ről szólni nem kívánván, egyedül hazánkra nézve kér-
dem: nem adtuk-e immár minden közjövedelmünket
olly annyira által, hogy a' csekély, 's többnyire el-
engedésbe menő *indigenatusi* taxákon, és 11 xr. e-
melt só-áron kívül — mellyről számadást nem nyer-
hetvén, öszvegét sem tudjuk — magunk számára köz-
nemzeti fundusul, p. o. nép- és nő-nevelésre, dolgo-
zó-házakra, folyók szabályozásira stb. semmit fel nem
tartottunk? Ángol, franz-honban, 's egyebütt, hol
szabadabb alkotmányok léteznek, az adó' budgetjé-
be befoglaltatnak, a' nemzeti köz fundus' költségei is,
milyenek: vallás-gyakorlatnak, tanításnak, út- híd-
csinálásnak költségei stb. Nálunk *religionarius* és *stu-*
diorum fundus létezik, főbb Clérusunk széles birto-
kokkal van ellátva, többi belső költségeinket pedig
nagy részben a' *domestica* viszi; az ítélő- és kormány-
székek' egyedeit a' bejövő taxák fizetik. Így a' hadi
adó, mint ezt az 1715-ik törvény is mondja, egyedül
csak az állandó katonaság' kitartását illetvén, kérdem:
ha azt, mi 1715 óta mintegy kimaradhatlan járadé-
kává vált a' hadi adónak; t. i. az olly tetemes mint sú-
lyos katonai élelmezést, a' sónak 1802 óta *diaetai*

árszabás alá nem vonathatott árát stb. a' mostani hadi adóhoz tesszük, nincsenek-e teljesen fődözve katonatartásunk szükségai? Hogy pedig a korona-javak, fiscalítások, bányák, harminczadok, vámok, posták, hivatalok' és czímek' taxáji, sorsjátékok stb. a' fels. kir. udvar' szükségait és fényét bőven kitarthatják, úgy vélem, senki kétségbe vonni nem fogja.

De az mondathatik itt: ki akarja emelni a' jelen adó' mennyiségét? maradjunk a' mostaninál, mint elégségesnél; de fizesse azt aránylag, kiváltságos és kiváltságtalan.

Igen, ha maradhatnánk azontúl is, miután a' hadi adózást a' kiváltságos rend is elvállalta! Nem akarok azon hatalmas eszközökről szólni, mik a' dieta' többségének kivívására, a' kormány kezei közt állanak; csak azt kérdelem: ha sem részletes költségvetés, mihez szólhasson, 's miből körülményekhez képest le is róhasson, sem biztosítás az adó' hováfordítására nézve, nincs keze közt a' dietának, mi okoknál fogva fogná ez megtagadhatni az adó-nagyobbítást, ha az a' kormány által sürgettetnék? Csak találmomra, csak egy évi szűktermés' tekintetéből talán? Bizony csekély, igen csekély alap! Ne feledjük azt: miképen egészen más tekintet alá esik e' tárgy addig, mig környülményeink' jelen állásában, a' hadi adót egyedül a' kiváltságtalan viszi, 's más alá esendik az után, ha azt a' kiváltságos is törvényes kötelezésül elvállalta. 'S itt fő figyelmet kérek; mert ebben fekszik nézetem' fő alapja. Eddig a' hadi-adó' megaján-

lásában, miként azt már diaetáink kivívták, nem egyedül a' Status' követelt szüksége, hanem az adózó nép' ereje is szolgált sinórmértékül; az adó' beszédeseért nem állt jót az ország, 's így nem nyerhette a' kormány, ha az adót feljebb rugtathatá is; mert csak beszédhetetlenségeit (inexigibilitásait) nevelé. Egészen más alakban tűn elő a' tárgy, mihelyt a' kiváltságos rend a' hadi adót elvállalandja; elesik az adó-ajánlás' egyik sinór-mértéke, 's így azok, kik a' kiváltságtalan néposztály' terheit megosztani, könnyíteni ohajtják, valóban jelen körülményeinkben ez úton céljokat érni nem foghatják.

De a' nemes gróf, alkalmasint ezen, valóban fontos okkal fog ostromolni: én nem akarom tagadni, hogy az adói költségvetés' és számoltatás' föltételei szükségesek, 's ezeket egykor kivívandóknak is vélem; de épen e' célra kívánom én a' kiváltságosok' hadi adózását; hogy így köz teher-viselésben egyesülvén a' nemzet, egyesült erővel és érdekekkel könnyebben vívhassuk ki az általad olly igen sürgett föltételeket.

Erre a' következőket kívánom megjegyezni: Polgári alkotmány, sem nem készíttethetik, sem nem javíttathatik ki örök időre olly tökélyel, hogy abban időnként 's változott körülményekhez képest kijavítani való ne találtassék. Az is áll: hogy illy kijavításokban, nem kell, nem lehet véletlen változásokra számolnunk, hanem egyedül azon adatokra, mik jelen körülményeink közt, a' leglehetőbb jobbra re-

ményt nyújtanak, sőt sikert ígérnek. Ennélfogva századok multával várnunk a' bizonytalan sikert, 's addig czéltalan bizonyos terhet viselnünk, *a' de nobis* elfogadnunk mindjárt azon reményben, hogy a' *ni-hil de nobis* majd meg jó egykor, ha Istennek úgy tetszik; mustármagnyi eszközöknek hegyet mozgató varázs erőt tulajdonítnunk; angol- és francz-nemzet' egyvallású, nyelvű, külön igazgatású körülményeit mieinkkel tévesztelnünk össze, 's így adnunk és csak adnunk azon reményben, hogy valaha tán kaphatunk vissza valamit, 's örökké gazda nélkül tenünk számvetésünket, valóban nem tarthatom legjobb tacticának.

Mert hiszen, mi szükség, kérdem, elhalasztanunk a' kiváltságosok' adózása föltételeinek kivívását bizonytalan időre, holott azzal tartozó tisztelettel ugyan, de nyílt őszinteséggel, nyilatkozhatunk diaetánkon a' kormány előtt? Ezen föltételek olyanok, mik épen nem a' mesterséges alkotmányi sakkvonások' közé tartoznak. Hiszen mi úgy bánunk e' részben, miként „a' pohár víz“ című színdarabban Bolinbrocke mondja: százat adunk egyért. Kormányunkról pedig, melly jelenleg olly csalhatatlan jeleit adja szabadelműségének, valóban még többet is szeretek feltenni, mint azt, hogy saját hasznát értse. Lásunk a' dolgot közelebbről:

A' kormányra nézve, úgy hiszem, egy egy kedvetlenebb, megkötőbb körülmény jelen alkotmányunkban nem lehet, mint az, hogy kincstári és ha-

di nyomasztó eseteiben, Magyarországra elég bízosan, és szükség-fedezőleg nem számolhat. A' kiváltságtalanok' adója bízatlan és jótállás-hiány miatt kimaradásokkal terhelt, újoncz-állításaik sok idővesztéssel, fáradsággal járók, míg ellenség' eleibe állíthatók; a' kiváltságosoknak önkényes ajánlásaik pedig, többnyire csak pénzetlenségünkhöz képest tetemesek; insurrectióik, Europa' hadi rendszeréhez képest hasonvehetlenek, 's némi, bár hiszem, alaptalan aggodalomnak is tárgyai. Már ha mi őszinteséggel így szólunk a' kormányhoz: imé mi mind ezen aggodalmadat egyszerre megszüntetjük, kiváltságos és kiváltságtalan fizetendik ezentúl mind azt, mit diaetáról diaetára az ország' szükségei kívánandnak, öszveiratás által adand mind kettő annyi katonát, mennyi honvédelemre időnként elég; de csak olly feltétel alatt mindezeket, hogy te az adói költségvetést diaetánként az ország' Rendei' eleibe add, ezek azt megvítathassák, 's mi oda nem tartozik, leróhassák, a' hazánkra eső arányt kivethessék stb. ministerek pedig felelet' terhével tartozzanak az iránt, hogy a' megajánlott adó és katona egyedül azon czélokra fordíttatott, mikre az kéretett és kivettetett, 's ezt ki is mutatni köteleztessenek; egy szóval: hogy szentül álljon köztünk a minden szabad alkotmányok' főalap-elve: nihil de nobis sine nobis — vajjon mi van ebben titkolni, halasztani való? nem Isten és ember előtt megállható szerződés-e ez? különösen nem legjótékonyabb-e ez a' kormányra nézve, melly ezen

egy alkotmányi kötés által, a' veszély' idejében olly roppant segély-forrásoknak lesz urává? 'S ha, felteszem a' legroszabb esetet, el nem fogadná a' kormány e plus do ut minus des — ajánlatot, feltéven azt, mit a' „mit akarunk“? definíciójában feltettünk, 's mit csak esztelen őrvjögő bírhatna fel nem tenni, hogy minden alkotmányi javítást, békes, törvényes úton kívánunk eszközölni, kérdem: mi adatoknál, mi varázs erőknél fogva reménylhetjük az előadattak' ellenére azt, hogy miután a' kormány' részére olly hasznos, olly kívánatos kötésnek feltételét, kezünkől kiadtuk, majd később extra dominium kivívandjuk azt, mit intra dominium kivívni képesek nem valánk?

És csupán ezen csekély hihetőségű, vagy messze háttérben lebegő reménynyel, kívánja-e a' nemes gróf a' hadi adó' elvállalására kecsegtetni, csábítani a' kiváltságosokat? Sok időre kétlem a' sikert. Mert olly polgári alkotmány, melly adóztat a' nélkül, hogy tudnók miért? mire? a' nélkül, hogy bizonyosok volnánk: oda fordíttatott-e az adó, hová az kéretett? gyermekeink nem használtatnak-e olly vár-őrzetekre és csatákra, mik bennünket nem érdekelnek? olly polgári alkotmány, melly képviselés által hoz ugyan törvényeket, de azoknak betöltése felől senki sem kezeskedik, valóban nem igen kecsegtető. Ne merita la spesa!

b) Nem értek a' nemes gróffal egyet ezen szavaira nézve: a' ministeriumot papiroson tán igen, de

gyakorlatilag felelet' terhe alá nem vehetjük. — Minden alkotmányi szerződés, kormányok és népek közt, papiroson áll; 's minthogy a' végrehajtó hatalom' ereje ellen nincs, vagy józan népnél nem akar lenni ereje a' népnek, következik-e, hogy tehát ne is szerződjenek? A' minister' felsősége nem physical büntetés alá-vetésből áll. Ki volna olly botor kívánni akarni nálunk, hogy fejdelem büntetés alá kiadja ministerét? vagy ollyasmi történjék, mi történt Polignackal és társaival? De alkotmányában megkívánhatja minden polgár azt, hogy felülről szintűgy, mint alulról teljesíttessenek, biztosíttassanak törvényei; mert e' nélkül, minden alkotmányi haladásunk csak provincialis fényű, e' nélkül képviselet és törvényhozás vázakká, bábjátékokká aljasulnak; és miután a' fejdelem' személye szeut és sérthetetlen, 's így felelet' terhe alá vonni őt nem szabad, a' ministeriumot pedig vonni nem lehet, kérdem: mi kezességünk leendő önkény ellen egyéb, mint egyes személyek lelkületei, mik személyekkel együtt változnak? Ugy hiszem, egy helyes alkotmányú nemzetnek, ha törvényeiben kimondatott a' ministerium' felelősége, van törvény-gázolás' eseteiben azt mondhatni joga: Felséges uram! ministereid törvényeinket, mik iránt felelősök, önkénytesen megrontották, kérünk jobbagyi alázattal, távoztasd el azokat, e' mellett ha ne talán nagyobbat vétettek, büntesd meg magad! 's ez esetben a' kérés, törvényes, és alkotmányos ki-

vánattá magosul és erősül, mit alkotmányos fejdelem elmellőzni nem fog.

Ha mindezekből azt húzná ki a' nemes gróf, hogy én is azon szűkkeblűek közé tartozom, kik csak ürügyet keresnek nemfizetésre, valóban igen csalatkoznék. Ha nem első, bizonyosan elsők közül való voltam én, kik a' házi adónak, kiváltságosok általi elvállalását, ország' és megye' gyűlésein megpendítették, 's maiglan sürgetik; sürgetni kívánom azt most is, és különösen nagyobb kiterjedéssel azon esetben, ha a' hadi adó' elvállalásához kötendő feltételeink, kormány által el nem fogadtatnának. Az adozó népen csak úgy segítettik egy, mint más úton, csak úgy kikerültetik minden gyanúsítás, mihelyt a' domesticából annyit elvállalunk, mennyi a' két adóból aránylag esnék reánk kiváltságosokra; de a' két adó-nemnek elvállalásai közt lényeges a' különbség. A' házi-adó' költség-vetése, számoltatása kezünkben van, ezt emelhetjük, igen is sok belső szükségünkhöz képest; a' hadi-adónak feltételei pedig nincsenek kezünkben; de azért a' jót-nemállásnál és beszédhetlenségeknél fogva — mik a' vagyonosabb kiváltságosok' adózása' esetében egészen más alakot öltnek — nem tarthatunk tetemes felrugtatástól addig, míg ezen hadi-adóra nézve, sürgetéseinkkel és ajánlkozásunkkal föltételeinket kivívandhatjuk; miben magok a' kiváltságtalan osztályok' jóakaratai is, látván tettleges készségünket, 's ön hasznukat, képviseletet kapva, kétségtelenül segíteni fognak. Mert,

hogy példával éljek: ha egy számos tagú család, más házhoz hurczolkodik szállásra, kérdem: abból fog-e állani a' hurczolkodás' terheinek közviselése a' tagok közt, hogy mindegyike ugyan azon egy pamlagba, egy karszékre, asztalba stb. gibeszkedjék 's vinni segítse? vagy inkább abból, hogy egyik egy, másik más bútort fogjon kezébe, 's aránylag erejéhez segítse elő a' hurczolkodást? mondhatja-e egyik vagy másik családi tag, hogy a' harmadik a' közterhet megcsalá, mert pamlagot, vagy karszéket, vagy asztalt nem emelt? Nincsenek-e a' domesticának olly fizetései, szekeres és gyalog munkái, kedvetlenségei, mik adózó népünket még érezhetőbben nyomasztják, mint hadi-adó? Valóban ha az adózó nép' választására bízók a' dolgot: mellyik adózástól kívánna inkább szabadúlni? nem csak hihetőséggel, de csaknem bizonyossággal merném állítani: a házi-adózást választaná.

Sejtem azonban jelenleg legfőbb akadályát az ellenőrségnek, és azon okot, mellyért köztünk némelleyek azzal kormány előtt őszintén előállani fáznak, 's azt boldogabb időkre elhalasztani kívánják. Érdekeink szorosán egybefonvák az örökös tartományok' érdekeivel, 's ezeknek különválasztása, aránya, egy kissé kényes és kellemetlen operatio, 's mint némelleyek vélik, tán veszélyes is; ennél fogva jobban szeretik az általános vaktábiani oda-vetést adóban, katonában stb. Ez utóbbinak, részemről ugyan barátja soha sem lehetek; mert valamin

gunkat, úgy státust sem kívánok megcsalni; tartozunk mindenkor annyi adót, annyi katonát adni, mennyire, hitelesen kimutatva, az országnak szüksége van. Nem lehetek barátja a' vaktábani segedelmezésnek, adózásnak, különösen azért, mert hiszem: miképen érdekeink' elkülönzéseig, a' miéink örökké alárendeltettek maradnak az örökös tartományok' érdekeinek, 's e' sziklán legtöbb anyagi es szellemi institúcióink örökké hajótörést szenvedendők. Valamint tehát azon political két hit-czikket: hogy mindent egyedül békes haladás' útján kell 's lehet kivívniunk, és a' fels- austriai házzal jelen összeköttetésünknek, hazánk' boldogsága tekintetéből állandónak, 's minden erő és hatalom ellen megőrzendőnek kell lenni, political catechismusom' cikkjeinek ismerem és vallom; úgy azokhoz sorolom azon meggyőződésemet is, hogy hazánk' felvirágozhatásának egyik mulhatatlan föltétele az, hogy érdekei — a' közvédelmet, kivéven — a' többi örökös tartományok' érdekeitől elkülönöztessenek; 's a' kölcsönös viszonyok a' fels. Császár' meghatalmazottjai és diaetáink között kötendő egyezkedésekkel, pactumokkal állapíttassanak meg.

Mind ezekből, reménylem, meg fog győződni a' nemes gróf a' felől, miképen olcsó liberalismus és hypocrísis nélkül is, lehet valaki nem barátja, kiváltságosok' részéről, a' föltétlen és rögtönös hadiadózásnak. Nincs okunk vádolnunk egymást; mert nem mondhatnák-e a' velem egyvéleményűek ezen hadi-

adózás' sürgetőinek : hogy prófont kenyérrel kínálgatnak bennünket, mit a' liberalismus' szalonna-bőrével kennek meg, hogy szívesebben lenyeljük? De illő, sőt fel kell tennünk egymásról, hogy mindnyájan, kik a' közügyhöz szólunk, mint hű fiai a' hazának, hű jobbágysai az alkotmányos fejdelemnek, kívánunk járulni a' szent ügyhöz; 's véleményben különböznünk, emberi gyarlóságunkhoz tartozik.

6.

Az ösiséget én is, —ámbar azokhoz tartozom, kiknek több ösi visszaváltani, mint kiereszteni való-jok van — minden haladást lenyomó ónsúllynak tekintém hazánkban; csak azt az egyetlen ovakodást ajánlom eltörlésében, hogy hazánk' telkei külső idegenek' kezeire ne jussanak. 'S ez ovakodást nem tartom feleslegesnek, még azon nagyszerű hazai vállalatinknál is, mik könnyen határinkon-túlra hajtván a' hasznót, érvágók lehetnek, a' különben is eléggé véretlen testen. A' fiscus' örökösödésének, akár landemiális úton, akár hypothécai bank-tőke általi megváltását, több okokból nem, vagy csak megszorítással pártolom; bátor a' megváltást törvényesen igazságosnak ismerem, 's kívánom is. Erről azonban máskor; most csak ez egyet említem: ha a' szorgalom' gyarapítása és szorgalmi pangásból eredő státus-kárnak orvoslása is czéloztatik egyszersmind — mik bizonyára fő fő tekintetek — az ösiség' eltörlésével; szabad-e számve-

tésünkből kifelejtenünk a' legnevezetesebb factoro-
rokat, tudniillik azon roppant fekvő birtokokat, mi-
ket testületek, vagy holt kezek, fidei commissumok,
vagy beneficiumok gyanánt bírnak, 's miket azok, mint
csak ideigleni, vagy félszabadságú urai, hanyag szor-
galommal csak nagygyából kezelnek, illő ellátás' hiá-
nyában, státus' nagy kárára hanyagolva jövedelmez-
tetnek? Közel egy hatodát teszik ezek az országnak,
tehát igen is méltók a' ki nemfeledésre. Én nem va-
gyok ellene ezekre nézve a' kárpótlásnak; mert ki-
nek kinek törvényes jogát tisztelem, 's tiszteltetni
kivánom; de kárpótlás mellett státus' vagyonaivá
ohajtom tétetni azokat; meglévén győződre a' felől,
hogy szorgalom-díjul, a' status legalább felét nyere-
ségül kapándja, azok' mostani jövedelmeinek.

7.

A' nemes gróf, haladásunk' fő irányaul és ma-
gasabb szempontjaul a' szellemi tűzi ki, az anyagit
pedig csak azon esetben javallja, ha az nem magyar-
ság-fogyasztó. Egyet értek e' részben vele; de tar-
tok a' félreértetéstől. Szellemi és anyagi haladás; mi-
veltség, egy statusban alig elkülönözhetők egymás-
tól; kölcsönösen mint ok és okozat, mint test és lé-
lek munkálnak, hatnak azok egymásra. A' szellemi-
leg mivelte jólrendezett alkotmányú szabad polgár köny-
nyebben eszközölheti anyagi jóllétét; és viszont va-
gyonosabb, szükségtől ment lakossa a' hazának, foge-

konyabb a' szellemiekre. De áll az is, hogy addig is mig alkotmányunk' kijavításaival elkészülünk, a' test megkívánja a' magáét, 's éhség és nyomor közt ki nem elégítők, sőt gyakran békétlenítők a' szellemiek; hogy a' lélek akkor kezd rendszerint éhezni, ha a' test jóllakott, 's miután átalános, minden egyedet befoglaló műveltség egy nemzethél nem képzelhető, nagy része annak mindenkor olyanokból fog állani, kiknél anyagi jóllét marad a' fő cél, irány és boldogsági eszme. Pedig nemzeti nagyság és nemzeti boldogság nem mindenkor egyek. Innen, miután pénzünk nincs, 's jelenleg intézeteteink, vállalataink is legtöbbnyire olyanok, mik inkább pénzt visznek ki, mint hoznak be a' hazába, némelly vállalataink pedig, legalább ideiglen, még csökkentik köznépünk' eddigi kereset-módjait is; miután köznépünk' számára, a' nemtransennalis helyeken alig marad fenn néhány mázsa só' évenkénti fuvar-bérén kívül, egyéb kereseti mód, mint kevés föld-terméke, minek a' kereskedés' dugúlt forrásai miatt nincsen ára; ellenben minden gúnya - és munka-szerszám - darabját nagy részben külföldről, bár saját természetményéből készülten, drága pénzen vásárolja; mintán kukoricza-behordás után, egész tavaszi kapa' megcsendüléseig, legtöbb helyeken munka- és fuvar-hiány miatt heverni kénytelen, 's ekként munkátlanságra, ipartalanságra szokik, és folytonos szegénységhez szegődik; miután a' kiváltságos rend is mind ezen bajokban aránylag részesül — valóban a' szellemiek mellett, ko-

moly figyelmet ohajtók honfitársaim által fordíttatni, végsikerig, anyagiakra is. Lehetnek, nem tagadom, vállalatok és egyesületek, mik koraiak, vagy tán akadályozók is lennének; de például gyárokat, mik a' köznépnek kereseti módot, termékeinek keletet szereznének, a' pénzt némelly kézmivekért bentartóztatnák, csupán azért, hogy felügyelőkül egy pár külföldit kényteleníttetnénk beidézni, magyarosodásunk' teljes kivívásaig elhalasztani, jótékonyak nem tartanám. Így van a' dolog sok más anyagi vállalatinkkal, rendelkezéseinkkel is. Ezeknél az „egymásután“ abból áll, hogy miként Dunánk' szabályozásának, úgy hiszem, részenként bár rendszeresen kell történni: úgy hasznos vállalatink, egyesületeink is létesülhetnek, mihelyt arra ügyelünk, hogy egyikkel a' másiknak útját ne álljuk.

8.

Mit a' nemes gróf némelly újabb egyesületeinkről mond, abban kettő támasztott bennem némi ütközést. A' kiseddóvó intézeteket még koraiaknak véli hazánkban: holott a' kiseddóvás is, mint általánosan a' nevelés, legszelídebb, leghatékonyabb eszközei magyarosodásunknak. Mit tartok a' kiseddóvásról, a' hírlap' 60-ik számába iktatott vezérczikkemben eléggé kifejtettem, 's itt azt ismételni feleslegesnek tartom. Egyedül azon általános észrevételemet nyilatkoztatom, mi szerint én az egész nevelés' tág mezejét, nem egyedül nemzet' és alkotmány', hanem emberi-

ség' eszméjéhez kötött mulhatlan föltételnek tekintem, melly embert képez, legyen az bár melly nemzetnek, alkotmánynak polgára. Hogy azt egyik vagy másik nemzet, saját körülményeihez és céljaihoz képest módosíthatja, 's módosítani tartozik, igaz; de az embert nem lévén soha szabadságában ezeknek feláldoznia: mindenkor csak nyerhetnek nemzet és alkotmány, ha addig is, míg a' nemzet teljes kifejlését nyerendi, a' haza' gyermeke nevelés által, per excellentiam embernek képeztetik. A' nevelésben tehát azon ürügy alatt, hogy még institutióinkkal készen nem vagyunk, 's így teljes szabadságunkban nem áll, nevelésünket úgy mint ohajtnók, elintéznünk, megállapodnunk nem szabad; mert a' jelen nevelendő ivadék nem várhat, 's fel nem áldoztathatik. Intézzük nevelésünket jelenleg úgy, mint azt mostani körülményeink lehető legjobban megengedik, 's javúlván ezek, javítsunk mi is nevelő rendszereinken és intézeteinken.

Másik, mit nem mondottnak ohajtnék, a' nemes grófnak ezen szavai: „szegény kis Ferenczynknek nincsen kenyere.“ Mert ha azon egy két kitűnőbb, 's munkás művészünknek, kit sajátunknak nevezhetünk, sem bírnak kenyeret adni, valóban szégyen és gúny alá nem ő esik, hanem mi. Igaz, hogy Ferenczy' művésztsége sem tartozik jelenleg a' haza' főbb sakk-vonásihoz; de a' nemzet' szellemi életéhez, 's dicsőségéhez igen. Nem akarom azt vitézni: ha vajjon Mátyás' szobra' létesítésének munkálatai, nem

történhetek-e czélszerűebben, 's inkább célravezetőleg? de magát az eszmét nem kárhoztathatom, sem a' mintegy 12 év alatt — mennyi idő tán kelleni fog a' teljes felállításhoz — tervezett százezret, egy bár nem legpénzesebb nemzetre nézve, erőszlatónak 's nagyobb czélok' gyengítőjének nem tekinthetem. Nem kell felednünk, hogy egy honban különbféle erők, felfogások, nézetek, kedvtelések, akaratok létezvén, ha bár ezeket fő czélokra, mennyire lehet, pontosítanunk szükséges is, ezen pontosításban soha olly teljesen boldogulni nem fogunk, hogy kinek kinek, ama fő irány mellett, saját magányos kis nézete, kedvtelése, akaratja fen ne maradjon, miknek ódálasként áldozni kíván. Nem áll tehát mindenkor az, hogy ki egy hazai célra ad, melly nem lényeges, megerősítette magát, 's nagyobbra már nem adhat. Fájdalom, kevés hazánkban, alig egy pár ezer lakos, kinek neve rendszeren megszokott a' hazai vállalatok' adakozási névjegyzékén jelenni. — A' *kis* epitheton, egy kis sé kétértelműleg áll Ferenczynk' neve mellett. Hiszem, hogy a' nemes gróf azt csak zömök teste' mértékeül vevé; mert hiszen miért kívánta volna e' művészüket bántani olly vállalatért, mellynek első eszméjét nem ő költé? Hallám azonban, miként némelyek hajlának a' *kis* epithetont, művészi tökély', genialitás' stb. mértékeül érteni. Ezen urakat a' nélkül, hogy az ügyvédet játszanám, röviden csak arra figyelemztetem, miként a' hazában minden institutióink, literatúránk, sőt nemzetiségünk is legtöbbnyire még

csak bölcsőben vannak. Teszem tehát, hogy Ferenczynk nem mérközhethnék is művészetében a' külföld' remeklő művészeivel, van-e arra okunk, hogy a' hazai művészettől, különösebben a' képfaragóitól, melly eddig olly meddő vala nálunk, legkülönösebben pedig Ferenczytól, kinek még művészete' anyagját is magának kelle a' hazában felkutatnia, 's kinek magát nagyban kitüntetnie, teljes hatalmú és szabadságú alkalma még nem is vala, aránytalanúl több hazai haladásunkhoz képest, kitűnő nagyságot kívánjunk? Olly sokat áldoztunk-e már a' hazai művészért, hogy ezt kívánhatni jogunk is lehessen? Ha a' képző művész, rendszerint a' maga korának bélyegét hordozza, úgy vélem, Ferenczy legalább is alatta hazája' korának nem áll.

És ezekből állanak észrevételeim a' nemes gróf epochalis könyvére, miket korántsem czáfolatoknak, hanem inkább olly nézeteim' nyilatkozatainak kívánok vétetni, mikre a' nemes gróf nyújta nekem alkalmat. Lehet az is, hogy teljesen nem fogám fel egyben másban eszméjit; lehet, hogy a' nemes gróf több tárgyakra nézve épen azon tacticát követé, mellyet követett a' nemzeti játékszín' ügyében, mellyben szíve' ellenére, csak hogy a' reactiót felköltse, 's megczáfoltathassék, nem legkedvezőbben nyilatkozott, 's némileg célját is érte. De mindegy! a' honnak fel-

került nagy kérdése csak nyerhet, a' többféle különböző, sőt ellenkező vélemények' és eszmék' zsur-lódásai által; mert előbb később kifejtendik az igaz-ságot, 's a' számos tév- és csal-útak közül kimuta-tandják azon valódi ösvényt, mellyen hazánknak haladnia kell.

Végssikerig csak azt ohajtóm, hogy hazám' tör-vényhatóságai, mik municipális szervezetöknél fog-va, fő őrjei alkotmányunknak és törvényeinknek, bár legidvesebb szabadelmű haladás' kedvéért se ron-tsanak élő, fenálló törvényt, se azt, nagy kényszerű-lés nélkül, százados szokás' és értelem' 's 1790: 12 ellenére önkénytesen ne magyarázgassák. Mert az illy törvényhatósági önkények' kárai kiszámíthatlanok. Könnyen ürügyet nyújtnak azok a' végrehajtó hata-lomnak, minek abban mind módja, mind alkalma több van, hasonló törvényszegésekre; 's ez esetek-re már előre vesztve van, a' rossz példával előment törvényhatóságnál, azon tiszta öntudat és feddetlenség, melly jogot és hatást ad, erőteljesen léphetni fel a-zok ellen; süllyedésnek indul a' hazában, legszenteb-bike a' polgári kegyeleteknek — a' törvénytisztelés; mert ha egyik törvényt szabad megszegnünk, miért ne a' másikat, mihelyt célunkat jónak vítathatjuk? Lamartine szerint: szentebb azon tan, melly a' polgárnak engedelmisséget parancsol olly törvény iránt is, melylyet a' philosoph méltán kárhoztat, mint a' legfölségesebb társulati elmélet, melly a' törvényt, mielőtt ez megváltoztatnák, megszegni ta-

nítja. Továbbá: illy törvényszegések által még inkább divatba jő az, mi mindenkor kárhoztatandó, hogy rész magát egésznek, sőt gyakran e' felettinek tekintti. Maradjunk mindenkoron szentül hívek alkotmányunk' szelleméhez, 's ezt semmi tekintetnek ne áldozzuk fel. Egyik diaetától a' másikig csak egy pár év 's nem századok folynak le; bevárhatjuk azt, 's bevárnunk kell olly czélzott javításunkkal, minek élő törvény áll ellent. Diaetára aztán adjunk olly útadásokat követeinknek, millyeneket szabadelmű haladáshoz képest, álló törvény' eltörlésére, vagy újnak alkotására szükségeseknek látunk. Ugyan ez alkotmány-tisztelést követelem én, hozott törvényeink' életbe-léptetéseiben is, hazám' törvényhatóságainál. Nem botránkoztató merény-e az, hogy vannak törvényhatóságok, mik maiglan is akadályozni, ellenzeni sőt megtagadni nem átkodnak a' nyomasztott zsidóságtól, még azon csekély engedményeket is, miket annak a' legközelebb mult országgyűlés' törvénye kivívott? hánynál nincs még nyoma is a' mezei rendőrség' alakításának? stb. Még köntöseivel is csak hetyke botor uracs bánik úgy, hogy gondatlanul zsibárosnak veti a' viseltet, mihelyt reá ún, és hónapokig heverteti az újat szekrényében, melyet imént szükségesnek látott drága pénzen megcsináltatni. Régi nyilatkoztatott ohajtásom az, hogy bár minden törvényünk, melléje kötendő sanctióval hozattatnék; most még azt teszem hozzá: bár minden diaetánk azon szemlén kezdődnék: hogy a' legközelebb mult di-

aetának törvényei léptettek-e és miként életbe, a' hazának törvényhatóságai által? 's a' mulasztók felelet' terhe alá vonattatnának. Nemzetünk, hála az égnek! még fiatal korát éli, őt nem illeti még meg az aggott öregek' átka; kiknek sokszor kell parancsolniok, míg egyszer meghallgattatnak; 's Kant helyesen mondja: hogy az a' legjobb alkotmány és legboldogabb ország, mellyben törvények uralkodnak.

Költ Pesten, 4. Aug. 1841.

„A' KELET NÉPE“

FELNYITOTTA SZEMEIT,

E G Y

NYUGOTFINAK.

A'

„KELET NÉPE“

FELNYITOTTA SZEMEIT,

E G Y

NYUGOTFINAK.

PESTEN,

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1848.

A' szentesített honzeretben fekezik valami rettenetes; az esly kizáró: hogy
mindent, a' köz érdeknek, feláldoz.

Nyomtatta Landerer és Heckenast.

Ki vagyok, mi vagyok? nem tartozik úgy hiszem a' dolog velejéhez, hanem igen is röpiratom cziméhez tartozik rövid elmondása annak: hogy ki voltam, mi voltam; vagy más szavakkal: a' „Kelet Népe“ milly érzelmű honfinak nyitotta fel szemeit.

Ezer nyolczszáz harminczadik év volt, midőn gróf Széchenyi István „Hitelről“ irt munkája, Pest gyűlésein beszédei, 's egyéb anyagi és szellemi mozgalmainak híre, egyes állításai, szavai, eljutottak aristocratailag nevelt szívem 's eszemhez, mellyek elég gyenge testemmel együtt, egy pesti szív- és testet egyiránt gyilkoló játékbarlangban napról napra fészket ütöttek. Deák voltam uyelvre, elvre aristocrata, évre alig 15 éves. És ím! a' Széchenyi féle hírekre szívem először érezni, elmém ébredezni kezdett, 's lassan lassan nemesb öntudatra ébredtem, mit egyenesen a' grófnak köszönhetek, 's ezennel köszönök.

Igy történt volt, hogy később egy napon gróf Széchenyi István Törökhonba elutazásának híre juta füleim-

hez. Sietve hagyám el füstbarlangu kedvtöltésimet, 's utallás szerint a' Duna-partra futottam, mert hír szerint Széchenyi hajón vala elutazandó. A' parthoz érkeztemkor, itt embertömegen kívül már mitsem találtam. Egy ékes hajó evezett Duna-közepett Csepel felé, mellyen én Széchenyit nem ismert political ideálokat nimbuszi fényben és homeroszi nagyságban evezni képzelém, 's keblem idylli érzelmektől dagadozni érezém..

Évek folytak el, és én Széchenyi munkáinak tanulásába merültem, 's általok az lettem mi ma vagyok 's hiszem mi síromig leszek: magyar nyelvre, elvre csendes haladási (reformer), szóval ember és hazafi annyira: miként mondhatom hogy ezzé Széchenyi tett.

De én még nem ismertem volt őt; éltem körülményei falura hozának, hol első honfi kötelességemnek tartottam a' „Gróf Széchenyi István mint Író“ című könyv taglalatát habár kisérem adni, de megírni, mit befejezván „Világával“ kezemben valahára látni indultam az általa leírt hazát és fővárost, 's ebben a' keblem imádta honfi-ideált.

Azokrúl most hallgatva, emlékezetem éhe csupán az utóbbit juttatja szívembe. Naplóm 1834-dik év egyik szép nyári napjára mutat, mellyen valódi zarándoki pietással kerestem fel őt. Igen! szép nap volt ez ifju éltemben, egy éltem legszebb napjai közül. Én őt íróasztalánál találtam, egy tollal kezében, azon tollal, mellyel pár évek alatt századok előitéleteit írta ki kebleinkből. Látásakor hazafiai érzelmek lángözöne terjede szét

ereimben, keblem emelkedett, szívem erősen dobogott, inaim ingadoztak, szavam reszkedett, 's örömkönyűk árjai csapongtak szemeim körül. De valamint egykor Heine, Goethenéli létekorminden előkészületi daczára, végre is csak időről és napi dolgokról tudott szólni: úgy én a „Hitel“ és „Világ“ írója előtt állva kérdésre reszkető hangon válaszolt „igen“ vagy „nem-“en kívül mitsem tudtam felelni, 's szerelmesként kidolgozott terv-dialógomról végkép feledkezék.

Megszűntek volt Pozsonban az országos ülések, 's én Ausztriába rándultam. Szép nap volt, midőn egy reggelen napoleonruli gondolatokkal telten a' wagrami síkon helyet egyik gőzkocsin gr. Széchenyi I. mellett foglaltam. És ki ne érezett volna itt ismét minden jót és szépet? Hogy ne feledte volna szívem ez órában szűférgű bizalmatlanságát, midőn egyszerre szép nap, gőzkocsi, napoleonruli eszmék, Széchenyi 's a' wagrami sík vettek körül! És hogy ne feledte volna szívem gyötrő félelmet, ha elmém a' főrendi tábla ellenzési vezérére gondolt? . . . De hogy a' pályatér céljához jutánk nem tudom miért, de én az ausztriai fővárosban ismét kétkedő lettem a' gróf iránt, 's év múlva már több mint kétkedő „a' Marseillaise“ czikke megjelentekor.

Végre hogy folyó 1841-dik évben a' „Pesti Hirlap“ a' grófnak egy „Fonák Reform“ cím alatt nyomás alatt levő munkáját jelenté, szívem és eszem egyiránt összevonult, 's mind a' kettő érzetében néma lőn, mint az élet- inak a' test végső elhaltakor. És hogy kevés napok

mulva a' grófnak nem „Fonák Reform“ hanem a' „Kelet Népe“ című könyve bibliographiai uton jelentetett, szívem még egyszer felmerült hitéből, 's valamint a' fuldokló szalmaszálhoz is ragaszkodik: úgy az a' „Kelet Népében“ mást ohajtott és remélt, mint azt, mit abban nyert, míg végre is a' „Kelet Népe“ olvasásakor a' kétkedő szívből úgy mint a' védő ésből tagadó lények váltak, a' testet annyira súlyosan nyomók, hogy a' „Kelet Népének“ szükségkép fel kelle nyitnia szemeit egy alvónak, vagy már csak ébredőnek.

Mint történt, 's ezek után miként történhetett meg ez? el fogom beszélni röviden az olvasónak, a' „Kelet Népe“ egyszeri olvastakor bennem támadt futólagos gondolatimat, mellyeknek szülője volt a' grófnak egyik vagy másik kitünőbb 's nekem feltetszőbb állítása. Ne tekintse tehát az olvasó rendszeres birálatnak e' lapokat, hanem csupán az olvasás közt bennem született futó gondolatoknak, egykori imádásom 's mostani tagadásomhoz kulcsul szolgálóknak.

Hazafiui félelem és kétkedés érzeti közt, minek okait imént érintém, hozatám meg Pestről gróf Széchenyi István legujabb munkáját: a' Kelet Népet. Szép de drága könyv voltez nekünk falusiaknak! Az aratás alatti silány hetivásárok miatt 3 $\frac{1}{3}$ kila gabonát kelle elpazérlanunk, hogy csak hazafiui szomjunkat kielégíthessük, mi még koránsem elegendő mert ringy-rongy borítékának keménynyé változtatása „netto“ 4 kilába kerülteti a' könyvet. De én most mind ezzel nem igen törődtem, hanem vele elzárkóztam, leültem és olvasni kezdém:

A' Kelet Népe. *) (Czímlap). Ugyan még is miről szólhat e' vastag könyv? gondolám. Tán Kaukázjáról és Kőrösi Csomárul írja azt a' roppant tudományu gróf? Ah ez nem lehet! Avagy tán törökországi utjából közöl töredékeket a' keleti kérdést, a' napi politicát felvilágosítókat? Bizonyosan! 's így — menjünk tovább.

1841. (Czímlap). Furcsa! mit jelenthet ez az 1841. a' három jelenthető tárgy közül? Valljon az

*) Világosság okáért figyelmeztetik az olvasó: hogy ez iratnak dőlt betűkkel adott szavai, gróf Széchenyi Istvánnak saját szavai legyenek.

1841-ben élő kelet népét? vagy a' könyv nyomtatásának esztendejét? avagy végre névtelen írójának író jegyét? Azonban lehet, hogy nem egyebet jelent az, mint a' nyomási év-számot, mellyet a' gróf különködésbül Trattner-Károlyi neve alól néhány hüvelkkel feljebb tététt, 's így, minthogy nem illik szörszálhasogatónak lenni — menjünk tovább.

Az előszó nélküli, de könyvnagyságnyi előzmény első szakasza (pontja) után lehetlen vala fel nem kiáltanom teli öröm-érzelemmel: ah ő csak a' régi marad, 's mindig dicső vezére békes haladásunknak!

Több szakaszon át fel-felkiálték: igaz, tökéletesen igaz!

De a' 14-dik lap olvastakormegdőbbent először szívem, 's kezdett figyelni elmém e' minden hű magyarra rettenetes szózaton: „*Veszély fenyegeti a' magyart,*“ mit a' gróf „*az egekbe harsogtat, bár induljanak holt testén keresztül, bár gázoljanak becsület- és jó hírében.*“ Azonban még nem tudhatni, 's így keressük fel előlegesen: az istenért, miért a' kölcsönös kibékülés órájában, e' rettenetes szózat?!

Száz lapnyi, többnyire önbíographiai vázlatok után felleljük miért? mert, ugy mond: „*e' folyó 1841-dik év Január hónap 2-kán a' kormánytul engedelmezett Pesti Hirlap születési napja benne nem csekély aggodalmakat gerjeszte;*“ (60. lap) mivel: „*a' Pesti Hirlap megsemmisítésre vezet,* (85. lap) *modorja pedig sirba dönti a' magyart*“! (117. lap) Továbbá: „*kimondhatlan kárt hozand*

házánkra, sőt elsüllyesztő átokba bonyolítand mindnyájunkat a' Pesti Hirlap“!! (150. lap) mert „*a' Pesti Hirlap nem egyéb, mint egy nagy revolúciói syllogismus.*“!!! (246. lap) — Uram, légy irgalmas velünk! és ihleld kebleinkbe mi tevők legyünk, rettegjünk, vagy neves-sünk-e ezeken? mellé tudván még hogy „*epedő kebellet, és kimondhatlan belküzdések közt írta e' sorokat*“ a' gróf.

Azonban lássuk tovább, tán még is be fogja legalább színlegesen bizonyítani a' nagy eszű gróf: miként csakugyan a' Pesti Hirlap által *veszély fenyegeti a' magyart!*

Bizonyságainak leg is leg elseje az: hogy „*korántsem osztja azok véleményét, kik a' Pesti Hirlapban rossz irányokat, rosszra vezető szándékot látnak és tesznek fel, mivel hiszi, hogy az irány, a' szándék, kristálytiszt.*“ (95. lap) — Mit akart tehát a' gróf roppant 24 's fél ives könyvével ezen vallomás után eszközteni, ha az a' *kristálytiszt irány és szándék* ellen nem iratolt? Ne adja isten tehát, de könnyen megtörténhetik, hogy nem a' Pesti Hirlap, hanem a' Kelet Népének „*felszíne's egészen elhibázott szempontja fogja ellenséges hatalomtól ostromozva hajtani szerencsétlen, csak most lábadozó, nemzetté virulni csak most akaró népünket az anarchia örvényébe, vagy mi hihetőbb az önkénynek hajótörő szirtjei felé;*“ (95. lap) és ekkor mit fog mondani, mit itélni a' gróf által örömet előhozni szeretett jövőkor? legjobb, ha az ő ítéletére hagyjuk.

Közbe az előadottak fejtegetésinél, több egy mást is igen feltűnőt érint a' gróf, különösen:

38. lap. Egy eddigelé soha nem hallott, nem olvasott, nem gondolt leírását olvashatni az utolsó országgyűlésnek. Ugyan is a' gróf abban a *franczia forradalom előzményeit*, (!) a' karzatokban egy *felbőszült szélvész*, *mindent maga előtt lerombolót*, (?) a' követekben pedig a' *convent szónokait* (!) látta — bizonyosan képzelemmel: mert hogy szemével és eszével nem láthatta, bizonyítja a' Stadium azon helye, hol, mennyire emlékezem, a' gróf a' 33-diki országgyűlésnek többnyire ugyan azon személyű és elvű tagjait „*liberalis gondolkozás végett inkább sarkantyúzni, mint kantározni*,” akarta!

49. lap. az igen nemes gróf egy „*bizonyos túlzó részt*“ egy igen nemtelen váddal terhel: „*az üressé vált erszénynek hazafiságba takargatásával, és tán annak egy csendes kis forradalom által ismételt betöltésével.*“ — Restat ad probandum. És aztán ki az a' *túlzó rész*? hisz a' grófot tartják és tartották sokan a' honban és külföldön ezen *túlzó rész* vezérének lenni! Ez általános gyanúsítgatást később a' 85-dik lapon a' gróf részletesen a' Pesti Hirlap szerkesztőjére is alkalmazza, mondván: hogy „*kifog világlani, magát szereti-e inkább vagy a' hazát;*“ 's ismét a' következő lapon azon más szájába begyugott kérdeztetése a' grófnak; hogy „*mit szenvedett ő (Kossuth) négy falai közt? hiszem soha elzártnak jobb és kényelmesebb dolga nem volt,*“ stb.; — mindezek olly szemrehányások hogy az efféléket egy olly lovagias grófnak milyennek hittem e' szerzőt, könyvéből kizárnia kellett volna, 's kivált az utóbbi kérdeztetést, melyet, lelkem-

bűl hiszem, még Orosz sem használt volna egy Kossúth ellenében!

98. lap. megvallja a' gróf: miként „már a' legelső négy öt lap 's kivált ezeknek vezérczikkai után ítélve olly minden teremtélküli, (perse a' gróf munkája nem az!) a' kicsinyeket a' nagyok ellen, a' szegényeket a' gazdagok ellen felingerlő, feluszító lapra legtávolabbról sem volt elkészülve.” — Bizony a' nemzet sem gróf uram sem az illyes *expectoratióra*, sem pedig az olvasó csak nem rég nyilvánított *kristálytisztaság* szándék tágkeblű elismerésinek illy *szűkkeblű* visszavonására.

99 — 100. lap. azt mondja a' gróf: hogy „nem volna a' veszély olly nagy ha más embertől lenne írva a' *Pesti Hírlap*.” — Ugyan mit mond vala a' gróf annak, ha ki a' gróf munkáiról így ítelt 's mondta volna: csak ne Széchenyi István, hanem egy név- 's észnélküli ember fejtegette volna a' gróf elveit.

A' 101-dik lap. olvasáskor már lehetetlen, hogy a' halvérű is fel ne ingerüljön. A' gróf, de kérdem a' gróf szól így szembe a' Világ olvasóival? Éz már még is kissé sok. Mind az mi a' Pesti Hírlap idézgetett 18. és 22. számában foglaltatik, alig egy csepp, egy porszem, egy betű a' Világ azon *törekvéseihez*, mellyel az *mindenkit gyanússá tenni*, 's t. b. igyekezett. Fel van tárva előttem a' Világ 's a' gróf egyéb munkái, 's emlékemben vannak hon- 's megyegyűlési beszédei, mellyekből állításom leg-egyszerűbb bebizonyításaul a' gróf akkori saját szavait idézhetném elő, ha feltett czélomtól, csupán a' Keiet

Népénéli maradásomtól eltérni akarnék. Onnan látnók és tudnók meg csak, hogy a' Pesti Hirlap és a' gróf mozgalmainak *uszítása* közt a' különbség nem kevésb, mint egy ölebecske 's egy mészáros komondor ugatása közt.

102. lap. már a' pesti hirlapi „Vezérczikkek“ nevezése sem tetszik a' grófnak, miként tessék hát azok eszméje? miért is ezt ugy mint amaszt olly unalmas eleménczséggel *elnépszerűtleni* törekszik.

A' gróf minekutána néhány lapon át a' statust régi kedvencz eszméje szerint *gózerőműhöz* hasonlítgatta volna, (mellyet nézetem szerint ő elkészített ugyan, fel is tűzelt, de azt most elindítani, czélja felé, vonakodik); a' 112-dik lapon azt mondja legközelebb lefolyt szomorú időszakról: hogy „*hirtelenkedett a' kormány némi egyesek megszibbasztása által, 's mennyivel lett volna bölcsőbb a' dolgot magára hagyni,*“ 's még is mindjárt a' másik lapon „*örök titokrul*“ szól, és kiviláglottnak lenni ábrándoz valami soha nem létezőt; hogy t. i. „*a' kormány féltékenysége nem volt tán olly igen oknélküli, midőn bizonyos felhevülési árnak gátot vetni ohajtott.*“! E' hely azok közül való, mellyekre nem lehet szólni, de igen — gondolni.

A' 117-dik lapon magához kezd térni a' „*emes*“ gróf rettegetésiből, az olvasót derültebb térre vezeti, sőt magával öt pillanatra ki is békelteti, a' Pesti Hirlap szerkesztőjének lábaihoz dobott keztyűre hamarjában felirván: hogy annak „*szándéka tisztaságárul de legkisebbé sem ételkedik, mit újra és újra kijelent, elveit is jobbadán*

és legfőbb vonásaiban osztja, sőt egy cseppet sem vonakodik ezennel kinyilatkoztatni, hogy azokat legnagyobb részben magáéivá teszi, sőt legyen szabad mondani legédeseb atyai érzések közt jobbadán magaéinak ismeri; és ekkép egyedül azon modor ellen lehet és van kifogása.

—Éljen a' gróf! mert hiszen az általa kürtölt *túlzó* pártnak is (istenem, ha még ez is *túlzó* a' grófnak!) van egyszer mászor a' modor ellen kifogása, ha nem is egészen a' gróf értelme szerint. Mi azonban lássuk, vajjon megtartja-e a' gróf imént adott lovagi szavát, 's csupán és egyedül a' modor miatt vivand-e?

„En garde-“ ba áll tehát a' nemes gróf 's mindjárt a' 120-dik lapon illy vágást teszen az ujság-szerkesztő fejére: „*a Pesti Hirlap revolutionárius syllogismus antecedense.*“ A' grófnál tehát ez a' modorrul 's nem szándék és elvrül van mondva!!! Ugyan mi a' neve a' gróf szótárában annak, ha olyasmit akar mondani, mi szerint, különbséget akar tenni például goethei vagy schilleri, romantikai vagy classicali írásmód között? Kétségtlenül a' fentebbiek után ezt *elvnek*, *szándéknak* kell neveznie és nem modornak! A' Pesti Hirlapot pedig *revolutionáriusnak* mondani, 's ellene a' sajtó iránt engedékenyebbnek lenni kezdő, 's ezért tisztelet- és hálaadásra méltó kormányunkat közvetőleg (indirecte) *feluszítani* — ez már tán még sem *hazafui kötelesség*, 's csak az a' szerencse ezen keserű tréfa mellett: hogy békes haladásunkat bölcsen pártoló, a' szegény adózó népünkön történt visszaéléseket pedig gyűlölő kormányunknak is kissé

több esze van, mintsem azt gróf Széchenyi István gondolná, 's így remélhető az figyelembe nem veendi nemzet- és népünk elleni uszítását a' grófnak, sőt inkább pártolandja az általánosan mindig loyális, egyes részeiben juste-millieu, színezetet is magában hordozó Pesti Hírlapot.

140. lap. célzólag mondja a' gróf, hogy „*úgy látszik soknak van a' tíz parancsolat 9- 's 10-dik pontjának ellenére a' feleségen 's a' t. túl a' sajátira, bár hol létezzék is az felette nagy étvágya,*“ miért is hozzá teszi még sajátját féltőleg: hogy annak „*kivált ezentul szilárdabb bajnoka nálánál bizonyosan nem is lesz.*“ — A' gróf úgy látszik örökös félelmeiben tantaluszi kínnal ül nap-pal is hídrészvényi között, így sétál estve eperfaültetvényében, még tán éjjét is illy félelemmel tölti. De a' grófnak mint mindene, úgy már félelme is megváltozott. Volt idő (jól emlékezem, a' helyet is megtudnám mondani hol), midőn a' nemes gróf egészen más hatalomtul, résztül félt sajátjának bátorságtalansága miatt, sőt ekkor már *magtára felteretését is* hihetőnek találta az erőszak által. 'S im most mi történik? a' gróf ismét félti sajátját, csak hogy mar most a' *túlzó rész étvágyátul*. Kinek volt *étvágya* a' gróf sajátjára azt nem tudom, de hiszem, hogy a' gróftul elkeresztelt *túlzó rész* sokkal nemesebb lelkű, mintsem az igazságtalanul valaki vagyonját el akarná foglalni. Olvassa és számlálja tehát miatta békével hídrészvényeit a' gróf és mit se féljen! azokat kisésem fogja elvenni. Bizonyossá tesszük továbbá a' gróft hogy más

feleségére sem vágyunk: mert még, hála istennek! a' lovasi tisztelet és női erény ki nem halt egészen kebleinkből.

Sok, a' dologhoz nem tartozó eltérések 's mindenrül csak nem a' *modorruhi* szóöszön után (mellyben *revolutionariusok*on kívül *pitypalattyi haladóknak* is neveztetünk megváltozott vezérünk által) a' 137-dik lapon a' gróf a' Pesti Hirlap szerkesztőjének *tacticája 's modorjárul* kezd szólni, 's a' következmény után ítélve annak „szívét épen nem jónak, 's fejét sem sokkal jobbnak“ lenni mondja, minek bebizonyításul mulatságos történetecskéket hord elő, mellyekben Kossuth Lajost Mackkal, a' lengyel nemzettel és aristotelessel egy sorra állítja, (*risum ne teneatis amici!*) míg végre „szomorúan feljajdul: Bár lenne a' Pesti Hirlap szerkesztője kevésb tehetséggel felruházva, bár ne törné meg saját magát annyi éj- 's napi munkával; de volna modorja, volna *tacticája* inkább jobb.“ (142. lap)

E' sorok más szókkal, és pedig a' gróf travestizáló modorjában ennyit tesznek: Hallod-e te Pesti Hirlap szerkesztője, én nem jajdulnék föl szomorún, bár te mit is írál, csak ne volna annyi eszed, annyi szíved, annyi népszerűséged; nem, ha te nappal is alunnál addig, míg én szólanék a' nemzethez, 's ez az én modoromat, *tacticámat* fogadná el 's követné.

143. lap. kezdődik vagy is inkább ismételtetik a' Pesti Hirlap elleni állítások *megmutatási* tisztje. Halljnk! Tehát — *tessék*.

De a' gróf a' helyett, hogy állításit már egyszer va-

lahára bebizonyítani kezdené, hosszasan de „detto“ csak azt kezdi mutogatni: hogy „*állításának bebizonyítása, felette súlyos, felette szövevényes tiszt.*“ (Lap 145.) Má ezt hosszas mutogatások nélkül is bizony elhiszszük!

153. lap. „*elvégre egyenesen megmondja.*“

És ezt gróf Széchenyi István mondja? gróf Széchenyi István kinek minden munkái, 's maga a' *Kelet Népe* hol e' szók állanak inkább és többet a' *szívhez* mint *észhez* szólanak? Mert mi egyéb például, egyéb helyeket elhallgatva, a' *Kelet Népe* 9-dik lapján a' gróf atyjáról szóló prédikáció: mint a' gróf *szívének* nemes sugallata, min még is a' *hideg számoknak* csak mosolyogniok lehet? 'S mi egyéb, a' 11-dik, továbbá a' 226-dik és több lapokon látható költői ömledézése a' grófnak: mint ismét nemesb *szívének* a' *hideg számokkal*, össze nem egyező bánatos hangja? Így hazudolja hát meg a' jóra hajlékony szívverése, a' mesterkelt észnek minden nemes, 's legelőször is hazafi érzelmet ölő lehelletét!

170. lap. folytonosan az „*érzelem és értelemről*“ szólván a' gróf, a' franczia forradalom hőseit összevissza keverten ugyan, de még is behozza, alkalmazólag a' békes haladási, és minden inkább mint lázadási *túlzó pártra*. — Olvasó de kivált bíráló különös téren áll gróf Széchenyi Istvánnal, mit kissé közelebb-ről megtekinteni, nem fog ártani. Ő a' vívótéren t. i. olly helyett áll, honnan éles fegyverével kénye szerint az olvasó és bíráló legkülönösebb (legspecialisabb)

testrészeit érintheti, szúrhatja, vághatja: míg a' bíráló fegyvere hozzá el nem juthat; ha pedig olykor egy csellel gondolt „assaut“ teszen feleje a' vivó-bíráló, akkor ő angľomanićus hidegvérűséggel egy áthatlan vas paizs megé bujik, mellyrűl minden szűrás lepat-tan. Ez már aztán szomorú körűlmény. Azonban van a' gróf vírendszerének mulatságos oldala is. Ő t. i. egy kapu alatt foglalt állást 's onnan szurdossa le egymás-után, mint feljebb érintém, a' testéhez nem férhető vivókat. Mikor azonban néhányat közülök már leszur-dosott, egyszerre kedve jóvá „szottyantában“ a' kapu melletti kis ajtón az általa megtámadottak közé ugrik, 's nekik hegyén mérgezett, de vasán mézzel bevont fegyverét szájukon le-lehúzza — magában természetesen egy jót nevetve. A' grófnak e' kettős ví-modorábúl úgy tartom nem szükség részletes példákat felhoznom az olvasónak.

178. lap. „entre autre“ 's csak aműgy „en pas-sant“ más istenben boldogult Montesquieu uram elébe is dobátik a' harci keztyű. Ego — lavo manus meas.

Azokban miket a' gróf keletkező honi intézetink-rűl, különösen nézetem szerint helyesen Mátyás szob-rárul, kevésbé helyesen az „useful knowledge-“rűl, 's legkevésbé helyesen az emberiségi kisdedovó- 's ujbör-tön rendszeri intézetinkrűl mond, nem fekszik ugyan semmi boszantó (mert kinek mi nem tetszik, arra ne adakozzék), de igen is boszantó, botrántoztató, 's mérgezett fegyverének élével szíveinkbe mélyen beható

szúrás azt mondani: hogy „a' mostani ollykor még *se-
lette szükséges huszonöt helyett, minden felebarátunk
kezébe, inkább huszonöt pengő forintocskát nyomhat-
nánk.*“ (195. lap)

Minekutána a' nemes gróf a' Pesti Hírlap általános
elveit, irányát megczáfolta, bebizonyította és legyőzte
volna: (???) annak egyes számai taglalatához készül;
lafontaine-i naivsággal 's „véletlenül született szökeha-
ju és fekete szemű kedves fiával véletlenül húzat az ed-
dig megjelent Pesti lapnak 22 száma közül.“ A' kis gróf
a' 18-kat húzza, mi a' 18-dik Brumaire-re emlékezte-
ti a' grófot, az olvasót pedig azon gondolatra hozza,
hogy a' kis gróf ezen kihuzását tán egy fensőbb lény
intézte. De, fájdalom! a' gróf *hideg esze* meg nem értet-
te a' nemtői intést, 's ő ez emlékeztetés daczára is be-
fejezé 18-dik Brumaireját, mi által (si licet in parvis,
etc.) a' gróf azzá lőn a' magyar-, mi a' 18-dik brumai-
re-i hős a' franczia nemzetre nézve.

A' 204-dik lapon kezdődik tehát a' tulajdonképi taglata a' Pesti Hirlapnak. Bevezetéskép állítja itt a' gróf, hogy szerkeztőjének minden lapjából, sorából, bizonyos tévútakra vezető „*veres fonál*“ tűnik elő (Volt bizony a' gróf minden munkája *veres fonál*, melyet most felgombolyítani akarólag a' gróf előlünk elkap). A' kérdéses lap vagy is inkább csak vezérczikk (mert nem is a' Pesti Hirlap, hanem a' gróf saját vallomásaként annak *vezérczikkei* egyedüli bubusai komínárjai, kísértetei, a' grófnak), tehát a' kérdéses vezérczikk, miként az olvasó emlékezni fog Bay József eleveneni eltemetetését röviden említvén, ennek folytában a' „halottas házakrúl“ olly lélekhatólag értekezett. A' tudós gróf e' cikket untig elégségesnek tartja „*az egész most fejlődező magyar nemzetnek homlok egyenest sirba döntésére*,“ (!!!) és miért? mert hogy e' szörnyű hír valami levelező *meséje* volt, mint később kiviláglott.

Ha sehonnan, ugy napnál is világosabban láthatni a' grófnak ezen 18-dik vezérczikki taglatából: hogy vagy

szíve szól könyvében *esze* ellen, vagy pedig *esze*, *szíve* ellen, máskint nem vonhatná ki abbúl a' kivont követke-
 zést. Ő t. i. *hideg eszével* és csalhatalan *számokkal* be-
 bizonyítja: (!) hogy a' Pesti Hírlap aranyfoglatot érdem-
 lő „halottas házak“ czimű cikkének „*haszonhajtása =*
100, kárhozása pedig = 100,000, 's e' szerint hogy „a'
halotti deszkán fekvőket ezentul még szaporábban fogják
koporsóba szegezni.“ (!!!) A' gróf, ha csak közönbösen is
 méltóztatott volna itélni a' kérdéses álhír fölött, így szóland
 vala kedvencz modorjában: Halljátok ti halandók! azért
 hogy nem igaz, hogy Pétert elevenen eltemették, elte-
 methetik Pált; Péter, Pál, Jakab 'stb közül pedig va-
 lamellyikét bizonyosan. Térjeteek hát magatokba, borzad-
 jatok 'stb. — Mi magát a' dolog külalakát (formáját) il-
 leti, az olly egyszerű és mindennapos, hogy abbul illy
 lármát valóban nem űthetni. Illyféle, hasonló és egyéb
 álhírek naponta és seregenként közöltetnek a' külföldi la-
 pokban, mit ugyan a' gróf *esze* igen jól tud, de nem
 akar tudni. És illyes miféle, kérdésben levő álhír, csak
 nem régiben (hogy az egykoriakat elhallgassam) kettő
 közöltetett más hazai lapokban is. Egyik a' Jelenkorban,
 (a' korponai főorvos neve alatt egy borzasztó ölést je-
 lentő), másika a' Hirnökben (a' zempléni alispán halá-
 lárul); melly mindkét rendbeli tudositást igen természe-
 tes volt bevenni mind a' két szerkesztőségnek, minthogy
 a' levelek bérmentetten 's hivatalos állású emberek ál-
 aláírásával küldettek be, a' szerkesztők pedig egész
 magyarország kézírását csak nem ismerhetik. De a' gróf

mind ezeket tudja ugyan, de nem hiszi, nem a' felhozottak-, hanem nem hiszi csupán a' Pesti Hírlap ellenében: mert a' Jelenkori esetet nem is említi, a' Hírnökét pedig hogy szinte nem fogja említeni arról, is bizonyosak vagyunk, noha volt egykor ellene, elég *usz, usz, usz* —

Az érintett 204-dik lapon megkezdett 18-dik vezércikk fölötti szemléje a' grófnak (mellytől ugyan édes kedves szokásakint minduntalan a' szemletér körüli utcák „*haute-volée*“ köreibe el- elillan, magát bizonyosan az utczai nép porátúl, *salakátúl*, megmosandó és kitisztítandó) egész a' 263-dik lapig terjed; miért sokkal logiciabb volt volna a' *Kelet Népe* czim helyébe „*Bay Józsefről*“-t tenni. Lássuk azonban az elillanások közül egy két feltűnőbb helyre vagy tárgyra tett szökését a' grófnak.

221. lap. azon házi gazdákat védelmezi a' gróf, kik a' Pesti Hírlapban „szívteleneknek“ neveztettek. Kérdi tehát, és „*szeretné tudni: miért?*“ — Ha a' péknek nem szabad 2, a' mészárosnak 12 krajczárrúl áruját önkényileg ugyan annyi forintra emelni a' fele status éhen halásának tekintetébül; vagy ha felügyelni tartozik az álladalom (status) avagy a' város, hogy a' váczi-utczában, vagy a' pesti Dunaparton járók négyszegű követen kényelmesen léphessenek, és tiszta levegőt szíhasanak tüdeik: úgy bizonyára tiszte, törvényes és emberiségi tiszte azoknak felügyelni arra is, nehogy a' külvárosok szegény lakosi önkényes adóztatás miatt végnyomorra jussanak, vagy legalább hogy az illyféle mirígyet

és kora halált szülő, 's még is önkényileg drágán kiadott bűdös lyukak és földalatti barlangok meg ne sziveltesse-
nek, 's ezentul ne építtessenek. — Tehát ezért!

Inség és nyomorrúli szóltának folytatában, alkalmat vesz magának a' gróf, több lapokon át nemeslelkűleg pártolni a' gazdagságot, a' csinos hintóban járó ('s többször a' szegény gyaloglókat letapodó) uracsokat, a' botozást, a' statariumot, 'stb. mi ellen megint nem szólnánk, hogy *túlzóknak* (!) ne tartson a' gróf: ha fel nem ingerítené jobb részünket a' koldúsok és szerencsétlenek sorsának undorító „anatomizálása“ által. A' gróf t. i. minden eféle szerencsétlent *vizsgálat* alá kíván venni előbb, vajon az, , *em valami semmirevaló, nem valami hypocrita-e?*“

Minden emberről míg őt rossz oldaláról nem ismerjük a' lehető jót kell feltennünk, 's áll ez kivált a' szerencsétlenekre nézve. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a' tenyeres talpas koldusnak is alamizsnát nyújtson a' gróf, mert az illyet részemről is egy filéremmel sem szoktatok henyélő élethez: de még is ohajtanám hogy olly szűkkeblű „anatomizálás“ alá ne vette volna többnyire igazi koldús embertársát; ne még akkor is: ha velem együtt bennök és általok ollykor megcsalattatott. Ohajtottam volna, hogy a' Christianismusnak a' *Kelet Népeiben* apotheizálója ne maradt volna hátra azon mahomedi tan követőjétül, körül nekünk Lamartine „Keleti utazásában“ olly szép 's a' grófnak koldús-anatomizálását jellemző vonást közöl. Mennyire nem feledém az iga-

Egy arab álkoldós tudván bizonyos úrlovagnak bizonyos hely melletti elmentét, a' gondolt helyen ép lábakkal megjelent, 's itt az úrlovag közeledtekor sántítani, csúszni, rimánkodni kezdett: allahra kérvén a' lovagot, hogy venné fel őt, és vinné a' pusztából a' legközelebbi városba. A' jószívű lovag nem levén jártas sem lavateri, sem anatómiai „praxisban“, leszállt lovárul 's az együtti lovaglást ajánlván, fölemelé az álkoldúst lovára, ki azonban nem sokáig várván a' tulajdonos felültét, hanem „ill a' berek, nád a' kert“, megsarkantyúzta a' tüzes lovat 's azzal eltűnt. Mindazonáltal az úr sem levén rest, felhagyítja magát egy közel legelt ménre, azzal nyilként a' lopó után iramlík, 's őt szerencsésen utoléri. Elhallgatva az emlékezetemből egyébkint is feledett mellékeségeket, a' dolog vége, veleje lőn: hogy az úrlovag oda ajándékozá szép lovát az álkoldúsnak azon ha úgy szólhatni: isteni lelkű föltét alatt: hogy az, e' lopási esetet élteben senkinek se említse, különben akadhatnék ember, ki útjában e' örténetre emlékezvén valóságos koldúson sem segítene. Ez aztán az ember! Isten, áld meg, ha él még, e' keresztény érzésű pogányt. És illyesmiféle okoskodást kívánta volna én a' gróftúl.

Minthogy pedig e' minden tekintetben szerencsétlen *thema*, nekem is édes-keserű themám szokott lenni, kérdem én a' nemes gróftúl: vajon meggondolta-e hogy „anatomizáló systemájának“ előadása által mennyi hasznot, és mennyi kárt teend a' hazának, mennyit a' szenvedő emberiségnek? Én, ki magamat a' lágyabb szívűek

közé sorozom, még is enrajtam is némi befolyással volt a' gróf' tervezett rendszere; hol és miként? legyen szabad, a' gróf beszélykéinek példája után, ezt is elmondanom.

A' *Kelet Népe* már kijött sajtó alól, 's én ezt hón elolvasván, abbúl a' többi kitünőbb helyek közül a' kérdésben levő is mélyen nyomult elmém- és szívembe. Másnap Pestre mentem, honnan pár nap mulva visszaindultam. Julius 4-dike volt, reggeli 4 óra midőn a' pesti parton az egyik gőzös elindultát várnám, a' másik látására mentem. „Galathea“ épen indulóban volt, 's lepve tömérdek utazótul a' hajó, mint nézőktül a' part. Nem jutván ahhoz közel, hátul állni kénytelenítettém, hol egy szerencsétlen, vagy mit is mondok, — igen, hol, a' grófként: egy *semmirevaló hypocrita* nő és gyermekekbül álló család zokogva sírt, 's csak ollykor ollykor emelé a' nő könytül nedves kendőjét egy a' hajó második helyének fődözete felé, honnan egyik szögletbül, egy egy könny nélküli komor arcz búsan elkinézett a' már távozó part felé. Nekem, megvallom, *eszem* a' grófot hozá először emlékembe, 's e' síró családot azonnal *vizsgálni* kezdém. Kúthyféle remek rémek járták át agyamat, pillanat alatt a' távozott családtyában egy alföldi gyilkos-tolvaju „expeditióra“ ment czinkost; a' gyermekekben tolvaj tant tanulókat, a' nőben pedig egy feslett életű pesti házi lopónét, szóval, bennök „*semmirevaló hypocritákat*“ képzelék. Később azonban nem tudom mi támadt fel bensőmben, *szívem* iszonynyal veté el *eszem*

okoskodásait, 's a' távozott férőben egy szerencsétlen, élelmét tán véres veritékével keresni induló családtyát, visszatérteig a' nőben étel- és szerelemben szűkölködő hölgyet, a' gyermekekben éhező családot, 's könyűikben annyi igazi szívérzelmet és szerencsétlenséget leltem, hogy akaratlanul is elszomorodtam, és szívem egy könyűben kisírta volt a' halandó legszebb tulajdonát, az érzelmek legszebb virágát, — a' részvét könyét.

242. lap. a' gróf ha nem is rosszalni, de legalább mosolyogni látszik a' Pesti Hírlap által olykor használt „uraim“ megszólításon, természetesen feledve: hogy ő előbbi munkáiban még felséges fejedelmünkhez is csak amúgy per „uram“ „allegált.“

253. lap. travestizált szavait adja a' Pesti Hírlapnak, olykép, miként illy szavakat a' Pesti Hírlap soha sem mondott, de igen is a' gróf minden előbbi munkáiban annyiszor előhozott, 's velők a' kérdésbe levőkre *uszított*: hogy az efélék mutogatásával az ép szeműnek idejét vesztegetni kár volna.

Végre a' számnélküli „intermezzók“ után a' grófot a' 263-dik lapon, 's így valahára a' kérdéses 18-dik brumairei cikk (egy embernek elevenen el nem temettetése!) befejezténél találjuk. Rajtunk lenne tehát most a' sor, a' gróf példajaként szinte egy lapot a' kérdéses 22 „*revolutionarius*“ közül húzatnunk, 's azok egyikét részünkre szétbonczolgatnunk. De minthogy minket, részint nem áldott meg az ég egy *kedves szőkehaju és fekete szemű* méltóságos fiúcskával, részint pedig mi *eszünk neu*

szeretvén illyesekben *véletlenül* itélni 's „*nolle velle*“ bonczolni a' dolgokat, úgy részünkről vegyük ki egészen prozailag a' gróf által Fortuna kerekébe bedobott Pesti Hirlap 22 számát, 's lássuk egymásután azok vezérczikkeit (a' gróf is csupán ezeket taglalván). lássuk pedig rövid szárazan azok lényegét: hogy mit kívánnak azok; és lássuk azonnal mit kíván vagy nem kíván a' gróf; legyen ez aztán akár közvetett akár közvetlen, akár elvre akár modorra nézve való kíváнат: mert ez végre is *in ultima analysi* mindegy.

1-ső vezérczikkében kívánja Kossuth: hogy a' nemzet, a' törvényhozás ideje előtt vitassa meg minden oldalról a' czélt és eszközöket, dolgot és módokat. (Gróf Széchenyi István tehát ha ezt nem kívánja: úgy minden előleges vitatás nélküli törvényt, 's így egy rögtönzött chaoszt kíván.)

2-dik vezé czikkében kívánja Kossuth: hogy a' közlekedés élénkítő eszközeire minden provinciális érdek tekintetbe vétele nélkül pénzt adjon az ország. (Gróf Széchenyi István tehát már pénzt sem kíván.)

3-dik vezérczikkében kívánja Kossuth: minden törvényes úton, különösen az iskolamesterek serkentésével előmozdítani a' magyar nyelvet. (Gróf Széchenyi István tehát vagy romboló erőszakkal, vagy épen nem kívánja terjeszteni a' magyar nyelvet, Tertium non datur.)

4-dik vezérczikkében Kossuth: nemzeti színházunk jövődjé mikénti megalapításáról értekezik. (Gróf Szé-

chenyi István tehát ezzel mitsem gondol, vagy azt a' dunaparti „ideális“ színházba kívánja „cum honore seponi.“)

5-dik vezérczikkében kívánja Kossuth: a' régi be-tyárkodást egy újabbkori nemes és szellemi iránynyá változtatni. (Gróf Széchenyi István tehát a' békes „purge-
rek“ és szegény zsidók kalapjainak be- 's ollykor há-
taiknak is elpuffogatását kívánja).

6-dik vezérczikkében Kossuth: a' szegénynépnek anyagi és szellemi erejét ölő pálinkamirigyen ohajtja segíteni. (Gróf Széchenyi István tehát a' nepet anyagi-és szellemileg elkorcsosítani, elerőtleníteni akarja.)

7-dik vezérczikkében Kossuth; a' számlálatlan ti-zenkettő, bakbahuzás, 'stb helyébe emberibb és világos büntető törvényt kíván. (Gróf Széchenyi István nevében tehát ezennel ünnepélyesen visszahuzzuk annak tollából valahol kicsuszant amaz állítást: hogy *nem börtönnel hó-
hérpallossal, hanem nevelés által*, ergo most megint csak számtálatlan tizenkettő, 'stb által közölhetni a' 19-dik században emberjavulást.)

8-dik vezérczikkében Kossuth: a' törvényszékek nyilvános tartását vítatgatja, 's ajánlja. (Gróf Széchenyi István tehát a' titkot meg akarná honosítani.)

9-dik vezérczikkében Kossuth: a' becsületes és szorgalmas nemtelenekre is birtokjogot kíván ruháztatni. (Gróf Széchenyi István tehát az egész országot csupán a' nemességnek akarja megtartani.

10-dik vezérczikkében K. a' gyermekgyilkolást rit-
kítani, megszüntetni ohajtja. (Gróf Széchenyi István tehát

— — no de már itt saját vallomásának az „*akármellyik Pesti Hírlapnak*“ sem adhatunk hitelt. Lám mire viszi az embert a' mesterkélt ész!)

11-dik vezérczikkében Kossuth: Pesten reform. főiskolát ohajt. (Gróf Széchenyi István tehát vagy nem akar illyest, vagyha igen: ugy Pápán, vagy Patakon!)

12-dik vezérczikkében Kossuth: a' haldoklókat kórházba kívánja vitetni az utczákrúl. (Gróf Széchenyi István tehát azokat az utczán ohajtja hagyni.)

13-dik vezérczikkében Kossuth: a' jobbágynak pénzért tulajdont akar adni. (Gróf Széchenyi István tehát semmit.)

14-dik vezérczikkében Kossuth: örvend a' magyar nagyok magyar tánczán és nemzetisedésén. (Gróf Széchenyi István tehát ezért haragszik, 's tovább is csak „walzerozni“ akar.)

15-dik vezérczikkében Kossuth: a' műipar által kívánja a' népet virágzóvá tenni. (Gróf Széchenyi István tehát nem akarja most azt, mit eddig mindig akart.)

16-dik vezérczikkében Kossuth: a' kisdedovás pártolását ajánlja. (Gróf Széchenyi István tehát a' kisdedeket továbbá is csak a' jó istenre akarja bízni.)

17-dik vezérczikkében Kossuth: a' hevesi gyász esemény folytában, nemzeti veszélyrúl értekezik. (Gróf Széchenyi Istvánnak ezen cikk még is félig meddig tetszik. Tandem aliquando!)

18-dik vezérczikkében kívánja Kossuth: hogy az

embert elevenen el ne temessék, (Gróf Széchenyi István-
nak pedig ez se baj!)

19-dik vezérczikkében Kossuth: gazdálkodni ohajt
a' nemzetnek színházra adott pénzével. (Hát talán el akar-
juk-e' pazérlani hogy így a' fennálló színházból az ideá-
lisba járnánk. Oh „praxis“ és „realismus.“!)

20-dik vezérczikkében Kossuth: gondos eljárást sür-
get a' bűnperekben. (Gróf Széchenyi István tehát gon-
datlant, 's így a' curia ítélete 's Kossuthéhoz rokon né-
zete sem „capacitálta“ a' grófot.)

21-dik vezérczikkében kívánja Kossuth: a' gyámo-
latlan beteg gyermekeket gyógyítani. (Gróf Széchenyi
István tehát őket egyedül régi orvosokra: a' természetre
kívánja hagyatni. Legolcsóbb orvosság!) Végre:

22-dik vezérczikkében ohajtná Kossuth: a' két
evangelicus felekezetet egybe olvasztani. (Gróf Széche-
nyi István tehát még „castokat“ és „sectakat“ ohajt.)

Ezek tehát azon híres 22 *zendülési syllogismusok*,
mellyek *akár mellyikéből kitűnik a' delendos et delen-*
das! Ezek azon vezérczikkék szavai *in ultima analysi*,
mellyek *akármellyike sírba dönti Magyarországot. !!*
Ezek azon *revolutionarius* vezérczikkék, mellyeket akár
hol is kinyomatni engedték volna. De mi mind e' mel-
lett erősen hiszszük: hogy gróf Széchenyi Istvánnak nem-
telenül nem érezhető *szíve* vissza fog borzadni, *eszének*
illy eredményű kívánataitúl. Igen! *szíve* vissza fog bor-
zadni, 's magában megvallani: hogy az ember esze sok-
szor rosszabb akar lenni, mint azt *szíve* valódilag akarna.

Ha azonban a' gróf továbbá is megfoghatlanul a' Pesti Hirlap ellen nem *előre* hanem csodaképen *modorra* nézve tenné csak kifogásait: ugy végül itt emlékébe engedje hozni a' mienkéből azon általa tán a' Stadiumban felhozott anecdotát, hol a' gróf nevet olyanon, ki a' jó tanácsot azért el nem fogadja, mert az neki tán kissé nyersen mondatik, mi nem volna józanabb szerinte, ezen anecdotánál: „Egy nagy úri ember sötétben egy mély verem felé tartott. „Jobbra tartson kend az isten-adta' így kiált feléje most valaki; de az illy durva hang megbántja a' méltóságos urat, nem fogadja el a' tanácsot, inkább elbukik a' verembe, mert nem így szóltak hozzá: „Méltóságos úr! kérjük mély alázatossággal, méltóztassék egy kissé jobbra tartani, mert máskép verembe süllyed nagy úri személye,“

A' már érintettem 263-dik lapon a' gróf új ugyan, de az előbbihez hasonló kedvencz *themára*, a' 12-dik Hirlapi „Halál és Nyomor“ czímet viselő vezérczikkre megyen át, 's azt mint „*akármellyikét a' nép szenvedésivel sympathizáló, vagy inkább a' nép szenvedelmivel coquet-tírozó themát*“ szokott modorú ötletivel és phantasmagoriáival, részint nevetségessé, részint félelmissé, forradalomra buzdítóvá tenni igyekszik; közbe közbe a' *nemzeti nagy kedvenczet* elől, hátul, és (in nexu idearum?) a' sajtó szabadságot is (auf National-Rechnung) jól meg-megcsipdezi, mivel, ugymond „*az érzelmi andalgások és szív-sugárások örvényében kering a' szerkesztő*“, 'stb. — Nagy ok lehet még is 's már most tán igazi, hogy gróf Széchenyi István ennyire fellobban a' 12-dik számú vezérczikk ellen: gondolhatná itt a' Hirlapot nem látott olvasó, de ha tovább vizsgálja, miért ezen újabb félelem, melly miatt az amerikai rabszolgákat érdeklő kérelemlevél megírását tiltó gyalázatos törvény „*facsimiléjét*“ ajánlja nekünk a' gróf: úgy látni fogja az olvasó, hogy mind ez azért van: mert a' 12-dik vezérczikk *ko-*

holmány volt, melyet a' Pesti Hirlap később visszahuzott. Tehát ezért?!

Igen! a' gróf szerint tehát ezért „*nálunk még valaminek kell korlátozni e' világítót*-(a' sajtószabadságot!) 's ezen valaminek magunknak kell lenni.“ — A' Pesti Hirlap szerkesztője eddig minden nyomtatott betűjét, el szokta volt küldeni a' kirendelt vizsgálónak, 's még eddigelé egy „*revolútiói syllogismusi*“ lapját sem küldé Lipcsébe nyomatni, 's így soha ki nem játszotta a' kormányi általa tiszteletben tartott rendeleteket: miként tévé azt a' gróf Stadiumával. Avagy ez nem volt olyan *világító* mint a' Pesti Hirlap? Most tehát azon ember akarja *magunk* által korlátozni mostani józanabb nézetű kormányunk által kissé tágított hirlapi szabadságot, ki *maga* tettevel mást cselekedett. Vagy igen! most jut eszembe, hogy ez 1833-ban történt, most pedig a' Naptárban 1841-et írnak, 's így csakugyan igaz: Mutantur tempora, etc.

Magára ezen vezérczikk velejére térve, hogy már is hosszassá válni kezdő futó-gondolatinkat megrövidítsük, csak annyit jegyzünk meg: hogy ha a' kérdéses 280 halott közül csak egyetlen egy is (pedig csakugyan több) találtatott a' nyílt utcán: ugy már ez is méltó anyagul szolgálhat mintegy vezérczikk írására, mind pedig a' rendőrség hanyagságának megrovására. Ha a' gróf télen át csak egy órára menekülni tudna kényelemövedzte salonjaibul, 's megtekintésére menne a' budapesti nyomortanyáinak: ugy látni fogná, miként itt homokban kivésott.

amott ganéjban kivásott lyukakban, de magában a' legnépeseb utczákban is emberek, igen, gróf! emberek betegszenek, fekszenek, éheznek és elhalnak! Ha tehát a' gróf, miként hiszem, hogy illyesmik ne történjenek felügyeltet ezenki jószágában: úgy az emberiség szent nevében kérjük, és térden-állva imádjuk a' grófot: engedje meg, hadd lehessen a' sajtónak „szólani, tanácsolni a' fővárosi inség és nyomor fölött is! Engedje meg a' gróf, igen kérjük a' nemes grófot: engedje meg, hogy értelmes *észszel* de egyszersmind részvétes *szívvel* ama' szerencsétlenek nevében súghassuk, mond-hassuk, 's ha szükség, a' földre és egekbe harsoghassuk; oh város, vagy megye, vagy rendőrség, tekintsetek naponként és éjenként körül az utczákon, 's utasítsátok ki mind azokat falaitok közül, kik dolgozni nem akarnak és egészségesek; hanem az emberiség szent nevében kérünk: a' dolgozó betegeket vigyétek kórházba, — az alvókat vigyétek szalmára és hajlékba, — az éhezőknek adjatok kis levest, — végre a' fagytúl elhalókat is vigyétek hajlékba.

Huzásul a' kis gróf kezeibe nyújtott Pesti Hirlap 22. száma bírálgatásával sem elégedvén meg, a' gróf munkájának 286-dik lapján már a' 32-dik számú vezérczikkbe kap noha őszinte vallomást teszen: hogy „*vaslagszik könyve, és kinek eddigelé nem tudta felnyitni szemeit, annak ő legalább nem bírja felnyitni soha is*“ — Én ezen vádat vagy állítást hogy magamra nem akarom venni, már röpiratom czimén is érintettem; elhiheti tehát a' gróf: hogy a' Kelet Népe nekem legalább tökéletesen *felnyitotta szemeimet.*

De a' gróf *szivét*, vagy hisz neki csak *esze* van, tehát *eszét*, nem annyira a' 32-dik mintsem a' 14-dik vezérczikk bántja, mellyben ő már a' „*Dózsaféle diadali járadalom kezdedét*“ is látja. (Tehát már a' csatának vége! és nemde a' gróf pesti, czenki, 'stb. laka porrá égettetett a' *tűlzó rész* által?!) Minthogy azouban itt ideje,

a' tetőpontig béketűrésre csigázott nemzetnek és olvasó
nak is száját valamelly száraz mézbe mártott szivacs-
csal (spongiával) bedugni: azért a' nemes gróf a' Pesti Hir-
lapban, a' „*túlt és veres fonalat*“ a' Pesther Tageblatt-
ban pedig az „*innent és bizonyos fekete sárga fonalat*“
látván elég kegyes a' két *extrême* között közbenjáróvá
lenni és magas személyével „*in persona kiállani mind*
a' veres, mind a' fekete-sárga zsinórosak ellen a' síkra.“
— Az első „assaut“ a' „Xeniák“, G. T. nevű írója ellen
intéztetik, ki miként bizonyára tudni fogja az olvasó az
idei Tageblattban egy halmaz epigrammát közölt, mellyek-
nek gróf Széchenyi István általi megrohanásuk kissé fur-
csa, minthogy azok nagyobbára az ő nyakra főre „ma-
terialis“ haladást ohajtó elveit, nézeteit, sőt ollykor
szavait osztják. Van pedig a' kérdéses „batracomyoma-
chiák“ közt egy a' grófra nézve jellemzetes epigramm
is, mellyet maga ekép fordított le: „Világ“ vala a' jel-
szó; (az „opponálásra“) ez azonban egyedül a' napnak
hirdetője; ne neheztelj tehát ha most éget és megper-
zsel.“ Mi csak az utósó szavait adtuk az epigrammnak:
mert csak ezekben osztozunk G. T. véleményében, mely-
lyel a' szöveget csakugyana' fején találta meg. Egyébiránt
nekünk a' Pesti Hirlap és a' Stadium írójával levén dol-
gunk, nem tartjuk érdemesnek a' Pesther Tageblattban
G. T. által írkált „Xeniák“ elleni harcznál időznünk és
jelenlennünk; annál is inkább, minthogy sejtjük: hogy
ez nem lovagias, férfias harc leend, hanem mint emlí-
tők bizonyos „amica,“ mellynél vagy a' Pesti Hirlap ál-

lítólagos *vörös* színét a' Tageblatt *sárga-fekete* színei közé vegyítendi, vagy viszont ezeket a' *vörös* közé, 's így és úgy elenyészend az egy szín a' kettőben.

308. lap. burlesquei modorjával önmagára kiáltat föl a' gróf: „*Aha! tehát a' juste milieu hőse az úr.*“ — Tu dixisti!

Következik néhány lapon át az embereknek osztályzása „*prosaikra és poetákra,*“ melly osztályzást a' gróf az országtudományba hoz át; találhatni még a' „*Xeniák*“ elleni párba „*intermezzói*“ közt elszórott apró, a' gróf életét illető anecdotákat, továbbá politicai hitvallomást is teszen közbe a' gróf (nem halljuk!) hittagadó korunk- és századunkban, végre a' szakasz utolsó soraiban sampáni mámorral szédíti el fejeinket, melly mámorból azonban szerencsénk-vagy szerencsétlenségükre kijózanodunk mindjárt a' következő szakasz első soránál. Ugyan is azt kérdi tőlünk a' gróf! valljon „*azért mert fel van tüzelve, meg van indítva az erőmű, miért kellene annak egész kettépattanásig is peregnie?*“

Hogy az erőmű *fel van tüzelve* noha e' részben is míg „*sub judice lis est,*“ megengedjük; de hogy már meg is lenne az *indítva* ezt sehogy meg nem engedhetjük. Vagy tán gondolja a' gróf: hogy az erőmű *meg van indítva* ha a' rákosi szent síkon néhány ember spanyol bika-viadali vad kedvtöltésére néhány ártatlan ló megindíttatik, futásközben baromilag verettetik, megugrattatik, felfordultatik, megdöglesztetik, szegény lovaglójának pedig (mind a' néhány ember ártatlan mulatságára) melle be-

horpasztatik? Avagy már „*meg van indítva az erőmű*“ ha vasútra és gőzhajókra szabad részvényeket venni annak kinek pénze van? Avagy pedig azért, hogy a' magyar fővárosban meg méltóztattak kegyesen engedni az utca-neveket magyarul is följegyezni? 'stb. A' *kettépat-tanásról* tehát szó sincs: mert ha van a' grófnak sok, de a' keresztelt *túlzó résznek* is van egy kis esze, 's az magát politicai vasúton a' légbe pattantani épen nem akarja; nem is kíván az egyebet a' materialis javítóktúl mint azt: hogy bárcsak ők is annyiszor és ne többször *pattantanák* a' légbe a' feltüzelt erőművet; ekkor bizonyára nem veszne el évenként annyi emberélet a' világon, mint, jelenleg áltaok. Legyen tehát e' részben a' gróf nálok neveinkben szószólónk, és hitesse el velök: hogy gőzkazáni és hídféle részvényeik minden bankjegyeikkel együtt egész biztosságban lesznek, még akkor is: ha halottas házak lesznek az országban, 's embert elevenen el nem fogunk temetni; és lesznek biztosságban akkor is: ha az éhező és haldokló embereket magyarország gazdag adózónépe által építendő szegény házakba befogjuk vinni, hogy utolsó lehelletöket földél alatt kiad-hassák.

Szép *prelectio* tartatik e' szakaszban ismét az „*ér-telemről*“, melly alatt előhossa a' gróf a' *Lamenaisi-szivábránd veres lobogóját*, is mellyet kivüle az országban senki sem lát lengeni, 's én részemről mindent meg tudok fogni már most a' gróf munkájában, csak egyet nem, 's az: rettegése a' grófnak egy Magyarországbau

soha sem létezett, 's aligha valaha létezhetendő francia-forradalmi hősekből álló párttúl, kiket a' gróf nevetséges phantasmagoriájából előidézetni szokott. Magyarország mindig monarchico-oligarchico-aristocratai ország volt, miért is minden egykori lázadásai vagy mozgalmi az oligarchismus vagy aristocratismus szüleményei valának, minek csalhatlan tanúja a' történet; 's ha a' gróf jobb emberismerő volna mint erőművész: úgy tudná mind ezt, 's tudná azt is, hogy hazánk jelenleg mozgalmainak is minden részecskéjén, mélyen rá van ütve az aristocratia bélyege; tudná, hogy nálunk általjában véve még azok is, kik magukat nyilvánosan szájjal democratáknak vallják, otthon többnyire tettel a' legnagyobb és sokszor a' legkegyetlenebb aristocraták, 's azokká lesznek szájjal is, amint adás- vagy fizetésről van szó. Hol vannak tehát azok a' gróf képzelmében táplált veres lobogós, francia forradalmi vagy lamennais-i hősök? 'S miért tehát e' nemtelen, hazánk békes törekvésit hátráltató gyanúsítgatás?

335. lap. a' gróf nyakra főre csak egy vádat igyekszik minden módon magától elhárítani, a' többivel mitsem gondol. És egyetlen vád ez: hogy az istenért „senki ne mondja, hogy a' *Pesti Hirlap* is csak azt miveli a' mit ő mivel.” — Olvasó nem jut-e emlékedbe itt akaratlanul is a' molnár neheztelése?!

338. lap. bírálói kötelességet vélünk teljesíteni, figyelmeztetvén ezennel a' *Kelet Népe* olvasóját egy e' lapon álló 's a' munka utáni „javításokba” nem fog-

lalt sajtóhibárúl; 's így 338. lap a' 10-dik sorban fő-
lülről: „a' *Pesti Hirlap* szerkesztője és én (Széchenyi)
ugyan azon egy uton járnánk“ helyett olvastassék; j á r-
t u n k!

337. lap. „apodictice“ állítja a' gróf: hogy „ne-
hány hónapja csak a' *Pesti Hirlap*nak, 's miként siet
már most is, mint végvonaglásban induló testben, min-
den egy tökéletes szétbomlásnak.“ — Per amorem Dei!
ugyan mi siet a' sok közül szétbomlásnak? A' trón? hisz
ez erősebb mint valaha volt. Az alkotmány? hisz ez most
is csak a' régi mellyen „nota bene“ a' gróf még a' Ke-
let Népeben is (multum dictum!) javítgatni ohajt. Mi
siet hát szétbomlásnak? Hiszen még a' pesti „stadt-
quardlik“ is abban az állapotban vannak most is; mil-
lyenben voltak a' *Pesti Hirlap* előtt.

A' 339-dik lapon kezdődő új szakaszban a' gróf „a' *miképeni levé kimutalásárúl*“ szól, a' Pestü Hirlapnak cynosurául ezt ajánlja, de a' *miképent* részletesen maga részérül ki nem mutatja, mi felette kár: mert részünkrül csak így tudnók meg: valljon a' Stadium *miképenét*, azaz: a' XII. indítványozta törvényi közül mellyikét akarja a' gróf másképen 's így már ma *miképen?* szerkezni, módosítani. Vagy ha a' gróf Kelet Népet ön maga „*mirifice*“ megczáfolni akarólag még most is akarná XII. törvényét létesíteni: úgy mutatta volna ki a' gróf; a' mimódont. Mert higye el a' gróf, a' *túlzó rész* sem akar egyebet mint „*kiivini hontársinknak az emberiség jussait*,“ miként ezt egykor a' Stadiumban olvastam; de ha a' gróf a' mimódonrúl most mélyen hallgat: ugy engedje meg a' gróf, hogy a' Kelet Népe *leczkéit* feledve életben halálban Stadiumához hűk akarunk maradni.

349. lap. a' gróf 24 és fél íves de még is *csonka* munkáját folytatni igéri. — Libera nos Domine! mi anynyiból remélhető: hogy a' gróf Világában 60 — 70 (!!!) irandó kötetről 's a' Stadium 2-dik részéről tett ígéretei is mindeddig elmaradtak. De nem is csuda, ha annyi más és hasznosb dolga van a' grófnak mint *szónokolni és írkafrkálni*.

350. lap. a' gróf „egy híres prókátort“ vezet az olvasó elébe, kit néhány évvel ezelőtt Pesten meglátogatta, ki is egy német „Was ist ein Liberal“ czimű könyvet nyujta kezébe, melly könyv „mint valódi szörnyetget, gyújtogatónál, rablónál, anthropophagnál feketébb színekkel festi a' szerencsétlen liberalisokat.“ — A' gróf sok olvasottsága miatt nem jól emlékezik a' könyv ideje-, nyelve- és czimére. A' történet nem néhány év előtt, hanem ez év második felében történt; nyelve nem német, hanem magyar volt; és czíme nem „Was ist ein Liberal,“ hanem: „A' Kelet Népe. 1841.“ — Eltaláltam?

352. lap. azt kutatja a' gróf: „*ki a' közepes?* — *juste milieu*,“ mellynek political és szellemi tárgyakbani létezésére hinni, hasonlít azon ha jól emlékezem valamelly londoni német-minister okoskodásához, ki így tudósította kormányát egyik angol királynak halála hírérről: „Azt mondják itt némellyek, hogy a' király meghalt, mások ellenben hogy él és semmi baja: mit kell tehát hinnünk e' kettő közül? . . . Egyikét sem!“ És ilyen a' grófnak *juste-milieu*-rüli rendszere.

355. lap. a' gróf még is máskint gondolta meg ma-

gát, és a' mikéntnek *propylaeumait* adja, mellyek csak hamar a' Pesti Hirlap vezérczikkei, különösen a' 9-dik számu elleni polemizálássá fajulnak.

369. lap. azt mondja a' nemes gróf: hogy „*ne toljuk exentul a' hibákat egymásra 's kivált a' kormányra, 's viszont; jöllehet ezligen sokszor tehetnök igazsággal.*“ — Ezt én úgy értem hogy a' gróf minden hibát és hátramaradási minden okot csupán és egyedül a' nemzetre akar tolni. „*Auch gut,*“ helyett: „*auch schön-*“t mondana itt Saphir. Volt idő, hol illyesmiféle tárgyban a' pesti gyűlésen másként halláma' kereskedés akadályairul szólni a' grófot.

És végre valahára befejeztetik a' 24 's fél íves könyv, befejeztetik pedig a' legömlendezőbb, legpoetaiabb szavak kíséretében az által, ki még e' szívbeli áradozás közepett is a' Pesti Hirlapról mint „*a' szívandalgások gözkocsijárul*“ szól! Kéri utoljára a' gróf, a' Pesti Hirlap szerkesztőjét: hogy „*tépje bár személyét a' hogy tetszik minden cerimonia nélkül, de csak Istenért ne használja nimbusát és népszerűségét Magyarország zavarba hozására,*“ ő, (Kossuth) ki „*annyira van forradalmi anyaggal saturálva.*“ —

És itt vége szakadna futó gondolatimnak, ha a' grófnak érintett's a' Pesti Hirlap szerkesztőjéhez intézett kérése, nem kelt föl bennem egy utógondolatot, egy a' gróf példajaként teendő kérést. Igen, gróf! a' hazafiság szent nevében kérem, kérem pedig mint egyik habár párányi tagja is e' nemzetnek, kérem mint annak e' sorok

által kifejezett egyik „organonja”: *ne használja míg idő van ezen utat, és ne a' kormánynáli tekintetét, ha nem is Magyarország zavarba hozására: de bizonyára régi homályábani visszataszítására; ne, még azon esetre sem habár egy földi ország birái is a' gróf részére mondanák ki az ítéletet; ne: mert ez ítéletben a' nemzet sírköve, és sírkövének borzasztó ítélete foglaltatnék; Magyarok a' Kelet Népe előtt szabadok voltunk! És igen, gróf: mert még mindenre van idő de nem sokára többé nem lesz, 's ha nem lesz vajmi fájdalmas lesz utódinknak azt olvasni, hogy Magyarország lesz, midőn az már nincs!*

A' munka végén állnak még némelly magyarázó „Jegyzetek” és „Javítások.” Amazok közt található egy hosszú „glicseriája” a' Világnak 's írójának, lenyomva az 1831-diki „Spiegel” ujságból. — Tempi passati.

Végre a' legis legutolsó vagy is 387-dik lap mutatja csak az olvasónak, ha eddig el nem találta volna, a' Kelet Népe írójának egykori fényes nevét, — azon nevet, melyet a' mult történeti emlékezetekkel, 's nagy-szerű jövődőt ígérő reményekkel mutatott be jelenünk napjainak. És gróf Széchenyi István volt jelenkorunkban csakugyan az első, ki nemtőnkként tűnt fel egünk borájának szétoszlátására. Kettős fáklyát gyujta ő a' sötétben, mellyek felemelt világával láthatárunk fellegeit eloszlatá. Egyik kezével a' politica mezejére vezető utat jelelé ki a' nemzetnek: másikkal a' literatura ősvényét hinté be legszebb virág-magokkal. Amazon láttuk őt rendületlen vezérünkké elő állani: emezen pedig gyomlálni

ki a' gazt. De oh! bár ne lett volna olly nagygyá millyenné vált e' honnak. Így még most is birnök őt. Azonban milly ítélete éri őt a' kornak, hozzánk mint egyes, 's még az élő éltében adott véleményhez azt kimondani nem tartozik. Mi jelen soraink által csak egyes vélemény~~et~~adtunk: az ítéletet fölötte, — a' jövő kor, fogja kimondani.

KOSSUTH LAJOS (1802—1894): a magyar nemzeti függetlenségért, a feudális kiváltságok felszámolásáért s a polgári szabadságjogok biztosításáért vívott 19. századi küzdelem legnagyobb alakja. Monokon született, birtoktalan köznemes családból. Tanulmányait Sátoraljaújhelyen, Eperjesen és a sárospataki főiskolán végezte, és 1823-ban ügyvédi vizsgát tett. 1824—1832 között különféle tisztségeket töltött be szülőföldjén, Zemplén megyében. 1832 végén került a pozsonyi országgyűlésre, távolmaradó zempléni ellenzéki főrendek képviselőjeként. Itt szerkesztette az *Országgyűlési Tudósításokat* (1832—1836), amelyben a reformellenzéknek a társadalmi haladásért és a nemzeti érdekek védelmében vívott harcát népszerűsítette. Az országgyűlés berekesztése után hasonló szellemben szerkesztette a *Törvényhatósági Tudósításokat* (1836—1837). Lapját hamarosan betiltották, őt magát 1837-ben letartóztatták és 4 évi fogságra ítélték. 1840 májusában szabadult, és 1841 januárjában megindította a *Pesti Hírlapot*. Ennek szerkesztőjeként nagy erővel lépett fel vezércikkeiben a feudális kiváltságok ellen, a polgári szabadságjogokat és az ország alkotmányos függetlenségét hirdette. Legfőbb eszköznék e célok elérésére a nemesek és a nép „érdekegyesítését”, politikai összefogását tekintette. Lapjának rendkívüli hatása a reakció dühödt kitöréseit idézte elő, sőt a reformellenzéktől már korábban elszakadt Széchenyi támadását is kiváltotta (Kelet Népe, 1841), amelyre Kossuth *Feleletében* (1841), majd hírlapi vitacikkekben adta meg a választ...

(Részlet az Új Magyar Lexikonból)

EÖTVÖS JÓZSEF, báró (1813—1871): író, költő, államférfi. A magyar kritikai realizmus első nagy alakja. Aulikus bárócsalád fia, de nevelője, Pruzsinszky József révén (aki Martinovics híve volt, s ezért bebörtönözték) korán a reformeszmék hatása alá került. Az 1830-i júliusi párizsi forradalom kitörését örömmel fogadta, rajongott a nemze-

ti és szabadelvű törekvésekért, s családjával szakítva, a liberális átalakulásért harcolt. Politikai gondolkodására nagy hatást gyakorolt az 1832—1836-i országgyűlés és nyugat-európai utazása. A negyvenes években a felsőházi ellenzék tagjaként harcolt a feudális intézmények ellen és a polgári reformokért: a megyei rendszer ellen küzdő centralista csoport vezére volt. 1848-ban a Batthyány-kormányban vallás- és közoktatásügyi miniszter, de a forradalmi fejleményektől megriadva, közvetlenül a Lambergen végrehajtott népítélet után elhagyta az országot. 1849 törést jelentett közéleti pályáján, de haladó célkitűzéseit ezután sem mindenben tagadta meg. 1867-ben újból vallás- és közoktatásügyi miniszter lett, megalkotta az általános és kötelező népoktatási és a zsidók egyenjogúsításáról szóló törvényt. . . . Forradalom alatti megtorpanása törést jelentett írói pályáján is. 1849 után politikai és állambölcseleti kérdések foglalkoztatták. *A tizenkilencedik század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra* c. nagy műve (1851—1854) a század fő eszméi gyanánt a szabadságot, egyenlőséget és nemzetiséget jelöli meg, de megoldhatatlan ellentmondást lát köztük. . . .

(Részlet az Új Magyar Lexikonból)

FÁY ANDRÁS (1786—1864): író. A magyar prózai vigelbeszélés kezdeményezője (*A különös végrendelet*, 1818); ő írta első eredeti társadalmi regényünket, *A Bélteky-ház* (1832). A műben a Bélteky család két nemzedékén keresztül a konzervatív és a haladó köznemesség küzdelmét mutatja be a reformkorban, és a haladás mellett foglal állást. Rokonszenvvvel ábrázolja a népi alakokat is. Legtartósabb sikert tanítómeséivel aratott, ezekben is a megújuló magyar társadalom problémáit szólaltatja meg. Az irodalom mellett jelentős közéleti tevékenységet fejtett ki Széchenyi szellemében: az ő alapítása a Pesti Hazai Első Takarékpénztár.

(Új Magyar Lexikon)

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Reprint kiadás

**A kiadásért felel: Dalos Vilmos igazgató
Széchenyi Nyomda, Győr 86. K – 505
Felelős nyomdavezető: Nagy Iván igazgató
KR – 5233 • Budapest, 1986**

**A szerkesztésért felel: dr. Fébő László
Műszaki vezető: dr. Martonné Vágó Magdolna
Műszaki szerkesztő: dr. Sárdiné Czákó Katalin**

Formátum: 132 × 198 mm

Terjedelem: 29,25 (A/5) ív

ISBN 963 221 646 6

ISSN 0236-5561